

Lénárd Ödön

Só és mécs. Keresztény magatartás

Mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Lénárd Ödön

Só és mécs. Keresztény magatartás

A mai keresztény krisztusi lelkülete

„Veletek szemben – nincs mit tennünk.
De önmagunkkal szemben –
világos a tennivalónk.”
(Sütő András: A Szuzai mennyegző. 92. old.)

Bár a háromrészes Só és mécs nem került szokványosan és előzetesen az egyházi illetékesek véleményezése elé, az író minden állítását abban a jóhiszemben fogalmazta meg, hogy azok teljesen megegyeznek a Római Katolikus Anyaszentegyház tanításával, és nem is esetlegesen, hanem tudatosan. Ha valahol ebben tévedett volna, azt mindig kész revideálni.

Szerkesztette:
Arató László

A trilógia kötetei:
1. Só (1994)
2. Mécs (1996)
3. Só és mécs (1997)

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv második kiadásának elektronikus változata. A könyv második kiadása 1997-ban jelent meg a Márton Áron Kiadó gondozásában, az ISBN 963 9011 06 1 azonosítóval. (Az első, szamizdat kiadás 1984-ben jelent meg.) Az elektronikus változat Arató László, a Márton Áron Kiadó igazgatójának engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Márton Áron Kiadó tulajdonában van.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Előljáróban	5
A keresztény lélek alapirányultságai a mában	7
Ego-, antro-, vagy teocentrizmus?	9
Istengyermekség	11
Ha nem érzelmes hasonlat...?	12
Mi van egy tényleges istengyermek körül?	12
Miben hasonlítunk?	14
A Fazekas és fazekai	15
Hívás, hivatás: küldés, szolgálat	15
Feltétlenség	16
És mit jelent ez nekünk?	17
Eiffel-torony vagy úrhajó?	18
Hogyan gondolja el a Fazekas... ..	19
Neveden szólít!	20
Hivatás vagy autonómia?	21
Közösség	21
A közösség arculata	22
Gyerünk a gettóba?	24
Individuáletika vagy közösségi erkölcs?	26
Álarcos bálók?	27
Így kell-e lennie?	28
„Kiteljesedés”	29
Beteljesedés	29
Aki nagyobb akar lenni... (Mt 20,26)	31
Lélek vagy struktúra?	32
És akinek ez mégsem kell...?	32
A keresztény lélek alapértékei a mában	35
Szegénység	35
Bizonytalanság	35
A szegénység – relatív!	36
Szappanlapkák és cukorspárga	37
Miért pont a szegénység a döntő?	38
...mindig lesznek veletek	39
Szabadság	41
Téveszmék a szabadságról	41
A szabadság – szegénység!	43
Az élet – félelem?!	44
Igazság	45
Erőtlen igazságok?	46
Az igazság tágasságai	48
A tágasságba a bunkó nem tartozik bele!	49
Szeretet	50
Gyöngéd vagy kemény?	51
A szeretet – erkölcsi fogalom!	51

Mit szeretek a felebarátomon?	53
„Elomló” szeretet?	53
Harmónia.....	54
Iránytévesztés – értékvesztés	55
A bűn – a szeretet lemaradása.....	56
Ezért halálos?	56
És az áteredő bűn?	57
Az ellenőrző műszer: a lelkiismeret.....	58
Van a műszerskálának pozitív része is?	60
Ha a szeretet felzárkózik, rendezi a bűneit!	60
A tulajdonképpeni fájó pont – a gyónás	62
S ha nem rendezik – a psziché bomlása	63
A gondolkodás csődje	63
Az értelem bűnlistája	68
Az akarat pusztulása	69
Miben áll a döntés?	71
Az akaratnak is van bűnlistája	72
Az űrt kitölti a kötőszövet: a hangulat	73
De strigis vero, quae non sunt... ..	74
„...Saját képmására...”? (Ter 1,27)	76
A lélek szerkezete	76
A Teremtőtől a Teremtőig	78
Az egocentrizmus álarcai	80
A lélektan csapdája	81
Fejlődés	84
Altamíra, Altamíra, Altamíra... ..	85
A keresztények kereszténysége: a természetfeletti	89
Van egy öreg apácád?	90
Hogyan tűrheti az Isten?	92
Isten igazságtalansága: a kegyelem	94
Ha nem szolgálsz – kinek szolgálsz?	96
Hamis vértanúságok.....	100
Kicsinek lenni!?	101
Écrasez l'infâme!	105
„...tükröben, homályosan...” (1 Kor 13,12) – de nem hamisan!	107
Meddig tűrjelek titeket (Mt 17,17), kérdezők népe?.....	109
Mindent előlről, teljesen előlről... ..	111
Búcsúszó	113

Előljáróban

Ha az utcák jószándékú embere végigolvasta a Só és a Mécs köteteit, sóhajtva mondhatja: szép, szép, de kinek van ma annyi energiája meg ideje, hogy ennyi és ilyen széteső kérdésanyagban legyen képes kiérlelni a helyes feleletet, álláspontot, magatartást? Ez a közelítés azonban nemcsak ma lenne járhatatlan út, hanem mindig is az. Az élet felmerülő kérdéseire soha és senki sem tud külön-külön felelni, kiszakítva és elválasztva őket egymástól. A feleletek akarva-akaratlan mindig egyetlen, mélyen gyökérszőből fakadnak: az illető lelkületéből. *A harmadik erő, a harmadik arc vonásait, feleleteit sem lehet egyenként összegyűjtögetni a világ úttalan utairól: valamennyi csak egyedi sarja ugyanannak a tőnek: a keresztény, az evangéliumi lelkületnek.* Ha egy kérdéses problémakörről megbízható és kielégítő információs anyaggal rendelkezem, az átfogó evangéliumi gyökérszőből eredő feleletet belső életem viszonylag könnyen és egyszerűen ki fogja dolgozni. Ha ilyen egységes gyökérsző nincs bennem, vagy csak csökevényesen van meg, akkor képtelen leszek a feleletadásra, vagy összemaniulálok ugyan valamit, de az vagy a probléma oldaláról nem kielégítő, vagy az Evangéliumról – legtöbbször pedig egyikéről sem. A naivok és járatlanok azonban azt hiszik, hogy megtörtént a feleletadás, a felelő pedig, hogy ennyit azért mégis nyert. Ez azonban csak egymásnak és önmagunknak az ámitása. Ha egyszer a helyes és reális keresztény feleletek az Evangéliumban gyökereznek, *a végső feladat ez: tisztázni azt a lelkületet, ami feleleteinknek magja és táptalaja.*

Senki se várja azonban, hogy az evangéliumi keresztény lelkület kétezeréves, és egy-egy szálával még azon is túl nyúló bonyolult egészét itt fel lehessen fejteni. Ehhez a Só és mécs egészét sokszorosan meghaladó munkára lenne szükség mélységében is, terjedelmében is. Ennek csak a ma aktuális, itt és most különösen égető és sürgető oldalai kerülnek elő. Mint minden korban, úgy ma is, és sajátos megfogalmazásban, mint mindig, lehetne foglalkozni Isten létével és mivoltával, hozzánk való viszonyával és elvárásaival, az ember és a világ minémiségével, a lét és az emberi élet jellegével, céljával, értelmével.

Ennek az írásnak a gondolatmenete azonban csak ott kezdődik, ahol ezt a feladatsort valaki a maga számára már kielégítően megoldotta.

És hogy nyugodtan foglalkozhassunk a ránk váró problémákkal, jó eleve tisztázni a magunk számára azt is, hogy miben áll, és miben *nem* áll a kételkedés, a hitetlenség?

Egyértelműen hitetlenség a felfogott és megértett tétel *akarati elutasítása*, mert az elfogadás valamilyen magatartás-változtatást kívánna, amit az illető a maga számára nem tart előnyösnek, vagy kívánatosnak.

Nem annyira tiszta az eset, amikor a kételkedés a keresésről, utánanézésről való lemondás következtében rögződik. Mert ez a lemondás nemegyszer születik kényelemből, szellemi lustaságból, de bizony abból is, hogy külső gátak a munkát szinte reménytelenné teszik, vagy minden mozdulást eleve megghiúsító pszichés görcsöt okoznak. És az egyes, konkrét eset még bonyolultabb. Hisz a társadalomban a különböző és akár nagyon is eltérő oksági szálak nem egymástól különváltak és elszigetelve, hanem egymást sokszor szétválaszthatatlanul átjárva futnak végig. És amikor a kép esetleg már az erkölcsileg vétlen tudatlanságba folyik bele, akkor nem is lehet hitetlenségről beszélni.

A leglényegesebb azonban annak a felfogása, hogy *az érteni akarás, a cél, a bizonyíték keresése*, a nem eleve rossz szándékú kérdésfeltevés *semmiképpen sem kételkedés, nem hitetlenség.* Alapjában véve bensőséges lélekkel el lehet követni azt a súlyos hibát is, hogy az ember hitét dajkálva, nem kérdez semmit, vagy a számára pszichésen leglényegesebbet nem, – de így, szándékolatlanul is, belső világát a kiüresedéssel jegyzi el. Akinek a téma

életbevágóan fontos, az kérdez! A hitről feltett becsületes kérdés és tájékozódási vágy a hitet erősíti.

Ezek előrebocsátásával, a következő lapok feladata tisztázni a keresztény lelkületnek azokat a fő vonásait, amikre támaszkodva és hivatkozva az eddig felsorakoztatott problémák megoldásai szervesen és magától értetődően hajtanak ki abból a talajból, melyről vesszük mindnyájan keresztény nevünket, a mi Urunk Jézus Krisztusnak, az Isten Fiának, és a világ Megváltójának a tanításából, amit az Újszövetségi Szentírás a katolikus Anyaszentegyház értelmezésében tartalmaz.

A keresztény lélek alapirányultságai a mában

„Ezt mondja az Úr: még emlékszem ifjúkorod hűségére, és jegyességed idejének szeretetére. Hogy követtél akkor a pusztában... mi kivetnivalót találtak bennem atyáitok, hogy elidegenedtek tőlem? Üres semmiségnek szegődtek nyomába, így maguk is mihasznák lettek. Még csak azt sem mondták: hol van az Úr... a papok sem kérdezték: hol van az Úr? És akik a törvényt magyarázzák, azok sem ismertek. A pásztorok ellenem lázongtak, a próféták meg Bál nevében prófétáltak, és azokhoz szegődtek, amik tehetetlenek. Ezért még számadást tartok veletek... és perbe szállok fiaitok fiaival is... figyeljétek meg jól és nézzétek meg: vajon történt-e... ilyen dolog? Fölcserélte-e valamelyik nemzet isteneit, jóllehet azok nem is istenek? S az én népem mégis fölcserélte Dicsőségét olyasmivel, ami csupa tehetetlenség... kétszeres gonoszságot követett el népem: elhagytak engem, az élő vizek forrását, azért, hogy ciszternákat ássanak maguknak, ciszternákat, amelyek megrepedeznek, így nem tarthatják meg a vizet... A magad gonoszsága fenyít meg, és a saját hűtlenséged lesz a büntetésed. Tudd meg hát és vedd szívedre: Milyen gonosz és keserves dolog, hogy elhagytad az Urat, a te Istenedet... Így szóltál: Nem szolgállok tovább! Ugyanakkor minden magaslaton és minden lombos fa alatt lefeküdtél; te céda nő... Így szólnak egy fadarabhoz: Atyám vagy, és egy kőhöz: Te szültél. Hátukat fordítják felém, és nem arcukat, de ha nyomorúság tör rájuk könyörögnek: Kelj föl! Ments meg minket!” (Jer 2,2,27)

*

A prófétai szó halhatatlanul hömpölyög tovább, végig a kereszténység minden helyszínén és idejében. Mert az egyes keresztények arcán minden korokban újfajta grimaszok jelennek meg, amik újra és újra ébresztik, kiváltják és gerjesztik az addig is fel-felcsendült szót. Jeremiás számonkérése is átfogó: fölcserélte, elhagytak, hűtlenséged...

Korunk, századunk gyermekeit is körülvillogzák arcok: élesek és homályosak, egyediek és típusosak. Olyanok, amik ma aktualizálják a jeremiási szót. A szót, ami ma is az „új ember” után sír (Kol 3,10), tehát a lelkiélet egészét keresi, a harmadik erő, a harmadik arc vonásai izgatják. Mint egymásba áttűnő képek merülnek fel a jeremiási szövegben is a gyöngye, alkalmatlan királyok, s velük szemben az öntudatos hódító, a lakájok itt is, ott is, a hamis próféták és az eladott papok, és egy-egy Báruk-szerű egyszerű, hűségese lélek.

Ott is, és itt is, ma is, végig, körös-körül a földgolyón...

Akik a szemünk láttára cserélték fel Isten dicsőségét olyasmivel, ami csupa tehetetlenség...

(1) ...akik kétszer írták meg az önéletrajzukat, egyszer erre, és egyszer arra, akik együtt dudálnak minden széllel (Sir 5,9), akiknek csak a harminc ezüst fontos (Mt 26,15-16), s már az is mindegy, hogy ezt ki fizeti ki, a stréberek és lakájok, a mindennapok kápói, „az írástudók árulásának” mesterei, Pasurék ükunokái... (Jer 19-20)

(2) ...s akik meg is fogalmazzák, hogy „én nem születtem vértanúnak, s az első pofon után úgy vallottam, mint a karikacsapás”, akik közutálatnak örvendtek minden lágerben, amikor szabadultak, a vállukon cipelték haza rongyos, bolhás matracukat, s eszükbe sem jutott otthagyni pusztá földön alvó társaiknak...

(3) ...s a sok-sok szegény, pánikos, mitmacholó kis nyuszi, aki azt hiszi, hogy ő fogja az Isten Országát „megmenteni” (lásd: Mécs 22. old.): a püspök, akit először bebörtönöznek, aztán eleresztik, hogy bábként használhassák, reprezentációs célokból még magas kitüntetést is kap, és nemcsak, hogy elfogadja, de eszébe sem jut megkérdezni, hogy mi lesz kisember társaival, akik reprezentálásra nem használhatók, s ezért tovább ülnek...

...és közülük még a legrendesebbek is meghalnak vegetatív idegösszeomlásban, mikor már nem bírják a kettősséget...

...s akik elhagyták az élő vizek forrását...

(4) ...akiknek vezetni kellene, új problémák színe előtt új irányokat mutatni, de akik vezetéképtelenek. Vagy azzal a felkiáltással, hogy „én ezt már nem bírom”, otthagyják a kormányt a legkritikusabb pillanatban (a külső-belső emigráció formái), vagy helyben maradnak ugyan, de behunyt szemmel változatlanul hajtják a megszokott régi verklit, mikor is csak üresjáratok lesznek, amikkel még nevetségesekké is válnak, és üresen járó malomköveik maguk teszik tönkre egymást...

(5) ...akik elszántság nélkül, lágy és puha, humanista és nyárspolgári jószándékkal tapogatództak csak az Isten Országára felé, s ijedtségben elvágják minden szálát barátaik felé, s legfeljebb egy steril vakondokélet végén merik kezüket búcsúzásra nyújtani.

Vagy akiket piszkos gyanúkkal kentek össze, alávaló szexuális játékokat folytattak velük, majd futni hagyták őket megroppantan és elsötétülten, s kik kínjaikban és kínjaikból nem találtak vissza Hozzád, hanem a téboly és az öngyilkosság szakadékaiba zuhantak...

...és a cédák, kik lefeküdtek minden lombos fa alatt...

(6) ...az első pillanatok aposztatói, kik hamarabb elfutottak a juhok mellől, mintsem a rabló megjött volna (Jn 10,12), akiknek a szókinéséből a „nem” szó hiányzott, és senki sem tudott tőlük olyan tapsot, aláírást és voksot kérni, amit meg ne adtak volna, mert az Istennél is fontosabb a beosztás, a fizetés és a nyugdíj...

(7) ...akik tévén keresztül hallgatnak misét, mert a köröttük szétesett állványzat nélkül maguk sem állóképesek, s foszló emlékeik merevedő traumákba mennek át...

(8) ...akik az élet felében hűségesek, két-három üldözéssel etapon is átmennek, és aztán fordítanak hátat, vagy évtizedeken keresztül élnek kolduskenyéren, megközelíthetetlenül, s öregedve garasokért adják el magukat, s akik szellemi életükben csinálják ugyanezt, kabalákba s fantasztikus áltudományokba fojtva ifjúságuk ragyogó szellemét...

...mindjükknek saját hűtlensége a büntetése...

(9) ...akiket életükön keresztül nyomaszt és üldöz egy hamis tanúvallomás, egy gyáva magatartás emléke...

(10) ...s akik már kívül estek az igazi viharokon, mindössze csak ezek következtében satnyák és éretlenek maradnak, amit ők éreznek a legkevésbé: tudásban felkészületlenek, naivak és egyoldalúak, akaratilag fegyelmetlenek, ami munkájuk java részét aláássa. A hiányokat bő érzelmi hullámokkal pótolnák, de szembe nem néznek magukkal és valódi feladataikkal...

A visszanező látók legfelelősebbjei a legriasztóbb szakadékok szélén azt mondják, hogy megélték valahogy a Sátán létét. És ez nem riasztó, épp ellenkezőleg: igazolást és biztonságot ad a hűségnek! Ám a Sátánt megsejteni csak az Istenbe kapaszkodva lehet. De akinek egyetlen gondja tán keresztény mezű, de valójában nyárspolgári életének szokott vackai...?

És az is áll minden történeti korban, hogy Ő megőrizte magának 7000 férfit, kik nem hajtanak térdet a bálvány előtt, és nem csókolják meg annak a lábát (1Kir 19,18 és Róm 11,4-5). Az is tudható, hogy a hetes szám csak a tökéletességet, a teljességet jelenti: a 7000 = minden igaz. S bármily sokan is vannak a gyengék, nincs még egy történeti korszak, amelyik az Evangélium annyi vértanúját mutathatná fel, mint a miénk (Só és mécs 200. old.). Ami arra utal, hogy a többiek sem torzultak volna el, csak néztek volna szembe, mint ezek, a hit egyik legtüzesebb bizonyítékával, a vértanúsággal!

Papok és püspökök haltak meg úgy, hogy lelőtték őket oltáruk mellett, a rájuk bízott lelkek védelmében, vagy akár mint károsakat és feleslegeseket egy ablakon át, imádság közben. Testvéreik lassan haltak éhen légerekben, börtönökben, várak kazamáiban. Másokat halálra kínoztak, felakasztottak, tengerbe dobtak, vagy egyszerűen eltüntettek. Ezerféleképpen meggyalázott nők, és emberi fejlődésükben meggátolt ifjak. Hátraszorított

széles néptömegek, akiknek primitíveknek kellett maradniuk, mert fejlődési lehetőségeikért nem adták cserébe fejlődésük értelmét. A gyorsan ömlő vér, és a lassan elapadó életerő tengernyi áradó vértanúsága.

És mennyi lassú fajtája van ennek a tanúságnak, mennyi félreérthetősége, mennyi csapdája! Az *Egyház egésze* szenved a antiszelekciók vértanúságát, mikor külső erők minél kijebbe szorítják az életből a lélek értékeit, s a bővít kísértetik harangzúgással. Mikor elvárják tőle, hogy tiltakozzék, sőt számon kérik a tiltakozása erejét is, de utána a tiltakozásán feldühödött pogányok áldozatait is.

Mert ki kellene üresítenie magát, és mert neki kellene vezetnie a forradalmat minden kiüresítés ellen.

Mert legnagyobbnak kellene lennie a világon, aki minden bajt rendbe hoz, és legkisebbnek, hogy a léte se zavarjon senkit.

Mert minek legyen egyáltalán keresztény, mikor az mind szolgálélek, és miért nincs sokkal több keresztény, mikor annyi szolgálatra lenne szükség.

És miért, és miért nem...?

És mért igen, és mért nem...?

És egyáltalán...!

Mert mindmáig érvényes, hogy Atyám nevében jöttem, de nem fogadtatok el. Ha más a saját nevében jön, azt elfogadjátok (Jn 5,43) – és ennek az eredménye mindaz, amivel senki sem tud közlünk megbirkózni.

Ezért akarunk most Hozzád tudatosan visszatérni, és Felőled keresni a keresztény lélek alapirányultságait, itt és most, a mában.

A mában – ezt akár el is lehetne hagyni, mert mikor nem? Mégis: napjainkban biztos, hogy lét – nem-lét kérdése, hogy ezeknek az egymásba csatlakozó, egymást feltételező és tovább vivő láncszemeknek egyikét se ejtsük ki, eszmélkedéseink egyetlen állomásán sem.

Nem jelentenek újságot, sem a keresztény gondolkodás kétezeréves történetében, sem ezeknek a lapoknak a során. Az eddigieket is csak ezek jegyében és segítségével lehetett megfogalmazni. De eddig mindezek csak mint tájékoztató irányultságok, inkább eszközszerűen szerepeltek: jól látható, vagy alig feltűnő zsaluzatként az éppen tárgyalt gondolatmenet konstrukciójához. Most saját jogon következnek egymás után, önmagukban és önmagukért járjuk körül és vesszük szemügyre őket. Eddigi átsuhanó felmerüléseik arról tanúskodnak, hogy ténylegesen úgy átjárják az egész anyagot, mint egy textilminta színes szövedékei az alapszövetet.

Ego-, antropo-, vagy teocentrizmus?

Filozófiai megfogalmazásában az emberek mosolyognak azon a gondolaton, hogy csak az én létezik, s a körüle lévő világ: csak észlelés, látszat, hangulat. Gyakorlati magatartásukban azonban ugyanezek az emberek – és a keresztények jó része is – pontosan így jár el.

Négy szemközti őszinte beszélgetésben mondta egy harminc év körüli ateista fiatalember: El se tudom képzelni, hogy ez a verkli (= a világ) egyszer nélkülem menjen tovább!

Gondolkodás nélkül is, minden állat magatartása önmagából indul ki, helyzetéből és körülményeiből érthető meg, csak önmagára van tekintettel, s ameddig a világa egyáltalán kiterjed, annak ő a központja.

A kisgyermek spontán rajzai ugyancsak egy akkora és olyan világot ábrázolnak, amely belőle érthető meg.

Már ápolásra szoruló neurotikusok megnyilvánulásaiban a másutt kezdetleges vagy öntudatlan énközpontúság szélsőséges formákat is ölthet, ettől azonban a kezdetlegesebb alakváltozat még nem lesz egészségessé és racionálissá!

Mert az alapkérdés mégis ez: a világ belőlem indul ki, vagy másból? Rám vezethető-e vissza, vagy másra? Rajzolója vagyok-e ennek a világnak, vagy magam is rajz vagyok benne a többi közt, és akkor kié? Annak a koordinátarendszernek, amelynek szárai között elhelyezzük a világ személyeit, tárgyait és eseményeit, én vagyok-e a 0-pontja, vagy ki más?

A létezők a maguk módján – esetleges ellenakcióink ellenére is – hűek maradnak a valósághoz. A szobámban a virágcserepet elfordíthatom a naptól, de a növény visszafordul. A tömegvonzás nemlétéről állíthatok fel elméleteket, de azért minden tárgy, a magam teste is, továbbra is e törvény szerint fog viselkedni. Egy repülőgép stb. szerkesztésével le tudom győzni, át tudom hidalni ezt a törvényt, vagy a követelményeit, de csak úgy, hogy tekintetbe veszem, elfogadom, számolok vele, és saját erejével igazom le. De tekintetbe nem venni, nem-valóságként kezelni, ez csak a csőd biztosítása.

Az ember tagadhatja lelke létét, vagy önmaga teremtettségét is, – ez a tényen mit sem változtat. S ezt a lélek maga bizonyítja azáltal, hogy ha az Istent elfüggönyözte önmaga elől, keres magának egy bálványt – mint a kóbor kutya gazdát – ami létének céljává lesz és kitölti az életét. Pál a pénzhajhászról mondja: a kapzsinak, vagyis bálványimádónak nincs öröksége Isten országában (Ef 5,5). S az élet szemlélete rávilágít, hogy *minden bálvánnyá válhatik*: a pénz, a rang, a munkám, a gyerekem, a haladás és a társadalmi igazság, vagy akár a kisközösségi élet is! De minden elképzelhető lehetőséggel szemben változatlanul áll fenn a követelés: *Én* vagyok a te Urad, Istened... ne legyenek más isteneid... ne borulj le ezek előtt... és ne imádd őket. (MTörv 5,6-9)

És ha valaki eddig oly naiv lett volna, hogy azt higgye, miszerint csak valami primitív, faragott kő, fa stb. lehet „bálvány”, azt a fenti páli idézet ki kell hogy gyógyítsa ebből a rövidlátásból. A lét természetes központja az Isten, és valóságosan semmi sem távolíthatja el onnan. De az emberi psziché önmagában, tudatosan vagy öntudatlanul bármi mással behelyettesítheti. És mivel bálvány az, ami az Isten szerepét próbálja játszani, vagy amivel ezt valaki játszatja, ez a behelyettesítő „bármi”, szükségképpen bálvány lesz. Ha a konkrét énről van szó, az egocentrizmus bálványa, ha az általános „emberről”, az antropocentrizmusé. Ha valaki ezektől fertőzött, ne csodálkozzék, hogy minden következő állítás pusztá esztelenségnek fog tűnni előtte, mert ez az írás maradéktalanul a teocentrizmus alapján áll. Ebben a magatartásában nem zavarja az sem, hogy az antropocentrizmus értelmetlenségét hány, de hány oldalról próbálják szalonképeessé tenni!

Az *ateista humanizmus* az embert jelöli meg a történelem kizárólagos szereplője- és rendezőjeként, mert empirikusan, „tapasztalatilag” más hordozó, vagy cselekvő alanyt nem „érezkel”. Csak hát az „embert” sem érzékelheti, mert az „ember” nem létezik. Én, te, ő stb. létezők, és ha felettünk más rendező nincs, akkor mint egyenértékű, végső csúcok létezők. Részben önmagunkban, részben szövetséges, csatlós, vagy szolgáló-hadosztályainkkal a hátunk mögött! És mivel rajtunk túl más nincs, egyformán végső értékek vagyunk, s így az egymással birkózó csúcok közt a dzsungel törvénye tesz igazságot. Hogyan lehetne ezt „humanizmussá” sminkelni?

Ez a fogalom és gondolkodási forma azonban megértetheti velünk egy-egy kevésbé emelkedett társadalom vallásüldözési gyakorlatát. Tekintsünk el az emberi jogok szédületes felrúgásaitól – ahol ilyenek is vannak – mert ezekre nincs se magyarázat, se felmentés. De egy olyan földhöz ragadt gondolkodásmód, mely a maga államszervezetén túl mélyet, magasat, értékeset, nemeset el sem tud gondolni, szükségképpen legalábbis primitívnek, ha nem ellenségesnek kell hogy lásson mindent, ami az ő állami kereteitől függetlenül funkcionálna. Ez nemcsak vallási dolgokra vonatkozik, hanem szükségképpen így áll minden általános emberi, szellemi, kulturális, tudományos, művészi életmegnyilvánulással is. Az egyik oldalon hívő tömegek pusztulnak el kínhalállal, míg a másik oldal „csak” a császárnak szóló áldozatot követelte Rómában, vagy a „három autonómiát” Kínában.

A „keresztény” humanizmus viszont pl. a Christologie von unten – az alulról felépített Krisztus-tan – zászlójával lép színre. Azzal az érveléssel, hogy közelebb hozza hozzánk Krisztust, kétségtelen és valóságos embersége felől közelíti meg. De az embernek ilyen hangsúlyozásában bele is ragadhat valaki Krisztus emberségébe, mikor Krisztust éppen az embersége feletti többlet teszi Krisztussá, és ha a jobb megközelítés érdekében most ez csorbul, akkor az illető akármilyen könnyedén is, de nem a Krisztust közelítette meg, nem a kereszténységhez jutott el – és akkor mire való volt az egész?

Hasonlóan derús elképzelés, hogy a mai, szabadságra éhes embert riasztja az Atya-Fiú „modell” az Istenben is, és az embernek Istenhez való vonatkozásában is, tehát ne használjuk ezt! Sem az anyagi, sem a szellemi valóságon nem változtat az, hogy a szemlélőnek mi kedves, és mi riasztja. Hiába kedves a költőnek a szárnyas Pegazus, és riasztja egy-egy kisparaszt nehézkes muraközije, azért a lovaknak még sincs szárnyuk! – Ehhez az értetlenséghez tartozik az a „keresztény” nehézség is, hogy persze bánom a bűneimet, de minek menjek gyónni – egy másik emberhez? Nem veszi észre, hogy ezt a kérdést ugyanúgy feltehetné a többi, számára kevésbé kellemetlen, szentségkiszolgáltatással, vagy liturgiával kapcsolatban is! Sőt feltehetné az óvodásoktól az egyetemistákig mindenki, aki tanul – egy másik embertől, sőt minden beteg, minden építető, minden szerelőt hívó stb., szóval mindenki, aki szakemberhez fordul –, akik szintén csak emberek! Pedig annál könnyebben lehetne észrevenni, hogy a Mennyei Atya mindig számon tartja az ember közösségi természetét, és egymáson keresztül vezet bennünket, akár természetes, akár természetfeletti kérdésekről van szó. Egészségesen azonban mindez a vezetés teljes egészében Rá támaszkodik, Belőle indul ki, és Feléje kell vezetnie, tehát Isten helyét a lét koordináta-rendszerének 0 pontjában csak megerősíti, nemhogy kétségessé tenné!

Teljes mértékben érvényes tehát az, hogy a teocentrizmus helyébe bármit is teszek, bármilyen névvel, körítéssel és indokolással, legfeljebb egy újabb bálványt formáltam, – legtöbbször azonban csak újra festettem egy már régen kifaragottat.

Én, az Úr, a te Istened, tanítalak arra, ami jámborrrá tesz, ami arra az útra vezet, amin járnod kell. Bárcsak ügyeltél volna törvényeimre, akkor boldogságod hasonlítana a folyóhoz, és igazságosságod a tenger hullámához (Iz 48,17-18).

Az ember útja Istentől tanulható meg, és minden eltévelyedés az *én*-re vezethető vissza!
És ennek is él minden lehetősége, mindnyájunkban mindennap!

Istengyermekség

A teocentrizmus fogalmilag tulajdonképpen csak azt jelenti, hogy az ember (és a világ): teremtmény, Istentől jött, Hozzá tér vissza, és mindenképpen szőröstül-bőröstül az Ő birtoka. „Egyikünk sem él, s egyikünk sem hal meg önmagának. Míg élünk, az Úrnak élünk, s ha meghalunk, az Úrnak halunk meg. Tehát akár élünk, akár halunk, az Úré vagyunk.” (Róm 14,7-8)

Az ember vonatkozásában azonban még egy óriási lépés van előre és fölfelé: a többi teremtmény közt *mi a gyermekei vagyunk!* Persze nem egyenrangú, természetes gyermekek, hisz akkor istenek lennénk, ami képtelenség. Az Isten van, és nem teremthető, és azért Ő sem „tud” további isteneket létrehozni. De hogy valaki gyermekének fogadjon el, gondozzon és kezeljen valaki mást, azt az ember is megteheti, hát még az Isten. A kinyilatkoztatás ezt bőven emlegeti is, s a sorozatos hol közlő, hol tanító, hol képszerű bemutatások arról tanúskodnak, hogy ez élő, erkölcsi valóság, nem pedig csak valakinek melegszívűen érzelmes, de különben pusztá hasonlata.

...a pusztában is láttad, hogy az Úr, a te Istened, hordoz, mint gyermekét, az egész úton... (MTörv 1,31)

Ismerd el szívedben, hogy az Úr, a te Istened, úgy nevelt, ahogy az ember a fiát neveli. (MTörv 8,5)

Gyermek volt még Izrael, amikor megszerettem, én tanítottam meg járni... a karomban hordoztam... puha kötelékekkel vonzottam őket, a szeretet kötelékeivel, olyan voltam hozzájuk, mint aki arcához emeli a csecsemőt, lehajoltam hozzá, enni adtam neki... (Oz 11,1-4)

Nézzétek, mekkora szeretettel van irántunk az Atya: az Isten gyermekeinek hívnak minket, és azok is vagyunk. (1Jn 3,1)

...a fogadott fiúság lelkét nyertétek el, általa szólítjuk: Abba, Atya! A Lélek maga tesz tanúságot lelkünkben, hogy Isten gyermekei vagyunk. (Róm 8,15-17)

Hiszen Isten fiai vagytok... (Gal 3,26)

...tehát nem vagy többé szolgál, hanem fiú, s akkor Isten kegyelméből örökös is. (Gal 4,7)

És ebben az átfogó panorámában helyezkedik el Krisztus személyes tanítása, az én Atyám, és a ti Atyátok stb. Állandó emlegetésének egyik legtöményebb helye Máté 6. fejezete, egyebek mellett a *Miatyánk* szövegével. Képtelenség, hogy bárki is keresztény legyen, anélkül, hogy a központi krisztusi imának ezt az alapvető, kiinduló mozzanatát magáévá ne tenné!

Ha nem érzelmes hasonlat...?

De ha az ilyesféle nem stíluscifraság, akkor mi ennek a megjelölésnek konkrét tartalma? A tanítványok versengésekor Krisztus közéjük állít egy gyereket, és azt mondja: Ha meg nem változtok, és olyanok nem lesztek, mint a gyermek, nem mentek be a mennyek országába. (Mt 18,3)

Ebből a mondatból nyilvánvaló, hogy az apostolok még nem istengyermekek, de lehetnek azok, és ez tőlük függ. Az istengyermekség nyilván erkölcsi kategória; lehetőségét az Úristen megnyitotta az ember számára, mint azt a fentebbi idézetek nyilvánvalóvá teszik, de a ránk vonatkozó erkölcsi kategóriák csak akkor teljeseznek be, ha az emberi szabadakarat is hozzáteszi a maga részét. Enélkül az üres lehetőség váddá és számonkéréssé lesz csupán.

És bár nem követ el semmiféle történelmi baklövést az, aki az akkori társadalmi helyzet mérlegelésével azt gondolja, hogy ez a Krisztus által odahívott gyerek analfabéta is lehetett, a gyermekség hangoztatásával Krisztus aligha analfabétáknak akart megtartani bennünket! Akkor jutunk közel a lényeghez, ha az egészséges gyerekpsziché fő benső vonásait keressük. A gyerek alapélménye és magatartása szüleivel szemben a *függéstudat*. Ebből fakad természetes *nyitottsága és engedelmsége*, másrészt a számára nehéz helyzetekben is, szülei iránt való *bizalma és kapaszkodási* készsége. A felnőtt keresztényben enélkül a függéstudat nélkül az egész kereszténysége: Krisztus követése, válik pusztá stíluscifrasággá; nyitottság nélkül nem lesz büntudata és bűnbánata, és bizalom híján a bűnösökkel való találkozás nem az isteni irgalomba való kapaszkodást váltja majd ki belőle, hanem a csalódást, a keserűséget, vagy a cinizmust. Aki élményszerűen ismeri az emberi lélek esendőségét, az tudja, hogy a pszichében itt válik el a keresztény valóság a keresztényi címetől.

Mi van egy tényleges istengyermekek körül?

Keresztények sem szoktak szembenézni azzal, hogy istengyermekségük *az elképzelhető legnagyobb emberi méltóságot jelenti számukra*. Ennél több csak a valóságos, ontológiai istengyermekség lenne, (mint a Fiú, a második isteni személy), de ez képtelen lehetetlenség. Milyen megdönthetetlen támaszt jelenthet ez a léleknek a kínzások, fenyegetések, megerőszakolások és meggyalázások korában! Mikor égen-földön nincs olyan hatalom, ami ezt a méltóságot elvehetné tőle, csak maga dobhatja el magától, tagadhatja meg bűneivel, de

ezt az esztelenségét is bármikor rendbe hozhatja, és visszahelyezheti magát eredeti helyére. Azonban kívülről, a világ minden egyesített szellemi és fizikai ereje is tehetetlen ezzel a méltósággal szemben! (Só és mécs: 98. oldaltól)

És mivel ez az az egyetlen nagyság, ami mindnyájunk számára reális lehetőség, ebben rejlik *mindnyájunk legvalóságosabb egyenlősége is. Nincs többé zsidó, görög, rabszolga, szabad, férfi, nő – mondja a maga körülményeire hivatkozva Pál, mert mindnyájan egy vagytok Krisztusban (Gal 3,28) – és folytathatjuk, sorolva a magunk körülményeit, hogy kulák, néger, gyógyos, rokkant se, sőt részeges, bűnös, drogos és tolvaj se, hisz azok közül akik és amíg élnek, véglegesen még senki sem szakadt el Krisztustól!* Ezzel szemben milyen naiv dolog, mikor az emberek *velünk született jogokra* hivatkoznak. (Só 46. old.) A Mennyei Atya ajándékából ugyanis istengyermekségünk reális, de mint az apostolok példája is mutatja (Mt 18,3), csak nyitott lehetőség, amit a mi magatartásunknak kellene a valóságba emelnie, de az emberek éppen ennek az erőfeszítésnek a kivédésére emlegetik a „*velünk születettség*”! Az istengyermekséget elutasítónak pedig honnan lenne ilyen „*veleszületett*” joga? Két ember és egy egész társadalom éveken, sőt évtizedeken át való munkája, támogatása szükséges ahhoz mindenkinek, hogy megszülessen, életben maradjon, és valamiféle emberségre elvergődjék. És mindez társadalmi adósságra megy, ő maga legfeljebb ezután lát neki a törlesztésnek. Veleszületett adósságról még lehet itt beszélni, de jogról? – És hányszor lesz a *velünk született jogok* hamis képzetének a következménye, hogy az irreálisan nagy anyagi igényekkel és elvárásokkal még tehetetlenség és harcképtelenség is párosul. Csak nem fog gürcölni, azért ami neki kijár! És égbekiáltó igazságtalanság, ha azt nem teszik hódolattal eléje! Az Atyánk akaratából és ajándékából *bennünket* fogantatásunktól kísérő, és legfeljebb így „*velünk született*” jogok, mint az élethez, a nekünk kijáró szabadsághoz, vallási, lelkiismereti, gondolkodási, szólás-, hivatás, munka és házasságkötési szabadsághoz, tanulás, fejlődés és mozgásszabadsághoz való jog stb. csak mint földi, anyagi, evilági jellegű elvárások hordozói jutnak az emberek eszébe!

Egy másik fajta naiv lélek esetleg felháborodik ezen, hiszen ilyen és ilyen *törvények és konvenciók* szólnak a témáról. Igen, de voltak már emberi törvények rabszolgaságról, alacsonyabb rendű fajtákról, megsemmisítő lágerekről is. Amit a törvény ad, azt el is veheti, és jaj annak az árva léleknek, amelyik a maga belső erejét a lét nehézségei közt nem tényleges istengyermekségből, hanem zengzetes emberi szövegekből akarná meríteni.

Az ilyen bizonytalanságnak és billenékenységnak széles mértékét le lehet mérni korunk egyik általános pszichés epidémiáján: *a kisebbségi érzésen*. Hány rokkant, beteg, rab, kívül-belül csödbe jutott, félreszorított lélek hordja magában körülöttünk ezt a mardosó férget? Mennyi *érzékenykedés*, másokkal való keserű *összehasonlítgatás fakad ebből a sebből? Amiket az ugyancsak elmaradó sikerélményeknek* kellene gyógyítaniuk. Ahhoz képest, ha valaki istengyermeknek tudja magát, bizony sápadtak az emberi sikerek, szüksége sincs rájuk, eszébe se jutnak. Ha pedig az istengyermekség hiányzik, az esetleges egyéb sikerek csak növelik a belső szomjúságot, mégha a lélek nem is látja, hogy mire szomjazik valójában. És akinek egyáltalán jelent valamiféle súlyt a sikerélmény kifejezés, az azért van, mert az istengyermekség súlytalan benne! Primitívebb társadalmak fortunáról, szerencséről beszéltek, arról, hogy „malaca van”, de a körmönfontabb fogalmazás nem teszi még a dolgot magasabb rendűvé.

És vajon nem ide tartozik-e az a *típusos keresztény panasz*, hogy az ember ugyan ragaszkodik a hitéhez, de ismét csak nincsen istengyermeki helyzete nagyszerűségének olyan tudatában, hogy ne zavarja őt, hogy mindig és mindenütt „*kilóg a sorból*”, tehát más, mint az emberi társadalom különböző területein őt körülvevő evilágiak. Az istengyermeksége megvan ugyan, de belső korlátoltsága révén ez a szegény számára itt-ott még nem boldogságot, hanem terhet jelent!

Talán azért, mert az istengyermekség vágya már él benne, de a bővérű, teljes, átélt valóság még várat magára.

Mekkora belső zűrzavarról tanúskodik, hogy akik elutasítják mások „triumfalizmusát”, maguk számára követelik és elvárják a sikerélményt, mintha a kettő pszichés gyökere nem azonos lenne! Van, aki megkérdőjelezi Gertrud le Fort mély átéltségű „Himnuszok az Egyházzól” c. könyvét is, mint triumfalistát! Ne vegyük komolyan, ha az idegileg és pszichésen billenékenyek az átéltségben triumfalizmust, a szilárd, belső meggyőződésben erőszakot szimatolnak!

Miben hasonlítunk?

Mondják a gyerekről: kiköpött apja! De mikor igazán: régi gyerekképein, vagy mozgásában, beszédében, szóhasználatában?

„Isten újra szólt: Teremtünk embert, képmásunkra, magunkhoz hasonlóvá” (Ter 1,26). – Akik erre a kijelentésre (és ennek a kinyilatkoztatásban továbbcsengő visszhangjaira, mint pl. Bölcs 2,23; Sir 17,3; Jak 3,9 stb.) komolyan odahallgatnak, önkéntelenül is úgy gondolnak rá, mint egy régen lezajlott, lezárt eseményre. Az ember alapvető szellemi aspektusait – értelmét és akaratát – Teremtőjétől kapta, ezek révén olyan módon hasonlít belülről az Atyjára, amely közvetlenül az anyagvilág más valóságai nem. Ez a hasonlóság azonban egy régen létrejött tény, kitüntetés, általános felelősségünk alapja, de mi több lehetne még?

Pedig emberi vonatkozásban is, az apjára hasonlító gyerek ezt a benyomást mozgásával, magatartásával a szemlélőben újra és újra felkelti. *Az élőlényben a hasonlóság is élő*, s az egymást követő funkciókon folyamatosan rajta hagyja a maga keze nyomát is! De míg a biológiai hasonlóság automatikusan érvényesül, a Teremtő Atyánkkal való hasonlóságunk minden pillanatban *felhívás és feladat*, olyan *erkölcsi jellegű* hasonlóság, amit szabadon vállalunk, vagy könnyelműen nem törődünk vele. Az Evangélium azonban bőven tanúskodik róla, hogy a Mennyei Atya ebben a hasonlóságban nem valami történelmi relikviát lát, hanem mindennapjaink sorában várja el és sürgeti ennek az érvényesülését. Nem halljuk-e a szívtelen szolgáról szóló példabeszédben (Mt 18,23-35): *nem kellett volna neked is megszánnod szolgatársadat, mint ahogy én megszántalak téged?* Vagy mit kezdünk a Miatyánk szövegével: bocsásd meg a mi vétkeinket, *amint* mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek... (Mt 6,12). *Az Isten nem személyválogató, és mi sem lehetünk azok* – ez az *állítás és követelés* is végigfut az egész kinyilatkoztatáson, pl.: MTörv 11,17-19; 2Kron 19,7; ApCsel 10,34; Róm 2,11; Ef 6,9; Gal 2,6 stb. – Vagy nem lehetne a sort folytatni Isten *türelmével*, ahogyan az Úristen áll hozzá a mi időnkhez: az Isten malmai lassan örölnék! – és a mi kapkodásunkkal: adj, Uram, de mindjárt!

Vagyis szembe kell néznünk azzal, hogy a Mennyei Atyával való hasonlóságunk nem valami statikus, élettelen, történelmi jellegű és racionális tétel, hanem *felszólítás egy lelkiesség érvényesítésére*, amely a keresztény ember egész magatartását jellemzi. Nemcsak hiszem és állítom, hogy ilyen az Isten, hanem *ez azonnal utasítás is a magam eljárás módjaihoz*. Az Istenhez való hasonlóságom nem egy bekeretezett családi kép a falon, hanem mindennapos cselekedeteim olyan jellegzetessége kell hogy legyen, ami a maga módján törés nélkül folytatja azt a sort, amit a feljebb idézett kinyilatkoztatási lelőhelyek képeznek.

A Mennyei Atya emberileg megközelíthető arcvonásainak leírásával a kinyilatkoztatás szövegeiben ki-ki találkozhatik. Ennek a végső hitelesség az ereje és jelentősége. Az istengyermek moccanásai a maguk élő mivoltában egy másik, de ugyancsak pótolhatatlanul sajátos módon idézhetik fel, emlékeztethetik a szemlélőt a Mennyei Atya arcvonásaira. Ez ugyan sokkal kezdetlegesebb, halvány és töredékes, de hozzáférhető elevenséggel hozhatja közel hozzánk az Élőt! Persze csak akkor, ha ezt a bizonyos hasonlóságot minden pillanatban új elvárásként nézzük és kezeljük!

A Fazekas és fazekai

A Teremtő és a teremtmény viszonylatának illusztrálására, a teremtményiség fogalmának megközelítésére a kinyilatkoztatás végig használja a fazekas hasonlatot.

Amilyen az agyag a fazekas kezében – tetszése szerint gyúrhatja és formálhatja – olyan az ember is a Teremtő kezében... (Sir 33,13)

Vajon szembeszállhat-e az agyag a fazekassal? És mondhatja-e a mű alkotójának: nem te csináltál! Vagy a fazék a fazekasnak: Nincsen eszed?! (Iz 29,16; 45,9-10).

...vagy nem a fazekastól függ, hogy ugyanabból az anyagból egyik edényt díszesnek, a másikat közönségesnek készíti? (Róm 9,21)

Mindezek a kijelentések azonban a teremtményiség egyszerű állításán messze túl is mennek, amennyiben éreztetik annak *egyediségét* is! Ahogy a természet ismerői állítják, hogy nincs két tökéletesen egyforma falevél, még kevésbé ismétli az emberi lélek teremtésénél a Teremtő önmagát. Az emberek nem rongyból, vagy porcelánból készültek, de alapjában mégis egyforma gyári babák. *A tökéletesen egyforma méltóságunk mellett, teljesen különbözik egymástól az egyéniségünk.* Aki átéli az egyformaságnak és különbözőségnek ezt a se szét nem választható, se el nem mosható egységét belülről, saját személyében, az kap egy támpontot a Szentháromság ugyancsak elválaszthatatlan egysége-hármasága (egy természet – három személy) némi megközelítéséhez is.

A két tényező különállását és összefüggését Pál teljes pontossággal határozza meg: A megbízatások *különfélék*, de az *Úr ugyanaz!* (1Kor 12,5)

Hívás, hivatás: küldés, szolgálat

Ha az egyediségnek elkülönítő mozzanatát keresem, onnan indulhatok ki, hogy az *Úristen nem ismeri a személyválogatást*, tehát a szubjektív indulatokra támaszkodó szimpátiát, vagy antipátiát. (Lásd még: Só: 61., és Só és mécs: 27. old.)

Ítéletkor ne nézzétek a személyt, a kicsiket éppúgy hallgassátok meg, mint a nagyokat. Ne féljete senkitől, mert az ítélet az Isten ügye! (MTörv 1,17) ...az Úr, a ti Istenetek... nem részrehajló, s... nem lehet ajándékkal megvesztegetni... igazságot szolgáltat az árvának és az özvegynek, szereti az idegent... (MTörv 10,17)

Isten ugyanis nem személyválogató (Róm 2,11)

Gazdák! ...hagyjátok el a fenyegetődzést... nekik is, nektek is Uratok van a mennyben, s nála nincs személyválogatás (Ef 6,9).

...ha személyválogatók vagytok, bünt követtek el... (Jak 2,9)

Ennek a magatartásnak még szélsőséges formáival is találkozunk. Mert azt könnyebben megérti az ember, hogy ne legyen a hatalmas javára elfogult, de arra kevésbé gondolnánk, hogy a gyengének se lehet igazságtalanul kedvezni, csak azért, mert gyenge (Lev 19,15).

Vagy hogy a próféták szidják a bűnösöket, azt mindenki felfogja, de hogy a saját brancsukat: Isten embereit, a prófétákat és a papokat is: – a próféta és a pap istentelenné vált (Jer 23,11) – ilyesmi az emberek közt nem szokásos!

Ebből az következik, hogy *a hívás, hivatás az Úristen világában sohasem személyi kiténtetés.* A szentírási elhívások elemzése azt mutatja, hogy minden hívás *mindig valamire való küldést, megbízást, szolgálatot jelent.*

Továbbá ez a szolgálat *másodlagosan – boldogító ugyan, de első közelítésben legtöbbször kemény és áldozatkész hűséget kíván.* A szentírási elhívások esetei erről is bőven tanúskodnak.

Ábrahámnak például nem is fiatal korában mondja az Úr: Vonulj ki földedről, rokonságod köréből, és atyád házából arra a földre, amelyet majd mutatok neked. (Ter 12,1) Korunk menekülő tömegei, akik ugyancsak alig-alig tudják, hogy hol kötnek ki majd, és akik

ezt csak külső kényszerből teszik, felmérhetik annak az áldozatát, aki ezt az *akkori úttalanságban, tájékozatlanságban és bizonytalanságban pusztán az Istene szavára hajtott végre!*

És ami Mózes felé hangzik: ... elküldelek a fáraóhoz, hogy népemet... kivezessz Egyiptomból (Kiv 3,10). *Mintha nem akarná valaki egy diktatórikus államból annak valamelyik nemzetiségét kivezetni!* Saját szenvedélyéből talán, – de Isten küldésére? Saullal és Dáviddal Sámuel próféta fölkenéssel közli az Úr hívását (1Sám 9,27: 10,1 és 1Sám 16,11-13), *a véleményüket nem kérdezve.* Így közvetíti Illés is Elizeus felé a hívást, köpenye ráborításával (1Kir 19,19-21). Izaiás, Jeremiás hiába hangoztatják esendőségüket (Iz 6,1-9 és Jer 1,4-10), Ezekielnek is előre beharangozzák, hogy nem lesz könnyű dolga (Ez 3,4-11). És Jónás egész könyve az isteni hívás, és az arra adható emberi válasz eshetőségeit mutatja be.

Az újszövetségi hívások nem kevésbé sajátásgosak. Krisztusnál sincs személyválogatás. Hívja a vámos Lévit (Lk 5,27-29) és Zakeust (Lk 19,1-10), a bűnös asszonyt (Lk 7,37-50), vagy akiből hét ördög ment ki (Lk 8,2), Arimateai Józsefet, aki a zsidóktól való féltében csak titokban volt a tanítványa (Jn 19,38-39) és a nem kevésbé félénk Nikodémust (Jn 3,1-21).

Ő választ ki (Mk 3,13), azért, hogy emberhalászokká tegyen (Mt 4,18-22). Ő is Atyja akaratát teszi (Jn 4,34), és az övéinek ezt kell folytatniuk (Jn 6,29; Lk 10,16; Jn 13,20). Ez üdvözítő feladat (Lk 19,10), ami tüzes lelket kíván (Lk 12,49; Jn 9,4), aki valami békés nyárspolgári életről nem is álmodozhatik (Mt 10,34; Lk 9,54-62). Így teljesen érthető az a szemle, amit Pál tart a meghívást elfogadók felett: Gondoljatok csak meghívástokra, testvérek! Itt nem sok az emberi bölcs, nem sok a hatalmas, nem sok az előkelő, de Isten azt választotta ki, ami a világ szerint okatlan, hogy megszégyenítse a bölcseket (1Kor 1,26-27).

Mindezekben nyomát sem lehet találni annak a kitérítésnek, kiemelésnek, különlegesség jellegnek, amilyen mellékízzel a polgári szóhasználat a „hívás” megjelölést használni szokta! Ellenkezőleg! „Ha rabszolgahivatást kaptál, ne bánkódj miatta” – mondja Pál (1Kor 7,21), igazolva azt az egyházi tanítást, hogy *minden, de minden* (a bűnöst persze kivéve) *emberi életállapot hivatás*, a fájó, nehéz, terhes, vagy megvetett is, a Teremtő által megrajzolt út, amin keresztül valaki elérheti Őt, és aminek a végén Ő várja a fáradt utast.

Feltétlenség

Viszont ugyanez a *polgári gondolkodás* botránkozik azon a Teremtőhöz feltétlenül illő *feltétlenségen*, amivel az *Evangelium* a hívást nézi. A lehetetlen kép, amivel Krisztus az apját előbb eltemetni akarót elutasítja: ...hagyd a halottakra, hadd temessék halottaikat... (Mt 8,22; Lk 9,59), nem a IV. parancs, nem az ezen épülő korabeli patriarchális rend felborítása. Nem a képet kell akadékoskodóan folytatnunk, azt kérdezve, hogy mikor temetett már el halottat egy másik halott, hanem az *Isten hívásának feltétlenségét kihallani belőle*, ha eszes, ha esztelen körülmények között. Ez a feltétlenség a mondanivalója a menyegzős példabeszédnek (Mt 22,1-14; Lk 14,15-24) is, bár az Úristen váró türelme még mindig megmarad számunkra a szőlőmunkások példabeszédében is (Mt 20,1-16), az engedetlen testvérekében is (Mt 21,28-32). De végül is a helyállás elengedhetetlen (a fügefá: Mk 11,12-14 és 20-22), más nem is segíthet be (a dúsgazdag és Lázár: Lk 16,19-31, a tíz szűz; Mt 25,1-13). És ennek a *Mennyei Atya részéről való mérlegelése* azért meglepő számunkra, mert *természetfeletti!* A talentumok példabeszédében a megszerzett összeg számszerűségétől függetlenül, egyformán elhangzó: menj be Urad örömébe (Mt 25, 14-30), a szőlőmunkások példabeszédében a munkaidőtől függetlenül, egyformán kapott egy dénár – valljuk csak be! – tökéletesen érthetetlen és elfogadhatatlan akár a közgazdász, akár a munkaadó, sőt a munkások szempontjából is, amit éppen a példabeszéd munkásainak zúgolódása bizonyít. Így teljesen kiszámíthatatlanná válna és felfordulna a földi élet. Ez azonban csak *a hívás természetfelettségét folytatóan az Úristen mérlegelésének ugyanolyan feltétlen természetfelettsége!*

De mindezek miatt az evangéliumi hivatástudat az *evilági* ember számára sokszor érthetetlen, embertelen, sőt taszító és félelmetes is lehet!

És mit jelent ez nekünk?

Korunk tele van az identitástudat zavaraiival, hiányával, esetleg keresésével. Ezt egyesekről és közösségekről egyformán állítják. El is képzelhető, mert *a biztos és lehiggadt identitástudat a hivatás megtalálásának és elfogadásának első következménye*. Ha a lélek örömmel fedezi fel, hogy a Fazekasa teácsészének, vagy vizeskorsónak stb. alkotta, akkor nem lesznek kételyei és bizonytalanságai önmagával szemben.

De nem lesznek ilyenek benne kifelé sem. *A hivatástudat természetesen ad irányultságot az egész életnek, és ugyanúgy nyugodt erőt ennek az irányultságnak a betartására.*

Jószándékú keresztények gondolkodása is ki-kiindul abból, hogy itt milyen hiba, ott milyen lehetetlen helyzet van. Segítsünk rajta! A külső helyzeteket látja, de hogy *az azokon való segítségre küldi-e, és őt küldi-e a Gondviselés, azt még csak meg sem kérdezi*. Ámokfutóként rohan a világot megváltani. Fiatal pap, aki nem ér rá enni, aludni, imádkozni és olvasni, és negyvenéves korában kiürült, akiben csalódnak az emberek! Édesanya, aki 10 (nem géphiba: tíz!) kiscsoportot vezet, de a saját gyerekei menekülnek hazulról! A kapkodásból és nyüzsgésből kimerültség és sikertelenség lesz, ami céltalanságba, keserűségbe, cinizmusba torkollik.

Igaz, korunkban van olyan kapkodás és nyüzsgés is, ami valójában *neurotikus* alapú: pszichés billenékenységét, bizonytalanságát kellene az illetőnek magával is, környezetével is elfeledtetnie. Ez azonban az orvosság, amitől a baj csak nagyobb lesz: a nyüzsgés csak felpörgeti a kapkodást, a bizonytalanságot, amíg az depresszióba, vagy kollapszusba nem hullik. *A billenékeny léleknek még inkább arra lenne szüksége, hogy egészséges hivatástudatba kapaszkodhassék!*

Az állapotbeli kegyelem is nyilván az Úristentől elgondolt fazekas-áru-formához kapcsolódik, azt kíséri. Még részleteiben is. Kereskedőként szolgálni a közösséget, lehet hivatás, és járhat az ennek megfelelő kegyelmekkel. De ha valaki kifizetődőbbnek tartja a spekulánsi állapotot, nem várhatja, hogy hivatása természetfölötti kegyelmei a harácsolásban legyenek segítségére. S elég gondot ad minden életállapot a megfelelő kegyelmek birtokában is, de azok nélkül?

És erre nemcsak bűnös helyzetekkel kapcsolatban kell gondolni. Elméletileg pusztán logikával fel lehet állítani olyan gondolati konstrukciókat, hogy *értékesebb* közvetlenül az emberrel foglalkozni, mint teszi egy orvos, pedagógus stb., mint olyan dolgokkal, melyek ugyan az embert szolgálják, mint házat építeni, ruhát varrni stb., de mégsem jelentik magát az embert. Vagy magasabb rendű dolog, ha az ember közvetlenül adja magát az Úristennek, mint egy szerzetes, mintha csak közvetve, az emberek szolgálatán keresztül. Mindez, és ezekhez hasonló gondolati konstrukciók a logika terén és értelmében helyesek lehetnek, de a Teremtő és teremtmény viszonylatában *mindenki számára csak az az egyetlen értékes és legmagasabb rendű feladat létezik, aminek őt a Fazekas alkotta*. Ha a vizeskorsót értékesebbnek vélem – több anyag van benne! – mint a teácsészét, és ezért a teácsészét is vizeskorsóként szerepeltetem, legfeljebb nevetséges lesz a helyzet, de nem értékesebb! A természetfeletti *tények* is kérlelhetetlenek!

Az is biztos, hogy hibásan, vagy hibánkon kívül, de *az emberi egzisztencia ezen a ponton sem kevésbé korlátolt* és törekeny, mint másokon. Másrészt azonban *itt sem kíséri az Isten irgalma kevésbé, mint másutt.*

„Így szól az Úr Jeremiáshoz: Kelj föl, és menj le a fazekas házához, ott majd meghallod szavaimat. Lementem hát a fazekas házához, az éppen edényt formált a korongon. És ha nem sikerült az edény, amelyet éppen formált, amint ez megtörténik a fazekas használta agyaggal,

akkor újra nekilátott, és egy másik edényt csinált belőle... Akkor az Úr ezt a szózatot intézte hozzám: Izrael háza! Vajon nem tehetek én is úgy veletek, ahogy ez a fazekas tesz? – mondja az Úr. Igen, amilyen az agyag a fazekas kezében, olyanok vagytok ti is az én kezemben...” (Jer 18,1-6)

Az a zongoraművész, akinek bűnös részegségében a villamos levágja a félkarját, hiába volt a művészet Isten-elgondolta hivatása, a legnagyobb bűnbánattal és jóakarattal sem lesz továbbra is művész. Szentté még lehet, de zongoraművésszé már nem. Mert amíg él, Mennyei Atyja mindig tart számára egy pótkötelet, ami akár az életszentségéhez is elég lehet. És ha nem is ilyen mértékben, de a hivatásunk vonatkozásában nyilván éppúgy követünk el hibákat mindnyájan, mint egyéb területeken, amik helyrehozatala ugyancsak ilyen pótkötelek formájában történhetik. Ezért ha az Úristennek egy kis butik is elég lenne kötélgyára számára, de a pótkötélgyárának akkor is multinacionális nagyvállalatnak kellene lennie!

A hivatás egész fogalomvilágával szembeállítva alaptalannak bizonyul az az egyébként jószándékú vigasztalni akaró beállítás, hogy mivel életünk egyetlen igazi és végső célja az üdvözülés (ami igaz!), tökéletesen mindegy, hogy ennek elérésére mit csinálunk konkrétan az életben (ami viszont már nem igaz!). A Teremtő nem milliárdnyi példányban másolja ugyanazt a matricát, és mindvégig segítő irgalmát nem lehet felhasználni akár saját bűneink, akár egy külső erőszak embertelenségeinek az eltussolására!

Végül a hivatásban megnyilatkozó isteni elvárás gyökereiben tarthatja egyensúlyban az egész emberi tevékenységet. Aki azt akarja teljesíteni, amit Atyja vár tőle, nem lesz rekordhajhászó maximalista, erkölcsiekben sem, de az Atyja elvárásaira szögezett szem épp úgy vissza fogja tartani az aggályosságtól, mint a lazaságtól is. Mert ha különböző jellegűek is ezek a téves magatartások, az közös bennük, hogy a saját, belső értékskálájukra figyelnek, bármilyen legyen is az, és nem arra, amit a Hívó Szó vár tőlük.

Eiffel-torony vagy úrhajó?

Az átlagember (és az átlag-keresztény) magatartását a hivatás kérdésével szemben a következő képpel lehetne illusztrálni:

A léleknek az lenne a hivatása, hogy építse fel pl. az Eiffel-tornyot. És mivel teremteni egyikünk sem tud, megkapja hozzá az ehhez szükséges összes képességeket és lehetőségeket, képszerűen beszélve pl. az Eiffel-torony összes műszaki elemeit és tervdokumentációját. A lélek azonban erre elhúzza a száját, mondván: Eiffel-torony: múlt század, én valami modernet akarok építeni. És – mivel ő maga mást nem tudhat teremteni! – az Eiffel-torony műszaki elemeivel és tervdokumentációjával a kezében, elkezd építeni – egy úrhajót! Hát ebből a munkából Eiffel-torony nyilván nem lesz, mert azt nem csinálja! De úrhajó sem, mert a hozzávalók arra alkalmatlanok, akkor is, ha az illető hol itt vés, hol ott vág, hol amott forraszt. Így készülnek az elbarmolt vackok, elforgácsolt életek, a világ roncs- és torzótelepei!

Ekkor rendszerint felvetődik a kérdés, hogy fel lehet-e ismerni azt a bizonyos hivatást, mikor arról senki sem kap dísztáviratot!

Igen, fel lehet ismerni.

Miről?

Azt nem tudom!

Mert ahogy minden lélek páratlan alkotása az Istennek, *minden hivatás* is, összes részleteiben *valami még soha-sem-volt dolog*. Ezért előre nem is határozható meg, éppúgy, mint az egyén, hanem csak tapasztalati alapon, utólag szögezhető le. *Aki azonban valóban él benső életet, az Isten szempontjai szerint keresi helyét az életben, annak erre vonatkozó, sajátos gondolati mozgását kísérve, az ember nem fog tudni kifogást emelni ellene. Viszont más esetben jól látható törések és buktatók világítanak rá a Teremtőtől elvonatkozott emberi*

akarnokságra. A hirtelen felismerések és döntések lehetségesek, de ritkák, *az ember általában lassanként, tapogatózva bukkan rá egyéni kontúrjaira.*

Ebben a keresésben a legfőbb segítséget az Istennek a mi földies szemléletünkől távolálló, természetfeletti szempontjai jelenthetik.

Hogyan gondolja el a Fazekas...

1. A Mennyei Atya felénk irányuló gondolatai mindig *transzcendentálisak*, vagyis azt célozzák, hogy mi, akik Tőle indultunk ki, Hozzá térhessünk vissza.

A háború alatt egy keresztény, de nem hívő fiatal érettségiző arra a kérdésre, hogy mi akar lenni, így felelt: Az biztos, hogy itthon elvégzem az orvosit. Aztán, aszerint, ahogy a háború végződik, a nőgyógyászati specifikumot vagy Berlinben, vagy Londonban. Szüleim eladják a földünket, s abból csinállok egy kis női magánklinikát. Annyi hiszterika van, akinek tulajdonképpen semmi baja sincs, azonkívül, hogy nem tud magával mit kezdeni. Az ember gond nélkül küldi őket röntgenre, laborra – és milyen jól fizet ez!

Még az orvosi karra sem került be, hiszen a világháborúnak az biztos nem volt a feladata, hogy eldöntse, hogy ő Londonban, vagy Berlinben tanuljon-e tovább?

2. Az Isten gondolatai mindig *realisak*. Neurotikus hírben álló 20 éves fiatal, aki általános iskoláit is börtönben végezte el, szakmája nincs, spanyol nyelvkönyvet keres. Minek?

Dél-Amerikába akarok kimenni nemzetközi autóversenyzőnek! (Semmiféle jogosítványa sem volt!)

3. De az Isten gondolatai *racionálisak* is, egészséges emberi logikával megközelíthetők.

Egy felnőttet megkértek egy hittancsoport vezetésére, de nem akarta elvállalni, mert hiszen akkor a gyerekei érzelmileg is kötődnek majd hozzá, és ha a következő évben esetleg Japánba kapna missziós hivatást, akkor ez annak gátjául szolgálhatna. Igaz, igaz, de ha most fenntartja magát Japánnak, és ez egy év múlva tényleg beüt, hogyan vállalja el azt, hiszen a rákövetkező évben esetleg... stb. – Az ilyesmi még az emberi logika előtt sem állja meg a helyét, azért még kevésbé eredhet az Istentől.

4. Mivel az Isten tervei szerint az egész ember, a lélek is, egész életén keresztül *fejlődik*, ez alól a hivatás sem szokott kivétel lenni. Ha gyerekkorban jelentkeznek már, nem csoda, hogy gyerekesen jelentkeznek. A konvertiták élethivatása nagy messzeségeket futhat be (Ágoston, Becket Tamás, Claudel, Edit Stein, Foucauld, Merton). Ritka, ami egyszerre éretten és zártan jelentkeznek, s a kezdetben ferdére nyomott bimbó még nem szól a virág és a gyümölcs ellen!

5. A hivatás egészségesen *beteljesíti*, nem roncsolja a lelket.

A liberális századforduló idején az Egyházon belül is voltak a természetfölöttivel szemben értetlen lelkek. Ilyenek pendítették meg azt a gondolatot, hogy pl. a karthauziak szigorú szabályzatát korszerűsíteni és modernizálni kell, mert abba az ember csak tönkremehet. Ilyen elgondolással meghirdettek egy előkészítő tárgyalást Rómában, amire meghívták a rend képviselőit is. A karthauziak el is küldték négy imponálóan felkészült, friss és tárgyalóképes rendtagjukat, akik azonban már mind a négyen túl voltak a – 90. (!) életévükön! A kiinduló állítást maga a helyzet annyira cáfolta, hogy további tárgyalásokra nem is került sor.

6. Isten gondolatai csak a *szolgálat*, nem az érvényesülés irányában fekszenek! – A háború után meséli el az életét egy különben hívő férfi. Mikor végeztem – mondja – elhatároztam, hogy 35 éves koromra méltóságos leszek, és tényleg épp ennyi idős voltam, mikor a megfelelő pozícióba kineveztek! – Az emberi törekvés bemutatására ez alkalmas, de a Gondviselés nem vállalkozik ilyen tervek biztosítására. Mint ahogy az illető sorsában is átmeneti állapot volt csak az egész méltóságosság.

7. És arra is kell még gondolnunk, hogy a hivatás kérdéseiben Isten épp úgy számol az emberi szabadakarattal, mint minden más ponton. Ami azt jelenti, hogy a hívás valójában csak a dolog egyik fele, ami valóságosan *az ember elfogadó igénlésével válik teljessé!* És, ahogy fentebb mondódott, ha a hívó szó a fejlődő emberrel együtt érik, az igenlésnek is azzal párhuzamosan kell érnie! Hivatásbeli csőd – és gyakorlati elutasítás – állhat be akkor, ha az ember és hívása fejlődését nem követi párhuzamosan az „igen” lelkes erősödése. Mert az a beleegyezés, ami 20 éves korban és körülmények közt még talán elégséges, újabb 20 év múltán szegényesen kevés lehet! Nem egy, a harmincas évek viszonylagos helyi nyugalomban fogant hivatás tört derékba a háborús évek után, egyszerűen azért, mert mindvégig megmaradt olyan éretlennek, kezdetlegesnek és felületesnek, ahogyan a lélek kamaszkorában megszületett.

A maga oldaláról viszont *az Úristen bármiféle emberi körülménnyel szembeülve is megmarad Istennek*, tehát *szuverénnek és jóságosnak*. Naivitás lenne azt hinni, hogy fejet hajt az emberi ösztönösségek előtt, és társadalmi vágyak, vagy gátló adminisztratív rendelkezések módosítják és korlátozzák az Ő kegyelmi adományait is. Viszont jósága révén nem ismételt egyszerűen történelmi sémákat, hanem hívásaival is a konkrét éhségen próbál reális megközelítéssel segíteni. Akkor is, ha az ember megmakacsolja magát, ha elfordul Teremtőjétől, vagy ha készséges gyermeki lélekkel nyílik meg a hívás előtt.

Neveden szólít!

Az eddigi kategóriák talán nagyon általánosoknak tűnnek, pedig a pszichésen egyénit nemcsak a szentírási példák illusztrálják (Só és mécs 30. old.), hanem a prófétai szó is: Neveden szólítalak, az enyém vagy (Iz 43,1).

Az Isten részéről *a hívás a legkülönbözőbb területekről indulhat ki*: a boldogság, a nyomor, a bűn, a szeretet megélése vagy látványai mind egyformán magukra ölthetik a kereső lélek szeme előtt a hívás szimbólumait. Az ok nélküli belső nyugtalanság (nem csőd!) egy adott élethelyzet felett lehet sürgetés is az elindulásra. A sikerrel biztató keresésnek olyan *előfeltételei* vannak, mint önmagunk ismerete és elfogadása, az egocentrizmusból való kilépés, hogy az ember egész életét minden sodródástól mentesen saját akaratával és célra irányítottan élje, hogy legyen alakuló képessége, belső egyensúlya a bizalom és kritika, az önállóság és alkalmazkodás közt, az életvitele általában legyen vallásilag motivált, a szellemieket mindig az anyagiak elé tegye, a belső értékek felett gyúljon öröme, de személyi értékelést még ezekért se várjon, élményszerű örömet jelentsen a számára bármiféle szolgálat, legyen készség benne emberi kapcsolatokra, együttesre, és kedv a jó továbbadására stb.

És mindennek *ellenképe* az a hitvallásos iskolában végző 18 éves, magát hívőnek mondó lány, aki arra a kérdésre, hogy mit akar csinálni az életben, ezt feleli: a majmok lelkivilágával akarok foglalkozni! Bár a hivatás fejlődése végső fokon egészen speciális területekre is elvezetheti az embert, de egy ilyesféle *kezdet* nem szolgáló hivatás, hanem *önmagát kiélő játék*.

De ha tehetsége van hozzá – mondják az emberek. – A pályaválasztási tanácsadó intézetek szerint napjainkban egy átlagos, egészséges ember kb. 150–200 féle munkát végezhet átlagos eredménnyel, de ez *csak egy színfolt a teremtés általános gazdagságából*. A különböző képességek árnyalhatják és kiegészíthetik egymást. Nemegyszer olyan is van köztük, ami valójában csak azért van, hogy a léleknek legyen miről – *lemondania!* Ez első hallásra talán furcsának tűnik, de ha meggondoljuk, hogy mennyire szükség van lemondásra az életben, érthetővé válik, hogy a hívásnak, talentumai készletének kit-kit erre is fel kell képesítenie. Belső világunkban is kell hogy legyen tér a lemondás számára, ami azonban csak akkor van meg, ha található a lélekben olyan konkrét lehetőség, amire az lemondással

válaszolhat. És ha erre képtelen, eltéved, felaprózódik és *felőrlődik gazdag belső lehetőségei közt, amiket* – közömbösen, vagy figyelmetlenül a hívással szemben – *nem szed rendbe a súlyuk szerint, és nem alakít zárt, egyedi formává.*

Mert a világ is, és a magunk lelke is rendkívül gazdag valódi értékekben éppúgy, mint talmi csillogásban. De a figyelő és *készséges fül mindig kihallja mindezekből a hangokból – a Hangot!*

Végül a lemondás a természet színes gazdagságában a lépésről lépésre jelentkező természetfelettinek egyik első nyomeleme, ahogyan Pál mondja: „...amit egykor előnyösnek tekintettem, azt Krisztusért akadálynak tartom” – (Fil 3,7). És hogy az ember el tudja mondani a zoltárossal: „Uram, nem dölyfös a szívem, nem hordom fenn szemeim gögösen. *Nem kergetek nagy dolgokat, magamnál magasabbakat.* Inkább lelkem lesimogattam, és elnyugtattam csendesen” (130. zoltár, Sík Sándor ford.) (Lásd még: Só és mécs 160. old.)

Hivatás vagy autonómia?

Különböző megfogalmazásokban bőven találkozhatunk ma olyasféle állításokkal, hogy „*az erkölcsi cselekedetek autonómiájára való igény, ahogyan az a mai ember eljárásában jelentkezik, a társadalmi és anyagi környezetéhez való vonatkozásában, mindent összevéve, magától értetődő!*” (Herder Korrespondenz, 1982, III. 107. old.) Az ilyesféle tételek valójában az egocentrizmus frappáns kifejezései.

A bensőségesen hívő, Isten-központú lélek szavai viszont így hangzanak: „Alapjában véve mindegy, hogy az Isten a nyomor és a szenvedés elsöprő hatalmával kényszerít ki valakit önmagából, a szépség és igazság látomásaival csalogatja ki, vagy a végtelenbe nyúló vágyakozásával, az igazságosság utáni éhével és szomjával kínozza ki önmagából, ha egyszer hív valakit, és ha az hallgat a hívásra...! ...A becsületesség, amivel az embernek saját lényével szemben kell viseltetnie, olyan belső önzetlenséget jelent, aminek segítségével az embernek túl kell jutnia önmagán... hogy túl jusson önmagán, az az ember lényegéhez tartozik...” (Delp: *Worde der Hoffnung*, 35–36. old.)

Ezeket a sorokat a jezsuita Delp már a börtönében írta, mielőtt Hitler kivégeztette. Halála hűségét érthetővé teszik ezek a sorok, és a sorok mondanivalóját hitelesíti a hűséges halál. Az autonómiához való átfogó igény azonban messze kevés az ilyen áldozatos helytálláshoz. Az csak a könnyű és kényelmes hűtlenség megideologizálásához segít hozzá! (Só és mécs 156. oldaltól)

Végső ponton itt is az alapproblémával állunk szemközt: ki a világ központja, Isten-e, vagy én?

Közösség

(Lásd: Só 42–46. old.: Egyén és közösség)

A hivatás szolgálat jellege is utal *az ember közösségiségére*, de hogy az ember formájához egyénisége mellett ez is hozzátartozik, azt a teremtéstörténetből is ki lehet hallani, ahol az Úr szava mondja: ...nem jó az embernek egyedül lennie (Ter 2,18). S ez nem egyszerűen teremtői elgondolás dolga, hisz ha ez az Isten képére és hasonlóságára történik (Ter 1,26), akkor jusson eszünkbe, hogy maga az Isten is – gyarló emberi szóval megközelítve – szentháromságos közösségben él! Kiütközik ez Krisztus főpapi imájából is, amikor az apostolokért könyörög Atyjához, hogy egyek legyenek, mint „mi” (Jn 17,11), amit aztán kiterjeszt mindnyájunkra: ...de nemcsak értük könyörgök, hanem azokért is, akik szavukra hinni fognak bennem. Legyenek mindnyájan egyek. Amint Te, Atyám, bennem vagy, és én tebenned, úgy legyenek egyek ők is mibennünk... (Jn 17,20)

Pál gyakorlatiasan fogalmaz: Nekünk erőseknek az a kötelességünk, hogy elviseljük (például!!) az aggályosak gyarlóságát, és ne a magunk javát keressük. Krisztus sem kereste a maga kedvét. (Róm 15,1) – Persze, miért vonatkoznék ez pusztán arra az egyetlen „erőtlenesre”, amit az aggályosság jelent?

Az ösztönös és felületes ember előtt mindig a polarizálás tűnik a legegyszerűbb megoldásnak: ahelyett, hogy a különböző, de összetartozó szempontok szerves illesztésével törődnek, kiköt nagyjából az egyik mellett. A csordalény mentesíti magát az önálló egyéniség kifejlesztésének munkája alól. Az önzésében csak saját egyéniségét igenlő a többiekkel való törődés terhe alól. Napjainkban egyik zsákutca sem ismeretlen. És nemcsak kezdetlegesnek megmaradt egyesek, de széles társadalmak is beleeshetnek a két csapda valamelyikébe.

Néhány év előtt az olajdollárjaikkal amúgy is eltelt országok azt hitték, hogy ha kettővel, hárommal beszorozzák az áraikat, a vagyonuk is ugyanúgy nő meg. Az egyedi tettek hatása azonban szükségképpen végiggyűrűzik az egész közösségen, ezúttal az olajfogyasztó népeken. Előre lehetett volna látni, hogy a folyamat ugyanoly mértékben görgeti fel azokat az árakat, amiket viszont az olajtermelők fizetnek ki azoknak, akik a megdrágult olajjal számukra is termelnek. Még azt is, hogy a fogyasztás mennyisége is csökken részben a takarékoskodás, részben a helyettesítő anyagok, energiák alkalmazása révén. Egy évtized múltán ma már maguk az olajeladók is rosszabb helyzetben vannak, mint voltak eredetileg.

Vagy: a nehezedő gazdasági krízisben az egyes országok úgy akarnak helytállni, hogy visszafognák az importot, és növelnék az exportot. Ez jelenthetne is megoldást, ha csak egyetlen ország lenne bajban a földön. De mivel a nehézség általános, és mindenki ugyanazt csinálja, olyanok vagyunk, mint a süketek, akik kétfelől, ellenkező irányba nyomják az ajtót...

Ugyanilyen jellegűek a protekcionizmus (gazdasági védővám-, vagy intézkedésrendszer), az egyoldalú és meglepetésszerű valutaleértékelés, amivel mind-mind az egyik társadalom a másik rovására akarja megoldani a gondjait, és csak a másik hasonló jellegű védekező intézkedéseit, no meg ellenérzését váltja ki.

És ha a szakmailag is felkészült kormányzó szervek sem kerülik ki a rövidlátó önzés ilyesféle esztelenségeit, lehet-e csodálkozni azon, hogy az utca kis szürke embere a maga életében óránként viselkedik úgy, mintha egyedül élne a földgolyón?

De miért száll el meghallgatatlanul a hívők füle mellett is a páli szó: de ti testvérek, nem jártok sötétben... hiszen mindnyájan a világosság és a nappal fiai vagytok... ne is aludjunk hát, mint a többiek, hanem legyünk éberek és józanok... (1Tessz 5,4-6)

A közösség arculata

Legteljesebben és ellentmondás nélkül valójában együtt állíthatja az ember a maga szeme elé az egyéniséget és a közösséget, úgy amilyen összjátékban jellemzik meg az egész emberi létet is.

Minden egyén egy mozaikszemcse, a maga eredeti és sajátos márvány, üveg stb. anyagában, ilyen-olyan egyenes vonalú, cikcakkos, szögletes formájában, mint primér valóság. *S minden közösség* egy megfelelően összerakott szemcsékből képezett, mozaikkép, lebegően átfogó és magasrendű, amit a szemcsék primér realitása hordoz és valósít. A kép egy magasabb értelem boltozatát húzza a szemcsék fölé, amire a szemcsék nem képesek, de a szemcsék nélkül, önmagában a mozaikkép sem létezik! Egymásra szorulnak, egymást támogatják, egymást egészítik ki. Szervesen illeszkednek, spontánul egyensúlyozzák egymást. Mind a kettő végső valóság a maga síkján, nem léphetnek egymás helyébe, és csak visszaélészerűen sérthetik egymást. Az örök üdvösség az egyéni halhatatlan léleknek szól, a közösségek földi jellegű élete nem folytatódik (Mt 22,30), de hát ez az egyéniség keretében sem folytatódik! A szem nem látta, fül nem hallotta kitétel (1Kor 2,9; Iz 64,3) épp úgy rejthet

magában mondanivalót az ember egyénisége, mint közösségisége felé, hisz mind a kettő egyformán az Isten teremtő gondolata!

A közösségi arculat amellett (talán a maga természetéhez is hűen) *többrétegű is*. Az alapsejtet, a családot, koncentrikusan táguló körökként veszik körül az átfogóbb jellegű közösségek: a hivatás (munkahely), a kisközösség (baráti kör), a lakóhely, nemzet, Egyház, emberiség stb. Ezek is szervesen kapcsolódnak, és ezek sem léphetnek egymás helyére. Ez különben két irányban is típusos hibalehetőség. *A közösség mulasztásait sohasem tudja a jószándékú egyén helyrehozni*, mert az egyéniség és a közösség más erkölcsi síkon fekszenek. Az iskolai munka pl. természeténél fogva közösségi jellegű, és azért egy laza testület mulasztásait valamelyik lelkes tanára nem tudja pótolni, sőt fel is őrlődik abban, ha ezt kötelességének tartja, és végre akarja hajtani. *A jószándékú család* esetleg már vétkezik is keménységével és erőszakával, *de egy megmakacsolt tagját még így is képtelen becsületessé tenni*.

Ha már az egyén is *páratlan*, nem csoda, ha az ilyenekből összetevődő legkisebb közösség hasonlóképpen az: házasságból sincs pl. két egyforma. Az ember a maga közösségi tapasztalatait sem tipizálhatja: pl. az egyik iskolai osztályról a másikra a pedagógus, saját házasságáról a gyerekére a szülő.

Elfogult a saját, vagy a *másik közösséggel szemben* ugyanúgy lehet bárki, mint egyéni keretek közt: Móricz Zsigmondot jóbarátai 1942-ben elvitték a szeged-alsóvárosi Havas Boldogasszony-búcsúra, ahol aztán csodálkozva mondta, hogy sose gondolta volna, hogy léteznek ténylegesen magyar etnikumú vallásos tömegek! Az ilyen jellegű hibák a különböző népek, vallások, kultúrák érintkezésénél történelmi tragédiákat válthatnak ki!

A hibák elkerülését *az élettelen, sematikus megoldások* nem biztosítják! Ha a fiatal házások szülei vonatkozásában a mechanikus az én családom – a te családotod számontartása mellett kötnek ki, ahelyett hogy a tényleges (és esetleg lényegesen eltérő) valóságot vennék figyelembe, csak primitívek lesznek, nem igazságosak. – Egy nagy család egyik gyereket, valaki ismerős meghívja külföldre, de bár jó lenne a gyerekek, nem eresztik ki, mert anyagilag képtelenek az összes többinek is biztosítani ugyanezt. Nem igazságosak általában, hanem igazságtalanok eggyel szemben! De ezzel a felfogással nem is egyszer azok, hisz az egymással való kapcsolatunkat állandóan a szükségletnek és lehetőségnek kell irányítania, nem a matematikának!

Az egyén is, a közösség is teremtmények lévén, egyformán *korlátoltak, körülhatároltak* is, de másrészt egyszerűségük révén rendkívül *sokszínűek és változatosak* is, amellett a teremtés mégis egymás felé, és egymásra is utalja őket. Ezért nélkülözhetetlen és természetes is köztük az *illeszkedés, alkalmazkodás*, valamiféle *rendszer és rendszeresség*, ami *alá-, fölé-, mellérendeltségi viszonyokat* is jelent, szellemi és szervezett *egymásra épülést*, tehát *tekintélyt és intézményeket* is. Ennek ilyen tudomásulvétele nem ízlés és szabad választás kérdése, mert itt egyszerűen az isteni teremtés tényeiről van szó. Ezeknek továbbpörgetése, viszonylatainknak alakítása már szabadságunkba tartozhatik, – s ezáltal persze hibalehetőségeink körébe is!

Mindez az egyénekre is, a közösségekre is az *állandó illeszkedés feladatát rója*. Az ösztönös magatartás ezt az illeszkedést állandóan a másiktól várja a maga érdekében, és magához hasonló felfogással kerülve szembe, ezek a kölcsönös elvárások külön erre irányuló szándék nélkül is, pusztán a helyzet logikája alapján, kiváltják az ütközést és erőszakot.

Az evangéliumi lélek tudatában van az illeszkedési kötelességnek (Gal 6,2; 1Kor 10,25; 1Kor 6,1-8; Jn 13,14), de átéjtheti valami irreális igazságkeresés (Só és mécs 101. old.), elfelejtve, hogy valójában *úgyis mindnyájan Isten irgalmából élünk csak!* Mikor jószándékú keresztény házastársak teszik fel a kérdést, hogy meddig kell a másiknak engedniük, és mitől kezdve ragaszkodhatik az ember a „saját igazához”, arról tesznek bizonyosságot, hogy rosszul közelítik a dolgot, rosszul teszik fel a kérdést, amire így nem is lehet helytállóan felelni. Aki

magát, a maga felfogását akarja védeni, és nem a másiktól indul ki (lásd fent: Gal 6,2 stb.), kibogozhatatlan útvesztőbe kerül. (Persze bűnbe soha nem lehet belemenni, de azért, mert bűn, ami mellett már teljesen mellékes, hogy a másik szeretné, vagy én, vagy akárki!)

Érdekes, hogy a népköltészet kérdéseivel foglalkozva, a Jung-tanítvány, Neumann pszichológus is a fentieknek megfelelő módon írja le az egyén és a közösség kapcsolatát. Szerinte az újíto mindig az egyén, míg az egyéneken túli közösség a kultúrtradíció folyamatoságát jelenti, ami az egyéniség táptalaja és bírója, miközben az egyéniség és közösség kölcsönösen és szervesen építik egymást. Ismétlődik a mozaikszemcse és a mozaikkép viszonya!

Gyerünk a gettóba?

Az Evangélium tételeinek megalkuvás nélkül való felállítására ki nem hallotta még közülünk saját körünkben azt a szenvedélyes hangú visszautasítást: nem vagyok hajlandó gettóba vonulni!

A gettó szó itt fogalmilag tisztázatlan, de a közelmúlt révén erős érzelmi töltéssel rendelkező megjelölés. Nyilván meghatározott szempontok szerinti erős zártságra, elkülönítésre utal, csak hát épp a közelmúltban ide senki se „vonult”, legfeljebb kényszerült.

Hasonlóan erős zártságra, elkülönülésre utal egy másik történelmi jelenség, és ahová az ember tényleg vonulhatott, de nem kényszerült, és ez az öskeresztény katakombák. Ezek mellől azonban hiányzik az az elutasító, pejoratív felhang, ami a fenti kijelentésnek legjellemzőbb meghatározója. És jogosan, hiszen a katakombák az európai kereszténységnek a melegágya! Itt is van tehát valami érezhető ellentmondás és ez is korunk szellemi zavarosságáról vall.

Egy fiatal mesél a nyári táborukról, ahová vagy tíz kisközösségből jöttek össze fiatalok. Jól is érezték magukat. A mesélő azonban aggályairól ad számot. *Nem szűkülünk így be, amikor csak magunk között vagyunk?*

De hiszen tíz helyről voltatok!

Igen, de mind keresztények!

Először egy gyakorlati tapasztalat: *a ténylegesen beszűkült embernek nincsenek ilyen aggályai.* Ezért is válhatott szűkké! Aki fél ettől, azt már csak ez a nyugtalanság is megóvjaa az egy lyukba való bepenészedésről.

Továbbá *a szűkség és a tágasság az ember belső pszichés-szellemi-lelki minősége.* Külső, anyagi számszerűséggel nem befolyásolható. A nagylelkű egy börtön magánzárkájában is az, és egy szűk lelket önmagában a nagyvilág minden piaca sem képes kitágítani. Mindez persze nem cáfolja a külső körülmények hol segítő, hol gátló szerepét, amint viszont ezek sem az emberi psziché magatartásának döntő elsőbbségét és felsőbbbbségét.

Az aggályok elvi megoldása azonban másutt van, mert maguk is egészen más, és téves megközelítésből születtek.

„Claude Bernard, a nagy francia élettantudós a XIX. század második felében... először mutatott rá arra, hogy az élőlények belső környezete (milieu intérieur) nem változhat, bár a külső környezetük állandóan változik. Észrevette, hogy *a szabad és független élet feltétele a milieu intérieur állandósága...* Mit értünk a milieu intérieur változatlanóságán? Minden, ami a bőrönmön belül van, az milieu intérieur, azaz az én saját belső környezetem. Tulajdonképpen maga a bőrszövet is hozzá tartozik. Más szóval az én számomra a milieu intérieur nem más, mint én magam... *Életem és egészségem fenntartása* azt kívánja, hogy semmi se térjen el bennem túlságosan a szokásos állapottól. Ellenkező esetben megbetegszem, sőt meg is halhatok.” (Selye: Stressz distressz nélkül, Akadémiai Kiadó, 1983., 32. old. – Kiemelés tőlem.)

Korunk természettudományosan művelt és érdeklődő embere számára a fentiek egészen világosak. Így van biztosítva az egyed önazonossága, mint egyednek a valósága. Ezen alapulnak, ebből indulnak ki kifelé ható akciói vagy funkciói. Ez biztosítja azt, hogy ő teszi azt, amit tesz. Különben a történések vagy másra vezethetők vissza, vagy csak személytelenül áradnak a létben, anélkül hogy valaki felelős lenne értük.

A biológus persze az élő anyag viszonyaiban gondolkodik, de megállapításai általánosak, és az ontológia síkján is teljes érvénytelé bírnak.

A lét és a működés – két dolog. De szorosan összetartoznak, a működésnek csak egy lét lehet a gyökere, és valamiképpen meg kell felelnie annak. De maga is visszahathat a létre és tovább formálhatja azt.

Ha azonban nincs egy szilárd és meghatározott, bár élő és alakulóképes lét, annak megnyilvánulásai sem lehetnek. Azon a helyen vagy halál van, vagy más életek funkcionálnak.

Az ember szellemi vagy világnézeti léte más természetű, mint a testi, anyagi, de éppúgy lét, és az ontológia legátfogóbb fogalmain belül van.

A keresztény tudja, hogy mindnyájan Isten gyermekei vagyunk, ezért ennek megfelelően *viselkedik* hívővel és hitetlennel, mohamedánnal vagy bálványimádóval, szellemidézővel, vagy annak tagadójával stb. szemben. Ez a magatartása, a funkciója, ami azonban nem ezekből folyik, hanem egyes-egyedül evangéliumi hűségéből.

Ha azonban mindezek nem *magatartásának tárgyai* lesznek, hanem beviszi, vagy beengedi önmagába, a milieu intérieur-jébe, ha hiedelmeiket, véleményeiket és imáikat teszi a magáévá, ha hol az egyik, hol a másik felfogása szerint alakítja a sajátját – nem elfogulatlan lesz, objektív, vagy nagylelkű, hanem nem lesz! Megszűnik, mint keresztény. De persze mint bármi egyéb is, mert az egyik vélemény kioltja benne a másikat, a többi miatt egyik sem lesz irányadó a számára, az egyéb irányok miatt sosem fog lépni egy meghatározott irányba, nem lesz felismerhető és megnevezhető egyénisége, hiszen épp az a bizonyos zavartalan és egyértelmű milieu intérieur-je veszett el. Ennek a biztosítása tehát életfeltétel, ha egy katakombában, ha bármilyen egyéb történelmi formában. A funkció, a működés, a helytállás egy következő lépés. Lehet helyes és helytelen, de feltételezi a milieu intérieur-jétől megszabott létet.

Buda váráról írja Arany János: Az erőnek szolgál kirepítő fészke, nem a pulyaságnak biztos menedéke. (Buda halála, I. ének) A puhaságot nem lehet úgy kiküszöbölni, hogy az ember lebontja a várat, mert akkor az erőnek is fuccs! De értelmetlen is, mert a vár maga nem jelenti a puhaságot, mint nem jelenti az erőt sem, csak lehetőséget ad mind a két irányba. Az ember, a lélek dönti el, hogy mire fogja használni azt az erőt, amit a vár jelent. De ehhez először várni kell lennie, a maga belső logikája, szerkezete szerint, bontatlan egységben. A piac, a színház stb. lehetnek a maguk területén értelmes és hasznos épületek, de egymással összekeverve, egymást fogják gátolni. A nagylelkűség fogalmilag is kifelé irányul: a másokkal szembeni magatartásomat, róluk való gondolkodásomat jellemezheti. És éppen a mások számától és természetétől meghatározottan, lesz széles és színes terjedelmű. A milieu intérieur pedig – a pszichés-lelki-szellemi része is! – egységes, szerves, egyértelmű, és minden hígítása, keverése először önmagát, majd rajta keresztül a tevékenységét is kikezdi, aláássa, s végül fel is számolja.

Egy autó kifelé való működése, magatartása, irányai sokfélék lehetnek. Mozoghat gyorsan, lassan, előre, hátra, jobbra, balra, fordulhat, körbejárhat – de minden mozgásának egyetlen alapelve és hajtóereje van: a benzin. A benzin tisztán, ami semmi más csak benzin. Ez az egyénisége, lényege és ereje. Mondhatom, hogy a milieu intérieur-je. Ha ezt egyéb folyadékokkal keverem – vízzel, sósavval, gyümölcslével stb. –, nem gazdagítom és kiterjesztem, hanem tönkreteszem. (Az autó gépi mechanikája, a milieu intérieur-jének másik

része, ami a maga részéről ugyancsak egyértelmű és keveretlen gépi tisztaságában funkcionál csak.)

Aki a maga szerves, egészséges egyéniségét tartja szűknek, ha benzin, ha keresztény, zárt önmagából kilépve csak felhígul és elpusztul. Az egyéniség ugyan kontúr, de nem gettó! A keret, a végesség a teremtmény természetéhez tartozik. S aki a kontúrjait akarja túllépni, az csak az ősi kísértésnek dől be: olyan akar lenni, mint az Isten! (Ter 3,5)

„... a szabad és független élet feltétele a milieu intérieur állandósága... az én számomra a milieu intérieur nem más, mint én magam... életem és egészségem...”

Individuáletika vagy közösségi erkölcs?

A keresztény erkölcsöt újra és újra azzal a váddal illetik, hogy elitárius (Mécs 268. old.) Az egyéni erkölcsi kötelességek – az individuáletika – elitet nevel, mondják. Az elit tagjai alakítják ki az Übermensch, a Herrenvolk stb. fogalomkészletét, ami a faszizmus alapja.

Ismét egy olyan gondolatmenet, ahol a logikát az indulat váltotta fel. Mert nem minden individuáletikából lehet ilyen végkövetkeztetésre jutni. Például a krisztusi utasítás: „...aki nagyobb akar lenni, legyen szolgáток, és aki első akar lenni, legyen cselédetek” (Mt 20,27; Mk 10,44) aligha alkalmas erre.

Az Evangélium világában sterilen elhatárolható individuáletika nem is létezik. Az Isten által teremtett ember egyéni és közösségi oldala oly elválaszthatatlanul egyek, mint egy pénzdarabnak a két lapja. Csak az emberek próbálnák elválasztani, Krisztus mindig közbelép. Mikor azt kérdezik tőle, hogy „melyik az összes parancsok között a legelső?” (Mk 12,28), feleli az ismert szöveget: szeresd Uradat, Istenedet... stb., és anélkül, hogy bárki kérdezte volna, magától folytatja tovább: „A második így szól: szeresd felebarátodat, mint önmagadat” (Mk 12, 29-31). Vagyis éppen arra nem vállalkozik, hogy az Isten iránti egyéni kötelességről úgy beszéljen, mintha az az embertársak iránti, közösségi kötelezettségek nélkül, önmagában is megélhető lenne.

Ugyanez a helyzet az adófizetés kérdésénél is. A felvetett probléma a fentiek a fordítottja: szabad-e adót fizetni a császárnak, tehát csak a földi, társadalmi, közösségi kötelezettségre irányul. Krisztus válasza most is hozzáteszi a másikat, amire nem kérdeztek, ezúttal a közösséggel szemben az egyéninek minősíthetőt: „adjátok meg tehát a császárnak, ami a császáré, *Istennek pedig, ami az Istené*”. (Mt 22,15-22; Mk 12,13-17; Lk 20,20-26). A logika helyét elfoglalt indulattal persze nehéz szót érteni. Mert van, aki ennek a két állításnak a mellérendeltségében arra vél bizonyítékot találni, hogy a keresztény felfogásban két egymástól független, külön dolog az individuáletika és a közösségi szempontok. Pedig az egész helyzet, az össz-szöveg épp azt mutatja, hogy Krisztus épp azt nem tűri, hogy egy részletkérdés megválaszolása a hallgatóságban, akár csak öntudatlanul is, ilyen benyomást kelthessen, és az elhangzott kérdésre adott feleletéhez kérdés nélkül is hozzákapcsolja a dolog másik oldalát. A két rész a kérdésből adódik, de hogy nemcsak egy van, polarizáltan és töredékképp, az a Krisztus spontán, kiegészítő eljárása!

Itt is érzékelhető, hogy *a kereszténység szerkezeti lényegéhez tartozik az átfogó, kiegyensúlyozott teljesség.* Minden kiélezés, kisarkítás, részlet, egyoldalúság idegen tőle, mert idegen a gazdag és bonyolult valóságtól is. Atyánk elvárása velünk szemben olyan egyetlen, mint amennyire Ő maga is egy. Hogy a tér- és időbeli teremtmény eljárásaiban ez részletekre bomlik, az belőlünk adódó és ránk jellemző, de az etika, az elvárás töretlen és oszthatatlan egységén mit sem változtat!

Álarcos bálok?

Az egyes közösségek, bizony nemegyszer azoknak bizonyulnak, ha jobban szemügyre vesszük a bennük sürgő-forgókat...

Amikor *emberek közti hivatásos szolgálatról* beszélünk, ez a keresztények ajkán is *sokszor nagyon humanista, sőt evilági ízt kap*. Egyrészt éreztetik, hogy itt micsoda önfeláldozásról van szó, másrészt *a munkaterület is valamiképpen saját birodalom képét ölti magára*. Még papok is élesen tudják hangsúlyozni munkájuk különálló sajátosságait, egyéni elveiket, stílusukat, felfogásukat. Ahogy a nagy ragadozók tudomásul veszik egymás revierjét, vadászterületét, ők polgári udvariassággal kerülgetik a másikat, és őrzik egymástól a magukénak tartottakat. Valami szervezesebb egységvágyra az a sztereotip válasz: nem vagyunk szerzetesek! Akárhánynál ez annyira megy, hogy nemcsak egy szerzetesközösség életét képtelen felfogni, és ezért attól esetenként el is riaszt, de a házaseleten belül is legfőbb gondja: a felek *külön* egyéniségének megőrzése.

Ennek a különbségnek az imádatát jelzi az a minden szolgáló egyénnek, vagy csoportnak szokványosan feltett kérdés: *mi a profilotok?* Mintha egy gazdasági és kereskedelmi szempontú nagyvállalatról akarna valaki tájékozódni! Mi volt az első tanítványok „profilja”? Éltek mindig ugrásra készen a Krisztus imádatában és szolgálatában!

Nincs reális és egészséges családi közösség a két fiatal legbensejének kapcsolódása nélkül. Mikor a hívő lány azzal megy hozzá a hitetlen fiúhoz, hogy majd én megtérítem – álarcot hordanak. Minthogy álarc van azon a családi „közösségen” is, amit a férfi önzése, vagy a nő anyagiassága jellemez meg!

Mikor a fiatal nem tisztázza még idejében, hogy a maga munkaterületén *mennyire mehet előre pénzben, rangban* lelkének sérelme nélkül, míg egyszer, már későn, el nem kezd panaszkodni, hogy ő nem így gondolta, – vagy pedig már panaszkodni sem kezd! – álarcban élte a világát!

Aki valami nagyon kiváló kisközösséget keres, ahová „haszonnal” járhatna el, és meg se fordul a fejében, hogy az a gyöngye kisközösség épp azért gyöngye, mert ő hiányzik belőle, neki kellene nagylelkűen az egyik kerekének lennie!

A legátfogóbb közösségeknek pedig, mint nemzet, Egyház, emberiség, a problémáit nem naiv gyerekességgel, vagy kamaszos pökhendiséggel és beképzeltséggel kell megközelíteni, hanem bonyolultságuk tudatában óvatos szerénységgel, szívós és áttekintő munkával, a színpalak, függönyök és látszatok mögé tekintéssel, és mértéktartó egyensúlyozással. Ez az írás a közösségi vonatkozásoknak is csak végső, evangéliumi kiindulásait keresi. Nem feladata, még kevésbé van tere a kereszténység és a közélet konkrét viszonyulási formáit megközelíteni. De elgondolkoztatóul idekivánkozik egy részlet abból az interjúból, amit Richard von Weizsäcker, az NSZK 1984 májusában megválasztott szövetségi elnöke adott a Profil című németországi magyar nyelvű havi folyóiratnak. Az elnök testvérbátyja Carl Friedrich, a világszerte ismert fizikus és filozófus. az interjú alább idézett részlete a Profil 1984/7. számában, a 3. oldalon található: „Profil: Ön az evangélikus egyháznak is elkötelezett híve. Ezért legyen szabad a keresztény hit és a politikusi hivatás viszonyát is érintenem. Egyik beszédében idézte a Szentírás azon kitételét, amely szerint az Istennek jobban kell engedelmeskednünk, mint az embereknek (ApCsel 5,29), s ehhez hozzáfűzte: »Mint keresztényeket, végső soron Isten szava köt bennünket, és nem az államhatalom.« Hogyan lehet ezt a felfogást a politikus hivatásával összeegyeztetni? – Weizsäcker: Szerintem ez olyan meggyőződés, amelyet minden embernek osztania kellene, függetlenül attól, mi a foglalkozása. A Biblia nem ad feleletet arra, hogy egy adott helyzetben mi a helyes politikai döntés. Aki mégis tőle várja a feleletet, az félreérti a Bibliát. Azt azonban ki lehet olvasni belőle, hogy az embernek nem csupán személyes anyagi érdekeit kell szem előtt tartania,

hanem felelősséget kell vállalnia a közösségért is, hogy legjobb tudása szerint kell megoldásokat keresnie, anélkül, hogy politikai ellenfeivel szemben Istenre hivatkozzék.”

A közösség fogalmának emlegetése *sokszor csak divat*. Nem ténszerű, szerves szerkezeti vonásként nézik, mint a teremtés egyik színét a maga feltétlenségében, hanem mint modernül, vagy nagylelkűen *egyéni vállalást*, ami azonban így csak *felületes és érzelmi dolog*. Fel sem merül, hogy mint minden teremtménynek, *az átfogó kereteim nekem is adottak*, összhangban vannak, és *egyetlen lehetőségem sem léphet túl rajtuk*. A szabadságom is megmarad közösségi keretekben. A keresztény a hitét sem tudja valamiképp „előlről” kezdeni, előzmények nélkül és másoktól függetlenül élni, a „tömeget” mellőzni, az „intézményeket” megvetni. A közösség egyes rétegei amellet szervesen fogják át és támogatják egymást. Az Egyház világnézeti közössége időben és fejlődésben ráépül a népire, mint társadalmi alapra: inkulturálódik belé. De természetfeletti síkon az Egyház a meghatározó, és a társadalomnak kell hozzá akkulturálódnia, mert nem ő hordozza a gyökeret, hanem a gyökér őt (Róm 11,18). – (Mécs 137. old.)

Jelmezbálba illő esetek, mikor a keresztények, papok elvesztve sajátos egyéniségüket, és elvesztegetve az evangéliumi gyökereket, hol modernkedésből, hol kútba ugorva az abba vesztettek után, ha téves, ha nem, de *kurrens szociológiai képletekkel cserélik fel a krisztusiakat*. Nem figyelnek fel maguk körül az ebből a beállítódásból fakadó, sorozatos személyi csődökre, és nem hallják ki a Szentírásból sem azt, hogy senki mást ne tekints Istennek, csak engem (Kiv 20,3), sem azt, hogy ez az én szeretett fiam... *őt* hallgassátok (Mt 17,5).

Részben az eleven közösség hiányára utal az a szélsőséges *biztonság-éhség* is, ami szinte elveszítettnek érzi magát részben átfogó intézményrendszerek (SZTK, nyugdíj) védelme, részben a mindennapos kényelmi eszközök (fürdőszoba, központi fűtés, autó) szolgálata nélkül. Hogy a közösség szó ma mennyire csak zengő érc és pengő cimbalom (1Kor 13,1), erre vall az a másik felkapott fogalom, ami magában is a közösség csődjét jelenti, az *elmagányosodás*. Hogyan lehetne erről szó, ha az emberek átélnék közösségi mivoltukat? A fiatal törekvők azonban elég erőt éreznek magukban a maguk számára, s azt gondolják, hogy a másra való figyelem csak gyengítené őket. Később, a többi hasonszőrűvel való birkózásaik eredménye az lesz, hogy ők mindenkiben csalódtak, velük szemben mindenki értetlen és ellenséges, az élet üres, az Isten ködben van, ha van, és a közösségi szólamok vége az egyre visszhangtalanabb magány...

Így kell-e lennie?

Felelős keresztény családi és közösségi légkörből kinőtt fiataaltól nemegyszer hallottam már, mikor katonáéknál, vagy az egyetemen először találkozik egészen közletről és tömegesen másként felnőtt kortársaival, hogy „ahogyan én felnöttem, az egy csoda!”

Pedig csak természetes. Ritka, de lehetséges. És amellet ettől függ a jövőnk is. Hogy századunknak az egész földön végighullámzó kataklizmái elpogányosították a társadalmakat, és hogy azok szenvednek és sérülnek benne, ezt meg lehet érteni. Ebben a vad sodorban nem is könnyű dolog helytállni, de jobbról-balról kezét fogva már lényegesen egyszerűbb. Egy-egy ilyen fiatalnak a felkiáltása arról tanúskodik, hogy legalábbis a szülei küzdelme nem volt egészen eredménytelen. Ők maguk már így lettek és vannak, és nekik már egyszerűbb is. De a kereszténység jövője emberi szemmel biztos, hogy tőlük függ, attól, hogy a föld széles pogány társadalmán belül, nem ellenségeskedve azzal, hanem kovászként élve és hatva benne, tudnak-e egy valóságos keresztény társadalmat megalkotni?

Amelyik nem puha, elkényeztetett és egocentrikus, hanem felelős és állóképes!

Amelyik a kereszténységet nem cégtáblának hordja a száján, hanem az kiolvasható minden hétköznapi moccanásából!

Amelyik nem puha ruhában menedzseli az Evangéliumot (Mt 11,7), hanem bűnbánatot hirdet, akár a pusztában is (Mk 1,4)!

És akik, ha lefejezik őket, ha nem, életük alkonyán derűs békével tartanak Mennyei Atyjuk Országá felé, és legfeljebb szívből sajnálják maguk körül az evilág fiait, akik kénytelenek keserűen, cinikusan, kiábrándultan és elmagányosodva nézni ugyanazon találkozás elé.

„Kiteljesedés”

Ez is a társadalomban állandóan hallott kifejezések egyike. Azt akarja kifejezni, hogy az embernek az a feladata, és akkor jut el valójában a céljához, ha kiteljesedik, tehát *kibontakoztatta, érvényre juttatta, kifuttatta mindazokat a külső-belső képességeit és lehetőségeit*, melyek egyáltalán rendelkezésére állottak, vagy nyitottak voltak a számára, illetve módot talált rá, hogy kinyissa azokat is, melyek maguktól nem nyíltak meg előtte.

Magában a valóságban ez a kép lényegesen elmosódottabb, hisz objektíve megállapítani kinek-kinek képességeit és lehetőségeit nemcsak rendkívül nehéz, de általában arra sem figyelnek fel, hogy mert valaki számon tart valamilyen lehetőséget, azért még nem bizonyos, hogy az valóban lehetőség a számára! Hisz az egocentrikus szemlélet lényegében szakad el a világ realitásától (Só és mécs 36. old.). Abban azonban ez sem akadályozza meg, hogy vélt kiteljesedése érdekében ne használjon akár súlyosan erkölcsstelen eszközöket is, melyek többé-kevésbé átmeneti eredményeket hozhatnak ugyan, de még a saját belső tartását is egyre jobban kikezdi, és ezzel épp kiteljesedése ellen dolgoznak. Ennek legembertelenebb – s azért legkevésbé időt álló – formája, mikor a kiteljesedés útja mások letiprásán keresztül visz a magasba: az egyetemista gyerek jól érvényesül azon az áron, hogy az egész család őt szolgálja ki, amit eközben egy életre meg is szokik, és el is vár!

Ugyanilyen csapda lehet a keresztény számára a *maximalizmus*, amikor kötelességre, felelősségre hivatkozva az elgondolható legmagasabb fokú teljesítményt várja el, pl. egy hívő vezető ember a beosztottjaitól, nem gondolva azzal, hogy a kezünk között lévő helyzetek mindig gyakorlati körülményektől is függenek, s ezért pusztán abszolút mércével alig mérhető! Ebbe a relativitásba bűneink *következményei* is beleértődnek, amiket a legtöbbször maguknak a bűnöknek erkölcsi rendezése sem töröl el, vagy szüntet meg.

Egyáltalán *az ember bármilyen irányú lehetősége is mindig csak emberi*. Aki teremtményi mivoltában és hivatásában gondolkodik, az sohasem kerül ilyen helyzetbe, mert mindig csak Isten elvárásainak akar megfelelni. De aki ezt az ellenőrző műszert kikapcsolja...

Ugyanígy „állapotbeli kísértés” keresztény szülők számára gyerekeik személye iránti szeretetük, és a sorsukkal szemben érzett felelősségük. Mindkét követelmény erkölcsi valóság ugyan, de ha nem a családi közösségbe minden oldalról – tehát a gyerekeről is – beágyazva kezeljük, ajnározás és kényeztetés lesz belőle, ami ha az Evangélium nevében történik is, a valóságban mégis puhaságra, felelőtlenésre és életképtelenségre neveli a fiatalokat.

Beteljesedés

Ezen a ponton az embernek önkéntelenül is a kifejezés evangéliumi párja és megfelelője jut az eszébe, Krisztus utolsó szava: Beteljesedett (Jn 19,30). Ezzel fejezte ki azt, hogy mindaz, amit az Atya elvárt Tőle, megtörtént. És tulajdonképpen mindannyiunk számára ez az élet helyes sémája: az Atya eltervez rólunk valamit, felkészít erre, várja is tőlünk, hogy mi, ha mindjárt gyarlóságaink szerint is, de többé-kevésbé mégiscsak beteljesítsük. Ez elé a lényegi beteljesedés elé csak az egocentrizmusunk húzhat gátakat.

1. Az előzők alapján ilyen gát lehet az akármiből kiinduló túlkövetelésünk. Simone Weil egy szellemesen találó tétele szerint, *a bűn abból áll, hogy az ember egy természete szerint véges dolgot a végtelenbe tágít*. Ez akkor is áll, ha jószándékú törekvésről van szó. A végtelen az Isten területe, nem a teremtményé!

2. *De az is csőd, ha valaki megáll, mikor mehetne még!* Aquinói Szt. Tamás szava: *si dicis: satis, periisti!* Elvesztél, ha azt mondd: elég! Mert más a határain tudata, amiken túl nem érnek az erőim, és az önmagával való megelégedés kényelme, mielőtt az erők elfogytak volna. – Egy diplomáját megkapott egyetemista antikváriumba viszi könyveit, hisz végzett, nincs már rájuk szüksége! – Ha a szellem dolgait pusztán szellemi eszközökkel és mértékekkel lehetne kezelni, adminisztratív eljárások nélkül, az ilyen gondolkodás következménye csak a megkapott diploma megsemmisítése lehetne. Mert az a bűvészműtárvány, hogy valaki computer-beidegzettséggel megfelel szellemi teljesítmény-elvárásoknak, még nem jelenti, hogy dobog benne olyan önálló és eleven szellemiség, amit egy diploma látszik tanúsítani.

3. Szó sem lehet aztán beteljesedésről azoknál, *akik csak sodródnak* történelmi koroknak és földrajzi helyzetüknek megfelelő társadalmi szállítószalagokon. Akik akarat, döntés és felelősségérzés nélkül mindig azt gondolják és csinálják, amit „mindenki”, ami divat, ami „korszerű”, a konformisták, akik azonban azt sem tudják, hogy ez ellen éppen Pál apostol tiltakozott először, s így ennek az emberi méltatlanságnak a fogalma is az Evangélium gondolatvilágára megy vissza. „Ne szabjátok magatokat e világhoz”, latinul: *nolite conformari huic saeculo* (Róm 12,2). Nem is csoda, hogy valaki nem teljesíti be Mennyei Atyja vele kapcsolatos terveit, ha nem is szabja magát azokhoz, hanem az őt körülvevő világ elvárásaihoz!

4. És ugyanígy reménytelen a beteljesedés, ha valaki *nem a külső evilágnak adja el magát, hanem a saját ösztöneinek*, akár a kívánóknak, akár az erőszakos hatalomvágyóknak. Sőt akkor is, ha *pszichés félelmein* nem tud úrrá lenni. Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak (Jn 15,20), amikor is a társadalmi hátraszorítottság, vagy lenézés akárhány léleknek elviselhetetlenebb, mint a testi kínzás. De nehéz időkben az Evangélium egyik gyakorlatilag legbeváltabb tanulsága, hogy aki meg akarja menteni életét, elveszti azt (Mk 8,35; Mt 16,25; Lk 9,24), és bár nehéz találni olyan történelmi időt, amikor sehol a földön nem üldözték volna a kereszténységet, de az is biztos, hogy a vértanúságok történetében a művelt, haladó és humanista XX. századot egészen kiemelkedő hely illeti meg (Só és mécs 200. old.)

5. Az evilági kiteljesedés fertőzése a keresztényeken az az *ellenérvés, amivel sokszor mi is kísérvük az önmegtagadás, aszkézis, fegyelem emlegetését*. Sokan érzik közülünk meghaladottnak, egyéniség-, vagy életellenesnek, sematikusnak és értetlennek. Legyintenek az ismert képszerű értelmezésekre. A folyót partjai és gátjai teszik folyóvá, nélkülük mocsárrá kerül el. A pannonhalmi üvegfestmény a lepattant abroncsú hordóval, amiből szétfolyik a bor, és a feliratával: *libertate periit: a szabadságba (értelmező fordításban: szabadosságába) pusztult bele*. Az elmélyült gondolkodás azonban képek nélkül is megállapítja, hogy *a keret, a korlát a teremtmény lényegéhez tartozik*. Mert véges, szükségképpen kontúrjai vannak. Mert ösztönös, magára hagyva éppúgy szétfolyásra hajlamos, mint a folyóvíz. *Az önmegtagadás és fegyelem csak sajátos kontúrjai megkeresésére és biztosítására szolgál*. Nem hogy feloldaná az egyéniséget, *előfeltétele* annak. E nélkül a panoráma nélkül, a kiteljesedésen lovagolva, csak megbotránkoztat a krisztusi szó is: „Ha valaki utánam akar jönni, *tagadja meg magát, vegye föl keresztjét és kövessen engem*” (Mt 16,24), ennek páli továbbmondása: „olyanok legyetek, *mint én*” (Gal 4,12), sőt a másokra való határozott kiterjesztése: „Urunk, Jézus Krisztus nevében meghagyjuk nektek, testvérek, hogy *kerüljétek* minden olyan testvért, *aki rendetlen életet él*, s nem követi a hagyományt, melyet tőlünk kapott...” Sőt: „Ha valaki nem engedelmeskedik a levélben írt tanításnak, azt jegyezzétek meg, s *kerüljétek társaságát...*” (2Tessz 3,6 és 14). A

„kiteljesedés” bálványimádói pedig maguk nem vállalják az önmegtagadást, és dehogyis kerülnek a hasonlókat, mikor azok magatartása csak igazolja az övéket, és nyugtatja esetleg még megmozduló lelkiismeretüket.

Az itt feltárulkozó panorámának alátámasztására Jung egy megállapítása külön is alkalmas. A nemzetközi súlyú svájci pszichiáter mondta egyszer, hogy azok között a százak között, akiket kezel, alig néhány gyakorló katolikus hívő volt. Továbbá, hogy minden betegénél a baj gyökere oda nyúlt vissza, hogy az illető valamiképpen nem volt rendben a maga istenével, és egy sem gyógyult meg közülük anélkül, hogy az istenével egyenesbe ne jött volna! (Jung: Die Beziehungen der Psychotherapie zur Seelsorge – idézi: Koncz: A mi Istenünk, Szent István Társ., Bp., 1978. 67. old.)

Aki nagyobb akar lenni... (Mt 20,26)

A kiteljesítő beteljesedésnek leggazdaságosabb és legeredményesebb formája – *a szolgálat*. Ezt Krisztus szava rövid tényszerűséggel közli, – azzal, aki *hisz*. A hivatásról a vizsgáló ész előtt is egyértelműen kiderül, hogy az sohasem öncélú, és ilyenségében kitüntető, hanem küldetéssel, szolgálattal párosul (Só és mécs 30. old.). Az átlagember ennek ellenére is hitetlenkedő fejcsóválással kíséri, hogy a nagy ÉN valóságban naggyá épp és csak a szolgálaton keresztül lesz. Olyan naggyá válik, amilyen nagyot hordoz. És olyan naggyá, amekkora áldozattal hordja. Az utca embere éppen azt hiszi, hogy a fejlődése cápa-feladat: növekedése érdekében felfalni igyekszik maga körül mindent, amihez csak hozzáfér. Pedig: senki se keresse, ami a magáé, hanem ami a másé (1Kor 10,24). Sőt: Krisztus életét adta értünk: nekünk is oda kell adnunk életünket testvéreinkért (1Jn 3,16). Eltekintve attól, aki hivatásszerűen (és valóságosan is) egész önmagával áll Mennyei Atyja szolgálatára és rendelkezésére, a többiek, akik önző életfelfogásból maradnak házasságon kívül, benső növekedésükben is megállnak. Kamasz-, és fiatal korában az ember önneveléssel dolgozza magát előbbre. És bár az önfegyelem felnőtt korban is nélkülözhetetlen, a fejlődés tempóját akkor már a *nagylelkűség* diktálja, és a *szolgálat* viszi. Ha ezek hiányoznak, marad a rothasztó kényelem, vagy az önző egocentrizmus harca. Ezekkel ugyan lehet tűzijátékszerű, átmeneti sikereket elérni, elkápráztatókat, és gyorsan kialvókat, amik után még nagyobb a sötétség. Egyéni kérdés, egyéni hivatás, hogy a beteljesedés konkrétan kinek mit jelent. De hogy az Evangélium világában ennek megkerülhetetlen útja a szolgálat, az bizonyos!

A szolgálton elsősorban külső rendelkezésre állást értünk. Ez azonban alig megy az előzetes belső készség nélkül, amelyik mindig nyitva van, s *halálig tartó belső tanulékonyossággal* figyel. Az ember, az emberiség, az egész teremtett világ *alapjellegetében és szerkezetében evolutív*. A tétel elfogadása önmagában nem jelent semmit, az még összefér a görcsös összezsugorodással, vagy belső betokosodással, megmerevedéssel. *A megtérésre való felhívás állandóan hangzik* az egész üdvtörténeten keresztül (Tób 13,6; Jób 17,10; Iz 21,12; Jer 35,15; Joel 2,12; Zak 1,3; Mt 18,3), (Só és mécs 126. old. és folyt.) a mai egyházi életben szélesen dívik a *formatio permanens* – az *állandó tanulás, fejlődés* – fogalma is. A Tízparanccsal szemben, ami *tényparancs*, a teológia hangsúlyozza, hogy az Újszövetség tízparancsolata, a Nyolc Boldogság: *célparancs*! Pl. a szelídséget halálunkig kell tanulnunk Krisztustól (Mt 11,29), ez mindig cél marad, ami felé folyton dolgozzuk magunkat, de ki mondhatná életének bármelyik pillanatában, a harmadik boldogságnak megfelelően (Mt 5,5), hogy ő szelíd, mint egy kész, befejezett tény? A Tízparancsolatnak azonban csak akkor felelek meg, ha pl. az Úr napját *konkrét tényszerűséggel* meg is szentelem. A *puszta törekvés* ehhez nem elég!

Látható tehát, hogy *a célparancsnak már maga a fogalma is magában rejti a fejlődéssel való számolást*. Fejlődés azonban csak akkor lehetséges, ha a lélek valóban rendelkezik ezzel a belső tanulékonyossággal, ami viszont állandó nyitottság, rendelkezésre állás az Úristen felé.

Ilyen ugrásra való készségeből születik meg minden szolgálat, míg az ebből teremtődő új érték automatikusan visszahat a készsége, mert bebizonyítja az értelmét, lökést ad a növekedése felé.

Messzemenően igazolja ezt a szemléletet, ahogy a Gondviselés az ember szaporodását és nevelődését elrendezte. A fiatal felnőtt akkor lesz szülővé, mikor a pusztá fegyelmező önnevelés már alig vinné tovább, de kicsijének, családjának a szolgálata fejleszt és érleli azt is, aki szélesebb társadalmi körök szolgálatára – legalábbis a család iskolája előtt és nélkül – nem lenne érett és felkészült. Ezért a szolgálatnak kiemelkedően nagylelkű formáit és eseteit kezelhetjük külön kegyelem, és külön helytállásként, de *maga a szolgálat* hétköznapi, átlagos megjelenési formáiban nem különleges, hősi jelenség, hanem az Isten Országába útjainak *mindenkire vonatkozó, hétköznapi feladatai* közé tartozik.

Lélek vagy struktúra?

Itt már határozottan előttünk áll az a *válaszút*, amihez előbb-utóbb minden korunkbeli keresztény eljut. Ahol döntenie kell, hogy merre tovább. Lehet, hogy ezt nem vállalja, megáll, betokosodik, nem lép az utak egyikére sem, de így kikapcsolódik magából az életből is. Ha nem blokkol le, de nem is dönt tudatosan, akkor a sodor viszi el, általában a helytelen irányba, mint az természete általában minden sodornak. Viszont a tudatos döntés már olyan mérvű erkölcsi energiáról tanúskodik, amelyik ritkán alkuszik meg a széles úttal (Mt 7,13).

Az egyik út *az akár kevés hűségesek életével indul*, akiknek szerves, belső növekedése előbb-utóbb egy valamilyen kiterjedtségű *spontán keresztény társadalmat hoz létre*. Ennek a keretében addig a határig, ameddig külső-belső lehetőségeik nyúlnak, átfogó társadalmi struktúrák is fognak születni, és keresztényként fogják jellemezni az élet szűkebb vagy tágabb körét. Így egyének vagy kisebb közösségek felől indulva a társadalom egésze felé, az Isten Országába alig feltűnő, lassú és spontán szervességgel halad előre.

A másik út keresztényei gyorsabbnak és hatásosabbnak vélik a *struktúrák* megkeresztelését. Ipari, gazdasági, közéleti, sőt pszichológiai sémákon keresztül indulnának az evangéliumi élet terjesztése felé. De mivel ezek nem szervesen erednek az Evangéliumból, és nem támaszkodnak folyamatosan és hűségesen kizárólag reá, maguk is *evilági minta-sémák erőszakosságába, egocentricitásába, sőt hatalmi allűrjeibe futnak bele*. Így a teológuskispap, akinek nem a teológia és saját belső világának sínre tevése az elsőrendű gondja, hanem egy „korszerű” pápaválasztási formán „dolgozik”. Csinált és fordított sorrend, ami pontosan megfelel a homokra épített ház képének (Mt 7,26-27). Maga is hozza az ütközéseket a külső világ erőszak-tendenciáival, s a hasonlónak hasonlóval feszülve neki, egyre jobban elsápad arcán az Evangélium, és kivésődnek rajta a hatalomért harcoló Gólem vonásai.

Az egyik úton a lélek az első, és másodlagosan kristályosodnak ki rajta és körötte a neki megfelelő *struktúrák*.

A másoknak a struktúrák a fontosak, a bennük majdan megszülető élet biztosítására, de az életet megelőzve ezek gyökértelenek és törékenyek, ugyanakkor a másfajta struktúráktól ingereltetve és azokat ingerelve, harcaikban azokhoz hozzápogányosodnak.

Ezért ez utóbbi úttal a következő oldalak már nem is számolnak.

És akinek ez mégsem kell...?

Lehetne még újabb fogalmak felvonultatásával tovább részletezni a keresztény lelkiületnek itt felvázolt vonalait. De az *istengyermekség*, a teremtésben gyökerező *hívás*, az egyéneknek a *közösséggel való illeszkedése*, és a *Teremtő* velünk kapcsolatos terveinek és *elvárásainak beteljesítése* vagy szabotálása, magukban is *hiánytalanul meghatározzák* a

keresztény lelkiületet, és épp a Ma kihívásainak színe előtt. Az így mutatkozó *kép ugyan imponáló és megragadó, de olyan igényes is*, hogy a nyárspolgár szívesen próbálkoznék valami olcsóbb áruval. Ezek az alapfogalmak azonban bizonyítottan a Teremtés ránk vonatkozó végső kategóriái, és aki nem tudja őket – ha mindjárt hosszabb munkával is – beépíteni a maga életfelfogásába és magatartásába, annak számára az élet értelméről és lehetőségeiről nem marad más kép, mint amit egy töredékben Dürrenmatt ír le úgy, mint egy álmát.

Ebben az álomban egy óriási amfiteátrumszerű körlépcsőt látott, ami szűkülő kútként nyúlt le a messzi mélybe. Lenn, a távoli mélyben, valami tűzszerű fény világított. Ő maga a lépcsősoron gyors ütemben ment lefelé, lassúbb ütemben mozgó embercsoportokat hagyva el maga mögött. Észrevette, hogy ezek az emberek évszázadokkal ezelőtti, történelmi ruhákat viseltek, de ahogy sorba leelőzte őket, ruházatuk az ismert történelmi rendben, lépésről lépésre közeledett napjainkhoz. Lassanként felismerte azt is, hogy lenn az aréna közepén egy óriási máglya lobog, és borzadállyal vette tudomásul, hogy a lefelé tartó embercsoportok az aréna mélyén egyszerűen behullnak a máglyába és megsemmisülnek. De időnként észrevett egy-egy olyan magányos tagot is, aki sikítva, ordítva és zihálva, mintegy ideglázban, magán kívül, a lefelé tartó emberáradattal szemben és azon áttörve rohant felfelé, és tűnt el a homályos, ködös magasban. Míg a lefelé tartó embercsoportok látszólag gondtalanul beszélgetve, vagy közönyösen haladtak a máglya felé, úgy látszott, mintha ezek az egyesek idejében felismerték volna sorsukat, és kétségbeesetten kiragadva magukat az áradatból, menekülésre fogták volna a dolgot. A szemlélőben az első pillanatban mindez nem a pánikot váltotta ki, hanem csak az érdeklődést, a máglyához való közeledéssel azonban egyre nőtt benne is a feszültség, s aztán egy pillanatban megperdült benne a világ, ő maga is megfordult, és eszeveszetten futni kezdett az aréna lépcsősorain felfelé. Ellenkező sorrendben hagyta el maga mögött egymás után azokat a csoportokat, amelyeket már leelőzött, azután újabbakat, amelyekre már nem emlékezett, mert nyilván nem is haladt el mellettük. Viszont a ruházatuk fokozatos visszamenetekben vallott a történelmi időkre. Az őt feszítő belső pánik mellett is meg tudta állapítani, hogy most már középkori öltözetek mellett suhan el, és nem csodálkozott, mikor iskolás emlékei fordított rendjében vette tudomásul a népvándorlás kori, majd a római, azután görög öltözékeket. Már egészen kifáradt, nemcsak az észveszejtő rohanástól, hanem mert amint lassan felfogta – a lépcsők egyre magasabbak lettek, s már semmiképpen sem tudott egyikről a másikra lépni, hanem mindegyik fokra külön kellett felmásznia, kúsznia, kapaszkodnia. És fokozatosan, de változott az emberi összkép is. A lefelé haladók egyre primitívebb benyomást tettek rá, és a számuk is egyre gyérbb lett. Most állatbőrökbe öltözött, kőbaltákat markoló egy-egy ember mellett kapaszkodott lihegve tovább, felfelé. Az egyes fokok már lényegesen magasabbak voltak nála, jobbra-balra kellett mennie mellettük, hogy repedéseket, vagy kiálló peremeket találjon, amik segítségével feljebb kapaszkodhatik. De így sem volt ez könnyű feladat, mert a több méteres cyclops-kövek mind mohásabbak, iszamosabbak is lettek. A köd is befedett mindent körötte, már rég nem látott egyetlen lefelé tartó lelket sem, de még távoli lépések zaja sem jutott el a füléhez. Olyan halott üresség vette körül, hogy felébredt benne a kétely saját léte iránt. Hátha csak valami káprázat a saját teste is? És most a megsemmisülésnek, vagy a semmi érzésének, a talán-soha-nem-is-voltam-nak olyan őrjítő pánikja rohanta meg, mint odalenn, a máglya előtt. Csak most elfutni sem volt már hová. Kibirhatatlanná váló belső szorongása egy vad ordításban tört ki, de ennek is csak egy még nagyobb rémület lett a következménye. Mert hallotta tovaterjedni az űrben a saját hangját. Teljesen visszhangtalanul, mint ami sehol sem tudott semmibe beleütközni. Mert nem is volt semmi. Nyilván ő maga sem. Csak lenn a tüzes semmi, míg itt az üres semmi. A rémület úgy borította el, hogy érezte, hogy abba semmisül bele. Akkor hörögni és kapkodni kezdett, mint a vízbefúló, – és erre felébredt, otthon, szokott ágyában...

A közmondás szerint az ízlések és pofonok különfélék. Hát ha valakinek az istengyermekségnél az ilyen – itt-ott a logikába is belebicsakló – álom-látomás rokonszenvesebb...

A keresztény lélek alapértékei a mában

Az előzők – a keresztény lélek alapirányultságai – az ember belső hajlékonyságát, mozgásának kiemelt pályalehetőségeit, kitüntetett, és ezért el nem hanyagolható módosulatait tárgyalták. A következők a krisztusi tanítás azon alapértékeit, sarkpontjait állítják egymás mellé, melyek nem a lélek teremtett alkatát jellemzik, mint az előzők, hanem amelyek felé, mint kívülről és felette álló irányító fények felé a keresztény léleknek orientálódnia kell. És ez az előző területnél még gazdagabb: az emberi volt, ez krisztusi.

De épp a gazdagsága miatt van itt is szükség arra a lehatárolásra, amit a „mában” szó jelez. És itt is abban az értelemben, hogy nem zárják ki az itt tárgyalt alapértékek a többit, a még számosabbat a kereszténységből, és azt sem állítják, hogy az itt végigvett értékek más korokban nem, vagy csak kisebb súllyal szerepelnek. Egyszerűen csak arról van szó, hogy napjaink értelmetlenségei, bűnei és tagadásai, a mai ember ösztönösségéből kiindulva, ezeket *fokozottan* próbálták kikezdeni, és ennek a levegőnek a fertőzésében élve, ezeknek az értékeknek a tekintetében a mai kereszténynek *fokozottan* kell ügyelnie a tisztánlátásra. És a legmesszebb ható félreértések kitisztázása logikai következményeiben automatikusan tisztázhat másokat is, másrészt pedig iskolát is jelenthet a tisztázási folyamat önálló továbbfolytatására, míg az elmélkedő lélek maga is Pál oldalán találva magát, vele együtt mondhatja: mi nem tartozunk azok közé, akik nyereszkeskednek Isten ígésén, hanem őszintén, mintegy Istenből beszélünk, Isten színe előtt Krisztusban (2Kor 2,17).

Aligha pusztán véletlen, hogy Izaiásnál *ugyanazeket az értékeket találjuk ugyanebben a sorrendben*: Törd meg az éhezőnek kenyeredet, és a hajléktalan szegényt fogadd be házádba. Ha mezítelent láatsz, öltöztess föl... (*szegénység*) akkor... előtted halad majd *igazságod*... ha eltávolítod körödből az igát, az ujjal mutogatást és a gonosz beszédet (*szabadság*)... a rések betöltőjének neveznek majd, és a romba dőlő házak felépítőjének (Iz 58, 7-12).

Szegénység

A keresztények közmegegyezése, hogy az ún. Hegyi Beszéd – a Máté-evangélium 5., 6. és 7. fejezete – magába foglalja az egész krisztusi tanítás lelkét, s belőle a Nyolc Boldogság (Mt 5,3-10) súlyban és jelentőségben az ószövetségi Tízparancsnak felel meg, és az öntudatos keresztényt így is kötelezi. De akkor nem hanyagolható el az a tény, hogy a legelső dolog, amit Krisztus kimond, a szegénység. Nem lehet elzárkózni az elől a benyomás elől, hogy az egész Evangéliumnak, az egész krisztusi tanításnak itt van a gyökere, megértésének és elfogadásának ez a kapuja, és „aki nem az ajtón megy be a juhok aklába, hanem máshonnan mászik be, az tolvaj és rabló” (Jn 10,1), mert a juhok számára Ő az ajtó (Jn 10,7).

Ezért a mi eszmélődésünkben is csak a szegénység lehet az elirányító alapértékek közül a legelső.

Bizonytalanság

Szegényen azt értjük, akinek nincsenek anyagi javai. Testünk révén azonban nem tudunk úgy elvonatkozni minden anyagtól, ahogy maradéktalanul távol lehet maradni minden erkölcsi hibától, hazugságtól, gyilkosságtól stb. Vagy el lehet vonatkozni *bizonyos* anyagiaktól, ahogy az Ószövetségben is voltak, akik nem ittak szeszes italt, lehet tartózkodni a hústól, dohányzástól stb., de nem az anyagtól általában. Így aztán az a döntő kérdés, hogy *hol és milyen indokolással lehet meghúzni a határt* az anyagiak birtoklásában és használatában, amin keresztüllépve, az ember már az Evangélium világából is kilép. Krisztus

teljes élességében állítja elénk a helyzetet: könnyebb a tevének átmenni a tű fokán, mint a gazdagnak Isten országába jutni (Mt 19,24). A tanítványok döbbsé kérdése: hát akkor ki üdvözülhet?, nem arra utal, mintha ők maguk körül majd mindenkit gazdagnak tartottak volna, hanem arra, hogy a fogalmat ismerték, vitathatatlan képviselőit és hordozóit is láthatták, de ők sem érzékelték a pontos fogalmi határokat, hogy kiknek is szól ez a fenyegetés, és kiknek nem.

Arra nem volt előttük példa, hogy Krisztus bárhol társadalmi alapon húzott volna meg valami átléphetetlen határvonalat. Nem idegenkedik a szamariai asszonytól (Jn 4,7-30), mondja, hogy a vámosok és utcanők megelőznek titeket az Isten országában (Mt 21,31), anélkül, hogy maga ez a társadalmi állapot találkoznék nála bármiféle megértéssel. Az írástudók és farizeusok elítéléséről szól a Máté-evangélium egész 23. fejezete, de azért nem zárkózik el Simon farizeus lakomájától (Lk 7,36-50). De ha a szegénység Krisztusnál nem társadalmi jellegű fogalom, akkor csak erkölcsi lehet.

Másrészt a Boldogságok után a *Hegyi Beszédben Krisztus épp az erkölcsi fogalmakat magyarázza meg* az ismert keretekben: hallottátok a régieknek szóló parancsot – én pedig azt mondom nektek... Egymás után jönnek a gyilkosság, paráznaság, igazmondás, ellenségszeretet, alamizsna, imádság, böjt, de *a szegénység meghatározásával nem találkozunk*. És bármilyen keményen hangzanak is az utolsó ítélet szavai azok felett, akik nem könyörültek az ínségeseken, és az áldás szavait is bármennyire csak a könyörületesség cselekedetei váltják ki, maga a szöveg nem zárja ki, hogy valaki minden irgalmassági cselekedete mellett is ne maradjon meg esetleg még mindig gazdagnak – és akkor mi van?

A szegénység – relatív!

A Máté-szöveg: phóhoi tó pneümati – pauperes spiritu – lélekben, lélek szerint szegények – szavaira támaszkodva, sokszor kerestek olyan megoldást, hogy tulajdonképpen nem lényeges, hogy mennyi vagyona van valakinek, csak ne kötődjék hozzá, a lelke legyen szegény. S ehhez felvonultatták a középkor életszentségükről ismert uralkodóinak nyilván nem szegény sorsú sorát.

Az újkori sokkal jelentősebb vagyonok és uraik látványa előtt azután ez a séma túl egyszerűnek tűnt. Látjuk, hogy egy ilyen valóban nagy vagyon kényes jószág is: szétporlad, elpusztul, ha gazdája nem gondozza, ápolja egész életének minden energiájával. Viszont, ha ezt így tudja is tenni, akkor hogy, hogy nem kötődik hozzá? Mármint a pszichés valóságban, nem szépen csengő szavaiban? Magam már egy évtized óta olvastam Izaiásnak a liturgiában minden adventben visszatérő szavait a jövő Messziáról, hogy ti. vaját és mézet fog enni, hogy el tudja vetni a rosszat és választani a jót (Iz 7,15). Ismertem a magyarázatot is, hogy a primitív, hűsevő társadalomban az olyan ételek, mint a vaj és méz, a szegények menüjét alkották. A jóslat tehát azt jelenti, hogy a Messziás szegény ember lesz, mert a gazdagot elfogulttá teszi a vagyon szempontja, és befolyásolja az erkölcsi kérdések megítélésében. Mikor azonban ez a szöveg 1944 adventjén került a szemem elé az egyik budapesti légópincében, felkacagtam. Vaj és méz – a szegénység? Hisz akkor a bekerített Pesten legfeljebb tört aranyért kapott valaki belőlük. És akkor élményszerű élességgel vágott belém az a meglátás, hogy *ennek az erénynek a gyakorlata, anyagi vonatkozásai révén, a mindenkori általános civilizációs helyzet függvénye, s ezért gyakorlati oldala egyszer s mindenkorra nem is határozható meg.*

S ezért nem adott ilyen meghatározást Krisztus sem!

Szt. Benedek, aki hozzánk hasonló ember lévén, Krisztus áttekintésével épp úgy nem rendelkezett, mint mi sem, Regulájában például már előírta, hogy a szerzetesek szegénységük jegyében gyapjúruhát használjanak. De hisz ez ma épp a legdrágább férfiruha-anyag! Igen, változnak az idők, és változik a szegénység. Akkor a legszegényebb ház körül is volt egy pár

juh, amiknek gyapjából ruházkodott az egyszerű ember. A gazdagok öltözéke a selyem és bársony volt. Azóta viszont megjelent a pamut és a műanyag, és a gyapjú végképp alkalmatlanná vált a szegénység kifejezésére.

Alig három – és nem másfélezer – éve annak, hogy egy lelkes fiatal írásában olvastam azt a határozott kijelentést, hogy amelyik családban személyenként és naponként 20 Ft-nál többet költenek étellemezésre, azok már kívül esnek az első boldogság keretein. (Mécs 151. old.) Az emberek mindig örülnek egy ilyen könnyen alkalmazható varázsszónak, receptnek: 20 Ft! – de a fentieknek épp arról kell meggyőzniük bennünket, hogy ez a megközelítés alapjaiban elhibázott. Ilyen megbízhatóan alkalmazható állandó kulcsadat a kérdés természete szerint sem létezik, nemcsak az infláció miatt.

Vannak, akik bizonyos fajta anyagi javakat eleve és elvileg kirekesztenek a szegénység köréből. Pl. úgy gondolják, hogy az autó, mint olyan, ellenkezik a szegénységgel. De hát ha gyalog jár is valaki, a krisztusi körülményekhez mérten a mai higiénikus cipő- és ruhahasználat is micsoda kényelmet, gazdagságot jelent! Sőt, hiába járna az illető Pesten gyalog, egy dózert kellene maga előtt küldenie, hogy felszedje az aszfaltot, a gazdagok útját! És hogyan használhatna villanyt, vízvezetékot, fürdőszobát, telefont, varrógépet, vagy a gyógyszeripar készítményeit, amik az evangéliumi időkben az ezeregyéjszaka mesés gazdagságával sem lettek volna megközelíthetők. Az ilyenfajta, anyagi keretekre támaszkodó kiindulás teljes képtelenségbe visz, és az ilyesféle formulák szerint berendezkedő lélek csak állandó aggályoknak szolgáltatja ki magát.

Ha abból a krisztusi szóból indulunk ki, hogy minden rossz a szívünkéből származik (Mt 15,19), és aminek előhangja felcsendül már az Ószövetségben is: ...jönnek napok – mondja az Úr – mikor új szövetséget kötök Izrael házával... bensejükbe adom törvényemet és a szívükbe írom... (Jer 31,31-33), akkor nem ütközünk meg azon a páli szón sem, ami pedig a fentiekkel nehezen volna egyeztethető, hogy „tudok nélkülözni, de *tudok bővelkedni is*” (Fil 4,12). A kulcsot a gazdag ifjú történetének márkai szövege adja kezünkbe: „...bizony nehéz a *vagyonban bízónak* bejutni Isten országába (Mk 10,24 és még 1Tim 6,17). És tegyük még mellé a páli *minősítést*, hogy „semmiféle paráznának, tisztátalannak, *kapzsinak, vagyis bálványimádónak* nincs öröksége Krisztus és az Isten országában” (Ef 5,5)! A kapzsinak tehát azért nincs helye Isten országában, mert *bálványimádó, azaz nem Istenben bíz, hanem a vagyonában!* És így *mindenki gazdag* – és az Isten országába el nem jutó bálványimádó –, aki az Istenbe vetendő bizalmát bármilyen anyagdarabba helyezi! *Egy autót lehet birtokolni, mint közömbös, szolgáló eszközt, és lehet benne, vele és érte élni!* Tőlem függ, hogy halott tárgy lesz-e a kezemben, vagy véretem szívó bálvány felettem! Akinek azonban *egy tárgy igénybeveszi egész életét, vagy akár csak egy döntő pillanatban*, de akkor minden *bizalmával és energiájával feléje fordul, és rajta csügg*, az bizony ennek a tárgynak értékétől, erejétől, vagy jelentéktelenségétől függetlenül, szívéből származóan (Mt 15,19), *bálványimádó*, akinek ezért nincs része Isten országában. Ezzel a felismeréssel egyetlen „gazdagot” sem lehet becsempészni a mennyekbe, de arra biztosan jó, hogy felébressze azokat, akik kincsek híján csak egy primitív agyagbálványt imádnak szívük rejtekében, vagy hordanak rongyaik alatt, és amely rongyokat – magukat ámítva – vitathatatlan belépőjegynek hiszik az Isten Országába!

Szappanlapkák és cukorspárga

A háború után még a börtönök is kitört ablakokkal és üres raktárakkal árválkodtak. Belül a jogosan és jogszerűen üldözöttek egyéb híján saját ruháikban voltak, s ezek javítására tű, cérna, olló is lehetett náluk. Évek múltán, a körülmények rendeződésével, mikor többé-kevésbé a börtön már el tudta látni rabjait, az ilyen öngyilkossági kísérletekre ingerlő

szerszámok tartása is tilossá vált. A két állapot között hosszú volt az átmenet, mikor az ellátás még csak remény, de ezeknek a szerszámoknak az eltiltása már valóság.

És ekkor, csodálatos kivételként, elfogadták egy öreg bácsi perújrafelvételi kérelmét. Egy vidéki város gettó-ügyeit rótták az illető terhére, amit ő tagadott. Hogy mi volt az igazság? Abban az időben és körülmények között a vád és a védelem egyformán nélkülözte a hitelre méltóságot. Az öreget mindenesetre szabadlábra helyezték. Két hét múlva megvolt az új tárgyalás, ahol az eddigi hat éve helyett nyolcra ítélték, helyben letartóztatták, és, mivel humor a börtönben is van, visszatették ugyanabba a zárkába, amelyből szabadult.

Mikor elment, zárkatársai kérelték, hogy a varrótűt, kisollót, amikkel mint régi rab dugva és titokban rendelkezett, hagyja hátra nekik, akik ilyesmihez már nem tudnak hozzájutni.

Hogy képzelitek, mondta, hisz tőlem mindent elvettek, mindent el kell vinnem, mert semmim sincs! És nemhogy tűt és ollót, de használhatatlanra vékonyodott szappanlapkák gyűjteményét, méteres hosszúságú cukorspárgadarabokat és más hasonló kincseket szedett össze és cipelte haza.

Mikor a tárgyalóteremben letartóztatták, ezek persze nem voltak nála, de behozni egyébként sem tudta volna ezt a cuccot. Zárkatársai pedig azzal fogadták: látod, ha itt hagytad volna a tűt-cérnát, most lenne neked is, így pedig nincs se neked, se nekünk!

Ha a kifosztott ember az Úristen helyett, más kincsek híján, szappanlapkába kapaszkodik, legfeljebb peches vagy nevetséges „gazdag” lesz, de semmiképpen sem szegény! A Mt 15,19-nek megfelelő márkai szöveg (Mk 7,22) a kapzsiságot is felsorolja a szívből származó rosszak között. A magyar szó töve is az ember hozzáállását minősíti meg, és nem törődik azzal az anyagfajtaival, amire ez a hozzáállás irányul! *Minden szeméttel lehet kapzsinak, tehát bálványimádónak lenni* (Ef 5,5), akinek nincs öröksége az Isten országában! A „lélekben” kifejezés így nem a „gazdag” számára kiskapu, hanem a „szegények” rostája: hiába nincsen semmi, ha pl. dühök és vágyak tombolnak benned. Ha szeméttel bízol a Gondviselés helyett, az Országot nem neked tartják fenn!

Miért pont a szegénység a döntő?

Egyáltalán nem az: a szegénység csak részlete egy általánosabb öszsképek. A szegényeken túl az Evangéliumban a kicsik (Mt 11,25; 18,4; Lk 10,21), a betegek és gyöngék (Mt 25,36; Róm 5,6), a szolgák (Mt 20,27), az alázasak (Mt 11,29; Lk 1,52; 14,11; 18,14; Róm 12,16; 1Pt 3,8; 5,6; Jak 4,6), az utolsók (Mk 10,31), az oktalanok, közönségesek, megvetettek, semminek látszók (1Kor 1,27) stb., stb. a kedvezményezettek. De mindezek a megjelölések valamitől való mentességet, mint a rang, bölcsesség, társadalmi súly, tehát valami felé való *el nem kötelezettséget jelentenek!* Az Isten országába az jut el, aki *Neki* van elkötelezve. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha az ember *semmi másnak nincs elkötelezve!* Az Isten „féltékeny” (Kiv 34,14), két úrnak nem lehet szolgálni (Mt 6,24), de az emberek, még kettőnél többel is, újra és újra megpróbálják!

Ha ezzel a szemmel sorjazzuk végig szemünk előtt a *nyolc boldogságot*, csakhamar észrevesszük, hogy ezek *mindegyike tulajdonképpen szintén valamitől való mentességet, szabadságot, le nem foglaltságot jelent.* Az Isten nem jut be abba a lélekbe, amelyiket lefoglalt már magának a kielégültség, a harag, az igazságtalanság vagy a közömbösség, az ítélet, az ösztönvilág, vagy a mindenki harca mindenki ellen. Természeténél fogva azonban az ember legkönnyebben az anyagvilágban merül el nyakig, az eddigi emberi történelem öszsképe típusosan ezt a helyzetet mutatja, legerősebbnek is ez a kötelék bizonyul a többi mellett. Az embernek minden más köteléket is le kell vetnie ahhoz, hogy Teremtője felé elindulhasson, de a többi, talán rejtettebb, vagy áttételesebb kötelék felszámolása naiv álom marad mindaddig, míg ez a legdurvább és legprimitívebb kötöttség fennáll. Nem véletlen tehát az első helye, de még ez se kívánja tőlünk, hogy az anyagot valami démoni tabunak

nézzük, hanem itt csak *az első határozott lépést kell megtennünk az eloldódások és felszabadulások hosszú folyamatában.*

És mivel, mint láttuk, a szegénység relatív, az anyagtól való felszabadulási folyamatunkat egész fejlődésünkön keresztül nekünk magunknak kell konkretizálnunk. Nekünk magunknak kell mindig meghatározni, hogy életünknek egy-egy adott szakaszában *miben is áll a szegénységünk!* Mit adunk ezen a ponton önként, lemondásszerűen, szabadságunk biztosítása érdekében az Istennek, amit nem a sors vett el tőlünk, ami nem is gyerekes álom, hanem reális lehetőségeink közé tartozik, de odaadjuk! És ami nem a kötelességeinkről való „lemondást” jelenti! Ami fiatalon lehet bár becsületes, de mégis kezdetleges, viszont együtt mélyül és gazdagodik a lélek belső gyarapodásával. Más az éretlen, de lelkes kamaszé, és azé a léleké, aki közeledik már az Isten országa kapujához. *De bármilyen kezdetleges legyen is, tudatosnak kell lennie, mert a szegénység erkölcsi fogalom.* Sokféle mérték lehet benne, más-más sűrűség és érettség, de ami van, annak tudva és akarva kell lennie, nem véletlenül, odanem-gondoltságból, vagy pechből. A 20 forintos derűs dolgok, de aki legalább lelkiismeretével és Mennyei Atyjával szemben nem tudja felmutatni letépett és elszakított bilincseit, annak lehetnek vágyai és jószándékai, de elindulni még nem indult el azon a bizonyos szűk ösvényen.

Az Egyház gyakorlata ugyanezt az összképet mutatja. Az evangéliumi tanácsok szerint kimondottan és hivatásszerűen élő *szereztesrendek* szegénység-modellje is különbözik egymástól. De a világi intézményeknek a társadalomban elszórtan élő tagjaitól is elvárja – és így lehetnek is tartja – az Egyház, hogy körülményeiknek és állapotuknak megfelelően, hűségesek legyenek a szegénység evangéliumi tanácsához is. Sőt *minden keresztény emberrel* szemben elhangzik, hogy a szegénységnek valamiféle megélése részükről sem hagyható ki az életből, – ezért időszerű ez a gondolatsor is. A két irányító szempont úgy összejátszik és összetartozik, mint az ellipszis két tengelye: az evangéliumi szegénység egyszerre relatív ugyan, de valóságos is. *Akinél a valósága eltörli a relativitását, vagy a relativitása a valóságát, az más vizeken evez.*

...mindig lesznek veletek...

A szegénységnek ez a krisztusi, erkölcsi szemlélete még egy kritikus pontot világíthat meg a szemünk előtt.

Nemegyszer haladásellenesnek, pesszimistának minősítik Krisztus ismert szavait: szegények mindig lesznek veletek... (Mt 26,11; Mk 14,7; Jn 12,8), hisz az emberiség egész újkori szociális birkózása épp a szegénységnek az életből való kiiktatását célozza. És úgy folytatják, hogy amikor a fentiek ezt eleve sikertelennek állítják, megbénítják a hívők küzdő kedvét, elidegenítik őket a társadalom többi, iparkodó részétől, és amellet tévesen is, hisz akármit mondunk, a szociális küzdelmek révén az emberi társadalom óriásiakat lépett előre!

A félreértés és tévedés gyökere itt éppen az a hibás szemlélet, amely *összekeveri a társadalmi és az erkölcsi szegénység fogalmait.*

Elképzelhető, hogy egyszer – nem éppen holnap – a technikai lehetőségek és a társadalmi rend a földön mindenki számára lehetővé tesz az élet anyagi vonatkozásaiban egy általánosan tisztességes emberi nívót. Ezen megfelelő eszközökkel, becsületes módon dolgozni – az evangéliumi felebaráti szeretet átfogó megnyilvánulása lehet.

De ez bármikor és bármekkora teljességgel érje is el a célját, *nem tud megoldással szolgálni az anyagiakon túli emberi javak vonatkozásaiban, sem az erkölcsi jellegű szegénység valóságában.* Hányan vágyódnak és békétlenül megfosztottnak érzik magukat attól a Mauritius-bélyegtől, amiből csak kettő van a világon? Az emberi alkotások, műtárgyak, népművészeti darabok milliói mellett is, mennyi természeténél fogva

teljesülhetetlen vágy kel a szívekben, és hányan tudják magukat szegénynek, hátraszorítottnak ilyen vagy olyan nekik kedves témában?

De minden új találmány, új termék szintén csak lépésről lépésre lehet általánossá, és addig, amíg nem lesz azzá, hiányérzetet vált ki, s akárhányszor tragikus! Úgy a második világháború félidejében kapott Churchill tüdőgyulladását, ami az addigi orvosi tapasztalatok szerint az ő korában nem sok jóval biztatott. Az ellentábor örvendezve már el is parentálta, mikor elterjedt a hír, hogy egy új találmányú gyógyszernek köszönhetően felépült. És ahogy kezdték emlegetni ennek a nevének, a penicillint, úgy fűzték hozzá azt is, hogy persze ez is csak a kiválasztottaknak áll rendelkezésére, de ugyanezekben a betegségekben az átlagember továbbra is nyugodtan meghalhat. Ma bármennyire hozzáférhető mindenki számára ennek az anyagnak a teljes választéka, az is tudható, hogy a jövőben is így lesz minden hasonló esetben: mikor kis körben bebizonyosodott, hogy a dolog jól használható, csak akkor dolgozható ki a tömeges termelés szerkezete. De amíg ez megtörténik, a kisszámú szerencsések mellett, a tömegek „szegények” maradnak, mert ha életükről lenne is szó, akkor sem tudnak, bármi egyéb érték árán sem pl. a penicillinhez hozzájutni. *Minden benne van az egész emberi egzisztencia korlátoltságában és fejlődő jellegében*, alapjaiban nem változtatható meg, s egyszer s mindenkorra végigkíséri az emberi létet. A mindent kielégítő paradicsomi ellátottság nincs benn a földi lét természetében, s a „szegények mindig lesznek veletek” csak ezt a tényt fejezi ki.

Emellett nem vitás, hogy mindehhez még jókora adagot ad hozzá a kapzsiság egyéni bűneiből felhalmozódó társadalmi szegénység, ami ellen lehet is, kell is küzdeni. Ez a küzdelem lehet evangéliumi is, és eredményes is. *De az emberi szabad akarat következtében maradéktalanul itt a földön ez a probléma épp úgy nem oldható meg, mint más erkölcsi feladatok sem.* Hogy Krisztus fenti szavának mélabús tragikuma mennyire reális, megérezhetjük a pusztán humanista Kipling egy mottójából is a Dzsungel könyvében:

E négy a harmat kezdete óta be nem telhet sohasem: krokodiltorok, keselyűgyomor, majomkéz, s emberi szem!

S napjaink egyik vezető államférfija mondta: „Mi azt hittük, hogy a termelőeszközök társadalmi tulajdonba vételével megszűnik a kapzsiság és harácsolás is. Ma be kell látnunk, hogy tévedtünk!” – A papír-ideológiák szerkesztői ezt rendszerint nem látják be, még utólag sem, nemhogy előre, és nemegyszer a keresztények sem!

De ha egyszer ez az emberi lét egzisztenciájának egyik alapadottsága, *erkölcsi jellegű magatartással kell hozzáállnunk*, s az első boldogság ezt fogalmazza meg, és erre szólít fel. És a Krisztusnak egy ilyen egyetemes jellegű fogalmazása és felszólítása maga is bizonyíték arra, hogy nem egyszeri, vagy átmeneti helyzetről van szó. Mi értelme lenne általában megállapítani, hogy a szegényeké a mennyek országa, ha az emberi történelem olyan korszakok előtt is állna, mikor szegénység egyáltalán nem lesz?

Ez is rávilágít annak az egyébként talán jószándékú gondolatsornak az elhibázottságára, ami *az Evangélium hirdethetésének előfeltételül a társadalmi igazságosság megvalósítását jelöli meg*, és amíg ez meg nem valósul, egész energiájával ezen akar dolgozni. (Só és mécs 89. és 101. old.). Mert ez soha meg nem valósul!

De bőséges történelmi tapasztalat van arra is, hogy akik a szegénység megszüntetésének kizárólagos céljába vadul beleölnék minden energiát, legtöbbször odajutnak, hogy az igazságtalanság haszonélvezőit felszámolják ugyan, de azt a bizonyos igazságot a lét szerkezetéből ők sem tudják kiverekedni, legfeljebb maguk ragadnak benn ugyanabban a fotelben, amiből elődeiket felháborodva és méltatlankodva kilökték. A társadalom pedig eben gubát cserélt.

A természetes ember rövid és szűk látóköre, érthetővé teszi ezeket a történelmi tragikomédiákat. Az a szomorú, mikor a kezükben hordott Evangélium nem tágítja ki a keresztények csömlését sem!

Szabadság

Az előbbiekből kitűnt, hogy a szegénység maga is egy bizonyos (az anyagtól való) szabadság, az átfogó szabadságnak első lépése, első darabkája. Talán azzal érdemes még kiegészíteni, hogy csak akkor ilyen, ha őszinte, átélt, gondtalan, feszültségmentes, nyugodt és derűs, vagyis, ha assisi stílusú, és nem képmutató, vagy tragikus teher a keresztény vállain.

A szabadság átfogó birodalmát viszont nem lehet meghódítani anélkül, hogy az ember a lábát meg ne vetette volna annak első talpalatnyi darabkáján, a szegénységen!

A szabadságra azonban rossz napok járnak. Az énközpontú ember jóban-rosszban önmagát éli ki, és ez a szomszédja felé mint önérvényesítés, hatalomgyakorlás jelentkezik. Akárhányszor a jó sem, mint jó, hanem csak mint valakinek akarata, hatalma valósul meg. Vagy bármennyire el is önti pl. a szex a mai életet, nemegyszer csak speciális, áttett formája az énkielégítő hatalomgyakorlásnak. Megéreztetni a másikkal, annak velejéig hatolva, hogy ki vagyok én! Egy csoporttal, vagy tömegekkel szemben persze a hatalomérvényesítésnek más módjai a kézenfekvőek. Így aztán a szabadságra valóban rossz napok járnak. A piacokon sokan és sokat szavalnak róla, de a borotválkozó tükrükkel szemben csak legyintenek rá az emberek. Annyi propagandáról, nyílt és titkos befolyásolásról, erőszakról hullt már le a lepel, hogy lassanként már el sem lehet képzelni olyan emberi helyzetet, mely a maga természetes módján, öntörvényűen, idegen és jogosulatlan gátlások nélkül peregne le.

Ezt a benyomást még megerősítik egyesek és közösségek a maguk sajátos, és természetesen célzatos ideológiáival.

Ennek egyik fajtája, mikor valaki természettudományos műveltsége birtokában magabiztosan magyarázza, hogy a feltétlen hűség olyan óriási dolog, hogy annak meglétét ő csak úgy tudja elképzelni, hogy az valami módon az illető génjeibe is be van építve (Mécs 213. old.). Az anyagra jellemző anyagi vonatkozásokat vinné át ez a szemlélet az emberre, hogy annak – számára nehezebben elérhető – bonyolultságát ezzel a szimplább képlettel közelíthesse meg. Amellett persze dehogy izgatják őt mások génjei, csak hogy ebből a tételből csöndes-önmagában úgy következtet vissza, hogy akkor, *ahol ez a hűség hiányzik, nyilván nem is volt beépítve a génekbe*, de akkor meg mindez legfeljebb szomorú dolog, de nem felelős érte az ember! (Só 50. old.)

Nagyeszű társadalom-bölcselők és irányítók viszont azzal a szösszel vonnak vállat az emberi, személyi szabadság, szabad akarat felett, hogy *mindenki családban, intézetben, iskolában, társadalomban, közösségben nő fel*, és válik emberré, ezek formálják tudatában és tudatalattijában, s a szabadság csak a ráérő széplelkek magasröptű illúziója.

A két gondolatmenetnek csak az a baja, hogy *mindmáig nem történt meg, hogy valahol ezeket az elméleteket gyakorlatba is átvitték volna*, akár a hirdetőik is. Mert hol van az a társadalom, ahol a tolvajt, vagy a gyilkost génjeire, vagy társadalmi helyzetére való tekintettel nem ítélik el, hanem ellátják mindazzal, amit pl. egy kéjgyilkos „hibás génállománya” követelne? Az elrugaszkodott ideológiát az emberiség egyetemes gyakorlati magatartása cáfolja meg.

Téveszmék a szabadságról

Többrétegűségük révén az *analóg* fogalmak kapcsán nagyon könnyű csapdába esni (Só 50. old.).

A kiskamaszt pajtásai focizni hívják, szülei tanulni küldik, és ő panaszkodik, hogy nincs szabadsága. Pedig itt valójában nincs szó szabadságról, csak két hívás-vonzás, *két kötöttség közti választási szabadságról*, ami lényegesen kevesebb!

A külső erőszak, pl. egy láger-lét sok szenvedést okozhat, végső fokon megfoszthat valakit az életétől is, de épp ezzel a krisztusi, belső, erkölcsi szabadsággal szemben

tehetetlen. Századunk nem egy börtönlakója szögezte le nagyon határozottan, hogy *egész életében soha olyan szabad nem volt, mint a börtönben!* Hisz azok között a körülmények között minden külső kötelességtől, felelősségtől, társadalmi sodrástól és csábítástól mentesen csak belső életet élt, a maga hozzáférhetetlen belső világában, amihez szabadon sokkal kevésbé jutott hozzá! Igaz, hogy ez elképzelhetetlen a benső önzéstől, egocentrizmustól való mentesség nélkül, de aki ahhoz ragaszkodik, az az első lapok után már rég letette ezt az írást.

Ez a benső, erkölcsi szabadság menti meg a lelket a családi vagy társadalmi zsarnokságok béklyói elől is. Visszaélni mindennel lehet, ettől még semmi nem lesz bűnös, romlott, vagy elvetendő. A rabszolgaságban pedig nemcsak a rabszolgotartó, de maga a rabszolga is bűnös: hisz vállalja a szolgaságot, inkább, mint az élete kockáztatását!

Nagyon világosan vessünk számot azzal, hogy *a keresztény ember végső ereje mindig transzcendens, az Istenbe való kapaszkodás. A földi hatalom viszont legtöbbször pusztán immanens: az éhes ösztönök nyugtalan, egocentrikus, terjeszkedő szerveződése. Azért köztünk bár igen sokszor a Rossz a hatalom, de a Jóé az erő!*

Továbbá *az emberi szabadság éppúgy állandó evolúció tárgya, mint az ember egésze. Egy zsarnoki nevelést is a továbbiakban ki lehet nőni, ki lehet csiszolni! Aki azonban elitél mindenféle nevelést, társadalmi ráhatást, nem számol az ember adott közösségi természetével. Az egészséges nevelésnek legfőbb kihatása úgyis az, hogy ráállít a szabad önnevelésre, ami az ember haláláig nem szűnhetik meg!*

Viszont *szabadon rendelkezem a szabadságom fölött is, aminek egyes részleteiről emberi korlátaim szerint minden választásomnál vagy döntésemnél úgyis szabadon lemondok. Azzal, hogy otthon maradtam, lemondtam a mozira, uszodára, kirándulásra stb. vonatkozó szabadságaimról. Aki házasságot köt X-szel, lemondott minden másról, aki egy szerzetes-családhoz csatlakozik, minden más szerzetesi és nem-szerzetesi életformáról. A választásunknak növekedésünket kell elősegítenie, s ha ez megtörténik, nincs mit siratni a „lemondáson”, ami ebben az esetben nem is az, hanem csak korlátolt emberlétünk egyszerű következménye. Esztelen dolog fenntartással élni azzal szemben, amit magam választottam, és vágyakozni olyasmira, amit lehagytam. Mégis megtörténik, hogy jószándékú pap házasságkötéskor, szerzetes-családhoz való csatlakozáskor főként arra biztatja a fiatalot, hogy őrizze meg egyéniségét, vagy vigyázzon a belső szabadságára! Teljes félreismerése az egyéniségnek is, a közösségnek is, a szabadságnak is! Ha a kapcsolat nem megfelelő, arról kell lebeszélni, és le kell beszélni a másikat. Ha megfelelő, akkor éppen a beállítás a feladat. Az ember egyéni oldala nem őrizhető meg egészen a közösségi nélkül, mint ahogy a szabadságomnak is nemcsak egyéni, de közösségi arca is van, hogy lehetne attól elvonatkozni, vagy nem-kapcsolódva kapcsolódni!*

A szabadság-eszmével kapcsolatos emberi primitivitásunk egyik talán legjellemzőbb oldala, hogy míg a külső befolyásoltságot (ami azért mindig esetleges) mindenki nagy hangsúllyal emlegeti, nem szoktunk szembenézni *a belső, saját, pszichés szűrőink által történő befolyásolással*, ami az előzővel ellentétben éjjel-nappal elkísér bennünket! Azokra az ösztönösségekre, önbefolyásolásra és önmanipulálásra gondolok, amit jelentenek a meg nem fegyelmezett ösztönök, akár a szex, az alkohol, a kábítószer, de az agresszív ösztönök is: erőszak, durvaság, nyeresi, érvényesülési, előmeneteli szenvedély, mindaz a manipulálás, amivel az ember ezt igazolja, vagy maga előtt is elkendőzi, közéleti fanatizmus valamilyen párt, nemzet, faj, osztály, sőt sportegylet stb. mellett, vagy ellen stb. Ezek mind már eleve szűrik, torzítják, nemcsak az állásfoglalásainkat, hanem ennek érdekében ott vannak már azoknak az értesüléseknek, adatoknak a válogatásánál, elfogadásánál és elutasításánál, amelyekre majd az az állásfoglalás épül, amire érzékenyek vagyunk! Az igazi manipulálás olyan távoli pontokon indul, amit – éppen távolsága miatt – már nem is ellenőriznek. S ahol az ember elkezdene figyelni, a távoli manipulálástól torzult, de spontánnak tűnő

előzményekből az arisztotelészi logika segítségével is nem az igazság jön ki végeredménynek, hanem a kiszámított átejtés! De hát *visszaélni mindennel lehet!*

Vagy *a beidegzettségében már szinte észrevehetetlenné hasonult egocentrizmus.* Nemzetközi súlyú teológiai tanár írja, hogy az ő felfogása szerint a mai időkben senkit sem lehetne püspökké kinevezni, aki legalább két ateistát meg nem térített már. Önmagában elgondolkoztató, és semmiképpen sem hibáztatható tétel. De hogy ezt egy *teológiai tanár a püspökök* felé mondja, abból az következik, hogy azok magatartásában talál hiányolni valót, de önmaga, és a saját branca, felül áll az ilyesmin.

Nem holmi prédikációs szövegben szerepel az sem, hanem a Heti Világgazdaság 1983. évi szeptember 10-i számának 5. oldalán, az építőipari exportvállalkozások nehézségeivel kapcsolatosan, hogy „szinte nemzeti sajátosságunk a szervezettségben, *a rend megkövetelésében személyes szabadságunk korlátozását látni*”.

Ahol ennyi szubjektivitizmus, ennyi rejtett önzés lapul meg, ott a belső szabadság bizony csak erősen töredékes lehet! Az embernek még a drámaíró Montherlant tétele is eszébe juthat, hogy az ember rendkívül különleges lény, aki azonban *akkor a legérdekesebb, mikor önmagának hazudik!*

Viszont ezzel még nem cáfolhatja senki a legkülönbözőbb befolyások és erőszakok fájdalmas és felháborító kísérleteit és tényeit. Sőt, az ember közösségi természete alapján azt is magától értetődőnek kell tartanunk, hogy lényegében egyéni jellegű cselekedeteink és gondolataink hajszálgökérzete is, a zárt egyéni túlnyúlva, nem is mindig kideríthetően, de annál szélesebben kapaszkodik az emberiség átfogó tér-, és időbeli talajába. Amit azonban felszív, éppúgy integrálja önmagába, mint a növény földje nedveit levelébe, virágjaiba, gyümölcseibe. Ahogy mindezek mellett a növény mégis önmaga marad, az ember is, aki más élőlényekhez hasonlóan, csak sokkal tágabb keretek és gazdagabb lehetőségek között, de szintén egy átfogó léttérben nő fel. A megmaradó és önálló egyéniségben ugyanúgy megmarad az akarat, a szabadság és a felelősség is, mert mindez a manipulálás számára is rafináltabb lehetőségeket nyújt!

A tévedés onnan is származik, hogy könnyen elfeledkezünk *a szabadság fogalom analóg voltáról is*, (Só 50. old.) és csak olyan abszolút alakban és terjedelemben akarnók elfogadni, ahogyan az csak az Abszolútumnak, az Istennek jár ki. Márpedig *semmi adottságunk, képességünk nem nyúlik, és nem is nyúlhatik túl emberi egzisztenciánkon.* Létünk is messze elmarad az isteni létteljességtől, és minden egyéb mellett, szabadságunk is az Övétől. De azért mégis bírnak léttel is, szabadsággal is, és minden emberi korlátoltságunk ellenére is, amint igazi a létünk, úgy a szabadságunk is az!

Sőt! Analóg jellege miatt a fogalom jelenthet közéleti, társadalmi, gazdasági stb. és még más részterületeket is, amelyek éppen részmvoltuknál fogva alsóbbrendűek. Az Evangélium szóhasználatában azonban *a szabadság is erkölcsi fogalom, tehát a legátfogóbb, és így legmagasabbrendű szabadság!* És míg a többiért sokfelé kapkodnak a világon, erre az átfogó erkölcsi „szabadságra Krisztus vezetett minket” (Gal 5,1). És halljuk a továbbiakban is: ahol az Úr Lelke, ott a szabadság (2Kor 3,17), vagy: szabadságra vagytok hivatva, csak ne éljetekek vissza a szabadsággal a test javára, hanem szeretettel szolgáljatok egymásnak (Gal 5,13).

A szabadság – szegénység!

A paradox emberi magatartások közé tartozik az a jellemző helyzet, mikor valaki a szabadság-témát nagy rámenősséggel és erőszakkal kezeli. Krisztus tudatában van a szabadságának, esetleg hangsúlyozza is, de a kezében ez sosem fajul egyéni, hatalmi kérdéssé. Így a templomadó dolgában (Mt 17,27), a császári adó esetében (Mt 22,17-21), ahogyan eltűnik, mikor királlyá akarják tenni (Jn 6,13), ahogyan visszautasítja a bíraskodásra való felhívást (Lk 12,14), és szenvedésekor elutasítja a hatalmi közbelépés gondolatát (Mt

26,53), ilyesmire még a tanítása érdekében sem hajlandó (Lk 9,54-56), sőt az ilyesmit kérő tanítványait még egy ugrató jellegű ragadványnévvel is illeti (Mk 3,17).

Mindezek a megnyilatkozások a maguk oldaláról igazolják azt az állítást, hogy *Krisztus az alapvető, az erkölcsi szabadságot képviselte*. Ennek természetes hajtásai lehetnek a közéleti, társadalmi, gazdasági, művészeti, tudományos stb. élet szabadságai, amik szépek és értékesek, s az ember megfelelő eszközökkel harcolhat is értük, de ilyesmire kötelezni, ez a kötelezést az Evangéliummal hozni kapcsolatba, és ennek sikeres végrehajtását az Evangélium hirdetése előfeltételévé avatni – szembenáll Krisztus egész egyéniségével, tetteivel és tanításával (Só és mécs 100. és 101. old.). Akik az egyébként helyes és igazságos szociális birkózásaikat az Evangéliummal kötelezően akarják alátámasztani, elfeledkeznek a páli szavakról is: „Maradjon meg mindenki abban a hivatásban, amelyet kapott. Ha rabszolga hivatást kaptál, ne bánkódj miatta. Még ha szabaddá is lehetnél, maradj meg benne. Aki ugyanis mint rabszolga kapta hivatását az Úrban, az Úrnak szabadosa. Hasonlóképpen, aki mint szabad ember kapott hivatást, Krisztus rabszolgája” (1Kor 7,20-22). És hogy itt a lélek egyéni helyzetéről, és *nem a rabszolgarendszer helyesléséről van szó*, azt ismét igazolja Pál azon kitétele, ahol a rabszolgakereskedőt, tehát a rendszer megtestesítőjét – elítéli (1Tim 1,10).

Innen-onnan megforgatva a szabadság kérdését, az ember végül is rájön, hogy ténylegesen itt is nagyon szerénynek kell lennünk. *A szabadságunk olyan öntörvényűség, mely csak egy előzetes és átfogó isteni törvényszerűség keretében működésképes*. De másrésztől ez *magától értetődő*, mert hiszen csak megfogalmazásában különbözik attól az egyszerű ténymegállapítástól, hogy az ember nem magától és magában való lény (isten), hanem teremtmény. Ezen változtatni pedig senki sem képes. Aki ezt a helyzetet, keretet nem fogadja el, beléphet a világ *emberalatti* kereteinek bármelyikébe, és vonszolódhatik annak a pórázán, lásd pl. korunk bármelyik hatalmi klikkjét. Vagy mint egy dacos kisgyerek megállhat, toporzékolva és nemet kiabálva, de akkor sem hajt ki ebből a steril és halott „szabadságból” a legkisebb pozitív életcsíra sem!

Az élet – félelem?!

A teremtményi, korlátolt léttel a félelem értelemszerűen vele járhat, mert ki tudja, mi lesz vele, ha akár ő kerül korlátain kívülre, akár kívülről töri át azokat valami. A kisgyerek, aki a saját korlátain belül sem tud még tájékozódni, érthetően fél az ismeretlentől, legyen az akár csak egy sötét szoba.

Súlyos történelmi-emberi helyzetekben kerülhet az egyén olyan kiszolgáltatott állapotba, amire az egészséges psziché is csak félelemmel tud reagálni: a második világháború súlyos bombázásai, a légerek megpróbáltatásai maradandóan káros félelmi reakciókat is váltottak ki.

Ha mindezek halmozódnak, vagy akár csak egy genetikusan is érzékenyebb idegrendszerrel találkoznak, *a psziché egész egyensúlyát is megbonthatják*.

De bármilyen gyökerű is a félelem, ha neurotikussá nőtt, *éppúgy kikezdheti a világnézeti-vallási területet, mint pl. a vegetatív idegrendszert*. Idegklinikai ápolat rajzán látható egy meztelenül elnyúlt férfitest, amit a derekán átvetett kötéllel felülről fog az Isten egyik keze, míg a másikkal egy égő gyertya lángját tartja a test alá. Beteges Isten-kép és beteges félelem ettől az Istentől.

A pogány rómaiak óta bukkan fel újra és újra az a nézet is, hogy az Isten-fogalom alapja az emberben az átfogó, egzisztenciális félelem. A hívők éretlenségére vall, mikor idézik ugyan az ide illő krisztusi szót: ha tudná a házigazda, melyik órában jön a tolvaj, bizonyára virrasztana, és nem engedné betörni a házába. Ti is álljatok készen, mert az Emberfia abban az órában jön, amikor nem is gondoljátok (Lk 12,39-40), de észre sem veszik Pálnál ennek a hívőkre vonatkozó pontosítását: „...magatok is pontosan tudjátok, hogy az Úr napja úgy jön

el, mint éjjel a tolvaj... de ti testvérek nem jártok sötétben, hogy az a nap tolvaj módjára lephessen meg...” (1Tessz 5,1-10).

Rá kell döbbernünk, hogy a tényleg és valóságosan hívő keresztény ember „nem jár sötétben”, és hogy a félelmek, aggodalmak, a bizonytalanság és a *kiszolgáltatottság észvesztésig nőhető érzései épp az istengyermekség perspektíváiban értelmetlenek és alaptalanok*, de ettől elvonatkozva, az ember valójában fegyvertelenül áll velük szemben. Amellett az egyszer felkelt félelmet hány tényező próbálja kívülről is fenntartani, sőt erősíteni, hány oldalról tartanak az embereket saját félelmük segítségével rabságban, hiszen ez a legolcsóbb és legmegbízhatóbb börtönőr!

És az egyszer meggyökeresedett félelem a legsztelenebb formákat öltheti fel: nem bírnám ki, ha rákom lenne, ha egy közlekedési balesetben megvakulnék – mondják a szerencsétlenek. És igazuk is van: minden bajt az ember bajában kapott kegyelemmel tud csak legyőzni, ezért a baj előtt se kegyelem, se győzelem: mikor bíróság elé állítanak, ne töprengjetelek, hogyan és mit mondjatok. *Abban az órában* majd megtudjátok, mit szóljatok (Mt 10,19). – (Só 77. old.)

Általános biztatások az Ószövetségben is elhangzottak a félelem ellen, pl. Iz 35,3. Krisztusnál nemcsak biztató szót találunk (Lk 12,32), de helyére is teszi a félelmet, mikor erkölcsi hátterét világítja meg (Mt 10,28; Lk 23,31), János pedig megfogalmazza a végső összefüggéseket: a szeretetben nincs félelem... *aki fél, az még nem tökéletes a szeretetben* (1Jn 4,18).

Gyökössy részletesen elemezve félelmeinket (Magunkról magunknak 24–36. old.) ehhez a teljes áttekintéshez jut: van, aki az *énjét* félti, van, aki attól fél, hogy *énné* kell lennie, van, aki a *változástól*, és van, aki az *állandóságtól* fél. *De az Istentől elválaszthatatlan ember mitől félhetne*, akármilyen reális okok gerjesszék is a félelmét? Ezt azonban csak a mélyen átélt kereszténység teszi lehetővé, viszont az istengyermekség tudata nélkül, *a maga egocentricitásában élő ember magától értetődően ki van szolgáltatva bárminemű félelemnek*. Akkor is, ha pillanatnyilag rezzenéstelenül terül el körülötte minden víztükrör, mert már a következő pillanatban kitörhet a vihar, s ennek tudatában az érzékenyebb már ebben a pillanatban is fantáziálhat, hogy hátha csak látszat az egész nyugalom...

De akár reális, akár esztelen félelemről van szó, mindkettő egyképpen ki tudja vetkőztetni az embert önmagából, és minden más külső befolyásolásnál és manipulálásnál bénítóbb lévén, korunkban nincs is semmi, ami jobban elvehetné az ember szabadságának utolsó szemerkéjét is, mint a félelem...

Igazság

Az ember szellemi tulajdonságai közül *elsőnek a racionálé indul kiteljesedésnek a kamaszkorral kezdődően*. Igen sok embernél a szellemi fejlődés nem is jut ezen túl, sőt maga az igazság is *csontvázszerűnek marad meg, azok nélkül a tágító fogalmak nélkül*, melyek eleven emberségét adják. Ebből az is látszik, hogy az igazság, minden szépsége és fontossága mellett, *mégsem az a varázsvessző, mely a lét minden kérdését egymagában megoldani képes lenne*.

Pilátus pesszimista és cinikus-ízű kérdésére, hogy mi az igazság (Jn 18,38), Aquinói Szt. Tamás fogalmazásában feleljük: a valóságnak való pontos megfelelés (*adaequatio rei et intellectus*). De korunk embere szubjektív és egocentrikus, és erre sokszor azt mondja, hogy sokféle szempont lehetséges, és ezért mindenkinek megvan a maga igazsága. Ha pl. egy bércsoportban a szűk emelési kereten kell osztozkodni, az egyik hivatkozhat kiugróan jó munkájára, ami valóság, míg a másik családjának nem kevésbé valóságosan nehéz helyzetére: betegségekre, ellátatlan gyerekekre, öregekre.

Egy megtérővel ültem egyszer szemben, aki már döntött, de miután felnőtt korát a kereszténységtől távol élte, evangéliumi választ keresett az emberélet egy csomó kérdésére. Tapogatózásait magyarázva, vett fel az asztról egy ceruzát, azt hegyével a szeme elé tartva, ezt mondta: ha így nézem, pontnak látom. Majd oldalt fordította: így viszont vonalnak nézhetem. Aztán így folytatta: de ez az anyagdarab a valóságban egy ceruza. Lehet szemlélni több felől és többféleképp, de *mindezen szemléletek közül az az egyetlen jogosult csak, ami annak mutatja, ami ez valójában, tehát ceruzának!*

Ez az ember egyáltalán nem ismerte Aquinói Szt. Tamást, de az igazságot kereste, és nem „a maga igazát”, ezért juthatott józan parasztésszel ugyanarra az egyébként egyszerű eredményre.

Igaz, hogy a világ – és főleg az ember – dolgai ritkán közelíthetők meg olyan egyszerűen, mint egy ceruzadarab. Ezért lehet, hogy egy konkrét helyzetben csak nagy munkával, bizonytalanul, vagy *egyáltalán nem tudnók megfogalmazni az igazságot. De ez csak a mi korlátainkra vet fényt, az igazság természetéhez semmi köze!* De nem is lesz ebből zavar, ha egyszerű természetességgel tudja valaki mondani: ezt nem tudom! Vagy: itt nem tudok egyértelműen állást foglalni! Csak általános egzisztenciális korlátainkhoz itt hozzájárul *a mai ember erkölcsi korlátozottsága az egocentrizmusában*, amelyik dehogy is engedi meg neki, hogy kimondja, hogy ő nem tud valamit, akkor már inkább kimond valami olyat, amin egy egyszerű ember is megcsóválhatja a fejét, de hát ebből sokkal kevesebb van, mint egocentrikusból!

És van *az igazságtól való elfordulásnak* még egy jellegzetes formája. Az önmagán túllépni nem akaró ember racionalizmusával próbálja kivédeni az Isten Országának feléje irányított követelményeit. De amikor egy olyan gondolatsorral találkozik, amelyik ezeket éppen racionális oldalról támasztja alá, akkor esetleg így tör ki: „ez mind igaz, de vedd tudomásul, hogy *az élet egészen más!*” – Igen, mindazok élete, akik csak addig emlegetik az ésszerűséget, míg az nem érinti a saját ösztönvilágukat, ami az életük kizárólagos meghatározója – s a csődjeiké is! – Ugyanezt egy jártasabb felnőtt már dörzsöltebb így fogalmazza: egy-egy logikus, evangéliumi gondolatmenetet hallva, *az ember újra és újra átejtődik, azt híve, hogy mindez a valóságban is végrehajtható!* – Ami a valóságban képtelen, az elme előtt sem bizonyulhat ésszerűnek. De mit meg nem tesz az ember, a racionalista is, ha az észérvekből már kifogyott, de az ösztönvilágát objektív keretek közé fogni mégse akarja!

Bár ő ezt nem ösztönnek mondja, hanem azt állítja, hogy az élet színességét, gazdagságát, szabadságát és kötetlenségét védi csak elvont, csinált, értelmetlen és életképtelen skatulyákkal szemben! A biológus azonban épp arról tanúskodik, hogy *az életben is minél lényegesebb funkciókról van szó, annál nagyobb pontosság kívántatik.* Az ember minden szerve páratlanul precíziós termék. Egy genetikus kódban a „betűk” millióinak kell egyetlen hiba nélkül lemásolódniuk, különben halál vagy torzulás a következmény. De a későbbi életben is ugyanez a helyzet, ha a hormonok és enzimek, a hasnyálmirigy, vagy a pajzsmirigy stb. termékeinek mennyisége és aránya veszít a „pontosságából”!

Aki az életre hivatkozva követel kötetlenséget magának az igazságok világával szemben, az egyszerűen nem ismeri az életet!

Erőtlen igazságok?

Mivel a perc-emberkéek erőszaka és propagandája annyiszor eltakarja az igazságot a köz-, és magánéletben egyformán, *a rövidlátók az igazságot erőtlen és megfélemlített Hamupipókének vélik.* És tényleg papírmáséból és olajos rongyokból is lehet ciklopsz-falakat hazudni a színpadra. Órákra, napokra. Csakhogy minden igazság az örökkévaló Istenben gyökerezik, s a mi időnkkel nem törődve érvényesül. Lehetséges, hogy a halandó nem éri

meg, de a papírmásé elválík a sziklától. A történelem, és századunké meg különösen, ezt bőven bizonyítja. De ha a papírmásé – és az ember! – esetenként meg is elégszik a pillanatnyi színpadi látszattal, az igazságon ez mit sem változtat!

A papírmásé-emberből az az erő, az az állóképesség hiányzik, ami a sziklának, az igazságnak a sajátja. Az erőtlen emberé viszont pl. az a *belső mese*, amivel üres idejét kitölti elalvás előtt az ágyban, utazáskor, várakozáskor stb. Itt színezi ki életét és egyéniségét, fest magáról csinált képeket az agresszív, vagy a szexuális ösztönterületen, játszik olyasmivel, amihez *a valóságban még mint bűnös sincs elegendő elszántsága*.

A másik pont, ahol az igazság hallatlan erőigénye kézzelfoghatóvá válik, *a nem-mondás képessége* és kötelezettsége. Beszédetek legyen: igen, igen; nem, nem (Mt 5,37; Jak 5,12), de ebből a keresztény akárhányszor a nemet korántsem tudja úgy használni, mint az igent! Egy fiatal pletykás társai intim dolgairól faggatnak a munkahelyén. – Utasítsd el őket! – De mikor már huszadszor kérdezik ugyanazt! – Nekik van erejük jogtalanul kíváncsiskodni akár hússzor is, neked, aki a magad törvényes, jogos, igazságos helyzetében még előnyben is vagy felettük, nincs erőd ugyanannyiszor elutasítani őket?

Van aki megbotránkozik a tíz szűzről szóló példabeszédben az okos szüzeken. Hogyan lehet elutasítani az oktalanokat, különösen mikor a példabeszéd értelmében itt az örök boldogságba való bejutásról van szó? Pedig a kép éppen azt tanítja, hogy az örök boldogságot ki-ki *csak maga* szerezheti meg magának, s nem mások gondjai, kényeztetése alapján: az „igen” lehet pusztán sodródás egy már fennálló erőgóc kötelén, a „nem” egy másik front felállítását jelenti ezzel szemben, és ez komoly erő nélkül nem megy.

Minél erőteljesebb és bizonytalanabb, minél kevésbé mély és átfogó valakinek az igazságról való meggyőződése, annál bizonytalanabb az ahhoz kapcsolódó értéktudata is. Minden más jelenség is értéklehetőségként áll elébe: divatos jelszavak, mások magatartása csak megsokszorozzák szeme előtt a számba jöhető értékeket. S kezdeti bizonytalansága rohamosan nő tovább, hisz önmagában nem hord olyan gerincet, amelyhez kapcsolhatna egyes értékeket, vagy amiből kiindulva elutasíthatna másokat. Az ilyen szellemi zűrzavar végül is akár etikai nihilizmusba, akár valamiféle neurózisba csaphat át. Ezen az sem változtat, ha a kapkodás, minden ötlet igenlése *valójában a belső identitáshiányt akarja semlegesíteni*, és a jobbra-balra való kapcsolódás által pótolni. Ebben a belső bizonytalanságban a fiatalok rendszerint arról panaszkodnak, hogy az Egyház a nyakukra ül, és megkötöttnek érzik magukat. Ugyanakkor az idősebbek, akik már átéltek az ilyen kapkodásnak sorozatos buktatóit is, az egyházi állásfoglalások általánosságait, oldottságát és elkentségét hányják fel, ami nem ad elég konkrét bizonyosságot az embernek.

Az igazság szellemi természete szerint a maga létrendjében nincs alávetve a hely és idő anyagi jellegű kategóriáinak, hanem örök. *az ember azonban a maga kötöttségei szerint zárt helyi és időponti keretek közt foglalkozik vele*, de így el is erőltetheti, ki is üresítheti, akár nevelésszerű is teheti. *Az önmagában örök és állandó az emberi körülmények közt felbillenhet*, ha az idő elmozdult alatta. XXIII. János agglomerációja az Egyház vonatkozásában nem új igazságokat hozott vagy keresett, hanem csak helyükre akarta tenni azokat, amiket az idő kiejtett a kezéből. Az emberi gyengeségnek viszont szokott jelensége az *igazságok alkalmatlan, szélsőséges esetben félrevezető és hamis kezelése*. Dörgelemes prédikáció a misemulasztásról, azok előtt, akik jelen vannak és nem mulasztanak, míg akikre vonatkozik, azok úgyse hallják. Társadalmi szinten: kemény kiállás minden diktatúra ellen – békés demokratikus körülmények között. Magában egy diktatúrában? No, nem, az alkalmatlan! A házas hűségről csak házasság előtti fiataloknak beszélni, már házasságban élőknek nem, mert ki tudja, hátha valaki megingott, és a helytelenítést magára veszi és megsértődik! Felcsúfolása a Krisztus tanításának – és minden igazságnak –, ha csak érdektelen környezetben hirdetem, ha *gyávasággal időszerűtlenné nyomorítom őket*.

Mert a maga természetes helyzetében Jézus Krisztus ugyanaz tegnap, ma és mindörökre. Ne hagyjátok félrevezetni magatokat különféle idegen tanításoktól! (Zsid 13,8-9)

Az igazságok ereje az ember számára nem garancia, hanem lehetőség! Ha nem él vele, megmarad a maga gyöngeségében, de ettől az nem változik, nem gyengül el – tegnap, ma és mindörökre!

Az igazság tágasságai

Az igazság soha nem Shylock igazsága, nem cseppeken, garasokon és centimétereken fordul. *Az Isten alapvetően nagylelkű*, s az igazságban a nagylelkűségét irgalomnak hívjuk. Hogy *az Isten irgalmas*, a Kiv 22,26-tól végig halljuk az egész kinyilatkoztatáson az ötödik boldogságig (Mt 5,7) és Lk 6,36-ig: legyetek tehát irgalmasok, amint a ti Atyátok is irgalmas. Itt mindjárt az is kitűnik, hogy az Isten irgalmassága – mint egyéb magatartási vonatkozásai is – nemcsak magában áll, hanem *sámunkra is irányadó!* (Só és mécs 27. old.) Jak 2,13 még keményebben ismétli ezt. Mindnyájan az Isten sokarcú irgalmából is élünk, ami nem is választható el az igazságától, mert az Isten egyszerű tökéletesség, akiben nincsenek különálló részek.

Azonban ne tévesszük meg magunkat! Az irgalom nem azt jelenti, hogy Isten elvárásai alól eleve felmenthetem magamat, a gyerekeimet, a családomat, a magam klikkjét! A jó szándékú gyengék és nem az ügyes üzletemberek az irgalom várományosai! Az Uram, Uram kiabálás nem feltétlenül veszi le lábáról az Atyát! (Mt 7,21)

Megint más az igazságnak kifelé való képviselője: az *ítélet*. Erre egyetemes tilalom hangzik el, mert az emberek egyetemesen hibáznak öncélú, pletykás, rosszakaratú ítéleteikkel. Már az Ószövetség kezdetén elhangzik: senkit ne gyűlölj – fedd meg nyíltan embertársadat – bosszút ne állj – ne hánytorgasd a másik bűnét – szeresd felebarátodat, mint önmagadat (Lev 19,17-18).

Valójában az képes ítélni, akit arra az Isten Lelke képesít fel (1Kor 2,14-16), azért *az állapotbeli kötelesség területein* ezt nemcsak lehet, de kell is tennünk. Szülő, nevelő a gyereke, orvos a betege, vezető a beosztottja fölött (a beosztás keretén belül) kötelességszerűen ítélni. Az általános emberi területeken (KRESZ megtartása, környezetszennyezés elhárítása) ez minden érett, egészséges ember emberi állapotához tartozik. S a legkényesebb vonatkozásokban itt feltétlenül érvényes a híres babitsi szó: vétkesek közt cinkos a néma! Ez azonban arra nem jogosít fel, hogy a túlsó járdán menő ismeretlen öltözékére utalva ezt mondjam: nézzétek, mekkora majom megy ott!

Itt érdemes az *alázat* fogalmával is szembenézni, ami a moralista Häring fogalmazásában a keresztény ember belső életének ellenőrző műszere! Az Úristen által megteremtett világban *sehol sem követhetek el értékrombolást*. Ez a teremtés kikezdése, lebontása lenne, ami a Sátán ambíciója. Az alázat így nem jelentheti a magam tényleges kisebbitését! – egy jóeszű gyerek alázatból gyengén tanul! –, az ilyesmi csak a kapott talentumok fel nem használásának a kategóriájába esik (Mt 25,26-27), vagy szóbeli letagadását, ami egyszerűen hazugság. Egy-egy ilyesminek tűnő szentírási megnyilatkozás az össz-szövegben csak *az Isten szemével nézett realitásnak bizonyul, megfosztva minden ösztönös emberi egyoldalúságtól* (Mk 10,17-19; Lk 18,18-19; Mt 19,16-17, vagy 1Tim 1,15) – és épp ez az alázat!

Magyarban tévútra vezethet maga a szó, mintha valami *alá* kellene süllyednem. Az ennek megfelelő latin „humilis” eredetileg tényleg alacsonyat jelentett, és csak a kereszténység lelkiéleti szóhasználatában vette fel az alázatos értelmet is. A szó töve azonban, az alacsonynak megfelelően a föld (humus) szóhoz kapcsolódik, és így emberi vonatkozásban ugyanazt a földből valóságot hangsúlyozza mint az Ádám név is. Ez pedig csak a nyers valóság, és nincs semmi ennél kevesebb, semmi „alá”! Nagy Szt. Teréz is így látja: „az alázatosság ebben áll: igazságban járni”. (Belső várkastély, 5. lakás)

Ebben a perspektívában kerülhet helyére a „megalázni” fogalma is. Az ember meghatározó rangja, „magassága” az istengyermeksége. Ezt senki el nem veheti tőle. Sem a fizikai szenvedés, sem mások méltatlan bánásmódja. Mindez lehet kellemetlen, rossz, méltánytalan, de a másik emberségét képtelen elérni. Azt – az istengyermekséget – csak ki-ki maga hajlíthatja el magától bűneivel, de amíg él, azt is bármikor rendbehozhatja, erkölcsileg meg nem történtté teheti. De az istengyermeki szintről senki a másikat le nem lökheti, és maga is csak bűnösen szállhat ezen szint alá. (Só és mécs 24. old.) Valójában az egész üdvtörténetben csak Krisztus „alázta meg magát”, és amellet ő bűn nélkül, mikor Isten lévén, miértünk emberré lett (Fil 2,6-11). Egyébként a szó sokszor hol érzelmi túlzást jelent, hol pedig vagy a gyalázat, vagy a méltatlanság szinonimájaként használják.

Az igazság fogalmát teszi telivé, élvé *a türelem, a várni-tudás* is. Mert az Isten az örökkévalóságban gondolkodik, azért a pillanatrossza még nem jelenti az Ő helyeslését is. Számol az ember és az emberi viszonyok fejlődésével, várni tudott a megváltással is amíg „elérkezett az idők teljessége” (Gal 4,4), de a türelmetlen, mert ösztönös emberrel szemben ezt a várni-tudást az Úr mindig is mondja magáról (Bölcs 15,1; Sir 5,4; Joel 2,13).

Mennyivel realisabbnak és életteljesebbnek tűnik fel az igazság fogalma, ha a fentiekkel is átszínezzük, míg nélkülük olyan könnyű merevnek, kicsinyesnek, receptszerűnek, sematikusnak, élettelennek, és így végső soron akár igazságtalannak is bemutatni!

A tágasságba a bunkó nem tartozik bele!

A tágasságnak is vannak határai. Hányan vannak, akik az egész *Evangéliumot pusztán bunkónak használják* felebarátaik ellen, s beolvasó negyedórákat tartva, az Evangélium igazságaival jó nagyokat ütnek mások fejére. Pedig akire hivatkoznak, az maga megmondta, hogy Ő nem ezért jött, hanem hogy megmentse a világot (Jn 3,17; 12,47).

A bunkónál finomabb módszerek pedig legtöbbször csak aljasabbak. Ha egy amúgy is beteg emberre nem török rá valami rossz hírrel, ami úgysem sürgető, az lehet szeretet, mert a másik érdekét nézi. Aki azonban a saját kedvezőbb helyzete, eredménye érdekében számítgat, halasztgat, keveri a kártyát, még ha nem is követ el a szó szoros értelmében vett hazugságot, már *manipulál*, és ez az az igazságnak, ami a gyomirtó vegyszer a növényzetnek.

Van, aki a lelkiismeret finomságát védő *pluralizmust* használja fegyvernek az igazság ellen (Só 75. old.; Mécs 120. old.), pedig a lelkiismereten túl, magában a valóságban, tehát a tény- és érték-kérdésekben, a valóságnak mintegy anyagi és szellemi arculatán keresni a pluralizmust, az ellentmondás elvébe ütköző képtelenség.

És a lelkiismeret pluralizmusa sem az utolsó szó, mert *az igazság keresése akkor is kötelező marad* (Dignitatis humanae zsinati dokumentum: 1. pont, valamint VI. Pál Evangélii nuntiandi apostoli buzdítása: 78. pont). El szoktunk feledkezni arról, hogy az ember a fentiek értelmében *a lelkiismeretéért is felelős*. Ha valaki az érvényesülési hajszától nem jut hozzá a benső világával való foglalkozáshoz, s ennek következtében felnőtt korában is éretlen kamasz-lelkiismerettel szaladgál a világban, ez aligha lesz mentség a számára! János sem azt mondja, hogy a pluralizmus, hanem hogy az igazság tesz szabaddá titeket (8,32).

De még az igazság helyes és teljes megismerésénél sem lehet megállni: ...aki nem *cselekszik* igazságot, nem Istentől való (1Jn 3,10). Tudni a Sátán sokkal közvetlenebbül tud Istenről, mint mi emberek, de attól megmarad annak, ami (Jak 2,19). Az értelmi felismerés csak kezdet, de nem teljesség, és nem vég. A felismerés és magatartás különbözőségének fenntartásából ered a *farizeizmus* is. S ez a puha keresztényeknek szinte állapotbeli kísértése. Az első keresztény homília, ami a II. századból maradt fenn, szintén erről, a keresztények farizeizmusáról szól. Ha a pogányok hallanak – úgymond – az ellenségszeretet parancsáról, ledöbbennek az Úristen nagysága előtt, és elönti őket a boldogság. De mikor aztán látják, hogy az ezt hirdető keresztények egymás közt gyűlölködni is tudnak, káromló dühvel

fordulnak ugyanezen Isten ellen. (Római Szt. Kelemen ún. II. levele a korinthusiakhoz. Lásd: Ókeresztény írók, III. k.: Vanyó László: Apostoli atyák, 148–160. old. – Altaner-Stuiber: Patrologie, 1980. 88. old. szerint Kr. u. 150 előtt íródott, de nem Kelemen a szerzője.

Valóban az első ránk maradt keresztény homília, ami azt sürgeti, hogy Krisztus megvállása *tettek* keresztül történjék!) Ennek a magatartásnak legarcátlanabb példája Voltaire halálos ágyán tett kijelentése. Mikor azt kérdezte valaki tőle, mit gondol, mit fog szólni Isten az ő földi dolgaihoz, így felelt: megbocsát, hisz ez az ő dolga: *c'est son métier!*

Pascal szerint csak *két teljes értékű emberi magatartás van az Istennel szemben: a boldog birtoklás, vagy a becsületes keresés.* Általában a második jut a széles tömegeknek, mert az első sokszor csak az élet végére alakul ki. A farizeusról azonban ez a második sem mondható el, s így lesz érthetővé az ágostoni tétel: Istennek sok barátja van az ellenségei közt, és sok ellensége a barátai közt!

Az átfogó igazság nem azonosítható annak gyakorlati, földi érvényesülésével, az igazságossággal gazdasági, társadalmi, közéleti stb. vonatkozásokban. Az igazságosság kérdése rendszerint a szabadságéval összenőve jelentkezik, mert az igazságosság magától értetődő és természetes keret, s ha probléma van vele, az rendszerint azért lehet, mert a szabadság sérülése már felforgatta a dolgok természetes rendjét. Aki ennek a természetes rendnek a helyreállítására törekszik, ha valóban arra törekszik, kétségtelenül szolgálatot tesz az Isten Országáért ügyének is. De ezt nélkülözhetetlen előfeltételnek kikiáltani épp úgy nem lehet, mint a szabadságot sem. Az emberi egzisztencia kincseit a bűnbeesés óta cserépedényben hordozzuk (2Kor 4,7), törekenység, teher, probléma mindig van, épp ezért kellett a Megváltónak eljönnie, s aki előbb paradicsomot akarna teremteni a földön, hogy utána gondtalanul fordulhasson az Isten felé, az naiv és irreális álmaiban mindkettőből kimarad. Ezzel is igazolva, hogy az igazság tényleg csak a valóság pontos, reális képe lehet! (Só és mécs 80. és 89. old.)

Gertrud le Fort híres regénye, a Gettóból jött pápa (ford.: Ijjas Antal, 1934) II. Anaklét ellenpápa személyén keresztül mutatja be ennek a tévesen megközelített tételnek a tragédiáját.

A dúsgazdag bankárgyerek és szerzetesi nevelője között hangzik el ez a párbeszéd: Ha én pap lennék, atyám, mint ön, azért küzdenék, hogy megtörjem az igazságtalanság hatalmát a földön. – Te csak arra vigyázz, hogy a kereszt hatalmát meg ne törd a földön! (81. old.) Pápai megválasztására várva mondja: A hatalom az enyém, s az óráim már üt... s attól kezdve nem lesz több ártatlan áldozat a földön. – Jó. És mit kezd majd a keresztén Ártatlanul Feláldozottal: (225. old.)

Az átfogó megfogalmazást az író Paschalis pápa ajkára adja: Igazságosság csak a pokolban van! Az égben kegyelem van, a földön pedig kereszt. Az Egyház azonban azon van, hogy megáldja annak hordozóit. (136. old.)

Az ilyesféle hangokat azonban akárhányszor még a keresztények sem hallják szívesen, sem a XII., sem a XX. században.

Szeretet

Egy keresztény család este, vacsora után észreveszi, hogy a konyhaszekrény szinte üres, mert minden edény mosogatás előtti állapotban leledzik, immár nemcsak a mosogatóban, de egyéb hely híján, a fürdőkádban is. Ezért vacsora után a család egésze összeül megbeszélni, hogy miképpen is oldódjék meg a mosogatás kérdése. Abból kell kiindulni, hogy ők „egy keresztény család”. De mi tesz egy családot kereszténnyé? Természetesen a szeretet. Viszont ez ugyanúgy tovább kérdezendő és fejtegetendő, hogy hát mi is az a szeretet? És fejtegetik, hiszen erről sok mindent lehet elmondani. Mindenről sok mindent lehet elmondani! És mivel ők „egy keresztény család”, nem is sajnálják erre a fáradságot! Így a filozófiai vita hajnali

kettő felé szakad meg, mikor már mindenki leszédül a fotelből a fáradtságtól. Reggel persze mindenkit vár az iskolája, munkahelye, ahol az egész napot kialvatlanul, szédelegve vergődik át.

A piszkos edények változatlanul tornyosulnak ott, ahol eddig. Hiszen ők egy keresztény család, ahol ugye a szeretet stb., mint eddig, da capo al fine...

*

Társadalmi szintet és alakot öltve szemlélhetjük ezt a gondolkodást és magatartást a nyugat-európai ún. „zöldek” (környezetvédők és más csoportosulások) egyik-másik alakzatánál. Ezek ugyanis elutasítják az erkölcsi állásfoglalások értelmi alapjait, és *csak az érzelmeket értékelik erkölcsi faktornak*. Ennek megfelelően *magukat tartják az egyedüli közösségi lelkiismeretnek*, akik egyedül vannak „jogos” helyzetben, és félretolhatnak minden törvényes jogot.

Az érzelem azonban még akkor is egyéni, ha nem önző (és ritkán nem az!), és ezért önmagában a legkisebb közösség rendezett létét sem tudja biztosítani.

Gyöngéd vagy kemény?

Krisztus sír Jeruzsálem felett (Lk 19,41), megesik a szíve a naimi ifjú édesanyján (Lk 7,3), magához öleli Jánost (Jn 21,20), de kötélostort is tud kézbe kapni (Jn 2,15), és Keresztelő Szt. Jánosnak is a keménységét és elszántságát dicséri (Mt 11,7-14). *S ezekből nemegyszer ki-ki azt idézi, amire éppen szüksége van.*

Kevésbé szoktunk rátalálni a szeretet gyöngédségére magánál az Úristennél, pedig a végső időkre azt ígéri az Úr, hogy mint egy édesanya keblén és ölében fogja becézni az övéit (Iz 66,12-13), és ezt nyilván Pál is irányadónak tartja saját viselkedése számára, mikor azt mondja: olyan gyöngédek voltunk hozzátok, mint az anya, aki dajkálja gyermekét (1 Tessz 2,7). A gyöngédséget mindenestre aligha lehet kizárni a szeretetből!

De ha megnézzük azokat a helyeket, ahol az Úr elvárászerűen, kötelező erővel szól hozzánk az istenszeretetről (Kiv 20,1-17; MTörv 5-6. fej.), majd az emberek szeretetéről (Lev 19,18; Mt 22,40), ott tenni, véghez vinni, engedelmeskedni valókról esik szó, és nem is hanyag könnyedséggel, hanem „minden erőddel” (MTörv 6,3). Elgondolkoztató az Énekek énekének hasonlata is a szeretet erejéről, mely „mint a halál, olyan erős” (Én 8,6), vagy hogy a Példabeszédek könyve is az asszonyt akarván dicsérni, az erős (derék) asszonyt emlegeti (31,10-31). (A latin szöveg fortis szava erőt, bátrat jelent; az eredeti héber „hájil” értelme is: erő, képesség, erényesség.)

Úgy látszik, hogy *nemcsak a gyöngédséget, de az erőt sem lehet a szeretetből kizárni!*

Lélektanilag érthető korunk zűrzavara az erő fogalma körül (Mécs 36. oldaltól), de azért az zűrzavar marad. Viszont az sem kevésbé téves, ha valaki a szereteten pusztán ellágyulásokat, hangulatosdit, romantikát ért. Az Isten, Krisztus magatartásában, szeretetében a gyöngédség és az erő is helyén van, egyik sem kizárólagos, kiegészítik, és nem sértik egymást. Mi ennek a titka?

A szeretet – erkölcsi fogalom!

A kinyilatkoztatás, a Szentírás, az Evangélium – mint az köztudomású – közvetlenül és öncélúan sehol nem adnak természettudományt, történelmet, szociológiát, lélektant stb. – bár mellékesen ilyesmik is előfordulhatnak bennük –, mert a céljuk erkölcsi: az ember elvezetése Istenéhez. Ezért az elsődlegesen használt megközelítések is alapvetően erkölcsi jellegűek. *S a szeretet a kinyilatkoztatás egyik legátfogóbb erkölcsi fogalma.*

Hogy magatartásunkban *bárminek erkölcsi jellege lehessen*, ahhoz, erkölcsstanunk szerint, *két előfeltétel kívántatik: tudva és akarva*. Egyebek mellett az Isten képmására és hasonlóságára való teremtettségünk (Ter 1,26) e két alapvető szellemi képességünk birtoklását jelenti, az értelemét és az akaratét. Minden erkölcsi, tehát Isten felé tájékozódó tettünknek, magatartásunknak először ezen a két ellenőrzési gócon kell keresztülmennie: az értelmünk megvizsgálja és eldönti, hogy megfelel-e Isten akaratának, s aztán ezt a döntést akaratunk a maga energiájával végrehajtja, a valóságba emeli.

Eddig azonban, legalábbis egyszerűbb esetekben, egy megfelelően beprogramozott számítógép is el tud jutni, bár az élet sok-sok egyszerű szokvány magatartásánál még nekünk is elég ennyi. De ezen felül a pusztán ennyi legtöbbször nemcsak hiányos, de elégtelen is. Átfogó emberi cselekedeteimben testi részemnek is pozitív szerepet kell vinnie: akár Isten, akár az emberek felé való fordulásom *egy bizonyos átéltséggel, belső meleggel, megdobbanó szívvel és felcsillanó szemekkel kell hogy történjék, és ez az érzelem! Nem elhagyható, és nem lenézett a másik kettő mellett, – mindössze harmadik a sorban*. Aki az előző kettő elé téve, csak megy az „érzései” után, az az ellenőrző állomások kikapcsolásával az ösztönvilágának enged szabad kifutást. Az erkölcs alatti lények, az állatok is így járnak el. Vannak, akik csak utólag fordulnak az értelmükhöz, egyedül azt várva tőle, hogy visszamenőleg igazolja korábbi ösztönös magatartásukat. Mások ezt is mellőzik, s papírizú, merev, embertelen és élettelen dolognak minősítik azt a magatartást, amit az értelem és az akarat határoz meg.

Az ember persze szabadon jár el, de becsapja önmagát (esetleg másokat is, csak az Istent nem, akit egyedül lenne érdemes becsapnia), ha azt mondja, hogy jobbra megyek, mikor balra indul. A pogány világ a mi szeretet fogalmunkat nem ismerte. A latin amor szó eredetileg csak a testi szerelmet jelentette. A caritas szót a kereszténység csinálta, görög tőből, latin képzővel, ahol a görög tő, a charis a (szintén testi) bájt jelentette. Mert az itt tárgyalt *erkölcsi jellegű szeretet-fogalmat a kereszténység hozta*, s aki kereszténységre hivatkozva másként használja, az balra lép, mikor jobbot mond!

Ki kell zárni még egy félreértési lehetőséget. A fent emlegetett *értelmi* munka igazolt tényekből, tételekből, állításokból indul ki, egymásra épülő ok-okozati kapcsolatokon, és helyesen levezetett következtetéseken keresztül, lépésről lépésre menve – ahogy mondani szokás: diszkurzív úton – jut el az új megismeréshez. A megismerésnek ún. *intuitív* formájában azonban az arra képes lélek nélkül az apró lépegetés nélkül egy végső látásban, szemléletben (intueor = szemlélni) jut el a dolog *átfogó, lényegi ismeretéhez*. Nem a részletekhez, hanem a dolog lelkéhez. Művészek, misztikusok nem lehetnek el nélküle, de senki elől sincs elzárva, aki megbecsüli ezt a lehetőséget is, és neveli magát rá.

Az értelmi és intuitív megismerési formák közt nincs értékkülönbség – mindkettő a Teremtőtől ered! –, de van gyakorlati, alkalmazásbeli különbség a megismerő személye, és a megismerés tárgya vonatkozásában. A diszkurzív megismerés előnye, hogy könnyebben közölhető is, igazolható is, a részletei pontosabbak, de a dolgok legbensejéhez általában nehezebben jut el, és még nehezebben tudja őket a maguk lényegében megközelíteni. Az intuitív ugyanide esetleg egyetlen csapással jut el, de hogy amit lát, azt ki tudja-e fejezni, át tudja-e adni, az egy másik kérdés.

A diszkurzív megismerés egyirányú, lépcsőzetesen haladó, célra törő. Az intuitívet valami szimpátia viszi a megismerés felé, ami mellett a gyakorlati célosság háttérbe szorul. Ez az előzőleg való, csak a dologgal törődő, hordozó szeretet előfeltétele egy valódi intuíció későbbi beugrásának. Így vallási vonatkozásban is a szemlélődésnek rendszerint előfeltétele az elmélkedés, mint a témával való tartós foglalkozás.

Felkészült kezekben, és a maga területén alkalmazva, egyik sem alsóbbrendű a másiknál, míg a számára idegen területen mind a kettő csődöt vallhat. Ugyanez a helyzet a megbízhatóságukkal is. Az ösztönösség is ugyanúgy torzíthatja mind a kettőt, csak az kell hozzá, hogy az ember szubjektív vágyai és indulatai elködösítsék az adott objektív

megismerési feladatot. Bár az intuíció melegebb, mint az értelem, de az érzelemmel nem azonosítható, és megfelelhet a „tudva” erkölcsi előfeltételének.

Mit szeretek a felebarátomon?

Az istenszeretet egyszerű dolog, mert Istent a maga teljességében és feltétlenül kell is, lehet is szeretni. De ugyanazt az embert egyesek szeretik, mások nem. S akiket szeretnek is, másért szereti az egyik ember, és másért a másik.

Mit lehet vagy mit kell szeretni egy emberben?

Hogy mi mindent lehet szeretni, ez csak attól függ, ki az, és milyen az, aki azt mondja magáról, hogy ő szeret? Hisz lehet önző, számító, perverz, bűnös. És az Evangélium világában mit kell szeretni bármelyik másik emberben, az emberiségben, az egész teremtett mindenségben?

Szeretet az Isten: aki szeretetben él, Istenben él, és Isten őbenne (1Jn 4,16), és mindnyájan az Ő teljességéből merítettünk (Jn 1,16), míg ami beszennyez bennünket, az a mi szívünkben származik (Mt 15,18). *Minden szeretetreméltó dolog az Istenre megy vissza, és csak az, és annyiban szeretetreméltó, amennyiben az Istenre megy vissza.* Nem szerethetem a másik bűneit, rossz hajlamait, ferdeségeit, éretlenségeit. De áhítatos, gyöngéd kézzel hordozom benne az Isten teremtő gondolatát, úgy, ahogyan őt elgondolta, megálmodta, aminek akarja, amit vár tőle. Azt is tudom, hogy Atyánk fejlődőknek gondolt el bennünket. Az első pillanatban egy csecsemőben nincs még egy szemernyi valósított „jó” sem, semmi tényleges „erény”, amit szerethetnénk. A vele kapcsolatos teremtő isteni gondolat is lepecsételt könyv még előttem. De ilyenként is hódolnom kell neki, és szolgálnom, s épp mert ilyen, nem nyugszom bele semmi elcsúfításába, amit az ügyetlen lélek követne el önmagán: *a gyöngeségeit, az Isten gondolatától való lemaradásait nem kényeztethetem!*

Ebből látszik, hogy az értelem és akarat mennyi ellenőrzésén kell átmenniük szerető mozgásainknak is! Isten minden teremtő gondolata páratlan és egyedi! És minden ember, helyzet, esemény egy-egy újabb páratlan isteni villanás, melyek nem is emlékeztetnek sem egymásra, sem önmagukra. Az Istent mindegyik mögött ott láthatom, magamat még a rám így-úgy hasonlító gyermekeim mögött sem. De *akikkel közölük a Teremtő többé-kevésbé vonatkozásba hozott, azokban az Ő teremtő gondolatát kell igenelnem, vagy ha a vonatkozás úgy kívánja, hordoznom. A szeretet tehát ebben áll: a másik Isten-akarta máságának vállalása, hordozása.* S ebből mindjárt az is látszik, a szeretetnek nemcsak az asszonyban *kell erősnek lennie* (Péld 31,10-31), hanem *mindig és mindenki*ben. Ehhez *a hordozáshoz mindenképpen erő kell.* És sokszor nem is kevés, hisz a különböző fejlettségű lelkek feszülési távja igen sok energiát emészthet fel. Bizonyos erkölcsi távolságon túl a hordozó szinte tehetlenné válik, és hogy ez mégse forduljon keserűségbe, cinizmusba, az is folyamatosan eszi az energiát, és csak a Kegyelembe való kapaszkodással oldható meg.

„Elomló” szeretet?

A gyerekekkel (és nem gyerekekre) spóroló társadalmunkban a nagymamák nem bővelkednek unokákban. De azért vannak még jószándékú, sokgyerekes családok, ahol a nagymama másfél-két tucat unokának örülhet. S mindig van, aki jószándékkal, meleg (és beteg!) szívvel kötelességének tartja négy-öt éves unokáit is egyenként felkeresni és meggratulálni név- és születésnapjukon, szüleiket szintúgy, sőt azokat házassági évfordulóikon is, szédületes mennyiségben sütni, főzni a lurkóknak – hiszen a nagyszülői szeretet tartozik ezzel!

Pedig ez csak kényeztetés, ajnározás, gyerekrontás. A gyerek ösztönvilágának persze jólesik, de csak növeli benne a fontosságtudatot, az ellátás és kiszolgáltatás igényét, jó alapokat későbbi egocentrizmusa számára.

A fiatal édesanya a nyári délelőttöt tölti kisgyerekeivel a vízparton. Fagyaltot kérnek, esetleg rágógumit. Megkapják, majd újra kérnek. Négyet-ötöt egymás után. És mindig kapnak is, hiszen a fagyaltban nincs bűn! Addig kapnak, míg a mama pénztárcája ki nem ürül. Akkor már nem lehet tovább. Miben különbözik ez az alkoholizmustól, hiszen a pohár borban sincs bűn?

A kiindulás téves: semmit sem csinál az ember azért, mert az nem bűn! Ezt komolyan véve, mérhetetlen mennyiségű tennivalónk lenne minden percben. Amit csinálok (amellett, hogy nem bűnös) *ésszerű és kielégítő okának* is kell lennie, ami megmagyarázza, hogy a sok lehetőség közül miért épp ezt választottam ki. A kánikula pl. ésszerű oka egy adag fagyalt elfogyasztásának. De négy-öt adaghoz az esetleges gyomorrontás nem ésszerű ok. Hogy a gyerekek éretlenségükben örülnek neki? Esetleg annak is örülnének, ha ugyanilyen fegyelmezetlenséggel engedném őket az úttesten szaladgálni, de azt már nem engedem, mert felfogom a fegyelmezetlenségből eredő *közeli* veszélyt. Azt a *távolabb* már nem, hogy az elomló, kényeztető, puha szeretetben nemet mondani nem tudva, rászoktatjuk a gyereket önakaratának feltétlen kielésére. És felnőttként ezért viszi majd egyszer szirénázva a mentőautó, mikor kocsiját is csak az önérvényesítés irányította...

Árulók és hittagadók ugyanígy mentegetik magukat a gyerekeikkel, mert ők maguk ugye mindenre készek lennének, de hát az övéik... Így ezek aztán ebben a levegőben jómódban nőnek fel, – de elzúllásra is nőnek fel!

Krisztus arra tanított, hogy a szavunk legyen igen, igen, nem, nem (Mt 5,37; Jak 5,12). De ebből a keresztények is csak az igent tanulják meg, mert az legtöbbször csak energiát nem kívánó csatlakozást jelent. De *nemet mondani*, szembeszállni valamivel, ellenállni, – még egy kisgyereknek sem! (Só és mécs 95. old.) Az állandó igen-mondás, helyeslés, melléállás lehetlenné tesz minden keretet, határt, formát, tartást, *fegyelmet*. S öngazolásul az emberek ezeket még el is mondják merevnek, élettelennek, embertelennek. S éppen azáltal lesznek maguk is embertelenné, hogy semmi követelésnek sem tudtak ellent mondani – az emberalattiaknak sem!

Harmónia

A szeretetben tehát nélkülözhetetlen a gyöngédség és az erő harmóniája. Ebből a hordozó-szolgáló harmóniából kiszabadulva és önállósulva, a gyöngédségből csak kényeztetés, s az erőtől erőszak, vagy kegyetlenség lesz. *A hordozás mozgását pedig az istengyermekség és a hivatás alapirányultságai kielégítően meghatározhatják.*

Ha a lélek egyfelől rendben van Istenével, a másik oldalról pedig, az emberekkel és a világgal szemben ebben a harmóniában él, *akkor alakul ki benne és körötte a béke.*

A világ piacain a dolog természete szerint mindig arról hangzik el a legtöbb és leghangosabb szó, ami nincsen. Ha sokan kiabálnak kenyér után, tudható, hogy éhínség van. Ha nincs éhínség, senki sem emlegeti a kenyeret, mert mindenkinek természetes, hogy van. Ha szemünk káprázik, fülünk visszhangzik a béke szótól, tudhatjuk, hogy ez is hiánycikk. De *amellett a világ fiai a békén sem azt gondolják, amiről az Evangéliumban van szó.* Krisztus azt mondja: *az én békémet adom nektek. Én nem úgy adom nektek, mint a világ adja* (Jn 14,27). A világ békéjét Mikeás írja le: ha van mit a foguk alá venniük, azt hirdetik: béke! De ha valaki nem tömi a szájukat, hadat üzennek ellene (Mik 3,5). Krisztus békéje az az evangéliumi Isten- és emberszeretet, ami ebben a harmonikus összképben valósul.

(És akkor mindenféle mosogatások problémája annál könnyebben és magától oldódik meg, – mert fel sem merül! Bár nem kényeztetjük, természetesen hordozzuk egymást, az áthárítások taktikai játéka – ha valaki nem tömi a szájukat! – a világ fiai eszköztárába tartoznak.)

Iránytévesztés – értékvesztés

Az alapirányokban és alapértékekhez közvetlenül kapcsolódik az a viselkedésmód, ami iránytévesztés vagy értékvesztés esetén lesz időszerű. Mit csinál, hová fordul ilyenkor a keresztény?

Van, aki azt gondolja, hogy a hívő keresztényt és a hitetlent az különbözteti meg egymástól, hogy a hitetlen bűnös, a hívő nem követ el bűnt. Ismeretes az az egyszerű indiánról szóló anekdota, aki nem tudta felfogni, hogy mire való a bűnbocsánat szentsége? Hát ha valaki megtért, megkeresztelték, ami eltörli a bűnöket, minek utána még egy ilyen szentség. Mert hogy akár a felnőtt megkeresztelkedő is vétkezhetik még, az eszébe se jutott.

Valójában nem elsősorban a bűn, vagy büntelenség különbözteti meg egymástól a hívőt és a pogányt, hanem az a mód, ahogyan az egyik és a másik szembenáll a bűnével.

A bűnt a szó teljes értelmében is csak a keresztény tartja és kezeli bűnnek, vagyis az *Isten akaratával való szembeszegülésnek*. Az istentelen számára ilyesmi eleve nem létezhetik. Egy istentelen társadalom számára sem, még akkor sem, ha magát a szót annak hosszú (és keresztény!) történelmi múltja révén tovább használják. Emberi rendelkezésekkel szemben is lehetséges törvényszegés, szabálysértés, de bűnről csak az Úristen színe előtt beszélhetünk.

a) *Az is a leglogikusabb pogány magatartás, amelyik az Isten tagadásához kapcsolódva a bűn fogalmát is megkérdőjelezi.* Az emberi életben mindössze biológiai, természeti és társadalmi erők érvényesülnek. A nyúlnak ugyan kellemetlen, ha a róka elkapja, de a nagyobb erő, vagy egyéb fölény érvényesülése csak természetes, akár a rókát is elkapja később a farkas, akár nem. Az emberi lét is lehet egyesek számára keserves, de hogy ez mások bűne legyen, miért? A törvényeket pedig más emberek fogalmazták a maguk szája íze szerint. Miért nem fogalmazhatnám meg én a magamé szerint, és miért ne élhetnék így, a magam elgondolásai értelmében? Nem egy „keresztény” takargat tulajdonképpen ugyanilyen jellegű gondolatokat, s csak a belső bátorságuk hiányzik ahhoz, hogy ugyanilyen kereken ki is mondják mindezt.

b) A formális Isten-hívő nem fárad azzal, hogy elvileg tagadja a bűnt, de annak a körét olyan szűkre húzza, hogy *magá biztosan kimaradjon belőle*. Az én érvényesítése, az ösztönvilág minden területe, az erő, ügyesség és ravaszság fogásai mint a lét egyszerű adottságai szerepelnek, amik épp oly kevésbé bűnösök, mint a napfény, vagy a vihar, ha valakik meg is sínylik azokat, mint ezeket is. A bűn az apagyilkosságnál, vagy a megsemmisítő táboroknál kezdődik, amikhez persze egy „úriembernek” úgyszincs köze.

c) Ha pedig esetleg mégis, akkor kiderül, hogy bár a szóban forgó dolog tényleg bűn, de annak *gyökere a másikkban van*, és aki a valóságban elkövette a bűnt, az csak szegény, szánandó áldozata – az áldozatnak! Igaz, hogy nem beszélhettem volna így az apámmal, de hát mindig ő váltja ki a maga idegesítően kicsinyes, szenilis viselkedésével! Persze, hogy nem lehet gyűlölködni, de azt az Isten se kívánhatja, hogy a bevándorolt vendégmunkások, vagy az őshonos kisebbség bosszantó másságát, amibe az ember nap mint nap beleakad, csak úgy simán el is tűrje!

Ez a három magatartásforma egyébként kívül esik a kereszténységen. *Ha egy Szt. Pál is a bűnösök közt elsőnek nevezi magát (1Tim 1,15), akkor egyikünk számára sem úgy hangzik a kérdés, hogy bűnös-e vagy sem, hanem hogy mit csináljon a bűneivel, miknek a megléte senki számára sem kétséges.*

A lélek helyzetéből nézve *minden bűn értékvesztés, vagy iránytévesztés az evangéliumi értékek és irányok színe előtt*. Ez az egyetlen jogosult kérdés: *hogyan lehet visszatálatni ahhoz, amit az ember elvesztett vagy eltévesztett?*

A bűn – a szeretet lemaradása

Bár a bűn az Úristennel, akaratával, parancsával, elvárásaival való szembefordulás, az ember közösségi természete közösségi elkötelezéseket is tesz lehetővé. Ha aztán ezek véletlenül az Isten akaratának is pontosan megfelelnek, a hívő számára bűn terhe alatt is kötelezők lehetnek (pl. a Kresz-szel szembeni súlyos felelőtlenség), mint ahogy a meg *nem* tartásuk lehet kötelező, ha egy közösségi elvárás az Isten akaratával fordulna súlyosan szembe. Korunk ilyen is látott bőven, és azért az embernek tisztán kell tartania maga előtt, hogy mi, miért, és milyen mértékben kötelezi. *Van amikor, akár halálos kockázattal is engedelmeskednie kell, és van amikor akár halálos kockázattal sem szabad engedelmeskednie.*

Az illemszerű társasági elvárásokkal szemben nem lehet bűnt elkövetni, legfeljebb csak ha a szembekerüléssel az ember súlyosan szeretetlen lesz valakivel szemben, de akkor a szeretetlenség a baj, nem az illemtörvény megsértése.

Nem bűn a *kísértés* (akár külső, akár belső felhívás valami megkérdőjelezhető dologra), csak ha elfogadom, beleegyezem, magamévá teszem. Az ösztönterületeken belül, mivel azok gyökere bennem van, előfordulhat, hogy csak bizonyos idő elteltével veszem egyáltalán észre, hogy miről is van szó. És akkor sem birkózva kell harcolnom vele, ami a legtöbbször alig eredményes, hanem elfordulva tőle, és tudatosan megtöltve a benső világomat valami olyan kifogástalan tartalommal, amiről tudom, hogy betölt (mint akár egy egyszerű dúdolás), és ezáltal távolítja el tőlem a kísértést.

Máskor a pusztá kísértés-jelleg vitathatatlan. A dolog szinte vizuális benyomásként jelenik meg az ember szeme előtt, de mint egy vastag üvegfalal elválasztva tőle, és így nyilvánvalóan rajta kívül. *S a kísértés akkor megy át bűnbe, ha az ember betöri ezt az üvegfalat, hogy karmai közé kerítse, ami azon túl van. Még az is lehet, hogy erre a látvány szappanbuborékként pattan szét – az üvegfal áttörése azonban akkor is megtörtént!*

Emberi gyarlóságaim sem bűnök önmagukban. Lehetnek fejlődési feladatok, és ennek az elhanyagolása, mint ilyen, lehet bűn, de nem maga a gyarlóság. Ha egy hittétel mélyebb átértését keresem, ez mellesleg értelmem szűk képességeire is rámutathat, de nem hitetlenség. Egyoldalúságaim okozhatnak gondot másnak, ügyetlenségeim anyagi károkat, de bűnökké csak úgy válhatnak, ha a maguk testi, idegi, biológiai szférájából gondatlanság, hanyagság, lustaság által az erkölcsibe lendülnek át.

Mert a bűn Istentől való elfordulás. Annak a *szeretetnek csődje, lemaradása*, amivel az első parancs, a főparancs köti az embert az Istenhez. S a parancs itt nem tetszőlegesen az ember nyakába akasztott követelés, hanem csak rövid formába öntése annak a helyzetnek, ami az alapirányultságok és alapértékek világánál az ember spontán, természetes helyzete. Bűnei révén kerül az ember természetellenes helyzetbe: olyanba, amibe a Teremtője nem szánta, ami éppúgy nem való a számára, mint a horgászat számára az, hogy a pástortűz parazsát piszkálják vele.

S mint ez, úgy az ember is: vagy idejében kilép a bűnéből, vagy tönkremegy benne!

Ezért halálos?

A fogalmi teljességgel rendelkező bűn – tudva és akarva! – a dolog természete szerint halálos: hátat-fordítás az Isten világának, abból való kilépés. Ha az ember ebben megmarad, a szabadságát tisztelve, az Úristen tudomásul is veszi a döntését: egyszer s mindenkorra eltávozik tőle. „Aki életével nem tudja kimondani: legyen meg a Te akaratod, annak egyszer az Úristen mondja majd: legyen meg a te akaratod!” De a teremtésre ez sem teszi képessé az embert. Az Isten világából, az életből kilépett, és így marad a végleges halálban, mert, mint egy kisgyerek toporzékolhat elfordulva Atyja világától, hogy ez nem kell neki, de ettől még

nem születik számára egy másik világ. Mindez nemcsak hajszállhasogató emberi okoskodás: a szeretett tanítványnál is olvassuk: van „nem halált hozó” bűn, és „van halált hozó” bűn is (1Jn 5,16).

Nem-halált-hozó, *bocsánatos*, *ha a bűn erkölcsi fogalma nem teljesedik ki*, ha a „tudva és akarva” nem felel meg a szellemi képességek kristályosan tiszta természetének, ami a testhez kötött ember idegi, pszichés, biológiai lemaradásait jelenti, és az embernek épp legesendőbb területein, a különböző ösztönök vonatkozásában. Egy-egy vad ösztön gondolkodásunknak már távoli indulásait is megnyomoríthatja! Sorozatos és keserves elbukásokat jelenthet, amikből azonban a lélek csak Isten felé nyüszít, nemhogy elfordulna Tőle! De bizony vannak olyanok is, akik tulajdonképpen csábítás, ok és szükség nélkül, ahogy mondani szokás „felemelt ököllel” vétkeznek, lázadva, tudatosan a rosszat akarva!

És *bocsánatos mindaz, ami emberi gyöngeségünk révén csúszik ki az ujjaink közül*, és török össze: idegességünk, türelmetlenségünk, szeretetlenségeink, fáradtságaink és elszórakozásaink, amik bántanak is, mert valójában nem ezt akarjuk, csak hát... És ez a „valójában nem ezt akarás” teszi őket megbocsáthatókká már önmagukban is.

S mindezt ködösebbé teszi még az is, hogy a kísértések és bűnök közti, *a papíron teljesen világos határvonalak a lélek sötét vergődéseiben teljesen bizonytalanokká is válhatnak* az éppen ránehezülő, konkrét esetekben. Bódultságában hányszor föl se figyel a szegény lélek a mindenki más előtt nyilvánvaló hibára: de ki veszi észre a tévedését? A titkos bűneimtől tisztíts meg engem – kéri a zsoltáros (19. zsoltár, 13. vers) is.

Ennek a bódultságnak az emberiség erkölcsi történetét végigkísérő megnyilatkozása, a *kollektív bűn* fogalma. A primitív „mitgefangen, mitgehungen” él tovább a zsidó, a kulák, a néger, a gróf, az indián, az értelmiségi stb., stb. eleve való minősítésekben. Pedig az Úr közérthetően mondta: „Miért ismételtetitek... ezt a mondást: az apák ették a savanyú szőlőt, és a fiak foga vásik el tőle... minden élet az enyém: az apa élete éppúgy az enyém, mint a fiú élete. Aki vétkezik, az hal meg! (Ez 18,2-4) – Mindegyikünk magáról ad számot Istennek! (Róm 14,12) És ez egyszerű emberi ésszel is magától értetődő: hogy teljesülhetne másként a „tudva és akarva” erkölcsi feltétel?

De hiszen tudvalévő, hogy az Úristen a rosszat „hetedízigen” bünteti! – A rövidlátóan ösztönös félremagyarázás jellegzetes példája. A Vulgata latin szövege fordítja így ezt a helyet: a harmadik és negyedik nemzedékig, ami egyszerűen az akkoriban használt, ún. gondolatritmus, és amit először önkényesen össze kell adni, hogy hét jöjjön ki belőle. De nem is ez a lényeg, hanem hogy a közvetlenül rákövetkező vers így hangzik: De aki szeret, és megtartja parancsaimat, annak megmutatom jószágomat az *ezredik* nemzedékig (MTörv 5,9-10). Amiből nyilvánvaló, hogy a két számjegy: a hét és az ezer egymás mellé helyezésével a szöveg azt akarja megvilágítani, hogy – bár a rosszat is számbaveszi a Mennyei Atya – mennyivel *nagyobb súlyt fektet a jóra*. A kinyilatkoztatás mondanivalója itt ez az arány, és nem az, mintha az Úr pontosan és kicsinyesen számolgatná a bűnhődésben egymást követő nemzedékeket! És nem tudjuk-e a Ter 18,32-ből, hogy *tíz* igazért megbocsátana az Úr egy egész városnak? És a Jer 5,1-ben már csak egyetlenegy keres egész Jeruzsálem megmentésére! Mert felületességükben sokszor jól beállított színes és megkapó, de végső fokon emberi, irodalmi szövegeket és megközelítéseket varrunk az Isten nyakába!

És az áteredő bűn?

Mert hiszen ebbe egyikünk se tudva és akarva került bele! Van is, aki azt állítja, hogy az áteredő bűn sem egyéb, mint kollektív felelősségre vonás az Isten részéről!

Az áteredő bűn gyökere kétségtelenül egyszer-volt személyes (tudva és akarva) cselekvés, különben nem lehetne bűn. De nálunk, bennünk már nem ilyen, nem egyéni cselekvésünk eredménye, hanem egyszerűen a bűnös emberi közösséghez való tartozás ténye,

ami a társadalom erkölcsileg fertőzött levegőjének a befolyását, ráhatását jelenti. Egy alkoholist, vagy neurotikus családi körben felnövekvő gyerek is az embermivolt közösségi oldala révén hordani fogja ennek a nyomát, bár egyáltalán nem bűnös benne. Más dolog valakit valamiért elítélni, vagy a tényt, mint tényt tudomásul venni és számolni vele! Kasper fogalmazásában: az áteredő bűn azt jelenti, hogy az általános, és mindenkit belülről meghatározó helyzet *ellentétben van az Isten eredeti üdvözítő akaratával ...* azt jelenti, hogy *az üdvösség, amit Isten az embernek, mint embernek szánt, gyakorlatilag születése révén nem jut el hozzá...* a szeretet, mint a lét értelme helyére valójában a magára zárkózó és önállító én-keresés lépett... ezt a bűnös helyzetet (áteredő bűn) egy szabad, történeti valósággal bíró cselekedet (az ösbűn) alapozta meg, melybe mi – közösségi odatartozásunk révén, mint a gyerek az alkoholist családba – bele vagyunk bonyolódva... (Kasper: *Jesus der Christus*, Matthias Grünewald Verlag, Mainz, 1977. 6. kiadás, 240–241. oldalak). Az áteredő bűn tehát az ember közösségi oldalát érinti, elkárhozni pedig csak személyes (tudva és akarva) bűnökön keresztül lehet!

Az embermivolt közösségi oldala akkor csak arra való, hogy ennek révén létrejöhessen ez az egy szem furcsán különleges erkölcsi helyzet?

Nem! Csak azért már senki sem szokott hőzöngeni, hogy például *a Krisztus megváltó keresztáldozata ugyanezen az emberi közösségiség révén hozta meg a szabadulást mindnyájunknak*, akik nemcsak az áteredő bűn alkalmával „nem voltunk jelen”, de a keresztfa alatt sem, és még kevésbé rajta! Mint ahogy nem vesszük észre, hogy a föld az Úristen állandóan ömlő kegyelmeiben, a nap mint nap kiszolgáltatott szentségek erejében, sőt még a jóakarató emberi iparkodás áradatában is fürdik, az ugyanitt tomboló minden bűn és gonoszság ellenére is. Fel se tudjuk fogni, képünk se lehet róla, hogy mit jelent a maga valóságában elkárhozni, tehát egy steril Istenen-kívüliségben élni! Az az ateista, aki mosolyogva mondja, hogy nem kell félni az elkárhozástól, hisz most is egészen jól kijön Isten nélkül is, tájékozatlanságában csak nem tudja, hogy miről beszél!

A teológiai megfontolás azt is állítja, hogy amennyiben az áteredő bűnre nem került volna sor, valamilyen formában kinek-kinek akkor is magának kellett volna döntenie az Istenhez való tartozás, vagy a Tőle való elfordulás közt. S ez a lehetőség csorbítatlanul fennáll mindmáig, mindegyikünk számára: „Az Úr... teremtette a kezdet kezdetén az embert, és kiszolgáltatta saját döntése hatalmának. Módozban áll, hogy megtartsd a parancsokat, hogy hűséges lény, megvan a hatalmad... az ember előtt ott az élet és a halál, megadatik neki, amit választ magának” (Sir 15,14-17).

Az ellenőrző műszer: a lelkiismeret

Ez az egész bűn-dolog egyre bonyolultabbá válik. Lehet, hogy mindez teljesen tiszta és logikus, de ki tarthat maga mellett a mindennap eseményeihez egy egész teológiai akadémiát a finomságok állandó tisztázására?

Pedig ez az akadémia *mindnyájunknak egyszerűen és állandóan rendelkezésünkre áll – a saját lelkiismeretünkben*, –, mindössze nem szabad vele visszaélni! *A tiszta lelkiismeret mélyén az ember valójában az Isten elirányító szavával találkozhatik*. Hivatkozunk is arra, hogy *mindenki a lelkiismerete szerint felelős*. Az ember jót akar, és ha egy kifogásolt cselekedetet rossznak látott volna, nem tette volna meg! De ha így áll a dolog, honnan van köztünk is az a sok hiba és bűn? Mert a *lelkiismeretünk is emberi lelkiismeret, alávetve az emberi egzisztencia minden korlátjának*. Éppen úgy *fejlődő*, evolutív, mint az egész ember, és ha valaki ezt elmulasztja, és negyven éves korában még tizenöt éves lelkiismerettel él? Lelke mélyén az isteni szó hangzik ugyan feléje, csak az ő halló, felfogó képessége maradt le! Mert az ember *nemcsak a lelkiismerete szerint felelős, de magáért a lelkiismeretéért is*, mint egyébként mindenért! Ha egy kamasz nyersen beszél, rászólnak, hogy leszoktassák, és ő el is

hallgat, mert tudja, hogy övéinek igaza van: így nem lehet beszélni. Ha belső élete elhanyagolásával nő fel, negyvenévesen azt vágja oda: én csak őszinte vagyok: ami a szívemen, az a számon! A tényleges őszinteséget mentségnek véli – ennyivel ügyesebb, mint a kamasz. De tovább, mélyebben nézni épp úgy nem képes, mint kamasz korában. Arra felfigyelni, hogy épp a szívének rendbe szedése volna a feladat (Mt 15,18!), a felnőtt feladata, és nem egyszerűen a pusztán külső fegyelmezetség, ehhez kellene a lelkiismeret megneveltsége, amiről nem gondoskodott. És ahol a felelőssége van! Mert a lelkiismeret nagyon finom műszer, de ennek megfelelően kell bánni is vele!

Az emberi egzisztencia általános sorsában osztozva, a lelkiismeret is *ritkán születik hibátlanul*, de általában szépen rendbe szedhető. Lehet *laza*, vagy *aggályos*, ami azt jelenti, hogy a hibák súlyozásában lemarad, vagy túllendül. De az erkölcsi realitásérzék viszonylag könnyen kialakítható. Nehezebb a helyzet, ha a hibák alapja *pszichés billenékenység*. Valaki két-három napig nem mer áldozni valami miatt. De azután halványul benne az a benyomás, és „megbeszéli magával”, hogy áldozhatik, mert a dolog mégsem oly súlyos. Újabb napok múltán egy olvasmány, egy szentbeszéd hatása alatt újra elbizonytalanodik, és ismét abbahagyja az áldozást stb.

És aki az ilyenforma lelki nevetlenséget sokáig el tudja viselni magán, annak az idegrendszerébe ez be is járódhatik, akkor is, ha genetikusan ezen a ponton kifogástalan, és többé-kevésbé mély pszichés billenékenységnél köthet ki. Igaz ugyan, hogy általában még ezen is lehet segíteni, csak éppen, akinek a kisebb feladathoz sem fűlt a foga, nem szokta a nagyobbat vállalni!

Éppen mert a lelkiismeret alapján véve finom műszer, amennyire pontos munkát végezhet, épp oly *könnyűszerrel tönkre is tehető*. Az emberi egzisztencia általános adottságai azonban ennek a finomságnak is határt szabnak. *Az ösztönterületeken a becsületes lélek sem tud minden esetben különbséget tenni a kísértés és a bocsánatos bűn, vagy a bocsánatos és halálos bűn között*. Az ösztön ugyanis mélyen bennünk van, és elködösítheti egy moccanás legtávolabbi indulását is, még mielőtt a lélek egyáltalán felfigyelt volna rá.

Kísértésen egy felhívást értünk – ami egyképpen lehet belső, vagy külső – valami kifogásolható magatartás felé. (Só és mécs 116. old.) A felhívás önmagában kívül áll az erkölcsi énen, azért nem is lehet bűn. Bűnné akkor lesz, ha melléje állok, magamévá teszem, igenelem, foglalkozom vele, élvezem, akár csak gondolatban is. De hogy elutasítsam, ahhoz is fel kell mérnem – és a lélek nem dob ki magából egy pontosan meghúzott grafikont, ami eldönti, hogy a felmérés átcsapott-e már a foglalkozás élvezetébe, vagy sem. És ugyanúgy maradhat tényszerűen megoldhatatlan, hogy a már bűnösnek minősített magatartás, mikor elcsábult az ösztönei után, tudta és akarta azt is, hogy akár az Istene faképnél hagyása árán is...? Mert az ösztönös magatartás *ténye* világos lehet, *gyökerei* a lélek talajában még sokkal rejtettebbek, mint növényeinké a földben.

Van, akit a Miatyánk kérése is megzavar: ne vigy minket a kísértésbe... Hát az Isten visz bele? Pedig itt nem egy erkölcsi helyzetről, hanem a lélek sikolyáról van csak szó, aki tudja, hogy még bűneit is csak az Isten létfenntartó erejében követheti el, és ebben a látásban kiált segítségért! Erre felel Pál: *Hűséges az Isten, ki erőtkön felül nem hagy megkísérteni*, hanem a kísértéssel együtt a szabadulás lehetőségét is megadja, hogy kibírjátok (1Kor 10,3). Jakab apostol hangjában már némi szemrehányást is érezhetünk a nyögdecslő felé: Senki se mondja a kísértés idején: az Isten kísért engem. Isten nem kísérhető a rosszra, de maga sem kísért senkit. *Mindenki úgy esik kísértésbe, hogy saját kívánsága vonzza* és csábítja. A kívánság azután, mihelyt megfogon, bűnt szül, a bűn pedig, ha végrehajtják, halált okoz (Jak 1,13-15). – Pedig a Miatyánk szövege aligha volt ismeretlen előttük!

De az is csak a *szokványos önbecsapások* közé tartozik, hogy mivel az előfeltételek ilyen bonyolultak, *gyakorlatilag halálos bűn tulajdonképpen nincs is*. Két ponttal korábban láthattuk, hogy azért János apostol nem látszik ezen a véleményen lenni!

Az egész problémakörben számolni kell azzal az általános erkölcstani alapelvvel, hogy a nem világos, nem egyértelmű esetekben a biztosabbik megoldást kell választani.

De bármennyire bonyolult, vagy elhanyagolt helyzetről legyen is szó, mindenki az Ítéletig biztosan megmarad Mennyei Atyja gyermekeként gyermeki lehetőségei között. A lelkiismeret szava ugyanolyan hangosan utal mindig a rendezés lehetőségeire is, amilyen hangos vádló szava! Így *a bűntudatnak semmi köze sincs a pszichés szorongáshoz!* Ennek sok oka lehet, köztük egy züllötten bűnös élet is! De már roncsolódás: ilyennek tekintendő, úgy kezelendő, és léte nem róható fel a lelkiismeret szavának!

Van a műszerskálának pozitív része is?

Lelkiismeretében az ember Isten szavával találkozik. Ez a szó *eleinte* (Ter 1,28-30) *éppen pozitív irányító és nevelő volt*, és csak a bűnbeesés után ütötte meg a számonkérő hangot: Ter 3,10-19. De azért az előző sem hallgatott el! *A legfinomabb, legbensőségesebb hangon a biztatás, nyugtatás, előremutatás, vagy a fejlődés sürgetései szólnak.* Hogy nem megállni „mái kis magamnál” (Sík Sándor)!

Ugyanilyen szép sürgetés az, ami a lélek, az élet és *a feladatok átfogó szervezését* igényli. Nem mennyiségszerűen egymásra torlódó, bár jó, de kapkodó helytállásokat, hanem a görögöknek azt a mikrokozmoszt, amiből a részfeladatok már önmaguktól következnek! *A körülírtságnak és meghatározottságnak* azokat a vonalait, amikkel az emberi test került ki a Teremtő kezéből, egész egyéniségünkben és életünkben magunknak kell a valóság rendjébe emelnünk – az általában tapasztalható szétszórtság és ziláltság helyén.

A műszerskála pozitív része érzékeli az egészséges *evolúció lépéseit* is. Ebben rendeződnek össze a pillanatnyi, a mai hűségkeresés szempontjai és a történelmi nézés tapasztalatai, amik azonban nem öncélúak, hanem az aktuális hűséget szolgálják.

A skála pozitív részére tartozik az a *szerepnység* is, amivel a leglelkiismeretesebb iparkodás is távortartja magától a maximalizmust, a minden téren és mindenkor való legjobb megoldás, a tökéletesség igényét. Az kizárólag az Úristen területe. Nekünk sohasem szabad elveszítünk a teremtmény korlátoltságának, esendőségének, törékenységének változhatatlanul alapvető tudatát.

Ennek egyik külön oldala, azzal számolni, hogy *semmiféle mulasztás* – az erkölcsileg utólag rendezett sem – *nem hozható következményeiben is úgy helyre*, hogy a létben valamiféle lemaradás ne maradjon utána. Persze lehetséges, hogy egy újabb, nagy kegyelem messzemenően átvéli a törést, a korábbinál sokkal előbbre visz, de a törés épp oly valóság marad, mint az átívelése.

A témakörből kilógna a lelkiismeret pozitív szerepének részletezése, ennyit azonban ki kellett mondani, mert *önckonkítás lenne, a szavát lelkünkben egyszerűen valami aknakereső bűn-detektornak könyvelni el.*

Ha a szeretet felzárkózik, rendezzi a bűneit!

A valóban keresztény lélek magatartását János így fogalmazza meg: Ha azt állítjuk, hogy nincs bűnünk, önmagunkat csaljuk meg és az igazság nincs bennünk. Ha megvalljuk bűneinket, Ő hűséges és igazságos: megbocsátja bűneinket és megtisztít minden gonoszástól. Ha azt állítjuk, hogy nem vétkeztünk, hazuggá tesszük Őt, és tanítása nincs bennünk (1Jn 1,8-10).

Ezekből a szavakból látszik, hogy a rendezéshez *nem elégséges az, hogy én kialszom a bűnömet magamból*, hogy valamiképpen túljutok rajta, hogy a másik ember elnézi nekem, vagy valamiképpen ki is békülök vele. A bűnösség a magam belső állapota, de a bűn maga, a Teremtő akaratának megsértése, egy rajtam kívül álló Valakivel, az Istennel van

vonatkozásban, s így objektív jelleggel is rendelkezik. *A bűnt elkövethetem magamra zárkózva, rendezni csak az Istenbe kapaszkodva rendezhetem!* Az önmegváltások különböző álmoképei csak további lépések az egocentrizmusnak azon az útján, amin a bűn már elindult.

A kinyilatkoztatás a rendezésre a *megtérés* (conversio) megjelölést használja végig az Ó- és Újszövetségben, majd kétszáz esetben. Például Ezekielnél: Amint igaz, hogy élek – mondja az Úr, az Isten – nem lelem kedvem az istentelen halálában. Inkább annak örülök, ha az istentelen letér útjáról és él. Térjetelek meg, térjetelek le gonosz utatokról! (Ez 33,11). Krisztus ajkán: Ha meg nem változtok (meg nem tértek), és olyanok nem lesztek, mint a gyermek, nem mentek be a mennyek országába (Mt 18,3).

Az eredeti görög szöveg a megtérést (Só és mécs 63. old.) a metanoia szóval jelöli, aminek szó szerinti értelme kettős: jelenti a *gondolkodásmód* megváltoztatását és jelenti az *életút* megváltoztatását. A keresztény megtérésnek így mind a kettőt tartalmaznia kell: valami illemkódexszerű külső rendezés a bűnös gondolkodásmód érintetlenül hagyásával épp annyira üres, mint bensőnk csalódott hangulata, amit nem követ a külső magatartás megváltozása. Így lesz érthető, hogy a keresztény *bűnbánathoz* a *puszta* érzelem kevés, ugyanakkor az ember természete ismeretében gyanús az olyan bánat, amit semmiféle érzelmi elfogódottság sem kísér. Ugyanígy válik érthetővé a nélkülözhetetlen *erősfogadás* is, mert enélkül aligha változott a gondolkodásmódom, bármennyire tudatában is vagyok egyébként emberi esendőségemnek. Ugyanúgy értetlenkednek nemegyszer az *elégtétel* fogalmával kapcsolatosan is. Mire jó ez az Istennek, aki köztudomásszerűen nem issza a bikák vérért (21. zsoltár, 13. vers)? Ha embert bántottam meg a hibámmal, mi dolga azzal az Istennek? De egyáltalán hogyan lehet még valami tartozásom, ha egyszer bánatommal letettem a bűnről?

Az elégtétel-adás kötelessége végighúzódik az egész üdvösségtörténeten, pl.: Dávid (2Sám 12,6), vagy Zakeus (Lk 12,8) esetében. *Nem hiteles annak a bűnbánata, ki közben zsebre teszi a bűnéből eredő akár anyagi, akár szellemi hasznot.* És nemcsak hogy a magáéból eredőt nem, de a másikéból származót sem.

Krisztus is *képmutatóknak* szidja azokat, kik az atyáik által meggyilkolt prófétáknak építenek síremléket (Mt 23,29-33). A szemforgatók könnyen elítélik az előző generáció bűneit, és nem is bánják, hogy a kezük tiszta azok mocskától, de a lehető helyrehozatal eszközbe sem jut. Csak nem mondanak le a bűnök gyümölcseiről, amiket ha az apák nem követtek volna el, ők eleinte viszolygással, később közönnnyel, de elkövetnének maguk is, épp mert a gyümölcseihez ragaszkodnak!

Pedig más oldalról *az elégtétel nem szükségképpen törekszik valami pontos megfelelésre*, ami az ember részéről a végtelen Isten irányában úgyis illuzórikus. Az elégtétel elsősorban *a lélek bocsánatkérő odahajlása Istenhez*, s ennek belső melegéhez kell felzárkóznia magának az elégtétel-adásnak is. Ennek *inkább megtartó, mint megtorló a jellege.*

Ebben a perspektívában világosan kitűnik *annak a szemléletnek az elhibázottsága*, amelyik az Evangéliumokban szereplő *bűnösöket teszi meg védőszentjeinek*, mondván, hogy ha Krisztus is elfogadta Zakeust, Magdolnát, a tékozló fiút, a házasságtörő asszonyt, akkor az ő házasságtörését stb. is tartoznak mások tudomásul venni. Csak ezek soha nem mondják el a tékozló fiúval, hogy vétkeztem az ég ellen és teellened (Lk 15,18), vagy Zakeussal, hogy vagyonom felét a szegényeknek adom, s ha valakit megcsaltam valamivel, négyannyit adok helyette (Lk 19,8), és a krisztusi elfogadásnak is csak az első szavát hallják meg: menj, *de többé ne vétkezzél!* (Jn 8,11).

Az ilyen hangulatiaszkodásokban nem is az ember akar megfelelni Istene akaratának, hanem az Istentől várja el, hogy az alkalmazkodjék az ő vágyaihoz. Bűne elfogadását követeli meg az Istentől, azt, amivel a bűnbeeséskor kecsgettette a kísértő, tehát hogy saját maga szabja majd meg, hogy mi a jó, és a rossz. Ez pedig *az egész erkölcs elutasítását, az Istentől való függés megtagadását jelenti:* nem aki mondja: Uram, Uram, hanem aki Atyám akaratát teljesíti... (Mt 7,21)

De az is téved, aki bánatának felületességére hivatkozva elfordul a bűnbánat szentségétől, mert ami csak formális, az értelmetlen és értéktelen. Igaz, de ebből csak azt a következtetést lehet levonni, hogy izzóvá kell tennem azt, ami formális csak, és ezért kevés. De a ragaszkodó hűségnek valamiféle értéke még ebben a kevésben is benne van, s a szakítással ez is elpusztul, a lélek még kevesebb lesz. Ugyanúgy, ahogy a szétszórt imánál is nem az az ember dolga, hogy abbahagyja az imát, hanem hogy összeszedje magát!

A tulajdonképpeni fájó pont – a gyónás

Ha tán kedvetlenül is, de egyebet úgysem tehetvén, mégis tudomásul vesszük, hogy akinek megbocsátjátok bűneit, bocsánatot nyert, akinek pedig megtartjátok, az bűnben marad (Jn 20,23). Hogy ennek gyakorlati formái a történelemben éppen úgy változhatnak, mint általában az élet minden egyéb formái is, az nem meglepő. A fejlődés természetének egészét azonban nem szokták ismerni és elfogadni, azért inkább az előtt állnak az emberek értetlenül, hogy nem lehet különböző korokból a számunkra megfelelő részleteket kiszakítani és önkényesen összefércelni, amit képtelensége miatt az élet más területein, pl. közgazdaságban sem próbálna meg senki.

Egy felületes szemlélő azt gondolhatná, hogy korunk a gyónók kora, hiszen emlékszünk rá (Mécs 62. old.), hogy csak Párizsban harmincezer tett ki azok száma, akik pszichoanalitikai, horoszkópkészítési stb. tevékenységük után még jövedelmi adót is fizettek! Csakhogy az analízátor feladata főleg a meghallgatás. A páciens órabért fizet, de elmagányosodott és megoldatlan életű emberek szívesen fizetnek is, csak hallgassa meg őket valaki. A gyónó korántsem beszélhet ennyit, nem jut ahhoz, hogy kiélje, lereagálja magát a beszédben. Amellett valami erkölcsi jellegű minősítéssel is szembesül, nem is feltétlenül simával és ügyessel, hiszen a gyóntatót páciéntúrája terjedelmére vonatkozó üzleti érdekszempontok nem irányítják, de fáradt, vagy kimerültségében ideges annál inkább lehet.

A médiákban ki-ki óránként találkozhatnak az egész világ szörnyűségeivel, amiknek színe előtt az átlagember vagy azt mondja: számítanak itt egyáltalán az én „bűneim”?, vagy azt kérdezi, hogy mindezek közt hol az Isten? – A pluralizmus fogalma épp oly elkent előtte, mint más fogalmak is (Só 75. old.; Mécs 120. old.), így aztán az Evangélium se „törvény”, hanem csak egy az emberiség érdekes ősi iratai közül, hát még az arra támaszkodó magatartási előírások!

Igy bizonyos, hogy korunk általános szellemi-erkölcsi zűrzavarában a gyónás is krízisét éli. Egyrészt panaszkodnak a hívők, hogy nincs értelme gyónni, mert a gyóntatások formálisak és üresek. Nem értik meg az embert és nem is törődnek vele. A gyóntatók nem is szánnak rá energiát, mert egyéb feladataikat fontosabbnak érzik. És aki szánna rá energiát, az ihletett prófétaként hoz megfellebbezhetetlen döntéseket, erőltet privát recepteket, legyen az egy „menő” pszichológiai szlogen, vagy divatjamúlt ájtatossági forma. És ha a papokat hallgatja meg valaki, azok azt mondják, hogy a gyóntatószékben töltött idő jórésze üres és értelmetlen, mert a gyónások formálisak, az Evangélium mondanivalóit se nem ismerik, se nem akarják, se nem törődnek vele, csak a pszichés önmegnyugtatót keresik.

Röviden a hívők azt állítják, hogy nincsenek megfelelő papok, a papok azt, hogy nincsenek megfelelő hívők, és az egészben az a legszomorúbb, hogy mindkettőnek igaza van! Mert a hívő dehogyis akarna megtérni, változtatni magán – az eddigi életét, felfogását akarja nyugodtan tovább folytatni. Az Evangéliumban nem a Krisztus elvárásait keresi, hanem a megnyugtatót – a saját elvárásai felől. S a pap sem a gyónó bajával van tele, mikor találkoznak. A maga egész feladatával, munkaterületével, amiből a jelenlévő gyónó csak egy morzsa. Nem az elveszett bárányt hordja a vállán, hanem lelkipásztori „birodalma” sürgetéseit.

Nem akarnak rosszat, de *a maguk módján észrevétlenül is önmagukat akarják, s ezzel kiüresítik a jóakarukat!* Alapjában itt is a többé-kevésbé álcázott egocentrizmusról van szó.

S a kiutat kereső számára *a megoldás felé itt is csak az az út visz, mint más pontokon is: ki-ki tegye meg a maga helyén, ami éppen ott telik tőle, legyen igényes kifelé is, és harcoljon szépen az igényei kielégítése érdekében, és legyen tudatában, hogy a földi lét ezen a ponton sem mesés tündérország, az Isten malmai iparkodásaink mellett is lassan örölnek.*

És itt is áll, hogy *az állhatatos zörgetőnek Atyja előbb-utóbb kinyit valamilyen kaput.* Mert az ember belső világa is szerves egész. *Fiatalon* ki-ki tipikusan az *öszönökkel* vergődik, és az *önfegyelem* eszközeit kell ellenük használnia. *A felnőttet egocentrizmusa fenyegeti, és nagylelkűségének* kell azzal szembefordulnia. *S kegyelmi életének* egészséges lüktetésére is mindvégig gondot kell fordítania. S mindez egészen másként történik és alakul benne, ha nem elvesztesen bókászik egy város gyóntatószékei között, hanem lelki *atyja* van, aki ismeri és szereti őt a maga személyében, akihez a gyónó is ragaszkodik, mert léte támasz, biztosíték és megelőzés, akárcsak az egészségügyi dolgokban nem a körzeti orvos, hanem a család ismerős jóbarátja, „házi orvosa” az igazi.

De akár van valakinek ilyenje, akár nincs, *végző biztonságot a legnagyobb szentek számára is csak az Isten irgalma jelenti,* hogy vétkeikre többé nem emlékezem (Jer 31,34; Zsid 8,12; 10,17). Az ember minden iparkodása úgyis csak addig juthat, hogy ez az Irgalom a kellő pillanatban utána nyúljon.

Ennyi azonban mindig, mindenki számára lehetséges.

S ha nem rendezik – a psziché bomlása

Végül is az Úristen arra teremtette az embert, hogy a kegyelmi élet útján eltaláljon Hozzá. A földi élet az a „terep”, amin ez megtörténik, lezajlik. Bár a bűnbeesés óta mindenki számára ez egyéni kaland, kisebb-nagyobb megcsúszások, defektek is tarkítják, de a dolognak az a természete, hogy az ember előbb-utóbb a célnál kössön ki. És akik éppen mozognak a pályán, ügyesen vagy ügyetlenül, esetleg kereket cserélnek, vagy egy parkolóban lihegnek, térképet böngésznek, mert elkeveredtek, még ha el is merülnek pillanatnyi gondjaikban, de mindent összevéve mégiscsak a cél felé akarnak tartani.

Ami a célról eltökélten és végképp lemondva létezik a terepen, azok az összelapult, felfordult, vagy kiégett roncsok az utak mellett. És akinek van szeme a látásra, jól megnézi őket, hogy elkerülje a sorsukat, hogy maga ne kerüljön a roncsstemetőbe.

A következő oldalakon ezt a roncsstemetőt járjuk körül.

A gondolkodás csődje

A Só 50. a Mécs 26. és 72. oldalain már szó esett a gondolkodó ész visszaéléseiről. Önmagában is, egy-egy fogalomfajtának helytelen használata, vagy a gondolkodás egészséges menetének kibicsaklása nagyjából végigvonul az emberi gondolkodás egész történetén. De a besűrűsödésük és a korábban legfegyelmesebb stádiumok közé számító filozófiai, teológiai gondolkodásban való térhódításuk már aggasztóbb.

a) A jelenség gyökere ott van, hogy *a gondolkodás megszűnt a valóság felderítésének eszköze lenni,* aminek eredményeit aztán az ember kötelezőnek érzi további magatartása számára. *Ehelyett fegyverre vált, amivel ki-ki pillanatnyi céljait akarja érvényre juttatni.* Ami nem zárja ki, hogy a következő pillanatban ugyanazt a tételt egy másik cél érdekében ellenkező értelemben ne használja. Pl. az egyik közéleti csoportosulás egy abortusz-javaslat támogatására a keresztény ellenzőkkel szemben használta ezt az állítást: „legal ce n'est pas moral” – a törvény nem az erkölcs függvénye! Ezzel akarta a keresztények erkölcsi érveit hatástalanítani. De mit szólnának ahhoz, ha a keresztények erre hivatkozva azt képviselnék,

hogy akkor az adótörvényeknek sincs közük az erkölcshez, és az állami terhek alól való kibújásra biztatnák az embereket? Ez nyilván felháborítaná a hatalmat (mert sérti az érdekeit), míg az abortusz esetében az ösztön-emberek kiszolgálása népszerűségét – érdekeit – szolgálja.

A kereszténységen belül is vádolják az Egyházat, hogy nem fordul eléggé szembe a zsarnokságokkal, és vádolják azért, mert szembefordulásai áldozatokat követelnek. – Megértést követelnek az Egyháztól az emberi gyöngeségek iránt, és értetlenek az Egyház emberi gyöngeségei iránt. – Van, aki egyszerre fájong azon, hogy az Egyház „elveszi az emberek szabadságát”, és azon, hogy „nem volt senki, aki ifjúságomban fogjon engem”. – Maga lekicsinylően vádolja szülei „formális, polgári” vallásosságát, de felháborodik, mert gyereket nem elégíti ki az ő világnézeti üressége, vagy felületes hangulatoskodása.

b) Az *objektivitás*, elfogulatlanság nemcsak kikopott a szellemi életből, hanem egyenesen *megvetés tárgyává lett*. Ha kísértetként valahol felmerül, mechanikusnak, merevnek, el nem kötelezettnek vádolja akár a totalitárius pártosság, akár az egocentrikus szubjektivitás. Mert az ő elkötelezettségük nem az objektív igazságnak, hanem a szubjektív érdeknek szól!

És *ebbe a vonalba valami mindenkifelett álló Abszolútum sehol sem fér bele*. Egy közéleti vezető hivatkozik arra, hogy országa „kész együttműködni minden országgal, amely tiszteletben tartja mai valóságát”. De így emberi jogokról pl. beszélni sem lehet! Ha a valóságot kell tisztelni, a legvadabb vérengzést sem lehet kifogásolni – hisz az is valóság! – Aki a fenti kijelentést tette, erre nyilván nem gondolt, csak a maga valóságát akarta zavartalannak tudni. De a vérengző is csak a maga valóságát védi! A mindenkire érvényes, átfogó Abszolútum kirekesztése az etikában egyetlen „törvény” létjogosultságát túri meg: a dzsungel törvényét, az erőszakét.

Egy átfogó, abszolút erkölcsnek az elhárítását még szabadságnak is szokták feltüntetni. Ostobaság – mondják – „kívülálló” erkölcsi törvényekkel bíbelődni! A szex dolgait a szex fogalmi irányítsák! Tehát akkor a gazdaság dolgait, gazdasági, a közélet dolgait politikai, az ipar dolgait a termelési, a kereskedelemét az üzleti szempontok stb. *Az etikai abszolútum végül is az emberre vonatkozik, és ha kirekesztjük, vele az embert rekesztjük ki*. Viszont akkor automatikusan abszolúttá válnak az anyagi, a tárgyi fogalmak! Az orvosok, pszichiáterek pl. mondják, hogy a fogalom teljes értelmében senki sem egészséges. Mivel az egészségügy éppen úgy nem hajlandó önmagán túli (etikai) fogalmakat elismerni, akár a szex vagy a közélet, ez azt jelenti, hogy minden bűn betegséggé lesz, a föld lakói ápolttá vagy többé-kevésbé megfigyelésre szorulókká, de az ember, a maga teljességében és szépségében eltűnt!

Ez a magatartás aztán hangsúlyozottan szokott ütközni az élet mindazon gócaival, melyek természetük szerint átfogóbban emberiek. Így: „...politikai kérdésekről ma a politika szférájában érdemes vitatkozni, nincs szükség arra, hogy más tevékenységek, adott esetben az *irodalom* valamiféle különleges politikai funkciót lásson el...” – természetesen politikus szájából hangzott el, aki éppúgy nem óhajtja magát zavartatni valami, a saját vadászterülete felett álló átfogó szemlélettel, mint a forrongó kamasz sem szex-dolgait egy átfogó erkölcsi Abszolútummal!

De *legelső sorban velünk áll szemben ez az irányzat, mint az Abszolútum (és az ember) legkonokabb védelmezőivel*. Mikor már Franciaországban is érezhető lett a gazdasági válság, jöttek a kormányintézkedések, és folyt a széles körű vita az egész országban, és újságban, rádióban mondta el ki-ki a maga véleményét. Csak akkor tört ki a felháborodás, mikor egy körlevélben a francia püspöki kar is elmondta a magáét. Illetékteleneknek mondták őket a kérdésben, amiben egyébként minden újságíró stb. illetékes lehetett. Mert a maga szubjektíven önző felfogásában senkit sem zavart a többiek más irányú önzése. Bizott a magáé erejében. De *az egyetemes, érdektelen, objektív megközelítés minden szubjektivitásnak közös ellensége!* Van, aki a világnézet egyetemességét egyenesen úgy nézi, mint a terjeszkedő gazdasági vagy politikai totalitárius törekvéseket. A világnézetnek meg kellene

elégednie a világ egy kisebb darabkájával, mert a demokrácia nem tűr egyetemes igazságot! (Adeleid Müller-Lissner, Orientierung, 1981. IV. 15-i szám). A mindünk fölé egyforma objektivitással boruló Abszolútum helyébe a kis, szubjektív abszolútumocskák öserdeje lépett, és velük a dzsungel törvénye!

Akárhányszor észre sem vesszük ezeknek a szubjektív ál-abszolútumoknak a grasszálását, úgy megszoktuk őket. Mindennaposan lehet találkozni ilyen kifejezésekkel: „a tudomány bebizonyította”, „a történelem igazolta”, „a művészet elismerte”, „a pszichológia, a közgazdaságtan stb. félretette”, „a közvélemény elfogadta” stb. Az utolsót pl. szívesen mondják olyanok, akik a kezükben tartott kommunikációs eszközök lármája révén nagyon is egyéni véleményüket akarják a többiek nyakába varrni. Mint ahogy a tudomány, történelem stb. is elvont egyetemes fogalmak, míg a valóságot az egyes tudósok egyéni állásfoglalásai jelentik. Ahol valamilyen általános egység tényleg fennáll – pl. a tömegvonzás tényének és számszerűségének elismerésében –, ott senki sem erőlködik az összhang kiemelésével. A legkényesebb, mert életbevágó és el nem döntött kérdéseknél próbál egy-egy tétel képviselője a „tudományra”, „közvéleményre” hivatkozva híveket toborozni maga köré. De miért nem nevetünk rajta?

Ugyancsak egy bevett ál-abszolútumról árulkodik ez a kijelentés: „nekem jó ez a rendszer” – és tökéletesen mindegy, hogy az illető milyen rendszerre gondol. Jusson eszünkbe, hogy mikor Krisztust szólítják meg így: Jó Mester, – tiltakozik: Miért mondasz engem jónak? Senki sem jó, csak egyedül az Isten! (Mk 10,17-18). Ténylegesen mindnyájan tehetünk itt-ott jót, gondolatainknak és alkotásainknak lehet több-kevesebb előnyös oldala, de *megszorítás nélkül, maradéktalanul* csak az Istenről lehet állítani, hogy jó.

Rossz viszont lehetséges megszorítás nélkül, fogalmi teljességben, ha valaki nem gyöngeségében hibázik egyszer-másszor, hanem *elvileg* fordul el az Isten világától. Ezt az „evilágot” ítéli el a maga egyetemességében Krisztus pl. búcsúbeszédében és főpapi imájában (Jn 14-17. fejezetei), erről mondja ugyanígy Pál, hogy ne szabjátok magatokat evilághoz (Róm 12,2), vagy Jakab, hogy őrizd magad tisztán evilágtól (Jak 1,27). – A keresztények ettől eltérő állásfoglalásai arról tanúskodnak, hogy az Abszolútum helyét lelkükben észrevétlenül is hogyan foglalják el az ál-abszolútumocskák!

Mindezek mellett napjaink zűrzavara az objektivitás elferdítésének ellenkező irányú perdületét is bőven produkálja. Van ember, aki épp az objektivitás nevében cinikus és elutasító mindennel szemben. Semmi sem elégíti ki, mivel mindenütt talál hibát, lemaradást, egyoldalúságot. A keresztények és maga az Egyház sem felel meg teljes objektivitással a róluk alkotott, vagy általuk képviselt elképzeléseknek. Ez alól akárhányszor az illető saját magát sem veszi ki, és egyetlen keserű és cinikus kézlegyintéssel intézi el az Egyházat, a keresztényeket és önmagát.

Itt is újra és újra csak az a hiba követődik el, hogy valaki egy analóg fogalom segítségével az Isten szintjére vél kapaszkodhatni (Só 50. old.). Az ember azonban semmilyen ponton sem lépheti át önmaga határait. Lehet objektív, de olyan objektív, mint az Isten, nem. A végtelenség, a tökéletesség, a 100% a maga abszolút terjedelmében zárva van előtte. Lehet objektív emberi végessége keretei között, mint ahogy ugyanezen keretek közt lehet szubjektív, érdekelt, manipulált és svindler is. De ha ezek egyikébe se esik bele, az emberi határokat az objektivitás területén ugyanúgy képtelenség számára átlépni, mint bármely más területen. De ugyanezen emberi határok között az élet más területein is jól elboldogulhat, és ez mutatja, hogy ezek az emberi határok nem elvetni valók. Az objektivitás területén sem. Szerényen és becsülettel kielégítően meg lehet lenni velük.

c) Mindezek az egyszerűsítések annyira az elfogult ösztönös-érzelmi látás malmára hajtják a vizet, hogy elhangzott már olyan vélemény is, hogy *manapság nem is beszélhetünk „közvéleményről”, legfeljebb közérzeményről, annyira távol áll a „közgondolkodás” minden gondolkodástól!* A XIX. század közéleti emberei úgy tüzték ki céljaikat, hogy pl. Pest-Budát állandó híddal összekötni. Az ilyen objektív, konkrét és pontos fogalmazások helyett

napjainkban ködös és elvont általánosságok divatosak: „...Kínát magas fokú civilizációval... rendelkező... országgá építeni” (Reflektor, 1983/3. sz. 37. old.).

Téved, aki azt gondolná, hogy ilyen esetben csak egy országos méretű program jellemző összefoglalásáról van szó. *Minél átfogóbbak ezek az általánosságok, annál félrevezetőbbek.* A gazdasági recesszió megindulása három európai országban segítette kormányra az ellenzéket ezzel a választási jelszóval: változást! (Mécs 246. old.) A nehézségek mindenkit érintenek, a változásra mindenki igent mond. Így egyszerre várhatják az alkalmazottak a fizetések emelését, és az alkalmazók azok leszállítását. A jelszó értelmében! A helyzet által kikényszerített intézkedések aztán egyiküknek sem jók, de ebben csak maga a társadalom a ludas. *A választási jelszó ellentmondásosságát és ürességét egy közvélemény átláthatta volna, a közérzemény azonban úgy ment rá, mint legyek a légyfogóra!*

Az általánosságok legagresszívabb és legrombolóbb formája az általánosítás. Korunk embere lát valamit, és így formál róla véleményt: Persze, minden... *A minden szó használata rengeteg alaptalan gyanúsításnak, elítélésnek, megminősítésnek, lekezelésnek gyors és kéznél lévő eszköze.* A pszichológus Frankl mondja: Megszoktuk már az emberek panaszkodását arról, hogy a tudósok túlságosan is specializálódnak. De úgy vélem, ennek az ellenkezője igaz. A baj nem ott van, hogy a tudósok specializálódnak. Ismerjük a szélsőséges szimplifikátorokat. Ezek mindent leegyszerűsítnek. De vannak szélsőségesen általánosítók is... Az egyszerűsítők ugyanarra a kaptafára húznak mindent. Az általánosítók még csak nem is ragaszkodnak valami saját kaptafához. Csak összemossnak mindent... (Victor E. Frankl: *Der Mensch vor der Frage nach dem Sinn*, 1979, Piper, 14. old.)

d) Nyugati, magát kereszténynek mondó lap a saját gárdáját „kritische Christen” megjelöléssel emlegeti. A kritika – még ha téved is – minden szellemi tevékenység természetes velejárója. Hányszor állnak így az apostolok még Krisztussal szemben is (Mt 19,10; Mt 16,22; Mk 8,27-29, stb.)! Viszont a kritikát tenni megkülönböztető jeggyé?! Azt mondja Krisztus, hogy aki utána akar jönni, vegye fel a keresztjét (Lk 9,23), hogy az övét üldözni fogják (Mt 10,16-42), de a kritikát csak a ma embere írja külön a zászlójára, nem a Krisztus tanítványa, mert bármiféle élet lényegében csak valami pozitívumból állhat. A legbölcsebb kifogások sem jelentenek egy mustármagnyi életet sem, mert az már valami pozitív! És mennyire igaz Chesterton megdöbbenő tétele: Az a bolond, akinek *csak* az esze maradt meg! (Igazságot! – 16. old.)

Már Goethe is emlegeti (Faust, I., Jékely-fordítás, 158-159. old.), hogy a valóság helyét hányszor foglalják el a szavak. Utóbb a szavak is a divat tárgyai lettek, ennek hullámai fel is kapták, majd el is ejtették őket. Az ideológiák aztán meghozták a szavak kábulatát is. Olyasfélék, mint demokrácia, fasizmus, éhínség, kizsákmányolás, szabadság, egyenlőség stb. úgy hatnak, mint a harci trombiták: bármelyik is hangzik el, mindig vannak csoportok, kiket a szó maga már támadásra, vagy védelemre serkent, anélkül, hogy eszükbe jutna a mögötte álló valóságot lemérni. Akik tehetetlenül vonogatják a vállukat, ha koncentrációs táborokról, vallási, faji, politikai üldözöttekről, menekülni kényszerülők tíz- és tízmillióiról esik szó, azoknak ökölbe szorul a kezük, ha csak egy történeti könyvben is olvassák az inquisitio szót. Pedig ez mennyiségben és minőségben is messzemenően eltörpül a korunkbeli jelenségek mellett, csak vele kapcsolatban nyugodtan botránkozhatunk és háborodhatunk fel, anélkül hogy fenyegetve éreznénk életünket, vagy akár csak kényelmünket is, ami a korunkbeli jelenségek esetén korántsem lenne ilyen egyértelmű (Mécs 70. old.)

Az ember egyetlen valóság, bár a testnek és a léleknek, tehát két egészen külön jellegű valóságnak, számunkra a maga egészében teljesen meg sem közelíthető, harmonikus, de magasabb valóságából áll. Rövid, egyértelmű megjelölése mégis kényes, mert az olvasó, vagy a hallgató egyéni felfogása szerint értelmezheti. Az „ember” bármily átfogó szónak tetszik is, a lelket mégsem fogja beleérteni az, aki azt elvileg tagadja, és azért már nem abban az értelemben fogja fel a szót, ahogy a másik kimondta. Nem mondható helytelennek a

„lélek” szó használata sem – gondoljunk csak Gogol „holt lelkeire” –, bár itt az a kockázat áll fenn, hogy valaki ennek benyomása alapján elbagatellizálja az ember testi vonatkozásait. Az ilyesmitől csak a rendszeres szellemi élet tud bárkit is távoltartani. De az energiapocsékoló tévedés, ha akár egy keresztény azt hiszi, hogy bármilyen kifejezés hangsúlyozása, mások felületességétől függetlenül is, biztosíthatja az igazság helyzetét. Így vívnak aztán felesleges szélmalomharcokat szavakért és szavak ellen. Például idézhető a tudós Laurentin Lisieux-i Szent Terézről szóló, értékes könyvéből: Inkább a „lelkek” érdeklik őt, mint az „emberek”: az előbbi szót háromszázszor, az utóbbit mindössze tíz alkalommal használja önéletrajza kéziratában, amelynek a címe is jellemző: Egy lélek története (i.m.: 122. oldal).

e) *S a legfelkapottabb szavak, vagy fogalmak sem mentesek a totem-, vagy tabu-szerű használatától, és annak deformáló hatásától. A fejlődés fogalmát senki sem tartja jelentéktelennek.* De ha az ember áttekintéseket olvas egy-egy már lezárt szellemi pályáról – mint e sorok készültekor lehetett olvasni pl. Lukács Györgyről, Németh Lászlóról, Szekfű Gyuláról –, az a benyomása támadhat, hogy a legeredetibb szellemek élete is egyszerűen külső események függvénye. Persze, hogy a külvilág megnyomoríthat vagy kibontakozáshoz segíthet minden növényt és állatot is. De a makkból tölgyfa lesz, és fejlődésének ez a lényeges eseménysora, és nem az, hogy az állandó széljárás ferdére nyomta-e a törzsét!

Ha a „vallásos ateizmus formáiról” beszélnek, akkor is már nem egyszerűen a fogalom terjedelmének elhibázásáról van szó (Só 50. old.), hanem olyan alapvető gondolat-szerkezeti hibáról, mintha egy atomeróműben összefolynék a sugárhatásnak kitett és annak ki nem tett víz!

f) A gondolkodás degenerálódásának egyik legjellemzőbb vonása a *negatív fogalmak előtérbe kerülése.*

Aki látta a Jézus Krisztus szupersztár című filmet, az ennek a jelenségnek egyik tipikus példájával találkozott. Nincs most szó a filmszerűségről, rendezésről, zenéjéről, kiállításáról stb. És nem is ellenséges film. De míg Júdás, Pilátus, vagy Heródes komoly színészi teljesítménnyel hitelesen ábrázolnak egy emberi magatartást, Krisztus sápadt és fakó alakja jellegtelenül és magatehetetlenül sodródik üvöltöző vagy táncoló tömegek között. A film nyomán a kereszténység történeti tényét egy külső szemlélő legfeljebb a másik háromhoz köthetné, de Krisztushoz soha. Egy ilyen búval bélelt fehér tunika még egy vidéki filozófiai iskolát sem tudna teremteni, nem egy világvallást! Csak persze egy kalap is lehet nagyon hasznos, de ugyanolyan érdektelen is. Viszont rögtön megtölti a nézőteret – ha nyulak jönnek ki belőle!

És a degenerálódás éppen abból áll, hogy szellemi életünkben ilyen cirkuszi jelenségek kapnak helyet. Pl. Walter Jens eladatlanul nem maradt *Júdás-regénye*, amelyik azt magyarázná, hogy Júdás tudta, hogy nélküle lehetetlen a megváltás (!), így vállalta benne a maga szerepét és annak minden gyalázatát, azért ő sokkal inkább megváltó, mint Krisztus, és sokkal inkább tiszteltreméltó is... Az eltérő, a marginalizált, a beteg, a neurotikus az igazi, mert még soha-nem-volt (bár ez lassan már mind kevésbé áll!), szavakban, színekben, formákban egyaránt. Hogy egy keresztény elveszíti a hitét, az nemegyszer megtörtént már. De hogy valaki hívóként a hiteles Evangéliumok helyett az apokrifekkel táplálkozzék, vagy hitét a keleti vallások dolgaival „gazdagítsa”, ez ide tartozó jelenség.

g) A minden abszolútum iránti érzékét elvesztett szubjektív egocentrizmus végső fokon *teljes szellemi csőllátásba fut bele*: a valóságból minden pillanatban csak a maga érdekének vélt legszűkebb területet fogja fel, időben, térben, fogalmakban, történesekben. Ez a szűk magárazárultság, hogy minden energiája csak a saját vágányain szalad, öntudatlanul is erőszakossá teszi, akkor is, ha éppen az erőszakmentességet hirdeti! Az erőszak lehető nemzói közt ott van a Kizárólagosság is! (Az itt esetleg felötlő pluralizmusra: Só 75. old.; Mécs 120. old.)

h) Az általános gondolkodási zűrzavar külön *kihegyezett helyzetet teremthet az értelmiséggel szemben*. Maga ez a hiba természetszerűen kiemelten megminősíti a benne ludas értelmiségieket. A vele szemben álló, valóban „értelmiségieket” viszont nemegyszer ellenszenvessé teszi a gondolkodás csődjétől elsodortak szemében értelmi intaktságuk, amit egyszerűen csak „rezisztenciának” könyvelnek el. Ha még a katolicizmussal is kapcsolódnak, az „váratlan pálfordulás”, „világnézeti következetlenség”, és „divatok kritikátlan befogadása”. (Kritika, 1984. febr., 17. old.)

Másrészt a különböző logikai csúsztatások a magatartási kontúrok elkenésével feloldják az emberek egyéniség- és azonosságtudatát (identitásukat), és elbizonytalanítják őket. Nem lévén határozott meggyőződésük, *eleve gyanúval néznek mindenki másra, akinek bármiféle meggyőződése van*. Anélkül, hogy cáfolni lennének képesek a másik állításait, és feleletet sem kérve vagy várva, kérdezik: De honnan tudják? *Azok szemében, kik egész életükben csak sodródtak, a meggyőződéses ember ostobának vagy szélhámosnak tűnik!*

i) *Külön tragédia, ha ez a hibás magatartás valami hatalmi poszton érvényesül*, bár bizonyos értelemben ez is általános helyzet, mert a szubjektív egocentrizmus következtében napjainkban mindenki a számára elérhető hatalom megszerzésének vagy megtartásának szempontjai szerint jár el kizárólagosan. A közéleti hatalmat birtoklók pl. választások előtt gazdasági, pénzügyi, kereskedelmi, ellátási stb. intézkedéseikkel kizárólag hatalmi helyzetüket szolgálják, és a közgazdák okos javaslatainak legfeljebb nevetnek. Ennek a tételnek a világánál válik érthetővé egy olyan megállapítás is, hogy az „okos” materializmus jobban megfér az „okos” idealizmussal, mint a „buta” materializmussal! Vagy az a másik, hogy „vég nélkül tárgyalunk, de egy lépést sem engedünk!” Csak azt ne higgyük, hogy ilyesmi kizárólag az ENSZ folyosóin hangzik el, vezető államférfiak huzakodása közben! Az utcák legszürkébb embere, *kis kápolnák legkisebb hívei is ebben a szellemben védik védhetetlen pozícióikat*. Két lelkigyakorlat befejezése: az egyik fiatal résztvevő mondja az ugyancsak ifjú lelkigyakorlat vezetőnek: igazad van, de vedd tudomásul, az élet egészen más! – A felnőttek végén egy nagyapa foglalja össze így a maga benyomásait: ezeket a racionális okfejtéseket hallva, az ember újra és újra átejtődik, mert azt hiszi, hogy mindez a gyakorlatban is megvalósítható! (Só és mécs 93. oldaltól)

Nyilván mindketten csak *meg akarták védeni önmaguk előtt az elhangzottakkal szemben a saját szubjektív, egocentrikus életüket és gyakorlatukat az objektívnek és abszolútnak minden fertőzése ellen!* Egy stílushű, szubjektív szöveggel. Ahogy a lemezjátszónak a vajatba beragadt tüje hajtogatja változatlanul ugyanazt.

Az értelem bűnlistája

Újkori múltunkat nem alaptalanul vádolják egyoldalú, spekulatív racionalizmussal. Mondják pl. hogy sok üres játékot csináltunk a természetjog fogalmával, Lehetséges. De ezért most egészen félretenni ezt a fogalmat, csak az ellenkező előjelű hiba. Érdemes ezért tisztázó szándékkal valami olyan értelmi lelkiismeretvizsgálat módjára összefoglalni a keresztény ráció legáltalánosabb mai hibáit:

- A fogalmak tisztázatlansága, elkentsége, félremagyarázása, pl. az ellentét belecúsztatása a fogalom körébe, a létredek összekeverése, egyetemes, vagy elvont fogalmak történetiekként való használata („vallás”);
- analóg fogalmak abszolút használata;
- a hasonlatok értelmének kiterjesztése a képszerű részleteken keresztül, vagy bizonyításra való felhasználásuk;
- reális, de egyszeri tények és helyzetek irreális általánosítása, pl. a „minden” stb. jelzők használata révén;

- elvi tételek támadása a részleges hibás gyakorlat emlegetésével, vagyis az elv elutasítása gyakorlati és történeti adatokkal;
- a logikus, következetes renddel való nem-törődés, az egyik be nem bizonyított nehézségről ugrás a másikra, az előzőt sem fenn nem tartva, sem el nem ejtve, az egymásra toluló kifogásokkal már az igazoltság és igazság látszatát is keltve;
- minden egyes esetben külön-külön foglalni állást, ösztönös és érzelmi alapon, de semmit sem rendelni általános elvek alá;
- a lelkiismereti pluralizmust tény- és értékkérdésekre vinni át;
- visszaélni mindennel lehet, de a vele való visszaélés a dolog önértékét nem érinti;
- a különböző kitérő, szubjektív jellegű magatartások semmilyen irányban sem dönthetnek, mint a sértődött visszavonulás, a drogos jellegű megszállottság, a cinikus és keserű lemondás, vagy hangulati alapú, derűs optimizmus, sőt a másik fél tényleges eredményeinek kisebbítése ezzel a váddal, mint az a Szentatya ellen felhasznált szlogen, hogy a tömegek ünneplése „az énekesnek szól, nem az éneknek”.

Az egyes hibák egymásra torlódása aztán zűrzavarossá és önellentmondóvá teszi a legkülönbözőbb pontok összképét:

- A kereszténység a közelmúltban a 6. és a 9. parancs mániákusa volt, mondják azok, akik ma az 5. és 7. parancs mániákusai;
- együtt akarnak dolgozni a vallással, és le akarják azt építeni;
- teljesítményt várunk, és kényeztetéssel szoktatunk le a teljesítményről;
- vallásunkat és az ökumenét, a nemzetit, és a nemzetek felettit, vagy az emberit alkalomszerűen, kapkodva használjuk, szerves összetartozásuk kidolgozása nélkül;
- harcolunk a munkaidő megfelelő korlátaiért, de a szabadidőt nem tudjuk egészségesen felhasználni;
- folyton emlegetjük a szellemiséget és a kultúrát, de hiányzik a vitathatatlan kultúrkánonunk, viszont előnt a giccs;
- az élők között kire-kire csak hatalma arányában figyelünk, miközben szellemiekről, jellemről és erkölcsről beszélünk, de ilyesmit ténylegesen inkább csak a halottaknál veszünk tekintetbe;

...de még itt is csak a listának, és korántsem hiányosságainknak van vége!

Az akarat pusztulása

Az egocentrikus gondolkodás csődje szükségképpen zsákutcába viszi az akaratot is, olyan irányokat kezdeményezve, mik nem az Evangéliumban hordják a gyökereiket. Akinek a lelkét egyénisége teljes kifejlesztésének a célja dobogtatja meg, akinek főgondja az aktuális problémák közötti tájékozódás, aki gondosan iparkodik arra, hogy a kereszténységnek csak a legmegkapóbb oldalai legyenek láthatók, és törekvései legmegfelelőbb eszközének csak az intelligenciát tartja, arról Xavier Szt. Ferencnek a breviáriumban is olvasott levele beszél így: sokszor eszembe jutott, hogy azoknak, akik az európai akadémiák körül szaladgálnak és esztelenül összevissza fecsegnek, több a tudásuk, mint a szeretetük... (olvasmány december 3-án)

Az akaratnak tán leglényegesebb melléfogása, ha nem a hűségre, hanem a szenvedés el-, és megkerülésére koncentrál. A kereszténység Krisztus keresztjével kezdődik, és már az apostolok sem voltak képesek kereszt nélkül, pusztán igehirdetéssel látni el a dolgukat. Jóságdekből, vagy szeretetből sem lehet félrehallani, hogy Krisztus ugyan „mindenki” számára jött el (Jn 1,17), de „mégsem ismerte fel őt a világ” (Jn 1,10). „Mindannak azonban, aki befogadta, hatalmat adott, hogy Isten fiává legyen” (Jn 1,12). Tanítványait ugyan az egész

világra elküldte (Mt 28,19-20), de bármilyen problémánk egyetemes, átfogó megoldását nem ígérte meg, annál inkább a megmaradásukat: „szegények mindig lesznek veletek” (Jn 12,8), vagy: „ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak” (Jn 15,20). Akik arról vádolnak bennünket, hogy 2000 év alatt sem tudtuk rendbeszedni a világot, ezzel csak az Evangélium nem-ismeréséről tesznek tanúságot. A hallatukra elbizonytalanodó keresztény pedig az éretlenségéről, mert tudnia kellene, hogy minden léleknek magának kell megtalálnia az útját Atyja felé, s ez nem örökíthető úgy az utódokra, mint a gyárak vagy az autósztádák.

A kultúrgondolkodók általában is hangsúlyozzák, hogy *a társadalmak, kormányzati rendszerek, valamint a világnézet és a szellemiség szorosán átjárják egymást*, és egyiket sem lehet külsősegesen úgy lecserélni, ahogy ruhát vált az ember. *Az egyre szélesedő körű egyéni elkötelezettség formálja át lassan és átfogóan a világot*, nem a nagyléptékű szervezeti tevékenység. Nem is a látványos külső rendezésekből van hiány, hanem azokból a csendes, embertől emberig menő egyszerű és áldozatos munkákból, amiket orvosok, pedagógusok, papok, és általában a másokért élők teljesítenek. Akik a maguk helyén építenek, azt senkitől el nem véve, senkit ki nem szorítva, senkivel nem ütközve, de minden testvérhez kapcsolódva. Csak az eszményt szolgálva pozitíven és előremutatóan, egyformán távol mások gyalázásától, de az önostorozástól, és a sértődésektől is.

Egy-egy áttétel révén azonban *az egyéni elkötelezettség is átcsúszhat az egocentrizmusba*. A már felnőtt gyerekek tűzön-vízen keresztül való támogatása sokszor csak pótcselekmény a saját élet üressége és megoldatlansága miatt. Nem elkötelezettség, ha valaki pl. úgy lefoglalja a házastársát, hogy féltékeny akár a gyerekeire, de akár az Istenre is, mert hogy a másik életében rajta kívül is van valaki. Nem elkötelezettség: szaladni az emberek után, kutatni, hogy az mire vágyik, és szállítani neki az elmélkedési módszereket. A fizika törvényeit is mindenki úgy tanulja meg, ahogy azok vannak, s nem ahogyan neki jólesnének. Örült, aki azon vergődik, hogy milyennek szeretné valaki az elemek periodikus rendszerét. Az Isten Országá is van olyan autochton, külön világ, mint akár a kémiáé, akár a fizikáé, és legalább ugyanilyen nyitott és készséges megközelítést igényel. És mindebbe nem vegyülhet semmi kesernyesség, hisz a nehézségek ellenére is Isten „mindent azért teremtett, hogy legyen, és a világ teremtményei az üdvösségre szolgálnak. Nincs bennük pusztító méreg, és a földön nem az alvilág uralkodik” (Bölcs 1,14).

Érdemes elgondolkodni az akarata elkötelezettségének azon a három vonásán, amit Szolzsenyicin emleget.¹ Első a *bűnbánat*, ami olyan idegen a mai embertől, hogy a Jelenések könyve idézhető rájuk: „nem fordultak el gyilkosságaiktól... paráznaságuktól, tolvajlásaiktól” (Jel 9,21). A második az önkéntesen és nem kikényszerítetten *szerény életvitel*, szemben az egocentrizmusnak akár a világot is elnyelni kész étvágyával. És a harmadik: *nem venni részt* az egyéni és közösségi önzés legátfogóbb megnyilatkozásában, *a hazugságban*. A mindennapi élet kis hazugságaiban sem, amik tán leginkább átjárják a társadalom levegőjét.

Végül még azzal is szembe kell néznünk, hogy *az egocentrikus ember akarata* kezdetben szükségképpen *skizofréniás állapotba kerül*. Tulajdonképpen és egyértelműen a szubjektivizmusát akarja. De nem tud még elzárkózni az objektív, abszolút, kinyilatkoztatott stb. ellentétes benyomásoktól sem, amik akár mint ifjúkori emlékek, akár mint józan eszének állásfoglalása merülnek fel benne. Ezekről még nem képes gyökerestül megszabadulni, az egocentrizmusához viszont maga ragaszkodik. Ennek következtében billenékennyé válhatik a lelkiismerete (Mécs 151. old.), ami aztán lépésről lépésre elboríthatja egész akarátát, és azt, mint ilyet, fel is örli. Ritkább eset, amikor valaki oly teljességgel merül el szubjektív egocentrizmusába, hogy kibeszéléseket se gyártson a másik oldal felé, és így tegye

¹ Szolzsenyicin: Hogyan mentjük meg Oroszországot? 46–52. old.

egyértelművé benső világát. És még ritkább, hogy az ellenkező irányban állítsa helyre belső egységét levetközve egocentrizmusát. Eleinte a lényeges dolgokban *tudatosan* tartózkodik az egyértelműségtől, elkötelezéstől, döntéstől. A nyárspolgári „arany középút”, „ne quid nimis”, és hasonló kiszólásokat idézve mindig lesznek fenntartásai, biztosít magának kibúvókat. Ez lassan úgy bejáródhatik, hogy előáll a pszichikai *döntésképtelenség* esete. Ezt az állapotot pedig igen *szívesen látja* az egyéni és közösségi *erőszak minden képviselője*. Mert ez a kikopott psziché kifelé teljesen egészséges benyomást kelthet, ugyanakkor már enged az erőszak tényező feltűnésmentes nyomásának, és a felületes szemlélő azt hiheti, hogy az illető meggyőződésből, saját akarata szerint jár el.

Miben áll a döntés?

Három fázist különböztethetünk meg benne: a) a problémára vonatkoztatható információk összegyűjtése, b) az adatok belső szintézise, c) a választás.

Az *adatok összegyűjtését* a rövidlátás is, a hanyagság is akadályozhatja. De *az egész folyamat lelke tulajdonképpen a különálló információs adatok rejtett belső összefüggéseinek reális feltárása*, mert hiszen ez alapozza meg a tényleges választást. Ha ez a két első fázis nem kielégítő, akkor nem is beszélhetünk a szó valódi értelmében vett döntésről. Ekkor a választás vagy *behunyt szemmel, találmányra* történik, megfontolások nélkül, vagy pedig *mechanikusan*, tehát a konkrét helyzettel nem is törődve, nyúl valaki egy általa már megszokott és bejáratott eljárás formája után. De ha az első két fázis teljesen kifogástalan, akkor is előállhat az a helyzet, hogy a választás, a konkrét döntés előtt *leblokkol* valaki: egyetlen lehetőség után sem mer tudatosan nyúlni, és időközben vagy elmúlik bármilyen cselekvés lehetősége, vagy külső körülmények és események fogják eldönteni, hogy mi történjék a továbbiakban. Ennek alapvető oka, hogy *a lélek egyetlen lehetőségért sem vállalja a belső felelősséget*, azt, hogy valami mellett való állásfoglalásával kizárja a többi lehetőséget. Ez alapulhat azon is, hogy a különböző lehetőségeket *képtelen értéksorrendbe állítani*, és ennek alapján dönteni köztük. Ez végső fokon *erkölcsi érettség és önállóság kérdése*, ezért teljesen indokolt a fiatalnak ilyen helyzetben való támogatása. Később már ugyanez a helyzet lemaradásnak minősülhet, és *állandósulás esetén* pszichés állapottá, a *teljes értelmű döntésképtelenséggé* rögződhetik.

A döntésképtelenség álcázása lehet a halogatás (majd megnézem még egy másik üzletben is!), vagy az a *lassúság*, amíg az alkalom elmúlik (utazzék-e? s addig készülődik, míg elmegy a vonat!).

A nehéznek vélt téma előtt addig udvariaskodik a telefonban, míg megszakad a vonal, vagy a másikat elhívják, és akkor – megkönnyebbül.

Igaz, hogy *a pszichomotorikus gyorsaság* bizonyos keretek között adott, de bizonyos mértékig nevelhető is. Ennek elmulasztása a döntésképtelenség kialakulását segíti elő.

A döntésképtelenség álcázásának egyik alakja, mikor a döntést durvaságnak, szeretetlenségnek minősíti valaki, és ezért nem mer pl. egy társaságból önállóan és egyedül távozni, hanem súlyos nehézségek árán is megvárja, hogy más távozókhoz csatlakozhasson.

Ezen a szálon elindulhat az ember a szindróma teljes kialakulása felé: ekkor az *önálló cselekvések helyébe* a mindennapi élet visszatérő és nem jelentős dolgai esetén a lélektelen *mechanizmus* lép, jelentősebb esetekben pedig a *sodródás*: csak a másikkal, vagy másokhoz csapódva jár el, és ha a társadalom körötte megoszlik, a nagyobb szám, a nagyobb anyagi, vagy hivatali súly, vagy az erőszakosabb fellépés ragadja magával.

Emberi esendőségünknek a döntésképtelenség is lehet egyik megjelenési formája. Krisztus is fejet csóvál azok felett, akik se Hozzá, se a Keresztelőhöz nem tudnak csatlakozni, ahogy az éretlen gyerekek nem tudnak az utcán megegyezni abban, hogy mit játsszanak (Mt 11,16-19; Lk 7,31-35).

Kétségtelen, hogy az egészséges döntőképeség *kialakulása nem megy komoly benső munka nélkül. Kiinduló pontként az átfogó erkölcsi elvek szolgálhatnak*, mint pl. az, hogy az állapotbeli kötelesség mindig előbbre való, mint a szabadon vállalt jótett, vagy hogy súlyos esetben és megoldhatatlan kétely esetén a biztonságosabb megoldást kell választani. Ezeket gazdagítja mindaz a *gyakorlati mérlegelés*, ami személyek, helyzetek és problémák kapcsán a lelkiismeretes emberben az idők folyamán, mint tapasztalat felhalmozódik. Ennek ellentéte a *csőlátás* (Só és mécs 142. old.) és a *polarizálás*, ami mindig csak egyetlen szempontra figyel, és akkor is a legszélsőségesebbre, mikor az evangéliumi látásnak az áttekintés, a harmónia, az egyensúly egyik nélkülözhetetlen része. A polarizálás formája lehet a *maximalizmus is*, mikor azért nem tud dönteni valaki, mert a lehetséges döntési formák egyikében sem látja biztosítva azt az elméleti 100%-ot, amit ő egyedül hajlandó elfogadni (s döntése nélkül még annyi jó sem lesz meg, mint amennyi pedig lehetséges lett volna!).

Van, aki *egyszerűen önzésből döntésképtelen*, mert nem tudja magát arra rávenni, hogy bármiről is lemondjon annak következtében, hogy tudatosan kiválasztott valamit. A naiv keresztény azt reméli, hogy mivel „Istennél semmi sem lehetetlen”, még az egymással ellentétes vagy irracionális dolgokat is meg fogja kapni, s a dolgok természete szerint így jár a legrosszabbul! Mert ami az Isten világában természete szerint döntésre vár, az anélkül aligha süllhet el jól!

Az is jellegzetes tény, hogy a döntésképtelenség épp a motorizmus korában *szélesen elterjedt epidémia*, mikor egy sofőr kétpercenként átlag 80 döntést hoz! Még ha ezekhez nem is kell belső élet!

Az átlagos, egészséges embernél a döntésképtelenség nem genetikus eredetű. *Éretlenséggel indul*, ami a belső élet tartós elhanyagolása esetén *pszichéssé mélyülhet*, és végső fokon akár *vegetatív idegösszeomlásba* is torkollhat.

De mindenképpen elgondolkoztató korunk emberének belső világával kapcsolatban! *Az emberi erkölcsi állapotot megelőző fél-állati tenyészlét* nem a Mennyei Atya ránk vonatkozó elgondolása!

Ugyanezt kell mondani abban az esetben is, ha a döntések meghozatalát valami pszichés *félelem*, rettegés gátolja (Só és mécs 91. old.) Mindössze a félelem révén való rombolódás bekövetkezik az embernél hibáján kívül is, külső körülmények behatása alatt, akár már egészen kis korára visszavezethetően. S az ilyesmi megfelelő arányban felmenti a döntésképtelenség felelőssége alól is, habár ennek terhei és következményei akkor is rá fognak nehezedni!

Az egyéni esetekben mindezek a szempontok össze is játszhatnak, fel is erősíthetik egymást. A megkopás különböző gyökérszállai, a felelősség aránya legtöbbször alig-alig tisztázható. De ettől függetlenül, *az ember belső szabadságából és önállóságából legfeljebb emlékeztető romok maradnak!*

Az akaratnak is van bűnlistája

Kétségtelenül *lehet hibázni* egyoldalú, empátia, beleérzés nélküli *voluntarizmussal*. Az akarat nem mindenható, és nem is oldhat meg mindent. De az csak az ellenkező hiba, ha erre való tekintettel mások rend, fegyelem, tekintély nélkül próbálják berendezni az életüket. Sőt még az *állapotbeli kegyelem* emlegetése is elcsöndesedett a keresztények ajkán. Ha ma egy ember életében társadalmi állapota sokszorosan változókéonyabb lehet is, mint régen volt, de a perc kegyelmei akkor is az éppen adott állapothoz szólnak. A meghatározottságtól félünk, még az Uristen kegyelmeivel kapcsolatban is? Viszont hogy kérdezzük nyakra-főre egymástól a profilunkat, programunkat – éppen azért, mert az ránk megy vissza, és nem az Istenre? Mennyire mások Pál kifejezései: „...én vagyok *megbízva* a körülmételetleneknél az Evangélium hirdetésével... (Gal 2,7)

A II. Vatikáni zsinat az életszentségről beszélve, az Egyházzal szóló dokumentuma 41. pontjában részletezi, majd annak utolsó bekezdésében összefoglalja az állapotbeli kötelesség és kegyelem összefüggését és kihatását: „Minden keresztény hívő napról napra jobban megszentelődik sajátos helyzetében, feladataiban és életkörülményei között, *sőt éppen mindezek által, ha hittet fogad mindent a Mennyei Atya kezéből, együttműködik az isteni Akarattal...*” (ugyanígy: Rajz Mihály: Családunk katekizmusa, 1983., I. kötet, 446–450. old.) – (Só és mécs 33. és 98. old.)

Így aztán a keresztény akarat is sok mindenben hibásnak található, például, hogy:

- folyton a társadalom igényeit kutatjuk – aminek az Apostolok Cselekedeteiben és a katolikus levelekben nyoma sincs –, és így jobban látszik izgatni bennünket, hogy megfeleljünk a világnak, mintsem Krisztusnak;

- a minden pillanatban és mindennek való nagy megfelelési iparkodásunkban nem látszik, hogy vállalnók a „zsidóknak botrány, a pogányoknak oktalanság” (1Kor 1,23) tételét és helyzetét;

- az emberek üdvözülését sem az isteni gondviselés és irgalom keretei közt látjuk biztosítva, hanem saját humanista fogalmi konstrukcióinkban;

- az Isten Országát illetően sokkal jobban bízunk intézményes megoldásokban, mint a lelkek hűségében. Ennek megfelelően a föld különböző pontjain és különböző módszerekkel, de lényegében mindig intézményeket teremtünk és mentünk, pedig szolgáló lélek nélkül azok csak öncélúvá lesznek és nem szolgálókká;

- erős és egészséges akarati élet hiányában alig mondjuk ma Pállal, hogy „tudom, kinek hiszek, és meg vagyok győződve” (2Tim 1,12), hanem a nyugodt és kiegyensúlyozott öntudat helyett belül egyre folyik az önigazolás, bizonyítás, önmegnyugtatás, míg kifelé a színpad az agresszivitástól és apologetikától a szégyenkezéssel és traumákon keresztül a bujkálásig és üldöztetés-tudatig nyúlik,

...és itt is csak a listának és nem gyengeségeinknek van vége!

Az űrt kitölti a kötőszövet: a hangulat

A biológusok ismerik azt a tényt, hogy az idegsejtek, a testnek egyik legértékesebb anyaga, a születés után már nem szaporodnak. Ami az élet folyamán belőlük elpusztul, annak helyét már csak töltelékanyag foglalja el: a kötőszövet. Ez a helyzet analóg a bomló pszichével: *ahogy oszlik-foszlik a gondolkodás és az akarat, úgy borít el mindent a lélekben a meghatározhatatlan, érzelemű hangulat.*

Az értelem világában *megszűnik a fogalmak elemzése, tételek felállítása, következtetések logikus egymásra építése*, stb. A „ne ölj” átértett meleg képével szemben hiába érvel valaki (Mécs 38. és 39. old.) a törvényes halálos ítélet lehetőségével. A békés körülmények közt álmodozó naiv fiatalnak egyszerűnek látszik, hogy inkább ő haljon meg, minthogy védekezzék, a családjával (ami persze még nincs!) majd törődik a Gondviselés, még a saját lányát sem védené meg az erőszaktól stb. Az „ölj” szó és fogalom pontos elemzésére csak legyint, mert számára döntő a minden értelmi-erkölcsi megalapozás nélkül való szlogen, hogy amit az ember nem adhat (ti. az életet), azt nem is veheti el, mintha az orvos nem amputálhatna le egy lábat, amit pedig szintén nem növeszthet újra, és aminek az értelmében a vasárnapi sült csirkéjéhez sem ülhetne, mert hiszen annak sem tud életet adni. Lelke rajta, ha hindu módra a bolhát sem nyomja el, de mi köze van mindehhez a korlátoltsághoz az Evangéliumnak? Viszont a szülész orvos egyetemi tanárnak az ellenkező irányú és értelmű felelőtlen magatartása igazolásához ugyanígy elég egy másik kiszólásra való hivatkozás: kicsire nem nézünk!

A köztudomás és a közélet felszínére már csak a szélsőséges esetek jutnak el azoknak az életformáknak a következményeiből is, *ahol az akarat sosem kapott irányító szerepet.* Az

időbeli vagy külső rend, munkafegyelem és anyagi kiegyensúlyozottság érthetetlen, múltbeli merev és embertelen, vagy kikacagni való fogalmak. És ezen az sem változtat, hogy a 19 éves kacagónak a mája már nem ígér hosszú életet az alkohollal való szabad és kötetlen barátkozása révén. Ha a fiatal kereszténynek mondja és tartja magát, ilyen alkoholos tragédiába esetleg nem kóstol bele. De az már előfordul, hogy főiskolás létére a nap java együttdalolással, az éjjel és a hajnal otthon való magnózással telik el, tanulmányai lényegében jogi lefedettségét adnak, családjá meg kénytelen kiszolgálni, mert otthon alig mozdít valamit. Hitének tételeit mérsékelten ismeri, hisz oly kevés az idő, de a keleti vallások, vagy alig-vallások, vagy az ateizmus különféle formái inkább érdeklik – munkát ugyan ezek megismerésébe se fektet –, mert hát a kereszténységtől ezek épp abban különböznek a leglényegesebben, hogy *nincsenek elvárásaik, senkire nem rónak semmi kötelezettséget sem, nem kívánnak akarati munkát!* Némi tapasztalat után később ebből azt a következtetést vonja le, hogy *a keresztények egyszerűen mind farizeusok, mert nem látja, hogy az Evangélium világa az ő kényelmére körötte valósulna meg.* (Az az akarati küzdelem, amivel a lélek egy életen keresztül lassan közelebb dolgozza magát Atyja világához az ő szemében nem bábu a sakktáblán!)

Nincs meg az egészséges feszültség és egyensúly az objektív hitigazságok és a szubjektív transzcendentális éhség között. Az önmagát kereső lélek kiüttlansága *a kereszténységnek legnagyobb és legjellegzetesebb tényezőit is kivetkőzteti önmagukból, s azok feladatát, súlyát és helyzetét kizárólag az emberek jóleső hangulatainak legyezgetésében és melengetésében látja.*

Nyári turistáskodásra mennek „hívő” fiatalok. Pap ugyan nincsen velük, de azért Oltáriszentség legyen, mert az – szerintük – hozzátartozik a dologhoz. Hasonlóan felelőtlen templomi körülményeik között egyszerűen leakasztják a szentségtartó kulcsát, és mindenki más tudta nélkül visznek annak tartalmából. A táborhelyük egy csöndes zugában fára függesztik, így aztán nem is csodálni való, hogy hazajövetelkor ott felejtik! Vagy: a fiú kiskatona. A lány megy őt látogatni, és vigasztalására akarja vinni neki a szentséget. Ezért megáldozik, de utána kiveszi a szájából az Ostyát, becsomagolja egy papírdarabba, elviszi a fiúhoz, aki ott magához veszi. – Jó néhány évtizeddel ezelőtt Közép-Afrikában ha egy európai az autójáról ledobott egy sérült gumit, megtörtént, hogy a helybeliek közül valaki megtalálta, nyakába vette és hazavitte, mint egy szerencsésen megszerzett, nyilván hatalmas – totemet!

Ilyen kezekben a Krisztus sem több, mint egy darab – totem! Csak éppen ma és itt köztünk, a „művelt” Európában!

De strigis vero, quae non sunt...

Kálmán király híres törvénye: a boszorkányokról pedig, akik nincsenek, szó se essék. A világ tele van az elkötelezettség, a valahová való, tudatosan vállalt és akart tartozások hangoztatásával. Vannak művészeti iskolák és tudományos műhelyek. Elméleti felfogások és gazdasági megközelítések protagonistái. Módszerek vallói, pártok tagjai. Ismerjük a pártosság követelményének fogalmát. És persze mindezek magukban hordják a tévedés kockázatát is, mint minden emberi magatartás. És van, aki ennek panorámájában *elkötelezettségről épp úgy nem akar hallani, mint a boszorkányokról!*

Pedig az el nem kötelezettség alapja lehet a szétfolyó hangulatvilág is.

Lehet a pszichés döntésképtelenség is.

Lehet a csődbe futott gondolkodás, vagy mindezek nyomán felgomolygó félelmek és elvetélt önállóság.

Sőt akár egy olyan naiv objektivitásvágy is, amelyik a maga mindenén kívülállásával valami fennlebegő istenit próbál megjátszani. Nem gondolva rá, hogy *az elkötelezettség csak*

más megközelítése a teremtményi lét természetes korlátainak, amik részben adódnak számomra, részben alakítom őket magamnak, de mindenképpen vannak! Kereteim milyensége felett döntök, nem a ténye felett. Az elkötelezettség pedig csak az általam elfogadott korlátok tudatát és vállalását jelenti, ami a keresztény előtt csak a hivatás más megnevezése (Só és mécs 30. old.). Vagy az ott tárgyalt autonómia képtelenségének felismerése (Só és mécs 45. old.)

Az elkötelezettség amellet természetete szerint *mindig mindent jelent*. Az egészet.

Krisztusnak az egész ember kell: „...add el, amid van... aztán jöjj, vedd föl a keresztet és kövess engem” (Mk 10,21-22; Mt 19,21; Lk 18,22). Az apostol is így folytatja: „...vessétek le tehát a régi embert... s öltsetek magatokra az új embert...” (Ef 4,22-23) A múltó napi divatok szűk, meghatározott részleteket követelnek: nyelveken beszélést, egy-egy szegénységi tabut, a katonáskodás megtagadását stb. *Krisztusnak az egész egyéniség kell, az elkötelezés.*

De ha keresztény az ember, ha nem, az elkötelezés nagy bankóját ugyan a zsebében tarthatja, de az aprópénz nélkül nem tud a földön létezni. A legkisebb családi, munkahelyi együttélés alkalmazkodások vállalását, *apró elkötelezések* sorát jelenti. Amikor megminősítő hangsúllyal olvas az ember egy ilyen kifejezést: „a politikai realitásokkal nem számoló határozattervek”, mindegy, hogy kiről, miről van szó, az elmarasztalás a saját vágyak vak követése közben egy rész-elkötelezés elmulasztásának szól.

Az elkötelezés elől való kitérés akár paranoiás jelenségekhez is vezethet. Kaszárnyai szabadidejében egy kiskatona olvasás közben gyöngéd óvatossággal tartja a fején a maga által erre a célra készített – tövisszorosít! A valóságos elkötelezés elől kitérve egy ilyesféle pótcselekvénnyel az ember csak a psziché bomlására teszi fel – a koronát!

„...Saját képmására...”? (Ter 1,27)

Aki korunk társadalmát nyitott és résztvevő szívvel és szemel kíséri, az messze többet is lát még, mint amennyi tragédiát az eddigi bomlástünetek mutatnak. Ígéretes fiataloknak felnőtt korokra való ellaposodása, kiürülése és elkeseredése, vagy lanyhulása, elcsúszása, árulása, cinizmus, kétségbeesése, sőt öngyilkossága, vádjaik az emberek, a társadalom, vagy az Isten ellen, ami akár teljes belső elsötétüléssel, akár vegetatív idegösszeomlással végződik, a 11. zsoltár reménytelenségét idézik: a legjobb szándék sem segít ott, ahol már az alapok is tönkrementek! – De ez a pár sor mégis a sötétben felvillanó fény, mert arra utal, hogy nem toldásra-foldásra van szükség, nem egyes helyes részletmegoldásokat kell egymáshoz illeszteni, hanem *alapjaiból újonnan felépíteni a lélek életét*. „...vessétek le tehát a régi embert... s öltsetek magatokra az új embert...” (Ef 4,22-24). És ahogy a „régii” dobná a keserű kérdést: ezek a „saját képmására” vannak? – úgy kell az újnak, az el nem rontottnak, gyökereiben bemutatnia ezt a „saját képmást”. Nemcsak a végtelen Istenarc legszerényebb vázlatára, de még az a véges tükörkép is, amit mi emberek hordunk magunkon Atyánk vonásaiból, szétfeszítené ennek az írásnak a kereteit, de azt a gyökérszálat, amin el lehet indulni, s ami elvezethet egy ilyen vázlatához, viszonylag gyorsan és egyszerűen meg lehet markolni.

És ismét csak azt a néhány vonást akarjuk szemügyre venni, amikkel a mai ember fokozott értetlenséggel áll szemben.

A lélek szerkezete

Az újkor gondolkodási pályáinak egy része – valóságtartalmuktól függetlenül – kikezdte az ember belső egyensúlyát, mert külön-külön mindegyikből valami ál-abszolútumot csináltak (Só és mécs 134. old. b. pont), ami látszatra minden kérdést megold, ahelyett, hogy a tényleges eredményt, és csak azt, az emberi szellem tudásanyagában a maga szerves helyére iktatták volna be. Pl. ilyesformán, mint Haeckel mondja: „A fejlődés az a *varázsigé*, amelynek segítségével feltárhatunk minden bennünket körülvevő titkot...” (Kleibl: Ádám nyomában, 118. old.)

Azután már Freud beszél az újkori ember három alapvető megalázásáról, amiket az Kopernikusznak, Darwinnak és neki köszönhet. Az első a Kozmosz közepéből lökte ki az embert, a második nyomán az ember már nem úgy néz magára, mint Isten képmására, hanem mint egy állatra az állatok között, míg maga Freud azt mutatta be az embernek, hogy nem az esze vezeti őt, hanem az ösztönei sodorják. (Albert Görres: *Kennt die Psychologie den Menschen?* – 174. old.) Ehhez azóta még hozzá is vehetjük a történelmi materializmust, ami sokak szemében az ember múltjának méltóságáról rántotta le hasonlóképpen a leplet.

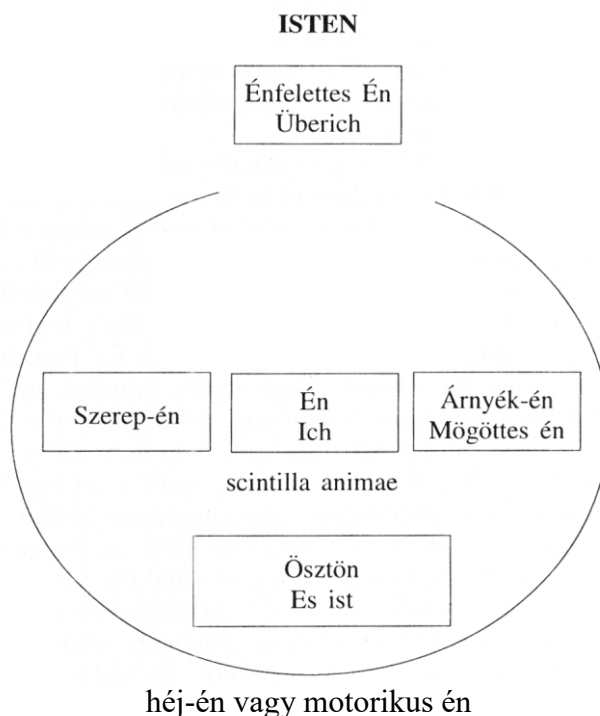
Pedig mindezen gondolatoknak vannak bizonyos reális mondanivalóik is, de ha a szerves egyensúlyba való beiktatás helyett *varázsigét* csinálunk belőlük (vagy akármiből!), az így előálló káoszunk magunk vagyunk a szerzői, s az nem a valóság jellemzője!

Mindez átfogóan érvényes a társadalom egészére, és tragikus korunk egész szellemi zűrzavarára. Ezzel azonban mindegyikünk tehetetlenül áll szemben. Az átfogó zűrzavar, lassabban vagy gyorsabban, de az egyesek elsötétülésének előrehaladásával állt elő, és csak az egyesek *lassú rendeződésével oszlatható el*. Valaki el tudja végezni talán a maga körében is, de feltétlenül rendet tud teremteni mindenki a saját lelki-erkölcsi-szellemi belvilágában. Ezt teszi lehetővé, ha, durva megközelítéssel ugyan, de tájékozódni próbálunk *az emberi lélek „szerkezetében”*.

Freud rajzolta fel azt a vertikális tengelyt, amelyen egymás felett helyezkednek el az Es, az Ich, és az Überich területei. Ha Freudon elindulva ezeket mégis a keresztény ember reális lélekismeretével elemezzük, akkor az Es az ösztönvilágunkat idézi, az Ich megfelelhet a skolasztikus scintilla animae-nek, a lélek legbelső magjának, míg az Überich, az énefelettes Én Freudnál család, iskola, társadalom, hagyomány, minden, ami az én alakulását befolyásolhatja (vagy megnyomoríthatja), viszont keresztényeknél mindezeket ki nem zárva, de rajtuk túlnyúlva, elsősorban Isten, mint a lét legfőbb rendezője. És a fejlődésünk tulajdonképpen abban állna, hogy az énefelettes Én vezetése alatt, az én egészségesre, szervesre és egyensúlyosra alakítja viszonyát és kapcsolatait ösztönvilágával és az énefelettes világgal is. Ez nem egyszerű feladat, és láthatóan nemcsak az én teszi bele a magáét. Az arányok eltolódása pedig már változatos elnyomódásokat, sőt tragédiákat hozhat létre.

A kép bonyolultsága azonban a Freud óta eltelt időben még csak nőtt. Az Ich magasságában, annak két oldalán két újabb tömböt rajzolnak ma fel: az én-mögöttes ént, vagy *árnyék-ént*, míg előtte, a másik oldalon, a *szerep-ént*. (Lásd a mellékelt ábrát.)

Korábban (Só és mécs 40. old.) szó esett már arról, hogy mint különben az Isten teremtett világa mindenütt, minden egyes emberi lélek is szédületes gazdag lehetőségeket rejt magában. De ebben csak a Teremtő áradó gazdagsága és nagylelkűsége fejeződik ki; minden lehetőségnek virágba borulása az emberi lélekben is, épp oly gyakorlati képtelenség, mint minden csírának a kikelése az anyagvilágban. Csak az anyagvilág csírái között az anyagi jellegű törvényszerűségek válogatnak, míg az emberi lélekben tudatos és erkölcsi jellegű megfontolás-sorozatoknak kellene a Teremtő gondolatainak megfelelő szerves képet kialakítaniuk.

Az *árnyék-énben* azok a lehetőségek tolonganak, melyeket a lélek szintén választhatott volna, de nem választott. A biológia fogalmaival megközelítve: a látens az érvényesülő dominánssal szemben. Azok a munkák, amiknek az elutasításával választotta valaki pl. az orvost. Majd később azon belül az a többi szakterület, amiknek az elutasításával lett pl. szemész. És mint ilyen választotta a kutató lehetőségek elutasításával a gyakorló orvost. És ez folytatódik végig az életem munkahelyek, beosztások, feladatok közti döntésekkel.

Amikhez járulnak más hasonló szálak: a házastárs kiválasztása más lehetőségek közül, emberi életének szálai olvasás, zene, sport, gyűjtési lehetőségek, hobbik stb. Ha az ember, Istenére figyelve teszi választásait, és dolgozza ki feladatait, akkor módjában áll a látensnek maradt lehetőségekből a domináns segédcsapatait alakítani ki, a látensekből zenekari kórust alakítani a szóló domináns köré. Ha ezt nem csinálja, hanem „kiteljesítő”, zsugori marokkal mindig futtatná istállója összes lovait (és mindig, mindegyiket elsőnek akarná, bármily lehetetlen is ez), akkor az élet legkisebb nehézségénél is a lehetőségek folyton egymás ellen fognak acsarkodni, és egymást örölni: látod, ha nem praktizálni mentél volna, hanem kutatni... vagy fordítva! (Só és mécs 40. old.)

Ugyanilyen Istenre figyelő magatartással a fiatal medikusnál a *szerep-én* foglalja magában azokat az elvi és személyi eszményképeket, amikkel találkozott, és amiket irányadóknak jelölt ki jövődjé számára. De nézheti ugyanezeket egocentrikus, „kiteljesítő” szemmel is, és akkor finomkodva fogja főzni és inni a teáját úgy, ahogy a professzoránál látta, és úgy fog beszélni, mozogni és viselkedni a betegekkel szemben, hogy azok a háta mögött azt mondassák: „a kiköpött főorvos úr!” – De a lélek azt mondja: Te stréber, te képmutató, te színész!

És mindezeket, mint a dió belét a héja, veszi körül a *héj-én* vagy a *motorikus én*. Az egyensúlytalan mai lélek egyik formája ugyanis pl. az az édesapa, aki keresztényi kötelességből egészen „a családjának él”, de azért ennek megviselő terhei nélkül. Vagyis hajlamai szerint „bütyköl” rádiót, magnót, tévét a családnak, (no meg a barátainak is) vagy a kertben szemez, keresztez, méhészkedik, ami önmagában ugyan nem bűnös, de egész terjedelmében mégis semlegesítheti a család felé. Egy kamasz gyerekkel nehezebb birkózni, mint egy szerkentyűvel, pedig az esetleg még azt is mondja: bár lenne kevesebb a magnóból, de több édesapából! De a saját és a problémák mélyeivel szembenézni kényelmes lélek inkább nyüzsög a héj-én felületén, mintsem hogy mélyeinek rendbetevésével vergődjék.

Pedig a belső rend megléte nélkül minden divatos és felkapott „varázsigé” is magával sodorhatja a lelket s akkor a Teremtő képmása helyett a teremtés előtti öskáosz, a tohuvaobhu lesz jellemző személyére, dolgaira és egész világára.

De persze itt is előfeltétel a 122. zsoltár szerinti magatartás: „Íme, miképpen a *szolgák szeme az ő uruk kezére*, miképp a *szolgálók szeme úrasszonyuk kezére*, úgy néz az Úrra, Istenre szemünk” (Sík Sándor ford.). Ekkor viszont – és csak ekkor – az embernek eszébe sem jutnak a freudi „megalázások”, nemhogy kigyógyulnia kellene belőlük. Aki azonban beleesett, az épp azért esett bele, mert *kívül áll* ezen a szemléleten. Kívül pedig nincs rá orvosság és megoldás.

A Teremtőtől a Teremtőig

Ezzel a címmel, mint egy egzisztenciális turistaút megjelölésével, lehetne összefoglalni azt az utat, amit a lélek, szerkezeti rendeződése mellett és azzal párhuzamosan a beteljesedése felé egészségesen megtesz. (Kísérjük a szöveget a mellékelt táblázaton.)

A teremtés tényével, mint teremtmények, mindnyájan a *Teremtőtől* indulunk el.

Születésekor minden egyes ember olyan, ahogyan a világot mutatják be a Genézis első versei közvetlenül a teremtés után: üres és bizonytalan, sötétség fedi a mélyeit, bár az Isten Lelke lebeg a vizei felett. *Keresi helyét, feladatát, értelmét, korlátait és lehetőségeit.*

Bár módjában áll, ennek a keresésnek neki sem indulni, vagy előbb-utóbb abbahagyni, megelégedni a sötéttel, és azzal, hogy így az Isten Lelke is egyre távolabb kerül a vizeitől.

De ha a kereséssel nem hagy fel, gyorsan rájöhet, hogy olyan, mint egy legős doboz: a benne lévő mozaikdarabokról mindjárt látszik, hogy kapcsolódhatnak ugyan egymáshoz, de az is, hogy valós és értelmes összekapcsolásuk komoly munkát igényel.

Általában mindenki számára jobban hozzáférhető *a valós lét*, s ezért először az szokott kibomlani a lélek előtt, lépésenként, más felismerésekkel váltakozva.

Először is felismerheti *teste és szellemisége* kettősségét, s ezek bonyolult összjátékát.

Ennek az összjátéknak a csatornái: a *tudatos* és a *tudaton kívüli* események (az értelem illetékessége területén), az *ösztönösen elszabadultak* és az *erkölcsileg vezetettek* (az akarat illetékessége területén), és belső világának *emberileg átélt*, vagy *magatehetetlenül elöntött* része (az érzelem területén).

Mindezeket a csatornákat megfelelően összerendezve áll elő a valós *biológiai egészség*, és az *etikai rend* belső fegyelmének együttese.

Ezt a vonalat kíséri a másik oldalról, a maga részéről az *értékrendé*. (Az értékrend nem kevésbé valós, mint a másik oldal, és a valós rend nem értéktelen, csak a tiszta látás érdekében érdemes a két sajátos profilt külön tartani. Az emberi fejlődés sem fut két *külön* szálon, sem párhuzamosan, sem egymás után, hanem szétválaszthatatlanul összefonódva, és egymást átjárva. Csak a megismerésünket szolgáló fogalmi kategóriák rendezhetők akár egymás mellé, akár egymás után. Ezek azonban valójában így lesznek áttekinthetők.)

Az értékrendi vonalon a teremtmény felismeri *istengyermeki* mivoltát, az ezzel járó méltóságát, egyenlőségét, és a Mennyei Atyától való függését.

Istengyermekségét újra szálakra bontva, megtalálja benne a *földi lét és a földöntúli cél értékpárját* (immanencia és transzcendencia), a *szabadságát és a tekintélyét*, ami belülről idézi az Abszolútumot átfogóan, az *egyén és közösség* Szentháromságra emlékeztető feszültségét (benne a döntéssel, és a sodródó együttmozgással).

A szabadság-tektély pár maga is több színű: a törvény számára jelenti az *időbeliséget*, *evolúciót*, *relativitást*, de jelenti a Teremtőre emlékeztető *alkotáskészséget*, *kreativitást* is, valamint a mindezekért való *felelősséget*, az *erény-bűn lehetőségét*, de az *ítéletét és irgalomét is!*

Az így egymással párhuzamosan kibontakozó valós- és értékrendeknek a fejlődés minden fokán *egyensúlyosan* kell egymásba tagolódnuk.

Ebben az esetben az egyénben megszülethetik *léte*, *hivatása egyéni arca*, az állandóan Atyjára irányított *szemlélődésben*, párhuzamosan azzal a *tevőleges szolgálattal*, amit Atyja ettől az egyéni arctól elvár.

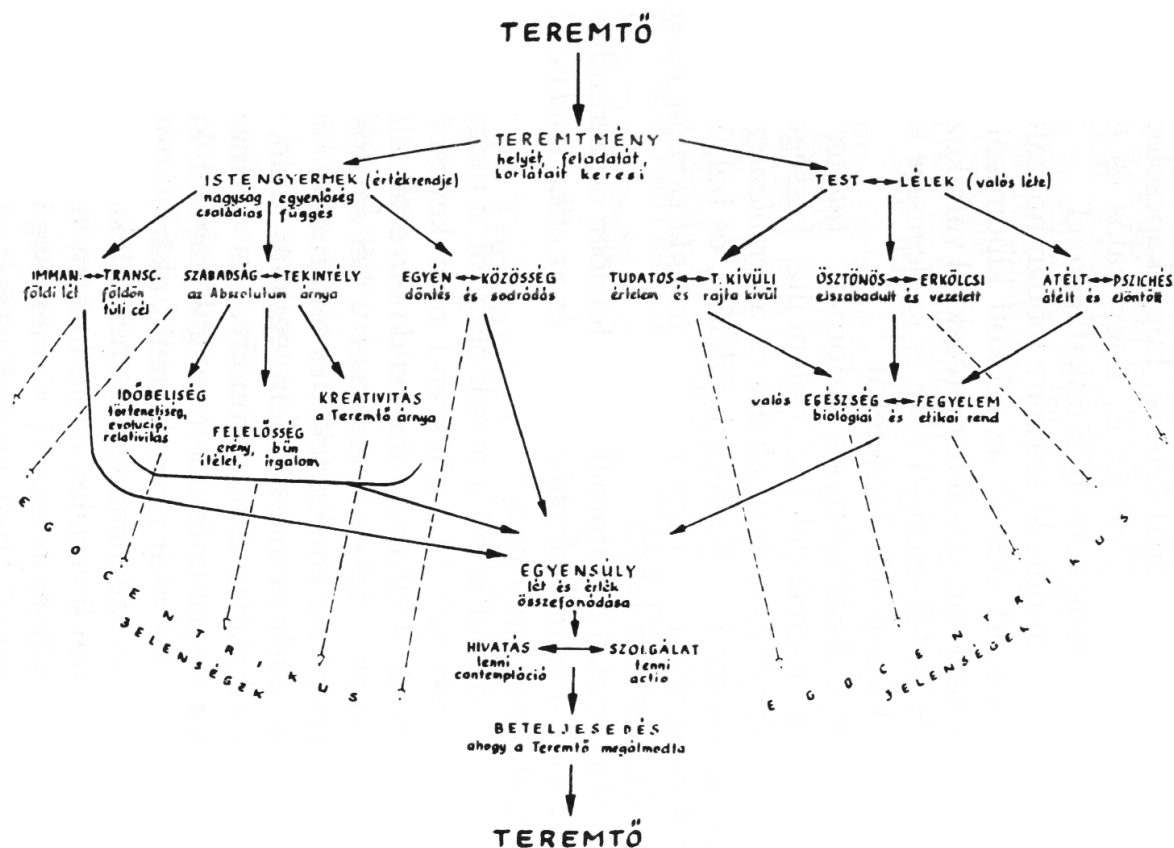
Ha mindez így tényleg létrejön, akkor ebben megvalósul *a Teremtő álma gyermekéről*, a teremtmény kikerekedik, *beteljesedik*.

Ebben a beteljesedésben pedig visszajut *a Teremtőjéhez*.

Csak azzal kell még számolni, hogy a felsorolt szálaknak mind megvan az elvi lehetősége, sőt az áteredő bűn óta a hajlama arra, hogy önállósítsa magát. Ez az *egocentrizmus*, mely *öncélnak jelöli ki* magát: ösztöneit, vagy teremtő képességét, értelmét, a közösséget, amelybe tartozik, vagy *bármelyik* egyéb *összetevőt*. Ebben az esetben az egyes szálak, momentumok, gócek nem jutnak kiegyensúlyozott egységre, hanem szétszpriccelnek, mint a tűzijáték sziporkái, és nem jutva el a beteljesedésre, kihunynak a lét sötétjében. Annak az ezerarcú egocentrizmusnak, amire ez a tanulmány annyi oldalán utal, itt bukkanunk rá az egész kiterjedt gyökérzetére.

Ugyancsak számolnunk kell azzal, hogy az itt kibontakoztatott kép nem tarthat számot még megközelítő teljességre sem. A lelkünk ennél sokkal bonyolultabb, és sokkal egyedibb is. Az itt feltüntetett egyes kategóriák maguk is egész területeket jelentenek, melyek messzemenően, és amellet mindig egyedi módon tovább részletezhetők. Ennek az összefoglaló kis vázlatnak csak az a feladata, hogy a felépítés vonásairól és szerkezetéről adjon némi beavató tájékoztatást. – Sőt, a tanulmány egészét fel lehetett volna építeni a lélek egészséges fejlődésének erre a sémájára, és az összegyűjtött mai problémákat menet közben, a maguk logikus helyén megtárgyalni. Ez a felépítés azonban spekulatív jellegű lett volna. A mai ember inkább áll meg azoknál a gyakorlati problémáknál egyenként, melyekbe nap mint

nap beleütközik, még ha azok logikai rendje és összefüggése csak később világosodik is ki előtte.

Az egocentrizmus álarcai

Bár már a Só és mécs 17. oldalán kezdődő fejezet is ezzel a témával foglalkozott, az ember egzisztenciális életútjának áttekintésekor irreális dolog lenne nem figyelni fel arra az ezer – nemegyszer jószándékú – csapdára, amik az emberi utakat észrevétlenül is képesek elhajlítani a Teremtőben való beteljesedési ponttól. (Ez a pont különben a gondolatmenetben betöltött helyét tekintve, a maga módján megfelel Teilhard de Chardin Omega-pontjának.)

Katolikusnak vallja magát az a sajtóorgánium, amelyik lenyomtatta ezt a kifejezést: „Theologie der Menschen”. A teológia szó magyar visszaadásban azt jelenti: Istenről szóló tudomány. Mint a hasonló szó szerkezetű geológia azt jelenti: a földről szóló tudomány, földtan. Ha valaki találkozna ilyen kifejezéssel: Geologie des Himmels, tehát az a földtan, ami az égről szól – nyilván azt gondolná, hogy itt valami sajtóhibáról vagy esetleg trükkéről, ugratásról van szó, mert ez így értelmetlen. A Theologie der Menschen is értelmetlen: az az Istenről szóló tudomány, ami az emberről szól – csak az antropocentrizmusba lehet beleszédülni annyira, hogy valaki ezt a primitív gondolkodási hibát se vegye észre, amit a logika *contradictio in terminis* névvel illet. Ez a fogalomnak az a belső önellentmondása, amit a fából vaskarika kifejezés illusztrálhat. És aki leírta, teológusnak mondja magát!

Mindennapjaink tele vannak ilyen csapdákkal, elkenésekkel, félrevezetésekkel. István, a király utolsó szavai közt, programmegjelölésként szerepel a kereszténység Istene felé: Veled, Uram, de nélkülöd! Ha valaki így akarna házasságot kötni, munkaviszonyba lépni, nem vonnák-e kétségbe a józan esztét? Az Isten felé ez sokaknak még tetszetős is, több oldalú, el nem kötelezett, ami mind lehet igaz, de az éppúgy nem kereszténység, mint a megfelelője nem házasság!

Mikor ezek a sorok leíródtak, eszembe sem jutott, hogy az ellentétes világnézeti oldalról ugyanezt az őszintétlen (és irreális!) elkenést, mindenki felé jónak lenni, és mindenkit kielégíteni akarást fogják a darabnak felróni. A Kritika 1984. májusi számának 29. oldalán olvasható: „Dramaturgiai leleménye a világ drámairodalmában egyedülálló, hiszen akár a protagonistába, akár antagonistájába helyezkedik bele egyetértőleg a néző: egyformán önmaga vágyképei elégűlnek ki. Nincsen még egy drámája a világirodalomnak, amelyben mindegy volna, hogy a tézist vagy az antitézist fogadja el a néző, ahol az állítás és annak tagadása egyforma kielégülést nyújtana. A szerzők találmánya valóban egyedülálló!”

Egy lelkiéleti feladatokkal foglalkozó írás szempontokat hoz „az emlékezet gyógyítására”. Hatástalanítani, begyógyítani a lélekben mindazt a sérülést, amit az múltjából, gyerek- vagy ifjúkorából esetleg fájdalmasan őriz. Az érzelmi indíttatású gyógyító, vigasztaló közelítések azonban egyáltalán nem érintik a problémában lappangó én-központúságot, amikor a sebesülés éppen abból ered, hogy a lélek nem istengyermekként viselkedik (Só és mécs 24. és 27. old.). És amikor nem vigasztalásra lenne szükség, hanem annak értelmi-erkölcsi belátására, hogy végső fokon teljesen alaptalan és irreális volt a sebesülés érzete. Nincs seb, amit gyógyítani kellene, hanem egy téves, egocentrikusan ferdült látásmód, amit evangéliumi szemlélettel helyre kell igazítani! Mert ahogy korunk belső ferdeségei igen nagy részben vezethetők vissza egocentrizmusunkra, úgy belső sérüléseink oka túlnyomóan szintén az, hogy valamikor nem sikerült pl. a mások egocentrizmusával szemben a magunkét érvényesíteni! De ezért nem csicsíjgatni kell a lelket, hanem annak kell az Isten Országá realitáshoz alkalmazkodnia!

A lélektan csapdája

Akad, aki vádként hangoztatja a kereszténység felé, és botrányt lát benne, hogy mikor a kereszténységnek a lélek évezredek óta magától adott munkaterülete, az újkori tudományos pszichológia mégis a kereszténységtől távoleső körökből indul (Freud stb.), ritkásan akad benne később is rokon hang, és csak legújabban mutat fel olyan szakembereket, akik teljesen az Evangélium talaján állva dolgoznak (Albert Görres, Victor Frankl, Ignace Lepp stb.). Akinek azonban voltak a kezében a keresztény lelkiélet könyvei (pl. Kempis, Szalézi Szent Ferenc, Keresztes Szent János, Nagy Szent Teréz, vagy Garrigou-Lagrange összefoglaló műve), az tudja, hogy ez a kérdés valójában úgy áll, hogy a kereszténység a maga feladata szerint, a lélek egészséges és természetes fejlődésével mindig foglalkozott, míg *a modern pszichológiának éppen az az egyik Achilles-sarka, hogy betegekéből és a pszichiátriából indul ki, ezeken szerzett tapasztalatait általánosítja*, és az egyes lélekkel szemben csak azt a feladatot látja maga előtt, hogy betegségcímkei közül melyiket ragassza rá. Ez a fogása illetéktelenné teszi még a mai zilált társadalom nagy részével szemben is, ahol pedig ténylegesen illetékes, ott a kereszténység nem is akar versengeni vele. Csak segítsen azokon, akik valóban rászorulnak, és akiken becsületesen tud segíteni.

Mert még a saját területén is van egy buktatója a pszichológiának. Rányomta ugyanis a bélyegét az a tény is, hogy egy természettudományosan megjellegzett korban született, és *az ember belső világát sokszor ma is és nagy mértékben az anyagi természet mechanikus törvényszerűségei módjára nézi*. Úgyannyira, hogy az evolúció mindenütt hangoztatott tényéről itt szó sem esik. Hogy egy hitetlen vagy nem-keresztény a szentségek, a kegyelem formáló, nevelő erejével nem számol, mikor egy lélektani helyzettel foglalkozik, ez magától értetődő. De hogy ettől függetlenül is, a pszichés ténymegállapításokat állandóan és csakis úgy tegyék, mintha azok egyszer megállapítva olyan végérvényes tények lennének, akár egy vércsoportozás való tartozás, ez tökéletesen kirí az egész modern gondolkodásból. Olyan minősítések mint agresszív vagy hisztérikus, teljes végérvényességgel fogalmazódnak meg.

Pedig, ahogy a robbanóan szangvinikus Szalézi Szent Ferenc a szelídség példaképévé tudta magát átnevelni, ez tipikus lehetőség az emberi lelkek előtt, és nem kivételes csoda.

Nem egy keresztény, sőt jószándékú pap magatartása legalábbis félrevezető ezen a téren. *Letesztelnek egy egészséges, normális kamaszgyereket*, és eredményként adnak neki egy olyan általánosságokban mozgó leírást, mint a horoszkóp-készítők. A fiatal teljesen magára ismerhet benne, mert tapasztalatok híján még nem tudja, hogy egyéb hasonló leírásokban is magára ismerhetne. Az ütköző rügyek korántsem olyan különbözők, mint a kinyílt virágok, vagy érett gyümölcsök! Egyedivé ilyen fiatalon még csak a betegség tenné, és akkor helyén is lehet az ilyen tesztelés, de mire szédíteni és félrevezetni az egészségeseket?

Van, aki ilyen eljárással a gyerek bizalmát véli megnyerhetni, és az önismeretéhez szolgáltatni alapokat. Lényeges is egy fejlődő fiatalnak a bizalma a vele foglalkozók iránt. De a bizalom tartós és egészséges alapja csak a személyes kapcsolat lehet, minden mechanizmus ezt csak felületessé és embertelenné teheti. Amellett az így elvégzett látszat-munka után, még arról is meg szoktak feledkezni, ami egyedül tesz értelmessé minden diagnózist: a terápiáról. A fiatal egyéniségéhez és helyzetéhez mért (és éppen ezért számítógépből meg nem kapható) önnevelési feladatok megbeszéléséről, kijelöléséről, és az eredmények újra és újra visszatérő megbeszéléséről. A tesztelés is munka, de a rendszeres személyes foglalkozás sokkal több! A tesztek kiértékeléséhez olyan szakmai felkészültség kell, amit legtöbbünk legfeljebb csak bátran vindikál magának, míg a lelkipásztori lehetőségek egy hűséges és áldozatos papi életben természetesen és szervesen adva vannak! Az egészséges lélek fejlődésében és problémavilágában a papnak, lelki vezetőnek a lelki élet oldaláról kell elsősorban otthon lennie! Az ilyen *szekularizációs jellegű pótlékkal* a bensőségebb lelkek előtt csak hitelét veszti, míg az éretlenebbeket és gyanútlanabbakat nem az evangéliumba, hanem a szekularizációba viszi csak beljebb.

A csapda másik formája az, amit a lelkeket modernkedésével megnyerni akaró, *jószándékú, de balkezes keresztény írások* követnek el ezen a területen.

Bemutató példának emelek ki mások közül egy kötetet, amire csak azért esett a választás, mert épp e sorok írása idején jelent meg. Szentmártoni-Benkő: *A lelkiélet lélektanához*, Prugg Verlag, 1984.

A kötet természetesen sok figyelemreméltó, helyes és segítő megállapítást tartalmaz. Vitatható rész is természetesen van minden emberi műben, ez teremtményi korlátoltságunk következménye. Csak a fent érintett, *alapjában hibás* megközelítési módot szeretném példaképp bemutatni.

A másfélszáz oldalas könyvben a 106–143. oldalakat, tehát az anyagnak majdnem egyötödét foglalja le a *Pszichopatológia és életszentség* című fejezet. A fejezet nyolc patológus pszichéformát sorol fel, és ezeknek az életszentségre adott lehetőségeivel foglalkozik. *Egészséges pszichotípusokról azonban szó sem esik*. Sőt ez az egész fejezet így kezdődik: „Az ember egzisztenciális állapota a világban olyan, hogy nehezen lehetne ujjal rámutatni valakire, és teljes meggyőződéssel azt állítani róla: Íme, a tökéletes ember! Mindnyájunkban vannak ugyanis rendellenességek...” (106. old.) Persze, a tökéletes, az minden ponton az Isten! *A rendellenesség viszont önnevelési feladat, evolutív mivoltunkból érthetően*. Az állatok kicsinyeinek ügyetlensége, vagy kezdeti életképtelensége lehet éretlen és kezdetleges, de nem rendellenes! Anekdotaszerűen a fogorvos még társaságban is csak az emberek rossz fogai után érdeklődik, de a pszichológus ne süllyessze magát anekdotalanná, hogy mindenkinben csak patológus jelenségeket fedezzen fel! Még azzal a különbséggel is, hogy a tényleges rossz fogakat nem azonosítja senki sem az ember egészével, ami a pszichopatológiáról nem mondható el. Hová lesz így a Mennyei Atyának az a lelkes öröme, amivel újra és újra végignéz a teremtésén, és azt látja, hogy minden jó (Ter 1. fejj. 10., 12., 18., 21., 25., 31. versek)!

Ezt a pszichológus-magatartást átfogó borulátása is elhatárolja a Teremtő szemléletétől. Az emlegetett könyv nyolc szent felsorolásával akarja bemutatni, hogy az egyes lelki rendellenességekben szenvedők is eljuthatnak az Istenhez, hiszen a szentté avatott példának ez vitathatatlanul sikerült. Az azonban annál vitathatóbb, hogy *az évszázadokkal korábban élt, s ezért autopsiának már alá nem vethető egyedek tényleg szenvedtek-e a hivatkozott lelki rendellenességekben?* Mert az adatszerű alátámasztások nem hogy nem meggyőzőek, hanem nemegyszer alaptalanok és tévesek.

Keresztes Szent Jánossal, a lelki élet egyik mesterével kapcsolatosan megtudjuk, hogy „a magányra való hajlam... alapján patológiás vonás” (113. old.). De mert a katatónia zárt, merev magánya súlyos sérültség már, abból nem következik, hogy minden magány már elvileg az! Mert van nymphomania, azért a házasság élet még nem patológiás hajlam! A bűnbánatot és alázatot sem teszik azzá a ténylegesen létező aggályosság vagy kisebbségi érzés! A „lélek sötét éjszakáját” pedig természete szerint mindenki magányosan éli át, aki átéli.

De általában is, amennyire a könyv szemlélete tele van pathopszichológiával, annyira nyoma sincs benne az Egyház évszázados lelki életi tudásanyagával való ismeretségnek.

Aquinói Szent Tamásról pl. megtudjuk, hogy benne „...meglehető adag kisebbségi érzés nyilvánul meg. Negatív én-kép kísérte élete végéig. Utolsó napjaiban pl. meg volt győződve arról, hogy minden, amit írt, csupa szemét” (117. old.).

Korunk nyomott és kiüresedett társadalmának ezt az egyik jellemző lelki nyavalyáját csak úgy egyszerűen visszavetíteni 700 évvel, materialista szemléletre vall. Mert a reuma kiváltó okai azonosak, és itt is, ott is megvoltak, ebből semmi sem következik a részben szabad, részben egészen más evolutív ponton álló lélekre! A felhozott példa pedig a látás egyoldalúságának rovására írható fordítás. Alapja az a történelmi tény, hogy mikor Szent Tamás a Summa Theologica-ját diktálta Regináld testvérnek, egy reggel, mikor az a munka folytatására jelentkezett, fogadta ezekkel a szavakkal: *palea sunt omnia, quae scripsi!* Vagyis: minden csak *polyva*, amit írtam! A *polyva* értéktelen, de természetes melléktermék. A szemét már megminősítés. A lelki élet ismerői az esetet típusos illusztrációként emlegetik arra a pillanatra, mikor a lélek belép fejlődésének utolsó, legérettebb szakaszába, a *via unitiva*-ba, az Istennel való misztikus egyesülés belső útjára. És mikor a lélek már teljesen és kizárólagosan Isten felé fordul, Vele összehasonlítva, minden kifakul körülötte. Méltán. De ez nem negatív, csak transzcendentálisan reális én-kép!

Chantal Szent Franciska hisztériás, mert „nem tud teljesen önállóan, vezető és támogató nélkül boldogulni” (127. old.). *A nem tud* bizonyításával az írás adós marad, mert ha lelki vezetője halála után valaki újat keres, az jelentheti azt is, hogy elfogadja a lelki vezetés fontosságáról mindmáig szóló egyházi tanítást.

Xavéri Szent Ferenc a narcisztikus személyiséget testesíti meg, „az önmagába szerelmes embert” (128. old.). Az ilyen „önmagát, lelkialkatát viszi bele vallásos lelki életébe is” (130. old.). De ki, melyik lelki alkat az, amelyik nem ezt teszi? Ki tud bújni a saját bőréből? Ez minden személyiség lényegéhez tartozik! Továbbá: „...két vonásra szeretnénk felfigyelni nála... az egyik... a Gondviselésbe vetett rendíthetetlen hite... a másik... a kikezdetlen meggyőződés” (130. old.). Ez narcisztikus? Ez az *önmagába* szerelmes ember? Ez patológikus? Bár mindnyájan és minél teljesebben mondhatnánk magunkénak ezt a két vonást!

Bizonyos, hogy ahogyan a testi bajok és betegségek úttá lehetnek a lélek számára Mennyei Atyja felé, az idegiek, lelkiek szintűgy. De egyik sem önmagában és önmagáért, hanem, ha a lélek evangéliumi módon meghaladja őket, túljut rajtuk. A megtérés, metanoia, *conversio* követelménye rájuk is áll, az utat a nyolc boldogság jelzi és jellemzi. Ehhez ugyan a földi élet és az anyagi világ sok segítő eszközt kínál, de ha valamelyikhez kötődik az ember, és az eszközjelentőségnél nagyobb súlyt ad neki – csapdává lehet a számára.

Bármi legyen is az – akár a lélektan is!

Fejlődés

Az emberi sors alakulását a gondolkodás többféleképpen próbálta már kitapogatni. A felvilágosodás kora óta az evolúció, a fejlődés fogalmával közelíti meg, s társadalmunk általában mint egyre magasabbra tartó egyenes vonalat jeleníti ezt meg.

Ösztönösségünk pedig, mint mindennel, ezzel is szívesen visszaél. Hajlandó úgy nézni, mint ami a fizikai folyamatok magától értetődésével zajlik le, s eredményei minden erőfeszítés nélkül, automatikusan hullnak az ölünkbe. Ha ez mégsem történik kielégítően, bűnbakokat keres, mert a világfolyamat spontán lendületében nem kételkedik. Egocentrizmusa következtében mindig magát látja a fejlődés csúcspontján, többé-kevésbé nyíltan lenézi a történelmileg vagy földrajzilag akár érhetően is alacsonyabb fokozatokat, és reálisan nem számol vele, hogy a fejlődés lényegesen meghaladhatja az ő magasságát is. Tehát ezzel a fogalommal kapcsolatban sem az igazság kereséséről van szó, hanem egy több módon használható, hajlékonynak vélt fegyverről a társadalmi és szellemi harcokban (Só és mécs 133. old. a. pont).

A változás fogalma valójában semmiféle, az időben kibontakozó teremtménytől nem választható el. A „fejlődés” fogalom azonban már egy pozitív értékmegjelölést is magában foglal, ami azonban csak egy elfogadott értékskálával vonatkozásban mondható ki. A hívő számára ilyen az Evangélium. A hitelent ideológiai szempontjai irányítják, ami szintén elfogadás kérdése. Ez alól a humanizmus sem kivétel: ott az ember fogalmának köre és meghatározása a döntő (és kényes) pont. Az anyagi világban is csak ezek függvényében lehet fejlődésről beszélni.

A keresztény felfogás szerint is az időbeli emberi teremtmény változása a természet rendje. Sőt a Teremtő elgondolása szerint, ennek állandóan értékében növekvőnek kellene lennie. Erről tanúskodnak a teremtés körülményei (Ter 1,26-31) éppúgy, mint Krisztus tanítása (Mt 5,48). Viszont az ember erkölcsi szabadsága lehetetlenné tesz minden automatizmust: ténylegesen vannak előrelépések, és vannak bűnök, rombolások. De az erkölcsi szabadságával sem él mindig az ember, van, amikor csak sodródik mások cselekvése áramában. És ha ez a sodró cselekvés helyes volt, a jót növeli, ha káros, a tragédiát! A technikai fejlődés eredményei is csak ahhoz járulnak hozzá, hogy az emberiség útja egy még szélsőségesebb lágörbe benyomását keltse.

Mindezeknek az esendőségeknek a keresztények, mint emberek, éppúgy alá vannak vetve, mint bárki más. Tévedés, ha akár mások várják tőlünk, akár mi várjuk magunktól, hogy a kereszténység majd kiemel, vagy bebiztosít az emberi egzisztencia átfogó törékenységeivel szemben. A lemaradás, a tévedés, a bűn bennünket sem kímél (Só és mécs 114-116. old.).

De csak hibás gondolkodásra vall, ha ennek kapcsán valaki a fejlődés fogalmából fegyvert akar kovácsolni akár a keresztények, akár maga a kereszténység ellen!

Ennél már csak az a nagyobb hiba, amikor a naiv keresztények bedőlnek ennek, és ott támad rossz lelkiismeretük, ahol erre semmi okuk sincs, vagy pedig a fejlődés fogalmának lekezelésével vélik helyreállíthatni belső nyugalmaikat.

Az utóbbi években a Római Klub munkássága meggyőzően mutatta be, hogy az emberiség egyenesvonalúan felfelé tartó, megszakítatlan és végtelen anyagi fejlődése kizárólag századunk hatvanas éveit szem előtt tartó, naiv illúzió (lásd összefoglalóan: Peccei: Kezünkben a jövő, Gondolat, 1984). De nemcsak irreális, hanem egocentrikus és bálványimádásszerű is, akár a konzumtársadalom, akár a kollektivizmus formáinak elvárásaiban. Századunk története átfogóbb vonatkozásban is mutatja, hogy a haladás fogalmának akár individualista, racionalista kezelése, akár kollektivisták megközelítése, a szűk

csoportoknak esetleg hozott előnyök mellett is, az emberiség egészének kérdéseit még megközelíteni sem képes. Hisz minden szervezés, rendszer, adminisztráció végső soron kívül marad az emberen.

Ha pedig a fejlődés, haladás fogalmával kapcsolatban a végső fokon egyedül érdemeset és értékeset, magát az embert vesszük szemügyre, akkor csak a keresztényi ihletésű Teilhard koncepciója elégíthet ki, aki a bonyolódás (összpontosulás), tudatosulás tendenciájával írja körül a fejlődést. (Boné: Teilhard de Chardin dinamikus világképe a Vallomások Teilhardról c. kötetben, Róma, 1984.) Így kerül a fogalom méltó és valóságos helyére: az emberi törekvés és esendőség változatos sodrú és irányú, de mindig kiszámíthatatlan irányába. És ahol a keresztények problémája nem más, mint a helytállás a só és mécs mivoltunknak szegezett kihívásokkal szemben (Só és mécs 80. old.).

Altamíra, Altamíra, Altamíra...

Altamíra? Egy barlang Spanyolországban, a baszkok földjén, Santander mellett. Egy elszegényedett spanyol főnemes kis kastélyával, és a barlangban kb. 200, 15-20 000 év előtti, jégkorszakbeli színes sziklafestménnyel, melyek az egész emberi kultúra kincsei. Sautola, a barlang, a kastély és egy kis földdarab tulajdonosa, a santanderi Történelmi Emlékeket Védő Társaság alelnöke a barlang földjéből csontokat, régészeti leleteket gyűjtött. Egy ízben (1878-ban) ötéves, Mária nevű kislánya is elkíséri, beszalad a barlang belsejébe, ahová az apja sohase ment, és felfedezi a festményeket. Az apja Madridból elhívhatja Vilanova-t, a Királyi Egyetem geológus professzorát, aki bejárta az egész barlangot, és a festmények korát legalább 15000 évre becsüli. Cikkek az újságokban, XII. Alfonz spanyol király személyes látogatása, aki az őstörténészek következő évi lisszaboni kongresszusát meg is hívja a barlang megtekintésére. A kongresszuson világhírű tudósok vettek ugyan részt, de a barlangról szóló tárgyalást még napirendre sem voltak hajlandók venni, mert a szakemberek még a tárgyalás előtt csendben megegyeztek: ilyen felfedezés egyszerűen kizárt dolog. Elfogadása a feje tetejére állította volna minden eddigi, oly sok éven keresztül végzett munkájukat. Ennek a kornak az emberét úgy nézték, mint a fejlődés igen alacsony fokán álló primitív lényt, inkább állatnak vélték, mint embernek. Hogy ebben a korban ilyen csodálatraméltó művészet létezett volna, azt csak fantaszták vagy hamisítók állíthatják. Csak egy nem-szakember vasútépítő mérnökkel vizsgáltatják meg, és ezután a lapok az „altamírai hamisítóról” cikkeznek. A helyzet nem változik az 1883. évi berlini őstörténész világkongresszuson sem.

De 1885-ben felfedeznek egy újabb festményes barlangot, és a fiatal Breuil abbé (aki idősebb korában Teilhard pártfogója lesz) 1902-ben két újabbat. Csak ekkor küldi ki a Tudományos Akadémia Breuil abbét és a lisszaboni kongresszuson a csalást kimondó Cartailhac professzort Altamíra megvizsgálására. A barlangot a már 18 éves Mária nyitja ki, az apja már nem él. „Cartailhac görcsösen megkapaszkodott Breuil karjában. Homlokán verítékcseppek gyöngyöztek, s a barlang csendjében hallani lehetett, amint zihálva szedi a levegőt. Most csupán egyet mondhatok – fordult Máriához – nem az Ön édesapja, hanem én magam voltam elvakult fantaszta, akit megbocsáthatatlanul vakká tett az ostobasága. Higgyen nekem, mindent megteszek, hogy tisztára mossam az Altamíra és az Ön édesapja nevét.” (Josef Kleibl: Ádám nyomában, Madách Kiadó, 1978. 9–20. old.)

A legnagyobb magyar lexikon, a Révai, 1910-ben megjelent megfelelő kötete és az 1920-as években megjelent pótkötet Altamíra nevét nem is említi. Csak az 1935-ben megjelent újabb pótkötet tartalmazza!

Az ember és az emberi múlt ismerője meleg és szánó szívvel kíséri végig törekeny és esendő fajtánknak ilyen jellegű botladozásait. Mennyi van belőlük, és minden területen, hisz mindenütt a mi gyöngye emberségünk tüsténkedik. A naivok persze azt gondolják, hogy az

ilyesmi csak máskor és máshol történhetett meg, velünk, haladott emberekkel és haladó korunkban már nem!

Czeizel Endre: Az érték bennünk van című, 1984-ben megjelent művében beszél a *Burt-botrányról* (84–88. old.). Burt, aki 1971-ben halt meg, „pszichológus kutatóként elsősorban az értelmi képesség alakulását befolyásoló hatásokkal foglalkozott... munkássága nagy hatással volt a pszichológia számos vonulatának fejlődésére... az első brit pszichológus volt, aki megkapta a lovagi rangot, és a legmagasabb egyesült államokbeli pszichológiai (Thorndike-) díjjal is kitüntették... számos tudományos és ismeretterjesztő munkája jelent meg, amelyeket több nyelvre lefordítottak... a harmincas és negyvenes években az angol kormány oktatásügyi tanácsadója volt... 1950-ben történt nyugdíjba menetelét követően élő klasszikusként, „nagy öreg”-ként tisztelték. Elhunytakor minden idők legnagyobb pszichológusát, sőt tudósát gyászolták... halálát követően azonban mind gyakrabban kérdőjelezték meg munkáit. Először adatainak nyilvánvaló valótlansága lepleződött le... vizsgálatainak módszertani részeit sohasem közölte, forrásként egyéb munkáira vagy tanítványai disszertációira hivatkozott. De az idézett publikációkban megint csak további utalásokat találtak, illetve az említett disszertációk nyomára sem bukkantak... Burt munkáinak jelentős részében két társszerző szerepelt, mindenki úgy tudta, ők végezték a vizsgálatok technikai részét... s most derült ki: ilyen nevű személyek nem szerepelnek sem az egyetemi, sem az angliai személyi nyilvántartásokban... ha pedig ők nem léteznek, akkor a vizsgálatokat senki sem végezte el... minden kutató és tudományban kissé járatos személy is tudja, hogy a közleményekben a valótlán adatok nem ritkák... a szándékos kis csalásokról általában tudomást sem vesz a tudományos világ... a nagyobb csalások motivációi is szerteágazóak: ilyen lehet a fiatal akarnokok gyors feltűnési vágya... vagy az ideológiai tételek voluntarista bizonyítási kísérletei (emlékezünk még Lapesinszkája közléseire) ...tulajdonképpen az történhetett, hogy más tudományos adatok ismeretében és saját – értelmes – koncepciójának megfelelően megtervezte „vizsgálatainak” eredményét, de azokat nem végezte el... sokan még a fentiek ismeretében sem tudják feltételezni Burt tudatos csalásait. Öregkori szenilitásával és betegségével (Meniere-kór) magyarázzák korábbi eredményeinek megengedhetetlen felhasználását újabb elképzeléseinek illusztrálására... az emberiség legnagyobb tudósainak munkáiban is találhatóak – finoman szólva – „kozmetikázások” ...számomra a Burt-botrány azért volt különlegesen fájó, mivel korábban megjelent ismeretterjesztő műveimben nemegyszer az ő adatait közöltem... szükségszerűnek éreztem a helyreigazítást... egyesek szerint a helyreigazítással minden korábbi állításom és „tanom” visszavontam, illetve azok megbízhatóságát megkérdőjeleztem... más kritika szerint a helyreigazítással „ártottam a közgondolkodás alakulásának...”

Bűnök, hibák, gyöngeségek nemcsak magukban vannak, hanem még tovább is gyűrűznek. Az elfogulatlan ember érzi, hogy mennyi óvatossággal, kritikával és elalkudhatatlan igazságkereséssel kell eljegyeznie magát, hogy folyamatosan felbukkanó gyöngeségeinkben folyamatosan túl is tudjunk lépni. De az nem szokott eszébe jutni, hogy egy fogással lehúzza a redőnyt az őstörténet, vagy a genetika, az őstörténészek, vagy a genetikusok előtt. Hiszen akkor végeredményben minden emberi tevékenységre rácsaphatná az ajtót.

Esendőségünk másik oldala, hogy a *zsenikkel* szemben milyen nagy mértékben értetlen a saját koruk. Senki sem próféta a saját hazájában – de a saját korában sem. Közismert, hogy olyan képzőművészek alkotásaiért, akik életükben nyomorogtak, haláluk után vagyonokat adnak. Adyt sem kevesen mondták életében vérbajos hülyének, és élete végére Semmelweis is kiborult idegileg, mert a gyermekágyi lázat és annak kórokozóját rajta kívül senki sem fogadta el, még a szakemberek sem. A gondolkodó fők viszont azt mondják, hogy ez bármennyire fájó, ismét csak benne van az emberi egzisztencia adottságaiban. A lángész zsenialitása abban is áll, hogy előbbre van a koránál. Az utókor majd felfogja, de nem lenne

zseni – nem lenne előbbre koránál –, ha kortársai maradéktalanul értenék. A meg-nem-értettség a zseni sorsától és lényétől logikailag elválaszthatatlan. A meg-nem-értettség ezért sok esetben nemcsak megminősítő, de kiemelő, elismerő hangsúlyt is kaphat.

Akár a tévedések, akár a zsenialitás társadalmi következményeit a higgadt elmék általában *esendő emberi helyzetünknek kijáró, megértő és megbocsátó magatartással kezelik*. Amikor azonban *keresztények* sorsáról, vagy magatartásáról van szó, a hang azonnal ellenségessé lesz.

Minél problémadúsabb egy ismeretterület, minél inkább közel van magához az emberhez, kezdetlegességei annál bántóbbak és annál sajnálatosabbak lehetnek, de a megértésre nem kevésbé szolgálnak rá. A következő szöveg is ezt tanúsítja: „Hogy az onánia betegség, az ma már komolytalan, tudománytalan, antihumánus kijelentés, de még nyolcvan-száz évvel ezelőtt egyértelmű tény volt. Olyan kórként kezelték az onániát, amely epilepsziát, impotenciát, gerincvelő sorvadást, testi-lelki zavarokat, esetleg halált is okoz. Műtéti gyógyításáról elborzasztó beszélni is, hiszen az a csikló kioperálását, illetve a hímvessző idegeinek átmetésését jelentette, s ma már tragikomikus képtelenségnek hangzik, de létezett.” (Bakonyi Péter: *Téboly terápia, stigma. Magyarország felfedezése sorozat. Szépirodalmi Kiadó, 1983., 194. old.*)

S ez a hang azonnal elveszti megértő humanizmusát, amikor ugyanebben a témában és a következő oldalakon, de már felénk fordul: „S »áldja az Urat« az a gyerek, akinek (még tíz-húsz évvel ezelőtt is vagy akár manapság) nem került – nem adták – a kezébe Tihamér atya *Tiszta férfiúság* című könyvét, vagy annak lányok számára írt ikerpárját, amelyek a fenti kiöregedett »tudományos« dogmát szegeztek össze a megátalkodott és undorító bűn rögeszméjével – akár talán egy életre is megrontva ifjú olvasóikat hamis büntudattal” (195. old.).

És akkor nézzük meg magát az idézett könyvet is: Tóth Tihamér: *Tiszta férfiúság*, Összegyűjtött munkái, I. kötet, 1935. 14. kiadás, 28 ezerig, 58. old.: „*Nem állítom*, hogy az egyedül elkövetett titkos bűn a testi szervezet összeomlásához vezet. Bár aki éveken át rabja a bűnnek, *arra esetleg idegzetének megrendülése is vár*, és minél fiatalabb korában és minél erősebben kerül valaki e bűnnek szomorú, zsarnoki igájába, annál hamarabb érzi annak testi rombolását is.” (kiemelés tőlem)

Aki találkozott már olyan *felnőttel*, akinek a családi élete problémássá lett, mert ettől a kamaszkori hibájától később sem tudott megszabadulni, s míg ez az énkeresésnek szexuális formájává lett, az egész egy külső szemlélő számára is észrevehető idegfeszültséggé dagadt, – nos az bizony Tóth Tihamérnak fog *igazat* adni! Állításait biológiai oldalról egyébként ő is két tucatnyi egyéni és közösségi orvosi szakvéleményre alapítja. (137–43. oldal) A mai olvasónak legfeljebb a könyv szónokiasan tragikus, drámai hangja idegen. Ez azonban – még a penicillin előtt vagyunk! – a vérbaj veszélyével kapcsolatos (75–87. old.), részben századunk első felének stílusa. Ady prózai cikkeiben, a népi írók írásaiban ugyanolyan szenvedélyes hangot találunk. Kosztersitz Józsefnek a kamaszkorról írt könyve (*Viharzóna*, 1939) Ranschburg Pál, egyetemi tanár állásfoglalását idézve, ugyanazt a nézetet képviseli.

Hogy a kereszténységtől megkívánt magatartások, ösztön-fegyelem stb. nemegyszer nyugtalanítja a nem-hívőket, az közismert dolog. Egyszerűbb, ha az ember magatartását senki nem vitatja, mint ha valahol meg kell győznünk magunkat, hogy a keresztények megrontanak bennünket „hamis büntudattal”. Az a bántó, mikor maguk az (éretlen) keresztények is bedőlnek a ferdítéseknek és álokoskodásoknak, ugyanilyen üres és helyt nem álló szemrehányásokkal fordulva önmagunk felé, és saját öntudatukat és magatartásukat örölvé vele. Csak szűkölnék, akárhol kap bele valaki a kereszténységbe. És ha jogosan, ha jogtalanul teszi, a keresztényeknek nem jut eszükbe, hogy míg a világ világ, Altamírák is mindig lesznek. De ettől az östörténetet sem írja le senki.

Aztán a szokásossá vált elgyávulás következtében elhibázzák még az állásfoglalásuk realitását is. Ekkor pedig aligha dobol bennünk valamiféle *harmadik erő*, amely a *saját prémisszáiból* indul ki, és valósítja a harmadik arcot, a Megfeszített árnyékát!

Ő saját képmására teremtett, de mi minnek és kiknek a képmására formáljuk remegő kezekkel bizonytalan arcunkat?

A keresztények kereszténysége: a természetfeletti

Sokszor harsog a föld a világ fiai, de a saját magunk bizonykodásától is, hogy mindnyájan ugyanazon a földön élünk, ugyanazon problémákkal kell szembenéznünk, a megértés és emberiség egyforma követelményekkel állnak eléünk, miben különbözünk akkor egymástól? Az a szokás vagy hangulat (?!), ami egyszer-egyszer el-elvisz bennünket abba a bizonyos hűvös épületbe, elégséges megkülönböztetést jelent? Hiszen külföldön és turistaúton mások is bőven látogatnak katedrálisokat.

Lehet erre a kérdésre olyan feleletet kapni, hogy mindez nagyjából igaz, de csak ezen a természetes és humanista szinten. A kereszténységben azonban ez csak felszín, vagy út és eszköz, de annak végső, meghatározó lényegét mégis a természetfölötti (a transzcendentális) adja. Ez azonban sok keresztény előtt is bizonytalan és kétes fogalom, ami inkább csak elkeni a dolgokat, semmint tisztázná őket. Ellenkező tendenciával, de olyasféle nehézség merül fel itt is, mint az alázat fogalmánál (Só és mécs 98. old.): hogy tudhat valaki a természete *föle* emelkedni? A hal fel tud emelkedni a maga hal-természete fölé, és meg tud tanulni repülni, mint a madár? És ha esetleg meg is tette, akkor hogyan maradt meg hálnak?

Az ember azonban testből és *lélekből* áll. A teste (bizonyos értelemben) közös a haléval és a madaréval, mint mindazokéval is, akik tagadják a lelkét. Mindazokéval, akikkel a testi természet vonalán esetleg tényleg együtt tudnának dolgozni a keresztények is. És akik következetesen ebben a szűkebb (kizárólagosan testi) értelemben használják a természet szót. És nemcsak a szót használják, hanem az életüket is így élik. S a keresztények köztük és velük. És jószándékú egyetértésben, hiszen a testi és humanista megközelítések reális valóságokhoz tapadnak és nem is embertelenek. Csak mire végükre ér, a keresztény már fáradt és kimerült ahhoz, hogy életszerű realitással nézzen szembe a testi természetén túlnyúló lelki vonatkozásaival is, amik neki *sajátos emberi természetéhez tartoznak, bár testi természete fölé nyúlnak*. Mert ez a kifejezés: természetfeletti – valójában az anyagi, testi természet felettieket jelenti, ami reálisan mindnyájunkhoz hozzátartozik, amit a hitetlen elutasít magától, és ezáltal kiemeltebbé és jellegzetesebbé teszi a kereszténynek a természetfelettihez való tapadását. A kifejezés maga azonban egy szűkebb körű csak anyagi természetre épül, pedig Isten (és az *Ő* világa) az ember teljes és igazi természetétől elválaszthatatlan, és a maga egésze számára nem, csak az anyagi valóságára vonatkozóan „természetfeletti”.

Joseph Delp, a Hitler által lefejeztetett fiatal jezsuita börtönírásainak egy fejezetében frappánsan ad ennek a tételnek hangot: Der Mensch ist nur mit Gott zusammen Mensch – az ember csak Istennel együtt, Istenhez kapcsoltn számít embernek. (Worte der Hoffnung, Herder, 1982. – 33. old.)

És ha valaki ezeket a szavakat a helyzettől indokoltan ugyan, de azért hangulatilag feltöltöttnek véli, idézni lehet a nemzetközi súlyú teológiai egyetemi tanár W. Kasper szakmai definícióját is: „Die Person des Menschen lässt sich also letztlich nur von Gott her und auf Gott hin definieren; Gott selbst gehört in die Definition der menschlichen Person hinein. In diesem Sinn spricht die Schrift vom Menschen als ‚Bild und Gleichnis‘ Gottes.” (Ter 1,27) (W. Kasper: Jesus, der Christus. Matthias Grünewald Verlag, 6. kiadás, 1977, 292. old.) – végül is az emberi személy csak Istentől kiindulva és Rá irányulva határozható meg; az Isten maga is beletartozik az emberi személy meghatározásába. ebben az értelemben beszél az Írás az emberről, mint Isten képmásáról.

Van egy öreg apácád?

A természetfeletti súlyát és a természeteshez való viszonyát pontosan érzékelteti a híres páli szöveg: „az idő rövid. Ezért, akinek felesége van, éljen úgy, mintha nem volna; aki sír, mintha nem sírna; aki örvend, mintha nem örvendene; aki vásárol, mintha meg sem tartaná; s aki érintkezik ezzel a világgal, mintha nem érintkeznék vele, mert elmúlik a jelen világ.” (1Kor 7,29-31). És képszerűen állítja elénk ugyanezt a híres agrafon: A világ csak híd: menj át rajta, de ne építsd rá a házadat (Só 37. old.) – s a szemünk előtt megjelenik a középkori hidakra épített butiksor, pedig itt nincs maradandó hazánk, inkább az eljövendő után vágyódunk (Zsid 13,14). A földi élet, az anyagi lét híd, út, eszköz, s mint ilyen, nemcsak jó, de nélkülözhetetlen is számunkra, de nem több! Az értelem, a cél természetfeletti: az Isten Országá. Ireneus mondja már a II. században, és II. János Pál idézi tőle napjainkban közép-amerikai útján, hogy az Isten dicsősége az élő ember, aki az *élete értelmét az Isten szemléletében találja meg* (Documentation Catholique, 1983. No. 8. ápr. 17. – 389. old.).

Az ateista felhördül, hogy ez sötét, babonás és életellenes! És az a keresztény, aki nem birkózott meg korának problémáival, csak zavartan topog, és önmaga előtt sem tudja eltitkolni elbizonytalanodását.

Pedig a maga módján ugyanezt mondja a fizikus Heisenberg: „Ha megkérdezzük a nyugati embert, mi a jó, és mi a rossz, miért érdemes küzdeni, és mi az, amit el kell kerülni, látni fogjuk: válaszai a kereszténység etikai normáit tükrözik, akkor is, ha réges-rég elveszítette kapcsolatát a keresztény parabolákkal és szóképekkel. Ha egy nap kimerül a mágneses erő, amely felé a nyugati ember iránytűje mutat – és mi más lenne ezen erő forrása, mint a lényegi rend? – akkor iszonyatos dolog történik az emberiséggel, rosszabb az atombombánál, a koncentrációs tábornál is.” (Heisenberg: Pozitivizmus, metafizika és vallás. 1952. – A rész és az egész című kötetben, 285. old.)

Vagy hallgassuk meg a historikus Toynbee-t: „Az egocentrizmus elleni küzdelem és az Istennel való harmónia az emberi lélek és az Isten problémája. Ez a vallás igazi területe is: az Isten és az emberi lélek közti személyes kapcsolat. És a vallással való visszaélést jelent, ha a világi, társadalmi célok szolgálatába állítják, bármilyen ártatlanok vagy hasznosak legyenek is ezek a célok önmagukban.”²

A természetfeletti akkora súlyt jelent, hogy ha nem törődünk vele, felborul életünk egész egyensúlya. De olyan súlytalanná is tudjuk manipulálni, hogy ettől veszítjük el egyensúlyunkat. És ennek ellenére olyan finom, hogy akár észre sem vesszük, hogy mikor csúsztatjuk át a súlyát a súlytalanság állapotába. Azok a földi – személyi és közösségi – hatalmi és erőgócok, melyek féltékenységgel és elutasítással nézik a kereszténységet, de erőszakos kiiktatására vagy képesnek nem érzik magukat, vagy ennek kihatásait vélik a maguk számára előnytelennek, így próbálják a kereszténység energiáit számukra veszélytelennek, sőt hasznosnak vélt csatornába folytatni. Ezért szívesen látják a részvételünket átmeneti és áldozatokat kívánó kampányokban, pl. egy alfabetizálási rohamban, de nem a mélyreható rendszeres iskolázásban. Tapsoló segédcsapatként az általuk szervezett emberieségi, szociális, társadalmi akciókban – ahol miénk a munka, és övék a dicsőség –, de nem hogy a keresztények maguk szervezzenek ilyeneket. Reménytelen elmebajosok, többszörösen roncsa sérültek ellátásánál, ami óriási munkát jelent, és a társadalmat nem érinti, de nem általában a betegellátásban és szociális szolgálatban, ami maradandó nyomot hagyhat a társadalomba visszatérő emberek lelkében. A távolállók részéről érthető ez a magatartás. Az érthetetlen, hogy a naiv keresztények ezt nem fogják fel,

² Toynbee: A Nyugat története és kilátásai. Válogatott tanulmányok. Társadalomtudományi könyvtár, Gondolat, 1971. 215. old.

és saját erőforrásaik bevetésével nemkívánatos irányokba szabadítják fel a másikat. Arról ábrándoznak, hogy a másik fél értékeli az Evangéliumot, mikor csak kineveti őket a hátuk mögött!

De hát szembenézünk mi magunk azzal, hogy milyen *botrányos felületességgel, önzéssel és anyagiassággal fordulunk* akárhányszor magunk is *a természetfeletti irányába?*

Van egy öreg apácád? – Évekig lehetett találkozni ezzel a kérdéssel a szerzetesrendek feloszlata után. Van egy kis cselédszobánk, főzne, mosna, takarítana, vigyázna a gyerekekre, taníthatná is őket, mi nem bántanók, a lakás is jobban le lenne fedezve az eggyel több bejelentett személlyel... Hogy az Istennek adottságot segítsünk életben tartani az adott körülmények közt, ez eszünkbe se jutott, hogy a magunk családi üzemébe szerezzünk egy olcsó és megbízható segédmunkást, az annál inkább. Hány hálátlansága miatt betöltetlen és megoldatlan *egyházi* funkciót oldottak meg hasonló stílusban, imádsághoz sem engedő, látástól vakulásig tartó robotban, nem támogatva, hanem magunk is szétszedve azt az életformát, amelyiknek kiemelten kellene ápolnia köztünk a természetfelettit! Volt aki a szomszédos kiürített rendházból a ministránsokkal este át tudott hordatni a plébániatemplom üres szárnyába negyven kis padot, és így nagy lelki béke töltötte el a szívét a szerzetesrendek feloszlata felett. Mert nemhogy a természetfeletti, de még a szellemi javak sem érdekelték senkit. Milliós mennyiségű könyvanyag ömlött zúzdákba és raktárakba, s kinek fájt a szíve érte?

Aztán eltelik néhány évtized, s elfogytak a régi gyerekörzök, egyháziak konyhalányai, és az újságok hírt adnak egyházi és állami illetékesek tárgyalásairól „egy új női szerzetesrend” alapításával kapcsolatban. Ismét nem a mások érdekesekek, hanem mi magunk.

Nincs abban semmi, hogy mások nem értenek a mi dolgainkhoz, de hogy mi magunk se? Ismer az egyháztörténelem olyan szerzetesrendet, amelyik a nagyok, a hivatalosak tárgyalásaiból született meg, mert azoknak olcsó és megbízható ápoló- és szakácsnőkre volt szükségük? A dolog mindig úgy kezdődött, hogy valaki (Benedek, Ferenc, Klára, Ignác, Chantal Franciska stb.) és körülötte valakik az Istennek adták az életüket. Évtizedek múlva, mikor így egy Istennek szentelt családi élet kialakult és megszilárdult, lehetett arról szó, hogy az Isten nevében gyertek ide és segítsetek. Az életetek, a gyökereitek erejében. De ha valaki éhes, és gyümölcsöt akar szedni, de azonnal, őt nem érdekli sem a csemete, sem a gyümölcsfa ápolása, csak a gyümölcs legyen meg most, azonnal, a levegőből – ha valami a természetben esztelen, az azért már értelmes lesz a természetfelettiiben?

A neves, de nem eléggé kiegyensúlyozott teológus Karl Rahner, 80. születésnapjára adott ünnepségen összefoglalta belső szellemi fejlődését (röviddel utána meg is halt). Megrázó olvasni, ahogyan egy nagy tehetségű ember egyre mélyebben hatol bele a világ, az emberiség és önmaga esendőségeibe és egzisztenciális tragédiájába, és ahogyan előre megy, hogyan vált egyre borúsabb hangra. És amit mond, az adatszerűen mind fekszik. A fájó az, amit nem mond. Amin talán átsiklott a látása. Mert csak korunk emberi nyomorúságai sorolódnak, és a valóságnak meg is felelően, csak nem említődik a magunk istengyermeksége, az Isten teremtő jósága, életünket kísérő kegyelemvilága és végső irgalma. (Herder Korrespondenz, 1984. május, 221–230. old.) A természet súlya a mélybe rántja a serpenyőt, mert a lélek megbabonázottan csak ezt nézi, csak ezt látja. A természetfölötti serpenyőjét sem tagadja persze, de ez a hozzáállás a lelkében azt teljesen súlytalanná teszi. „Atyám nevében jöttem, de nem fogadtatok el, ha más – valaki ember – a saját nevében jön, azt elfogadjátok” (Jn 5,43).

De legyen bármily kényes a természet és a természetfeletti egyensúlya, Krisztus számunkra és a szemünk előtt mutatja be, mikor így imádkozik a tanítványaiért – értünk: „...nem e világból valók, amint én sem vagyok e világból. Nem azt kérem, hogy vedd el őket a világból, hanem hogy óvd meg őket a gonosztól” (Jn 17,14-15).

Az az alapkategória, ami a természetfelettit megkülönbözteti a természetestől, tehát így hangzik: a világban, de nem a világból. Sem gyökereinkben, sem végcélunkban, sem gondolkodásunkban, eljárásainkban, sem vágyainkban. Sem sírásainkban, sem örömeinkben. Sem bizonytalanságainkban.

Még öntudatlanul sem.

Mert hiszen a szekularizálódás épp azáltal áll elő, hogy a természetfeletti tagadása nélkül is *úgy betölt a természetes*, a földi, az evilág, *hogy felborul a belső egyensúly*, mert a másik serpenyő gyakorlatilag súlytalanná válik. A kereszténység pedig ebben a vonatkozásban annak az átélt és eleven tudatát jelenti, hogy „*vándorként élünk a testben...*” (2Kor 5,6), hogy „*testben élünk, de nem test szerint harcolunk*” (2Kor 10,3). *Életünk minden vonatkozásának végső meghatározója, hogy Istentől eredünk, és Feléje tartunk.* Ő is ezt akarja velünk, ránk irányuló gondolatait és elvárásait ez irányítja. *Akkor nem értjük Őt, ha megrekedünk a nagyon is magunkéiban*, az evilágban, a természetesben. *Végső gyökerében innen ered mindaz a nehézség*, amivel az ember a keresztény lélek alapirányultságaival, vagy alapértékeivel szemben áll.

Hogyan tűrheti az Isten?

Már a kezdeteknél indul, és napjainkig ér az az emberfajta, amelyiknek a száján a zsolttárok fakadtak, Ferenc Naphimnusza izzott, és századunkban Gertrud le Fort himnusza lobogtak.

De örök a másik is, aki Krisztustól is megkérdezi: ki vétkezett, ez vagy a szülei, hogy vakon született? (Jn 9,2). Aki Renanként elhagyja hitét a lisszaboni földrengés hírére. Vagy az a zsidó származású fiatal, aki bár papnak készült, Auschwitzból hazatérve, azt mondja: ha mindaz lehetséges, amit én a magam szemével láttam, akkor nincs Isten!

Az ember Isten felé vezető útján a Rossz az egyik legnagyobb kísértő és buktató. És sokszor nem is annak számára, aki a maga személyében szenved. Nagy tisztulások, megtérések vezethetők vissza az ember szenvedésére. De mások szenvedésének látványa, a Rossz létének az élménye még jobban felzaklathatja az embert, mint a saját kínlódása.

Nem vesszük észre, hogy a rossz iránti érzékenységünk a maga módján mennyire aláhúzza az Isten, a teremtés jóságát, hogy mennyire a jó a természetes, a magától értetődő, a megszokott nekünk! Egyévi egészség mellett észrevétlenül megyünk el, bezzeg egy télvégi nátha! A keleti mondás: ha a viharban kidől egy fa, ropogása betölti a völgyet, de mikor tavasszal sarjad az egész hegyoldal, azt senki se hallja!

Ennek a jegyében az újkori technikai fejlődés meglökte az ösztönvilágunkat is. A kívánó területeken segítségére jött a minden téren való öncélú élvezetvágynak, az agresszív területeken az uralmi tendenciáknak. Most hiszi csak el az ember igazán, hogy olyan lesz, mint az Isten (Ter 3,5), és ő határozza meg a jót. De ösztöneinek szélsőséges kiszolgáltatása csak a hétköznapi összeférhetlenségeit hozza, nemcsak hogy nem tud alkalmazkodni, de ezt még sértőnek is tartaná magára nézve, s jönnek az eszmei kizárólagosságok és prófétai öntudatok, a közéleti kiskirályok hétköznapi zsarnokoskodásai.

Pedig első moccanásában ki-ki csak a jót akarta, csak éppen *a maga szája íze szerint* és magának. Nem a dolog volt rossz, az ember hozzáállása (Mt 15,18-19), és *a szabadságunk azt is jelenti, hogy az Isten tűri és eltűri a hozzáállásainkat.*

Ez a válasz azonban csak a saját rosszainkkal számol, tehát azokkal, amiket még mindig – épp a válasz tudatában is – könnyebben hord el az ember, de nem felel a Krisztusnak feltett fenti kérdésre. Igen ám, de az ottani krisztusi felelet – sem ez nem vétkezett, sem a szülei, hanem inkább Isten művének kell megnyilvánulnia rajta – inkább oktalannak láttatja a kérdést, mintsem hogy megfelelné rá. Mert a tanítványoknak is tudniuk kellene azt, amit

kérdeznek. Mindezen kérdezőknek őstípusa Jób felesége, aki épp ilyen értetlenül nézi szenvedő férje hűségét. Az ő reakciója: átkozd az Istent és halj meg!

A megoldás Jób feleletében van: „Mint valami féleszű asszony, úgy beszélsz. *Ha a jót elfogadjuk Isten kezéből, miért ne fogadnánk el a rosszat is?*” (Jób 2,9-10). Az ember azért fordul az orvosához, mert bíz benne, és nem azért, mert kellemes a vele való érintkezés. Az alapvető kérdés: istengyermekségünk realitása (Só és mécs 22. old.). Hogy a gyermeket földi szülei is nevelik, és hogy ez annak sem mindig kellemes, nemcsak Pál fejtegeti (Zsid 12,4-13), az Ószövetségben a Pál által is idézett Izaiáson túl is el-elhangzik. A gyerek akkor is gyerek, ha éppen kikap, vagy nem éri fel ésszel a fájdalmas orvosi kezelést. A kereszténység nem csupán emberi ésszerűséggel bíró hittételek észbeli elfogadása, hogy pl. Isten van, hisz ennyit a Sátán is tud, de ez semmit sem változtat rajta (Jak 2,19). *Hitiünk „önmagunk Istenre való rábízását és rendelkezésére bocsátását jelenti* (Előd: Dogmatika, 390. old.).

Az alapvető kérdés: rábízom magamat, vagy sem?

Ha igen, nem hányhatom fel Neki a kellemetlenségeimet, mert akkor hol a rábízás? És ha elutasítom Őt, hogyan akarom számon kérni? Az ember vagy Jób, s akkor nem kérdez, mert bíz benne, vagy nem bíz benne, és akkor Jób felesége, s úgy beszél, mint valami féleszű asszony.

A féleszűség egyik fajtája: a korlátolt ember számszerűségeit kérni számon a végtelen Istentől. Aki tudomásul veszi, hogy kivétel nélkül mindenki meghal, kiborul azon, hogy Lisszabonban, vagy Auschwitzban, vagy bárhol mennyien haltak meg egyszerre. Krisztus idejében az is megzavart egyeseket, hogy Siloéban 18 emberre dőlt rá a torony (Lk 13,1-5).

Az anyagi természet egészét akár csodálni is, csak azon háborodni fel, ha annak a működése engem érint kellemetlenül. Pedig az anyagcsere, az anyagok egymásba való átváltása az anyagi testtel rendelkező ember mellett sem megy el észrevétlenül. Így érthető az is, hogy mikor ilyesféle problémával hiába küszködnek az apostolok, Krisztus azt mondja nekik: „ez a fajzat nem űzhető ki másképp, csak imádsággal és böjttel” (Mk 9,29) – amik ugyancsak az istengyermek rábízó magatartásának a megnyilatkozásai. Az emberi jóérzés üzembiztos megteremtése az istengyermeki gondolkodásba nem fér bele.

És ezek az alapvonalak akkor sem változnak, ha a történelmi korok árján a Rossznak új és új formája, alakja, arca merül fel. A természettudományos vívmányok az emberi egzisztencia törekeny és kiszolgáltatott helyzetén mit sem tudnak változtatni. Az atomhalálnak sem vagyunk jobban kiszolgáltatva, mint korábban a pestisnek. És amellet is megmaradhatott mindenki bensőséges istengyermeknek. A személytelen Rossz terhei – társadalom helyett állam, ember helyett rendszer stb. – nem pusztítóbbak, mint a személyes alávetettségek voltak (jobbágy, rabszolga), amiktől pedig Pál egyáltalán nem esett kétségbe (1Kor 7,17-24).

Az emberies gondolkodásnak a teteje, mikor valaki minden rosszat egyértelműen csak Isten büntető, „bosszúálló” eszközének tud tartani, a tanítványok fenn idézett kérdésének a jegyében. Előfordul, hogy valaki nem vállal egy konkrét elhivatást nagyon is emberi okokból (kényelem, gyávaság, érvényesülési vágy, gőg stb.), utána csődbe jut a maga akarta életformájával, és azt gondolja, hogy az Isten „visszavágott” neki! Pedig éppen mentőszándékú „elővágás” volt a hívás: el akarta vonni arról a területről, ahol előre látta a fenyegető csődöt. Csak azzal kell számolni, hogy az Isten Atyánk, és nem Shylock!

A Rossz kérdése tehát alapvetően és sajátosan elhibázott, ezért nincs is meg rá az áhított válasz. A bizalommal szenvedő Jóbnak bizalma révén érthetővé lehetne tenni egyet-mást, csak erre Jób éppen bizalma révén nem szorul rá, mert úgyis érti. Aki nem érti, azért nem érti, mert kívül áll ezen a bizalmon, de épp ezért nem is magyarázható meg neki az, amire csak ez a bizalom az egyenértékű magyarázat. „Akinek ugyanis van, annak még adnak, hogy bővelkedjék, de akinek nincs, attól még azt is elveszik, amije van” (Mt 13,12).

Isten igazságtalansága: a kegyelem

Nem megmondja Szt. Pál: Mid van, amit nem kaptál? (1Kor 4,7) És ha mindent kaptam, amim van, akkor nyilvánvalóan amim nincs, azt nem kaptam. És ha nem kaptam meg, hogyan lehetne felelősségre vonni azért, hogy nem csinálom azt, amit mások nyilván azért tudnak csinálni, ha tudnak, mert megkapták hozzá a megfelelő kegyelmet. Az elkopott, vagy kiüresedett keresztények jórésze az emlékeikben még meglevő keresztény fogalmak megmanipulálásával vigasztalja magát, nyugtatja meg a lelkiismeretét. A másokkal szembeni türelemhez, a hűséggel járó lemondásokhoz, ösztöneik fegyelmezéséhez – úgy mondják – *nyilván nem kaptam meg a megfelelő kegyelmeket!* Önmaga és a világ csődjeiért az Istent teszi felelőssé, ezt még azzal is aláhúzza, hogy a modern, demokratikus és humanista egyenlőséget az ennek-annak adott ilyen-olyan kegyelmekkel tulajdonképpen megsérti a Teremtő, és ezzel is hozzájárul az emberi vonatkozások közti feszültségekhez...! Akár a hitét vesztett, aki a génjeire hárítja a felelősséget (Só és mécs 84. old.)!

S a másik keresztény ezek hallatára akárhányszor csak zavarba jön. Nem veszi észre, hogy megkavart testvére nem az istengyermek evangéliumi egyenlőségében gondolkodik, hanem a felvilágosodás korának mechanikus egyenlőség-fogalmában, ami tulajdonképpen egy azonos állatfaj egyedeinek egyenlősége, mert hiányzik mellőle a paralel fogalom: a páratlan egyedde formáló hivatás! Még közösségi keretek közt is csődöt vall az az elgondolás, amelyik azt hiszi, hogy az egyén, szabad akarat, hivatás fogalomkomplexumának félretételével, pusztán az egyenlőség alapján megoldhatók a társadalmi kérdések. „Tévedés volt az a feltételezés – s ebben sokáig hittek a szocializmus hívei –, hogy a termelési eszközök államosításával, az állam hatalmának megszervezésével már automatikus és viszonylag sima fejlődés nyílik meg a szocialista országok előtt.” (Heti Világgazdaság, 1983. VIII. 20. – V. évfolyam, 34. szám, 5. old.)

Biztos, hogy a kegyelemtan az egész teológiának, az Isten és ember egész viszonyának, hitünk anyagának, a dogmatikának egyik leglényegesebb része. De az élethalakításunk sem lehet meg nélküle, akárhova osztjuk is be a kegyelemtant a teológia rendszerébe. Látási zavart vált ki, ha az erkölcszociológiában meg sem említik (Király Ernő: A keresztény élethivatás), mert az olvasó az emberi hűséget öntudatlanul is valami egyoldalú, humanista teljesítményként nézheti. Ezek a lapok azonban nem vállalkozhatnak arra, hogy a kegyelem egész finom, bonyolult és átfogó jelenségét megfelelőképpen elemezzék. Ez a teológiai szakmunkák feladata. Csak azt keressük, hogy *a gyöngye és esendő emberi lélek felől nézve, mit jelent számunkra a kegyelem.*

Semmiképpen sem jelenti szabadságunk csorbítását. Amit Atyánk egyik kezével ad, azt (Só és mécs 83. oldaltól) nem veszi el a másikkal. Kezdet óta világos, hogy én, az ember választok, döntök, valósítok, és enyém az eredmény az Úr szavai szerint: „...tanúul hívom ellenetek az eget és a földet: életet és halált, áldást és átkot tártam a szemetek elé. Így hát válaszd az életet, hogy te is, utódaid is életben maradjatok...” (MTörv 30,19)

Azonban alapvetően, egészében és részleteiben Istentől kapjuk mindazt a *képességet, erőt, energiát*, amivel létünket általában fenntartani, vagy bármilyen helyzetet megoldani képesek vagyunk. „Hogy is maradhatna meg bármi, ha Te nem akarnád, és hogyan állhatna fenn, ha Te nem hívtad volna létre?” (Bölcs 11,25)

Izaiás az Úrtól eredezteti az erőt: „...erőt ad a fáradtaknak, és gyámolítja a kimerültet. Még a fiatalok is elfáradhatnak... de akik az Úrban bíznak, új erőre kapnak...” (Iz 40,29-31). A zsidók is Krisztus *erejét* firtatták elsősorban (Mt 13,54; Mk 6,2-3; Lk 4,22), és később erre az erőre hivatkoztak az apostolok is (ApCsel 4,7; 10,38) üldözőikkel szemben is, híveik előtt is. A Szentlélek leszállásával „erőben részesültök”, mondja Krisztus az apostoloknak (ApCsel 1,8), és ők úgy hirdetik tovább, hogy az Evangélium „Isten ereje minden hívőnek...”

üdvösségére...” (Róm 1,16; 1Kor 2,5; 1Pt 1,5; 4,15). Egyéni nehézségeiben is azt hallja Pál az Úrtól: „...elég neked az én kegyelem...” (2Kor 12,9).

Az erő az ember számára felkészítést jelent: hogy legyen energiája, és meg is tudja csinálni mindazt, amire a maga akaratával elszánja magát. Ez az erő maga is sokoldalú, sokféle hatóképességgel. Érdemes az egyik finomságát külön is szemügyre venni: „...az Úr rendelkezése tiszta, *fényt gyűjt a szemnek...*” (18. zsoltár 9. vers), és: „...az Úr *nyitotta meg a fülemet, s én nem álltam ellen, és nem hátráltam meg...*” (Iz 50,5)

Az Isten ereje tehát a folyamat gyökerénél jön már a segítségünkre, amennyiben a két fő információszerző érzékünkön keresztül biztosítja számunkra a helyes és reális tájékozódást. És mindjárt ugyanitt vehetjük tudomásul ennek részünkről való előfeltételét (vagy ha tetszik: szabadságunk biztosítékát), hogy mindehhez az is kell, hogy én ne álljak ellen! Emberi oldalról nézve, a prófécia lehetősége is ebben rejlik: az Úr fényében az emberi információk egészen új rendbe állhatnak össze (Garrigou-Lagrange: *Perfection chrétienne et Contemplation*, I. kötet, 329. old.) s *az így előálló lényeglátás* biztosítja a páratlan lehetőségeket!

Az erőnyújtás és felkészítés után a kegyelem másik mozdulása felénk a *hívás*. Valójában az Úristen létünk minden pillanatában ezer oldalról, módon és hangon szól utánunk. Halkan ugyan és finoman, hogy ne rohanja le a szabadságunkat, de szól. Elmehetünk mellette vállat vonva, vagy észre se véve, ez a mi dolgunk, de Ő szól: „Nézd, az ajtóban állok és zörgetek. Aki meghallja szavamat és kinyitja az ajtót, ahhoz bemegyek...” (Jel 3,20). Így kapcsolódnak a dolgok: az Isten erőt ad és hív, s nekem kell meghallanom és nyitnom. Személyesen hív, „neveden szólítalak” mondja (Iz 43,1; 45,4) és hűséges gyermekei a gyermek Sámuellel felelik rá, hogy itt vagyok (1Sám 3,4). Krisztus is hív (Mt 9,13; Mk 2,17; Lk 5,32 stb.), s az apostolok folytatólag hivatkoznak is erre (1Pt 2,9). De kezdettől fogva hangzik a szemrehányás is: „...amikor hívtalak benneteket, nem jöttetek, oda sem néztetek, amikor a kezemet nyújtottam...” (Péld 1,24), „...mert hívtalak ugyan benneteket, de nem válaszoltatok, szóltam hozzátok, de nem akartatok rám hallgatni...” (Iz 65,12; 66,4), „...fáradhatatlanul beszéltem nektek, de nem hallgattatok rám, szüntelenül hívtalak benneteket, de nem válaszoltatok...” (Jer 7,13). Krisztus is felhányja a lakomára hívás példabeszédében a földet vettem, ökröt vettem kifogásokat, és hogy nem is ízlelik meg ezek a lakomát, pedig „hivatalosak voltak”. (Lk 14,24). Mindez egyszerre tanúskodik a hívó isteni szóról, ami azonban elengedhetetlenül igényli az ember igenlését is.

Az Egyház a maga liturgikus tanításában is gondosan ügyel arra, hogy pontosan mutassa be az isteni kegyelem és az emberi szándék közt ezt az *összjátékot*. Az „A” évben, az évközi 15. vasárnap olvasmányában hirdeti az Úr a maga kegyelmi szaváról: „...nem tér vissza hozzám eredménytelenül, hanem végbeviszi akaratomat, s eléri amiért küldtem” (Iz 55,11). – Aki csak ezt hallaná, esetleg azt hihetné, arról van itt szó, hogy az Isten tűzön-vízen keresztül, az ember félretolásával is, végrehajtja vagy hajtja azt, amit akar. És ugyanazon a napon az Evangélium a magvető példabeszédét hozza (Mt 13,1-23), ahol sorban halljuk az emberi változatokat: aki meghallgatja az Isten Országának igéjét, de nem szívleli meg – aki meghallgatja, örömmel be is fogadja, de az nem ver gyökeret benne – aki meghallgatja, de a világi gondok elfojtják azt – aki meghallgatja, megszívleli és termést hoz... Eléri azt, amiért küldtem: ez nem valami külső tárgyi, dologi esemény, hanem a maga személyes feladata, a mag elszórása, tehát a hívás és a lehetőség ereje. Mellette az ember feladata a földé: termést hozni, a valóság rendjébe emelni azt, amire hívást és lehetőséget kapott.

Ha főtebb, a természetfelettiről áttekintően szólva idéztem Delpet, hogy az ember csak az Istennel együtt számít embernek (Só és mécs 186. old.), a kegyelem, mint a természetfelettinek számunkra jól érzékelhető kisugárzó pontja, iskolapéldaszerűen illusztrálja ezt az együtttest. Ami azzal a következménnyel is jár, hogy a kegyelem lényegét csak megközelíteni is csak az Istent és az embert egyszerre és egyformán átölelve lehet. Aki

úgy vizsgálná mikroszkóp alatt, mint egy kődarabot, mindentől elválasztva és elhatárolva, vagy pedig akár az ember, akár az Isten, de az egyik helyzete védelmében szállna síkra a témában, csak a maga számára biztosítja a nehézségeket, az érthetlenséget. Isten a kegyelmeiben nemcsak igazságos, de élő is. Személy, aki személyesen fordul az emberi személyhez. Nem mechanikus, mint egy automata, amelyik ugyanarra a pénzdarabra ugyanazt pottyantja ki, hanem családapa, aki övéinek szükségletei szerint „kincseiből újat és régít szed elő” (Mt 13,52).

Ha nem szolgálsz – kinek szolgálsz?

Az Úr beszél népe hűtlenségéről: „Bizony régen széttörted már igádat, és széttépted bilincseidet. Így szóltál: Nem szolgállok tovább! Ugyanakkor minden magaslaton és minden lombos fa alatt lefeküdtél, te céda nő!” (Jer 2,20).

A szolgálat ma inkább csak egy divatos, de üres, tartalom nélküli szó. Használói csak önmaguk szereplését és fontosságát szokták érteni rajta. Ha tartalmi oldalról közelítve engedelmisséget mondunk, az egocentrikus lélek természetesen látja benne „egyénisége sérelmét”. Az alkalmazkodást esetleg mint „demokráciaelleneset” hátrítja el magától – addig, amíg erői teljében van. Ha elgyengülve senki sem nyitja rá az ajtót, az „elmagányosodást” panasolja fel, pedig csak az történik, hogy azon időnek erősei úgy viselkednek vele szemben, ahogy teljében ő is viselkedett az elesettekkel. Ritka kivételektől eltekintve, az elmagányosodás a társadalmi egoizmus logikus következménye.

Lukács György Naplójának 1910. május 29-i bejegyzéséből: „Csak egy kis belső produktivitás – és jól érzem magamat és nem kell senki. Jó volna valaki – de ki? Valaki, aki elég erős legyen, hogy tükör legyen... De csak tükör kell, hogy legyen... Mert az már bizonyos: nekem nem kell, amit a másik ember mond, csak olyan ember kell... akinek én tudjak beszélni”. (Világosság, 1984. július, 443. old.) (Még messzebbre és mélyebbre nyúlva, persze, akinek a lét végső gyökere és saját leglényegesebb kapcsolata nem egy Személy, hanem valami tárgyi, dologi minden, végtelen, anyag stb., az nyilván bebiztosította magának az elmagányosodást. Amennyire bizonyos a maga személy mivolta, annyira nyitva marad, hogy találkozik-e egy másik személlyel, aki hajlandó vele ilyenként kapcsolatot tartani. Ez mindegyikünk számára csak a Mennyei Atyáról holtbiztos!)

Egoizmus nélkül már az sem érthető, hogy egy kereszténynek hogyan lehetnek ezen a ponton nehézségei. Az alá-, fölérendeltség elutasítása a teremtés egész hierarchikus rendjét létrehozó Istennel való szembefordulást jelenti. (Király Ernő: A keresztény élethivatás, 498. old.) Krisztus egész egzisztenciája a küldetése iránti engedelmisség. (W. Kasper: Jesus, der Christus, 247. old.) Legyen meg a te akaratod – mondja újra és újra Atyja felé (Mt 6,10; 26,42; Lk 22,42). Nem a maga akaratát keresi, hanem azét, aki küldte őt (Jn 4,34; 5,30). Rokonainak, testvéreinek is azokat ismeri el, akik ugyanígy tesznek (Mt 12,50). És a mennyek országába is csak ezek jutnak be (Mt 7,21).

Az apostolok tanúsága ezt a vonalat folytatja. Krisztus engedelmissége hozta helyre az áteredő bűn engedetlenségét (Róm 5,19), a szenvedésből tanulta meg az engedelmisséget (Zsid 5,8), és engedelmes is lett mindhaláláig (Fil 2,8). Jeremiás panaszkodik, hogy „ez az a nemzet, amely nem akar az Úrnak, az Ő Istenének szavára hallgatni, sem a fegyelmet nem vállalja (Jer 8,28), az apostolok levelei nem fogynak ki sem általában, sem egyes konkrét vonatkozásokban az engedelmisségre való biztatásokból (1Pt 1,14; 2,13-18; Ef 6,5; Tit 2,9; Kol 3,20; Zsid 13,17), hisz ez nemcsak minden közösségi együttlétnek, de az egyéni alakulóképességnek is előfeltétele!

Ennek ellenére lehet ma hangokat hallani az *engedelmisség* ellen. Sokan a közelmúlt évtizedeinek bármilyen, egyéni vagy közösségi, tragédiáit egyszerűen arra vezetik vissza, hogy az emberek engedelmeskedtek. Ez azonban még egy pusztán humanista, de józan

történeti szemlélő előtt is téves egyszerűsítésnek minősül. Erkölcsileg pedig soha nem is lehetett az engedelmisséget bármiféle erkölcsi törvény ellen kijátszani, hiszen már maguk az apostolok, és éppen üldöztetésük közben, hangoztatják: „Inkább kell engedelmeskedni Istennek, mint az embereknek!” (ApCsel 5,29). S azok az idők és helyzetek, amikre ilyenkor hivatkozni szoktak, bőven tájékoztatnak éppen az evangéliumi gyökerű és indítékú ellenállásokról, vagy parancsmegtagadásokról. Hadd idézzem Serédi Jusztinián primás szavait 1944-ből, az Országtanács azon üléséről, ahol Tasnádi-Nagy András, az akkori felsőház elnöke puccsszerűen eskette meg Szálasit. Íme: „Szégyellem magam, hogy az egész ülésen csak magam állottam ki alkotmányunk és törvényeink védelmében. A többi tag (a képviselőház és a felsőház elnökei, a kúria és a közigazgatási bíróság elnökei, a vezérkar főnöke) hallgatott. Pedig mikor már egy tag bátran felszólalt, a többinek is megjöhetett volna a bátorsága. De nem jött meg. Ez Bethlen és Gömbös bűne, mert *teljes szervilizmusra nevelték a nemzet vezetőit*, az országgyűlés tagjait, a tisztviselői kart és a középosztályt, és mert következetesen megvonták a törvényhatóságok és városok autonómiáját, és a kormányzó előtt sokszor kifejezett kérésem és tiltakozásom ellenére Gömbös belevitte a pártpolitikát a hadseregbe és a tisztviselői karba, úgyhogy most, mikor legjobban kellene, senki nem mer, vagy nem tud ellenállást kifejtteni, úgyhogy akármilyen törpe kisebbség a nyakunkra ülhet.” (Kritika, 1983. aug. – 31. old. – Kiemelés tőlem.) A szöveg pontosan tanúsítja, hogy merre kell keresni a jellemtelen hajlongás és merre az erkölcsi tartás belső forrásait.

A helyzet igazi képére azonban az Úr utal a fejezetkezdő szentírási szakaszban: megtagadhatom az Istent, hátat fordíthatok neki, de a valóság nem a szavaimtól függ. *Semmilyen ideológia sem tudott még senkit magától valóvá tenni, mindnyájan megmaradunk függő lénynek, teremtménynek.* Szavainkkal mondhatunk bármit, de *teremtett pszichénk természete szerint keresi a forrását, s nem tud úgy létezni, hogy ne hajoljon meg valami felé.* Az Istenarcot eltakarhatom előle, tehetek mást a helyébe, vagy hagyhatom üresen a helyet, s akkor lehet hogy ostobán vagy találomra fog valami pótlék felé fordulni, mert önmagában nem tudja megtalálni önmaga forrását, – és ez a bálványimádás, az isten-pótlék! Naiv, aki azt hiszi, hogy kérdésbe lehet tenni az engedelmisséget! Csak az lehet nyitva, hogy *kinek* engedelmeskedünk. Nem az Istennek? Jó! Akkor Hitlernek?

Korunk bálványimádóinak legnagyobb száma valójában önarcképét helyezi a piedesztálra, mindössze a humanizmus, emberi jogok és egyéb ismert drapériák redőzetével árnyalva. Akik pl. házasság életük fegyelmével kapcsolatban elhárítják a hivatalos egyházi állásfoglalásokat, és *saját felelősségükre* hivatkoznak – valójában mire gondolnak? Mert napjainkban a felelősség mindenkinek a sajátja, és csak a sajátja, ha mondja, ha nem. Másrészt csak akkor beszélhetünk felelősségről, ha ténylegesen van is valaki, aki felelősségre von. Az Egyházat elhárítja, s vele valójában az Istent is – aki titeket hallgat, engem hallgat. Aki titeket megvet, engem vet meg, aki pedig engem megvet, azt veti meg, aki küldött engem (Lk 10,16). És mivel más földi, emberi instanciáról persze még kevésbé lehet szó, marad a *saját lelkiismeret*, ami amennyire helyénvaló, mint lelkiismeret, olyan képtelenség, mint végső felelősségre vonó fórum. Münchhausen báró a saját hajánál fogva nem tudhatja kirántani önmagát a mocsárból! Így a saját felelősség valójában teljes felelőtleniséget jelent, mert a lélek önmaga bálványa előtt hajlong, ez azonban csak a münchenhauseni meseötlek sorát szaporítja egygel.

Elutasítjuk az engedelmisséget, kiüresítjük a felelősséget, megtagadjuk az elkötelezettséget, az apostol szavai szerint: „...mind a maguk javát keresik, s nem Krisztus Jézusét.” (Fil 2,21) Elutasítjuk a szenvedést, vagy lázadunk ellene, a fegyelemben életellenes merevséget látunk, és nem az Isten barátságához vezető utat (Bölcs 7,14), hogy tudnánk akkor *vértanúságig* menő hűséggel szolgálni? Mert a szolgálat, engedelmisség, hűség hol

egyszerűbb, hol nehezebb, de végső fokon magáig a vértanúságig nyúlik, abban lesz teljessé, és a legkisebb engedelmség is ennek első szikráját hordja magában.

Krisztus sohasem ígérte a szegénység, betegség, öregség, halál, üldöztetés megszüntetését. Sőt azt is világosan látta, hogy az Evangélium újabb ürügy lesz az emberüldözés számára (Mt 10,34). Ezekre a természetes ember csak visszavágna (Mt 26,52-53; Lk 22,49-51), Krisztus ajkán azonban a természetfölötti biztatás hangjai szólalnak meg: *Ne féljete* (Mt 10,26; 10,28; 10,31; Lk 8,50; 12,32; 24,36; Jn 6,20), *veletek vagyok* (Mt 28,20), *az Isten az élők Istene* (Mt 22,32; Mk 12,27), és hogy *hamarosan eljövök* (Jel 22,20). Az ilyen hangokra ugyan a természetes ember mindig is felhorkan: „Kemény beszéd ez! Ki fogadhatja el?” (Jn 6,60-61) – a szekularizációs időkben ez még csak makacsabbul hangzik, de a kereszténység is annál határozottabban néz szembe a végsőkig való hűség elvárásaival.

II. János-Pál pápa az 1983. évi Lourdes-i zarándoklaton, a fáklyás körmenet alkalmával beszélt *a ma is aktuális keresztény vértanúságról*. Először sorban idézte Krisztus félreérthetetlen tanításait a tanítványaira váró vértanúságról: Mt 5,11-12; Mk 13,13; Lk 21,13; Mk 13,9-13; Mt 10,28; Lk 6,22-23; Lk 12,11-12; Jn 15,18-21; Jn 16,33. Azután így folytatta:

„Az Egyház Krisztus keresztjén született meg, és az üldözések keretében nőtt fel.

Így volt már a kezdeteinél is, az antik Rómában.

És ugyanígy lett később is. A századok folyamán különböző helyeken törtek ki egyházüldözések, és a Krisztus-hívók életüket adták a hitükért a legkegyetlenebb kínzásokon menve át.

S az Egyház vértanúságának története tovább íródott századokról századokra.

Ma, Lourdes-i zarándoklatom napján gondolatban az Egyház szívére szeretném ölelni mindazokat, akik korunk üldözéseinek vannak kitéve...

A hitükért való üldözések néha azokhoz hasonlítanak, amelyekről az elmúlt századokból számol be az Egyház vértanúságának a története. Ezek a diszkrimináció különböző formáit öltik magukra a hívők és az Egyház egész közössége irányában. És a diszkrimináció formáit néha ugyanakkor alkalmazzák, mikor elismerik a vallásszabadsághoz, a lelkiismeret szabadságához való jogot egyes államok törvényhozásában ugyanúgy, mint nemzetközi jellegű okmányokban.

Kell ezt még részletezni?

Az első századok üldözéseiben a halál, a deportálás és a száműzetés voltak a szokott eljárások.

Ma, a börtönhöz, az internáló vagy kényszermunka-táborokhoz és a saját hazából való kiűzetéshez még más büntetési módok is járulnak, kevésbé feltűnőek, de annál fájóbbak: nem véres halál, de a polgári halál egy neme, nemcsak egy börtönben vagy táborban való elkülönítés, de a személyes szabadságnak állandó korlátozása, vagy a társadalmon belül való diszkrimináció.

Hitünknek száz- és százezer tanúja él ma, akiket a közvélemény gyakran nem is ismer, vagy elfeledkezik róluk, mivel olyan sok dolog veszi igénybe a figyelmét, gyakran nem tud róluk más, mint Isten. Mindennapos jogfosztottságban élnek minden kontinens legkülönbözőbb területein.

Hívők, akik titokban kényszerülnek összegyűlni, mert vallási közösségüket a törvények nem ismerik el.

Püspökök, papok vagy szerzetesek, akik hivatásukat nem gyakorolhatják a templomokban vagy nyilvános összejöveteleken.

Szétszórt szerzetesek, akik nem folytathatják a maguk megszentelt életformáját.

Nagylelkű fiatalok, akiket megakadályoznak abban, hogy egy szemináriumban vagy vallásos nevelésen keresztül valósítsák meg a hivatásukat.

Fiatal lányok, akik nem kapják meg azt a lehetőséget, hogy egy közösségi élet keretében az imának és a felebaráti szeretetnek szenteljék magukat.

Szülők, akiknek nincs meg az a lehetőségük, hogy gyermekeiket hitük szerint neveljék. Férfiak és nők, munkások és értelmiségiek vagy bármiféle foglalkozást űzők, akiknek szembe kell nézniük azzal, hogy megfosztják őket, az őket érdeklő pályafutás vagy tanulmányaik lehetőségétől, csak azért, mert megvallják hitüket.

Mindezek a tanúságtételek csatlakoznak a bebörtönzöttek, internáltak és száműzöttek nehéz és fájdalmas helyzetéhez, nemcsak a katolikusok és egyéb keresztények, de más hívők vonatkozásában is. Mindez olyan dicshimnusz jelent, ami lelkiismeretük szentélyéből állandóan emelkedik az Isten felé, mint egy Neki minden biztonnal kedves lelki áldozat.

És nem szabad elfeledkeznünk a hitünk szerinti élet egyéb nehézségeiről sem. Ezek nemcsak a szabadság külső korlátozásaiból, az emberek, a törvények vagy a rendszerek ellenségességéből származnak. Ugyanígy eredhetnek olyan szokásokból és gondolkodásformákból, amelyek ellenkeznek az evangéliumi erkölcsökkel, és amelyek a társadalom tagjaira jelentős befolyással vannak. Szó lehet a materializmusnak vagy a vallási közönynek olyan levegőjéről, ami elfojtja a lélek vágyait, a szabadság egy olyan individualista és téves fogalmáról, ami összetéveszti valamiféle ingerlő ösztönkielégítési lehetőségét emberi hivatásának lehető legjobban való kialakításával, saját szellemiségével vagy a közjével. Az ilyesmi nem olyan szabadság, ami megalapozná az emberi méltóságot, és szolgálná a keresztény hitet. Azoknak a hívőknek, akik ilyen környezetben élnek, nagy bátorságra van szükségük, hogy világosan lássanak és hívek maradjanak, és jól használják a szabadságukat. Értük is kell imádkoznunk.

Jézus azt mondta, hogy azoktól féljünk, akik a lelkünket tudják megölni (Mt 10,28).

Az Egyház történetének minden szakaszában figyelemmel, külön megemlékezéssel és különleges szeretettel vette körül azokat, akik „Krisztus nevéért szenvedtek”. S az Egyház ehhez, mint egy elpusztíthatatlan emlékhez és állandó gondolhoz ragaszkodik.

Mai találkozásunk Krisztus Lourdes-i Szeplőtelen Szűzanyja lábainál, alkalmat ad arra, hogy kifejezést adjunk ennek az állandó megemlékezésnek. Imádkozzunk azokért, akiket bárhol és bármilyen módon, de üldöznek a hitükért.

Magának Krisztusnak a szavait idéztük. Testvéreink és nővéreink találjanak ihletre és erőre ezekben a szavakban. Legyen velük a Szentlélek, aki megvilágosítja a lelkeket, és a hitvallók szívét hősi erővel árasztja el. Az Isten szemében bizonyos értelemben úgy csillognak ők, mint az egész világon szétszórt fények, melyekből titokzatos módon az Egyház is erőt merít. Bárcsak mindegyikük megőrizhetné a maga belső békéjét, és valóban keresztény lelkierejét. Szilárduljon meg bennük a méltóságnak az az érzése, ami a lelkiismerethez és az igazsághoz való belső hűségéből születik. Az Úr adja meg nekik az üldözőiknek való megbocsátás és az ellenségszeretet kegyelmeit...”

Azon is érdemes elgondolkodni, hogy amiként a keresztény fizikailag nem válik el a világ fizikai törvényszerűségeitől, *létezési módjaiban a keresztény szellemiség sem vonatkozik el a teremtményi lét általános kereteitől. Ahogyan az ember nem magától való lét, úgy a fogalom teljességében végső cél sem lehet. Csak az Isten lehet önmaga célja. A teremtmény természetesen adja magát Teremtőjének, s ennek legteljesebb módja a vértanúság. És ha valaki bálványt választ magának, annak fogja adni magát, és szintén a vértanúságig! Azt megválaszthatom, hogy kit szolgálok, és kinek a vértanúja leszek, de mivel teremtmény vagyok, valakit mindenképpen szolgálni fogok, és annak többé-kevésbé a vértanúja is leszek!* Csak választani áll módomban, maga a tény elöl nem tudok kitérni!

Vagy nem lesz „vértanúja” az alkoholista az alkoholnak, s a drogos a kábítószernek? Az infarktusban az érvényesülést hajhászó az érvényesülésnek, az önimádó és gögös az elmagányosodásban önmagának? Valamiben mindenki felőrlődik és elhasználódik, legfeljebb

nem olyan látványosan, mint a vértanúság szó szerinti formái. De a pápa szavai szerint is a feltűnés nélküli keresztény vértanúk is százezerrel vannak...

Rá kell döbbernünk arra, hogy a reális Isten-közelség határai ma nemhogy nem felekezetek vagy világvallások, de sokszor még nem is „hívók” és „ateisták” között húzódnak. Elgondolkoztató, amit a Szentatya fent idézett szavaival egyidejűleg mondott Szolzsenyicin, az Oroszországból száműzött Nobel-díjas író Londonban, a Templeton-alapítvány díjának átvételekor: sokkal inkább lehetséges, hogy nyugatot belülről formálja pokollá a szekularizáció, mintsem kívülről a kommunizmus! (Communio, 1984. júl.–aug. 91. old.)

A becsületes keresztény élet magától értetődően torkollik bele valamiféle természetfeletti jellegű vértanúságba. De mivel a Sátán az Isten majma, az ő híveinek valami sátáni „vértanúság” jut osztályrészül. Valaki így számolt be a maga papi tragédiájáról: Én nem születtem vértanúnak! Az első pofon után úgy vallottam, mint a karikacsapás!

Egyikünk sem születik semminek, még szobatisztának sem. Csak eljuthat valahova, ha a kapott kegyelmeit kiegészíti a maga hűségével. De az a keresztény, aki ilyen módon fázik a vértanúságnak még a gondolatától is, egész életével és vérével mindenképpen akkor is tanú lesz.

Csak legfeljebb nem a Krisztusé!

Hamis vértanúságok

Ismeretes, hogy a kereszténység a vértanúságot is Isten hívásához köti. Az őskeresztények is helytelenítették az önkéntes vértanúkat: akik maguk jelentették fel magukat az üldöző hatóságoknál. És magatartásuk igazolását látták abban is, hogy azok közt, akik az üldöztetésben gyengének bizonyultak, aránytalanul nagy számban szerepeltek épp az önkéntesek. Ebben a vonalban megmaradva, ma sem tartjuk keresztényi stílusnak sem a hóbörgést, sem a provokációt.

Az emberi világ bonyolultsága révén azonban kétségtelenül vannak ezeken túlmenően is téves magatartások. Ezek lelkiismereti értékét csak az Úristen látja, de külső mivoltuk helytelensége ettől függetlenül is okozhat zavart a szemlélőkben. Éppen korunkban nagy a száma a hamis vértanúságoknak is, amik egyénileg az Úristen előtt vértanúvá tehetnek, és kihatásaik mégsem egyértelműek. Aljas és ostoba vezérek mögött is hányszor lehet találni lelkes igazságkeresőket, kiknek tisztalelkű felmorzsolódása látszat-glóriát fon egy méltatlan zászló köré.

Ami ma a világban hatékony mezőgazdasági és ipari termelésben, az anyagvilág törvényeinek és lehetőségeinek feltárásában, az emberi test és szellem hatékonyságának kifejtésében és erőinek megóvásában, a társadalom szerveződésében történik, az vagy közvetlenül az európai kultúra terméke, vagy gyökereiben arra megy vissza. A leggazdagabb és legöntudatosabb olajsejkeknek sem jut eszébe, hogy ne az európai civilizáció szerkentyűivel utazzék és ápoltassa magát, hadseregét, pénzügyeit és államigazgatását ne ennek mintájára szervezze meg, terroristáival ne az európai kultúra műkincseiből raboltasson magának. S mikor mindezekkel körülpárnázta magát, ezek erejével utasítja el mindezek gyökerét és lelkét: az európai kultúra ember- (és Isten-) fogalmát.

Az emberi jogokról ebben a tanulmányban már ismételtelen szó esett (Só 56. old.; Mécs 104. old.; Só és mécs 24. old.). Napjaink jellemzően égető kérdése, és jellemzően megoldhatatlan kérdése. (Lásd: Mérleg, 1984/2. szám, 155–165. old. és Documentation Catholique, 1983. április 3., 370–377. old.)

Az emberi jogok fogalma valójában arra a szálra fűződik fel, amin egymás után sorakoznak a görög és a római szellem, a kereszténység, a reneszánsz, a reformáció, a felvilágosodás, az amerikai alkotmány és a francia forradalom. Ezek hordozzák a *személyes*

erkölcs hitét és tételét, a hatalommal való ütközéseit, és az emberi jogok meghatározásában *az egyént akarják biztosítani az intézményes hatalommal szemben*. Ez ugyan nem mindig sikerült, és a sikerei sem egyértelműek, mert az így biztosított egyén a maga lehetőségeivel bőven és bűnösen vissza is élt. De közben mégis megteremtette mindazt, ami a kultúrájában szép és érték, amit az olajsejkek is magukénak akarnak, miközben az iszlám jog fanatikusai elutasítják ennek a kultúrának lelkét és gyökerét, az ember feltétlen, objektív értékét. Pl. a nő, az asszony hivatalos eljárásaikban, bíróságaik előtt, a személyi kártérítés eseteiben csak fele annyi értéket jelent, matematikailag is kifejezve: pénzben, bírságban, mint a férfi. A szexuális erkölcsöt ma is nyílt színi korbácsolásokkal és megkövezésekkel védenék. És ezzel az öntudattal vittek 1981-ben az UNESCO elé is egy *iszlám nyilatkozatot* az emberi jogokról.

A marxizmus még átfogóbb érdektelenséggel áll az egyénnel szemben. Az ő felfogása szerint a hatalom a párton keresztül a proletariátus egészének a kezében van, s ezért nem áll fenn olyan feladat, hogy ezzel szemben bárki egyént védeni kellene. Csak a kapitalizmus külső vagy belső visszatérése ellen kell védekezni, de ez ellen sem az egyént, hanem a szocialista tábor egészét kell védeni. Az eltérő felfogást az is jól mutatja, hogy 1945-ben, az emberi jogok tárgyalásakor az ENSZ-ben a szocialista államok üresen szavaztak.

Bár az európai álláspont is messzemenően magán hordja az emberi korlátoltság és bűnösség minden jegyét, azt sem lehet tagadni, hogy ami szép és nemes van benne, az még áttételeken keresztül is kultúrájának a természetfelettibe tapadó szálaira megy vissza. Míg a tőle különböző felfogások becsületes hozzáállásaikban is teljesen a saját történelmi-emberi vonásaikba tapadnak. Így az emberi jogok fogalma és kezelése is jelenthet vízv választót a természetes és természetfeletti között, és a legmesszebbmenő nemzetközi iparkodás mellett és a humanizmus minden emlegetése ellenére is, a természetfeletti lefedezése nélkül az „emberi jogok” bármi eredményt mutatnak is fel, azt nem tudják garantálni, hogy épp a konkrét embert megvédik az üldöztetés és kiszolgáltatottság bármilyen formája ellen.

Mert a természetfeletti lényeges különbséget jelent, nem csak valami szépen hangzó, hangulati ráadás.

Kicsinek lenni!?

Ismert és vonzó keresztény kép: Krisztus a gyerekek közt. És mondja is: ha nem lesztek olyanok, mint a gyermek... (Mt 18,3) Aztán Kis Szt. Teréz, Foucauld a kis testvérekkel és nővérekkel, a focolarini és Caretto, és, és... a kicsiség dicsérete nem akar szünni. Nem vitatja, nem tagadja senki. Lelkiéleti, sőt mozgalmi program is lesz belőle. S ennek megfelelően a szolgálatból is, ami szintén nem szűkölködik címekben szövegekben és programokban. A valóságban nehezebben megy a dolog, mert a szekularizált és egocentrikus lélek helyes célkitűzéseitől még megmarad ugyanennek. Hogy megváltozzék, le kellene tennie egész feszítő evilágiságát. Mert amíg az lüktet benne, az Isten Országát terjedését is csak úgy tudja elképzelni, hogy egyikük Krisztus jobbán, másikuk balján üljön az Ő dicsőségében (Mk 10,37).

Bár napjaink ehhez futószalagon szállítják a példákat, nem fogjuk fel, nem vesszük észre őket, mert ugyanabban a fertőzésben leledzünk. Azért érdemes részletesen megnézni legalább egy kiugró esetet.

A 30-as, 40-es években tömegek ismerték nálunk Nagy Töhötöm, fiatal jezsuita atyát, népszerű nevén: Nagy Töhöt. Friss intelligens, akaraterős, nálunk ritka szervezőképességgel megáldott és áldozatos életű ember volt. Rendtársával, Kerkai Jenővel együtt a KALOT, a magyar katolikus agrárfjúság mozgalmának, a két világháború közti egyesületeink kétségkívül egyik legenergikusabbjának létrehívói és mozgatói. Bár Kerkai is kiugró embertípus volt, Töhi még színesebb, és egész pályájában jellegzetesebb alak.

A mozgalom ugyan világnézeti jelleget viselt, de mozgató ereje és tömegvonzása kétségkívül a megoldásra váró agrárszociális kérdéseink iránti érdeklődésében és programjában rejlett. Ez gyűjtötte össze híveit is, ellenfeleit is, és így bizonyos értelemben koordináta-rendszerűen szolgálhatott egész korabeli társadalmunk áttekintéséhez.

Töhiék meg voltak győződve céljaik helyességéről, látták a külső és belső magyar helyzetet, benne mintegy a végítélet előszelét, és önmagukon kívül még csírájában sem láttak olyan erőt, ami itt a katolikus magyarság túlélését biztosítaná. Az ilyen látás azonban óhatatlanul prófétát formál a látóból, és áruolt mindenkiből, aki akár csak kérdezni is mer. Eluralkodik az autoritatív és erőszakos hang, kifelé is, befelé is.

A Nagy Cél feltétlen bővölete semlegesít minden önkritikát is, mikor eszközökről és utakról van szó. Így aztán a leventemozgalom eluralkodásakor olyan szoros kapcsolat jött létre Töhiék és a leventék közt, amin nem egy bensőséges hívő lélek csóválta a fejét. Igaz, hogy az akkori országos leventeparancsnok is gyakorló katolikus volt, igaz, hogy mindez nagy mozgási szabadságot, sőt anyagiakat is jelentett a KALOT-nak, de a sodródás benyomásának olyan botrányát is, amit bőven kihasználhattak azok, akik a KALOT tiszta céljait sokkal kevésbé tudták, mint amennyire szerették volna megtámadni.

Azután jött a frontátvonulás, mikor is Töhi a nagy felfedezők-utazók ügyességével siklott keresztül két fronton, jutott el Debrecenbe, vette fel a kapcsolatot a megszálló csapatok parancsnokságával, akik ennek következtében 1947-ig rajta tartották a kezüket, megakadályozva azt, hogy a helyi hatalmak már 1945-ben felszámolják a KALOT-ot, amit szívből szerettek volna. A létért küzdve most pontosan ellenkező irányba sodródott a mozgalom, mint korábban, még a MIOT-ba is belépett, az országos ifjúsági csúcsszervezetbe, ami által a világban az egyetlen olyan katolikus mozgalommá avanszált, amelyik egy materialista csúcsszervezetbe tartozik. Ezt már néhány elkötelezett szemlélőn kívül, csak általános felhördülés fogadta.

Nem csoda, hogy így a mozgalom szembekerült az ország primásával is, ami a szenvedélyes Töhinél személyes ellenszenvbe és támadásba is átment. Ennek következtében rendje Dél-Amerikába helyezte át. Ezután már gyorsan peregtek a dolgok. Teológiai tanár lett, az itthoni tapasztalatokkal indult neki az ottani nem kisebb problémáknak, és az itthon kialakult öntudattal és keserőséggel került szembe ottani püspökével is, míg el nem hagyta rendjét és papságát. További élete külső kereteinél sokkal érdekesebb és jellemzőbb belső alakulása: most ugyanis szabadkőművesse lett. Régi intelligenciájával és rámenősségével végigdolgozta magát az egész szabadkőműves ranglistán, a legfelső fokozatig. Keresztény múltjából és kalandos egyéniségéből adódóan most azt a regényes célt tűzte maga elé, hogy felszámolja a szabadkőművesse és az Egyház közti évszázados ellentétet, és békét hoz létre köztük. Még a Szentatyához is benyújtott egy ilyen értelmű tervezetet, ezt a munkáját és egész életét egy nagy önéletírásban közölve a nagyközönséggel. Az egyre jobban saját gondolatai rabságában élő ember egészen irreálissá lett. Róma csak hallgatott, de a szállongó hírek szerint a szabadkőművesek, akik eddig jezsuita múltjáról nem tudtak, most végezni akartak vele, mint egy befurakodott kémmeleg. Hazamenekült, ahol mindezek után lakást és egy irodalmi íróasztalt kapott, majd rövidesen meghalt.

Életének igazi nagy tanulsága azonban még mindezek mögött van. Az említett önéletírás beszámol ifjúságáról is, amikor a rendi növendék sem a teológiai elmélyülés vonzza, hanem a tervbe vett jövő társadalmi szervezést készíti elő. Már akkor ebbe az egyetlen szervezetbe akarva tömöríteni az egész magyar társadalmat, hogy felemelje a magyarságot, a katolikumot és saját rendjét is. Az indián regények hőseinek kamaszosan fölényes és kizárólagos céltudatával.

A tragikus azonban az, hogy az intelligens és becsületes fiatal szerzetes a nagy szervezeti célok bővületében elmegy az Isten Országáé dolgai mellett, amik emberi céljait elmélyíthetnék, és őt magát egyensúlyban tarthatnák. Későbbi papi életében, saját

beszámolója szerint épp így nem jut ideje a breviáriumra, elmélkedésre, imára (átfogó szellemi elmélyülésről nem is szól), mert minden percét és energiáját elnyeli az országos mozgalom. A mag túskebokorba hullott, a természetfölöttit elnyelte a természetes.

Töhi saját maga által rögzített, már ifjúkorában meggyökeresedett gondolkodása iskolapéldája a mai ember (és sokszor a mai keresztény!) zsákutcájának ebben a kérdésben. A természetes, amiért kiáll, önmagában szép, jó és becsületes. De amikor a természetfeletti helyére rakja, azt helyettesíti vele, bálvánnyá lesz, s ilyenként romboló erővé. Töhi gondolataiban ez így folyik le: a tömeg jogokat követel – aki nekik *jobb életet* ígér, abban bíznak, *annak az istenében hisznek* – az igazi, mai *apostoli* feladat a szociális igazságért való küzdelem, és a tömegek szociális megszervezése – *mindig az élen kell maradni* – a fiatalokat azáltal megtartani az Egyházban, hogy az ember *eszményt, célt* ad nekik: *az igazságos életre való reményt* – (T. Nagy: Jesuiten und Freimaurer, Wilhelm Frick Verlag, Wien, 1969, 119–122. old.) – az imát mindig lenézte: a világi értelemben „dolgozók” viszik az Isten ügyét, nem az imádkozók (313. old.) – kieroszakolta a breviárium alóli felmentését is, hiszen az egy *idegen nép* szép szövegei, és olvasásuk arra az időre megy vissza, mikor a szerzeteseknek nem volt egyéb dolguk, mint saját lelküket megmenteni (67–68. old.).

Állítások, mik történelmileg sem igazak, az Evangélium ellenzőinek érzelmi világából táplálkoznak, és propagandájukból ismertek, de egy intelligens jezsuita is gondolkodás nélkül átveszi őket. Mert ami őt mozgatja, az szép, emberi és természetes ugyan, de bálvánnyá lesz, ami végül őt magát is felfalja, amikor a nagyobb nyomaték kedvéért ebből természetfelettit csinál, ennek érdekében a valóban természetfelettire csak legyint. Végző soron azonban a valóságban az ellene való ágálás mit sem változtat, maga a felületes és rövidlátó ember azonban úgy jár, mint aki fejfelé ment a falnak...

S ugyanakkor az ember kinyithatja és szembesítheti vele Lallement-nak, saját XVII. századi rendtársának a lelkiéleti tanítását, ami a lelkiéleti írók között maradandó és máig is használt, hisz legutóbb 1960-ban adták ki (Lallement: Geistliche Lehre, Johannes Verlag, Einsiedeln). Ebben mondja az író a rendi feladatokról: „Die Gesellschaft muss durch die gleichen Mittel erhalten und gefördert werden, durch die sie errichtet worden ist, dass heisst durch übernatürliche. So sollen wir nicht danach begehren, dass unsere Patres zu Kardinälen oder Beichtiger in Königshäusern erwählt werden. Denn es wäre eine Beleidigung unseres Herrn, wollten wir ein Werk, dessen Urheber er so offensichtlich ist, durch die Gunst der Fürsten stützen und seine Erhaltung von irdischen Mächten erwarten. Gott und die Tugend werden die Gesellschaft erhalten” (uo.: 56. old.) (A rendet ugyanazokkal az eszközökkel kell fenntartani és fejleszteni, amelyekkel megalapították, tehát természetfelettiakkal. Azért nem is szabad az után vágyódnunk, hogy rendtagjainkat bíborosoknak vagy uralkodó családok gyóntatóinak válasszák ki. A mi Urunkkal szemben lenne sértő, ha egy olyan intézményt, melynek nyilvánvalóan Ő a kezdeményezője, a fejedelmek kegyeivel akarnánk megtámogatni, és a fennmaradását földi hatalmaktól váránk. A rendet Isten és a maga erényei fogják fenntartani.)

A széles áttekintés és reális előrelátás amúgy is igencsak töredékesen fér bele a korlátolt teremtmény lehetőségeibe. A történelem nagy csatái és hadjáratai tanúsítják, hogy a vezetőknek vannak előzetes elgondolásaik, és az események lezajlása után meg lehet állapítani az előállt új helyzetet. A kettő közti összefüggés sokkal billenékenyebb valami. A második világháború közbeső eseményei és átfogó vége is mennyi olyan momentumot tartalmazott, amit senki sem akart, amivel senki sem számolt.

De a békeállapot átfogó eseményei és szervezetei nem kevésbé bekötött szemmel szólnak bele az ember sorsába. Csak építjük a gyárat, mint eddig is tettük, s kipusztulnak a halak a folyókból, az erdők a hegyekről, s egyszerre elporlanak azok a szobrok, miknek évszázadokon keresztül nem volt semmi bajuk. Milyen jó, hogy rábukkantunk olyan kémiai szerekre, amikkel több éhes szájnak tudunk gabonát termelni, és egyszerre egy megmérgezett

glóbuszal állunk szemben. Minél átfogóbban nyúlunk a pénzügy, az ipar, a társadalom dolgaihoz, annál kevésbé sejtjük, hogy azon az eredményen kívül, amit célba vettünk, mi minden és milyen jellegű, álmunkban sem gondolt helyzettel fogunk szembenállni. Igazolásként annak, hogy a teremtmény szerves hatásköre: ameddig a kezünk elér.

Az önmagával eltelt emberben azonban ezek az aggályok fel sem merülnek. Ezért kezd háborúkat, amikbe belebukik, vagy tornyokat, amik sok energiát visznek el, hogy aztán haszontalan csonkokként éktelenkedjenek. Hogy evilágban mindez így történik, nem csuda. Dehát jószándékú, lelkes és iparkodó keresztények miért nem olvassák a Lk 18,28-at?

Dehát a tövisbokor is maradandó, és mindmáig lesi a körébe hulló magot. Ma is van gyűrűző hullámok közt evickélő pap, aki teológus korában már a pápaválasztás megreformálásának problémájával foglalkozott, s baráti köre ugyanúgy azt gondolta, mint Töhiék, hogy velük kezdődik az új világ. S a nyugati, nemcsak szabadon, hanem vadul is burjánzó „teológiában” hányan és hányan gondolják, hogy a modern világ számára ők mentik meg és át az egész Evangéliumot.

És közben hangzanak a szavak kicsiségről, demokráciáról, pluralizmusról. És mind jobban szaporodnak az egyetlen és kizárólagos megoldást ismerő próféták. Akik egy egész országot, vagy a szellemi fejlődés egészét, de akár a nagyvilágot, vagy az Egyház teljességét vélik kizárólagosan maguk által megmenthetőnek. Napjaink Nagy Sándorai, Attilái vagy Dzsingisz kánjai.

A természetfölötti azonban a gyermekséget ajánló krisztusi szóban van. A teremtmény korlátolt, a Fazekas körülhatárolt edényeket készít, az átfogó határtalanság a Teremtő birodalma. A végtelenségbe kilovagolni és azt meghódítani akarni persze ma sem kevésbé csábító, mint amikor először hangzott el, hogy „olyanok lesztek, mint az istenek” (Ter 3,5).

És persze a kicsi nem egy meghatározott hossz mérték. Minden hivatás a maga természete szerinti körzet gondozásával jár, mint az orvos körzete, a pedagógus iskolája, a pap plébániája stb. A hivatás élő és szerves lévén, természete és körzete az idők folyamán egyként és messzemenően tágulhat: a plébánia egyházmegyévé nő a püspökké lett pap kezében. És elérhet oda, amikor joga és kötelessége akár a pápaválasztás mikéntjével foglalkozni. De ha teológus korában akár ezt, akár szociális társadalomszervezést művel, akkor kimarad a teológia és a lelkiélet, az időszerű kötelesség helyét elfoglalja az éretlen hobbi, az Evangélium bensőséges kicsiségét egy irreális, de gögös és feszítő utópia (Só és mécs 65. old.).

A kicsiség jelenti: ameddig a magam evangéliumi helyén a kezem ér. Ameddig a kezem ér, az kegyelemmel támogatott, természetfölötti lehetőség. Az ezen túlmenő szervezési tipródás: az evilág strébersége. Akkor is, ha az Evangélium zászlóját hordja.

Mindez nem a természetes és szép emberi törekvések tagadása akar lenni, csak annak az átfogó rendnek és egyensúlynak a hangoztatása, ahol a természetfölötti is megkapja a maga helyét. Rá legfeljebb azért kell külön vigyáznunk, mert a természetes mindenütt jelen van, a természetfölöttit csak mi tudjuk hordozni az Evangélium valósításával. Ezért a kereszténységet, a tényleges kereszténységet a természetfölöttiről lehet felismerni. Ez a mi jegyünk. A természetes is megvan, de az mindenkivel közös, nem megkülönböztető jellegű. Van, amikor választásra akarnak kényszeríteni bennünket a kettő között, de ezt a képtelenséget sohasem vállaljuk. A liturgiából, a XVII. évközi vasárnap könyörgése cseng ide: Istenünk, ... aki nélkül semmi sem szent, semmi sem állandó... vezetéssel úgy használjuk a mulandó javakat, hogy már most a maradandókhöz ragaszkodjunk.

És ennyi elég is ahhoz, hogy keresztény legyen az egyén és a közösség, és keresztény legyen a lelkiélet mindkettőben, ma éppen úgy, mint a kereszténység elmúlt időiben.

Écrasez l'infâme!

Voltaire kiáltotta el újra és újra az Egyházra vonatkoztatva: tiporjátok el a gyalázatost! Egyébként persze minden kézikönyv tanúsága szerint a felvilágosodás, a tolerancia és a szabadság bajnoka volt. S ez a hang Néró fáklyáinak idejétől mindmáig legfeljebb szavaiban, fogalmazásában változik, de lényegében nem csitul. Napjainkban az jelentheti vele kapcsolatban az újdonságot, hogy felkapják keresztények is, hol nyíltan, valami önostorozásképpen, hol, mint egy rossz lelkiismerettel csöndben, magukban gyötrődve.

De egy higgadt elgondolkozás is kénytelen megállapítani, hogy akár a kereszténység átfogó történetében, akár egyes keresztények magatartásában és tetteiben a botránykrónikákhoz való nyersanyagot nem kevésbé lehet megtalálni, mint más földi kisemberek és hatalmasok, intézmények és birodalmak háza táján. S az Egyházon belül lévők esetleg még többet is látnak, és főleg fájóbban érzékelnek, mint mások.

Vannak körünkben felnőtt fiatalok, akik öntudatoskodásuk döntő idejében kiábrándultan, vagy dühödt lázadással fordítanak hátat. Vannak, akik egy törekvő élet végén cinikus közlegyintéssel térnek napirendre az Egyház felett. Vannak, akik évtizedes becsületes kereső munka után talán ismételten is megállnak a kapuink előtt, aztán fejcsóválva mégis tovább mennek.

Vannak, akik őszintén tőlünk várnának orvoslást a beteg minden gondja-bajára. A végső igazságok tényleges birtokában hogy nem világítanak az égről mindent elsöprő fénnel azok a tételeink és rendszereink, amik megoldást jelentenének a mindennapi emberi élet számára, a kicsik bajaira és a hatalmasok gondjaira, a tudomány igazság-, és a művészet szépség-keresésére, a betegségekre és zavarodottságokra, az önzésre és a hataloméhségre, az égető értelemkeresésekre és viszkető bőrünkbe-nem-férésre?

És ki mondaná közülünk, hogy nincs igazuk, ki mondhatná azt, hogy magányos, csöndes estéken mi magunk is nem kérdezzük magunktól ugyanezeket, – de ki tagadhatná közülünk azt a leírhatatlan érzést is, hogy ezenközben mégis valahogy és valahol, egy rendkívül finom ponton, mint egy lemezjátszó beragadt tűje, eltévesztjük a tovább vivő pályát, és értelmetlen monotoníával hajtogatjuk ugyanazt, a magunkét, de nem az Istenét.

Átejthet bennünket, hogy érveléseink teljesen helytállóak lehetnének bármelyik politikai párt központi bizottságában, bármelyik multinacionális vállalat igazgatótanácsában, vagy egy nemzetközi kutatóintézet elnökségében. Mert mindezek eltérő méreteik és jellegük ellenére is ugyanabba a súlycsoportba tartoznak, mint a fenti vádak, érvek és gondok, ti. teljesen földiek. A földi tömegvonzás ereje hat rájuk, és egyformán hat rájuk, s ennek jegyében érthetők és értelmezhetők. Úgy nagy általánosságban persze tudjuk, hogy a kereszténység simán és ellentmondás nélkül nem illeszkedik ebbe a keretbe, mert, mint ez a fejezet végig hangsúlyozza, a kereszténység, amellet, hogy itt a földön él, lényegében természetfeletti is. De ahogy nem szoktuk ezt tagadni, úgy nem szoktuk átélni sem. Mint egy távoli alaptételt elfogadjuk, de amikor percenként beleütközünk az Egyház nagyon is hétköznapi valóságába, nem is gondolunk a tétel alkalmazására.

De hát a jószándékú Nikodémus nem ugyanilyen értetlenül hallgatta Krisztust (Jn 3,1-21), mint a hatalom birtokosai: Pilátus (Mt 27; Jn 18-19) és Heródes (Lk 23)? Azt a Krisztust, aki a jelentéktelen kisemberekből válogatta össze legközvetlenebb híveit, aki már kezdetben beengedte közéjük, és később sem távolította el az árulás világtörténeti névadóját, akinél nyoma sincs a tudatos szervezés akár katonai, akár társadalmi módjainak, aki vesztőhelynél külön fizetéssel nem tudta övéit toborozni (Mt 10,16-23; 16,24-28; Mk 13,9-13; Lk 21,12-17), és nemcsak abban a pillanatban, hanem ugyanezt egyúttal gondosan előre is vetítve a jövő korok egészére. Mi pedig szinte automatikusan kihomorítunk ez, és ennek minden következménye elől.

Egy évszázadokkal korábban élt szentet ünnepelnek valahol, és a papnak a liturgiát bevezető első mondata így hangzik: A szentek koruk *haladó* emberei!

Az állítás nem tagadható, de a szóhasználat gyökere nem evangéliumi, lelkiéleti, egyházi, hanem közéleti. Akik eredetileg használták, bennünket nemcsak hogy bele nem értettek, hanem egyenesen vádló hangszílyal szegezték ezt nekünk. Amellett, mikor az illető szent élt, ez a szó még a jövő századok homályában rejtőzött. Az említett esetben azonban a pap az első mondatával a szentre, s rajta keresztül magára és az egész Egyházra rá akarja teríteni azt a divatos ideológiai esőköpenyt, amit éppen megvonnának tőle. A liturgikus ünnepnek is amellett kell letennie a garast, hogy mi is hozzátok tartozunk, a ti csillagaitok után járunk. Dehogyan tagadja a betlehemi Csillagot, de hogy az az időszerű ünnepeken kívül és túl egész egzisztenciáját kitöltse, és sajátosan végső és kizárólagos élettartalmat és tájékoztató iránytűt jelentsen számára – mellékesen nem jobban, mint a maguké azok számára, kiknek az árnyékába húzódik, – no, erről szó sincs!

De gondolatban fordíthatunk is egyet a dolgon. Mi lenne, ha a keresztények, egyenként és összességükben ilyen csúsztatások és megalkuvások nélkül élnének itt a világban? Vannak, akik az emberi helyzet ismeretében ezt még szerencsétlenebbnek tartanák. Most látják az esendőségünket, és azt hányják a szemünkre. De ha nem látnák, nem kevésbé gyanúsítanak vele, csak az eltussoló szemfényvesztés, csalás és hazudozás, vagy manipulálás vádjával is megtoldanak. Hiszen az ösztönember gyűlöletét mindig kiváltotta már az is, hogy minden gyöngeségünk mellett el nem hallgat sorainkból sem az erkölcsi rend követelése, sem a természetfelettiről való tanúságtétel. (M. Pfliegler: *Priesterliche Existenz*, Tyrolia, 1953. 124. old.)

És nem bémúlna le a jószándékú kereső is valami anyagi tisztaságú társadalmat látva maga előtt? Nem mondaná-e, hogy ez ugyan nagyon szép és vonzó, de nekem nem való, aki testből és vérből való gyöngye és esendő ember vagyok. Nem lenne-e valójában emberfölötti az, amit sokszor mai gyöngeségében is ilyesmik hangoztatásával vélnek félretolhatni? Mikor zűrzavaros korunkban becsületes és súlyos egyéniségek nyíltan is feltesznek ilyen kérdéseket, hogy Mért vagyok katolikus?, vagy Mért maradok az Egyházban? (Ratzinger: *Miért vagyok még az Egyházban?* A mustármag reménye: 93. old. – Hans Urs von Balthasar: *Kleine Fibel für verunsicherte Laien*, Johannes Verlag, 1980.) – a feleletek egyik oldala éppen a kereszténység foltjaiban is emberszabású mivolta. Le lehet sajnálni, mint egy kikopott papucsot, de éppen kopottságában otthonos és testre illő.

Aki azonban a földi dolgok közé mélyen evilági göggyével és fennkölt elvárásaival illeszkedik bele, annak számára ez a látás és ez az okoskodás sohasem lesz elfogadható. Ahogy a zsidók sem ácsnak képzelték el a Messiást. És ahogyan az Úr általában mondja: a ti gondolataitok nem az én gondolataim, és a ti utaitok nem az én utaim (Iz 55,8). A Mennyei Atya emberi és emberies formájában is tűri és használja az Egyházat. A megtérést ugyan folyton sürgeti rajta (Só és mécs 63. oldaltól és a 126. oldaltól), de így is tűri és használja. Hogy a természetfölöttihez van-e közünk, van-e hozzá csak némi érzékünk, azon mérhető le, hogy Atyánk magatartásának hasonlóságára képesek vagyunk-e tiszta elvárásokkal és egyúttal reális helyzetképpel, de féltő szeretettel is fordulni az Egyház felé?

Egyéb és másutt való részletproblémák az Egyházzal kapcsolatban egymásra tolnak és halmozódnak. Aki sértődötten és sértegetően védi védhetetlen dolgainkat, nem hihet igazán a természetfelettiben, hisz akkor nem zavarná, ha valami a természetesben nem intézhető el. De nem hihet az sem, aki ugyanezek miatt elhatárolja magát tőlünk, hiszen különben tudná és számítana rá, hogy az Isten Országában nem ez a végérvényes szó.

Természetfeletti szemmel nézni az Egyházat, ezt jelenti: a valódi hibát vinni és dolgozni a kijavításán, az üres vádak mellett nyugodtan elmenni, a tisztaságát ugyan nem reklámozni, de úgy élni és lélegezni benne és belőle, mint a hegyi levegőből a hegyek között lakó.

Nincs tér egy ilyen szűk keretű tanulmányban arra, hogy az egyháztan egészét és összefüggéseit hiánytalanul végigkísérjük. Az azonban biztos, hogy *nem tartozhatunk félig hozzá*: kegyelmeit használva, és közben azt gondolva, hogy kontesztálással mentesülünk a gyöngeségei alól. Egy vagyunk vele, ahogy rávetülnek a személyes hibáink is, úgy ránk is az Egyház átfogó gyöngeségei. Hűségünk enyhíthet valamit rajta, kontesztálásunk Kám szerepébe süllyeszt (Ter 9,20-27). Ugyanaz a helyzet áll elő, ha az Egyház tanai és rendelkezései közül kiemelünk egyet-kettőt azzal, hogy ezek ma már elvetendőek, vagy akár mindig is hibásak voltak. S azontúl a hitünket az jellemzi, hogy pocskondiázzuk a kifogásoltakat, és hirdetjük helyette a magunk konstrukcióit. Arról nincs is szó, hogy racionálisan hol és mennyiben van, vagy lehet igazunk: „ha a törvényt ítéled meg, nem vagy a törvény megtartója, hanem bírója” (Jak 4,11), még akkor is, ha éppen csak emberi rendelkezésekről van szó. A stílus és magatartás erőszakossága, az evilági haszonelvű gondolkodásba való beleragadtsága mutatja az Evangéliumtól való idegenségét. És ennek a magatartásnak van még egy olyan teljesebb formája, mikor valaki az Egyház egészét olyan romlottnak, és a maga igazságot szomjazó lelkiismeretéhez méltatlannak tartja, hogy egy ugrással, vagy lépésenként távolodva elkülöníti tőle önmagát és az általa gondozott igazságot. Esetleg még az elszakadás fogalma sem merül fel benne, hiszen éppen ő van az igazság birtokában, a többieknek kell tisztázniuk a maguk helyzetét.

És feltétlenül ellene szól mindezeknek a helyzeteknek az őket kísérő sok-sok nyersség, önállóság, evilágiság. Ha gyűlölet nem is mindig, de ellenérzés és ítélkezés, önmagának a másiktól való elhatárolása bőven akad. És akár ugyanazon berkekben esküsznek az „üres pokol” elméletére, mert a végtelenül jó Istennek feltétlenül meg kell találnia azt a módot, hogy így, vagy úgy, de mindenkit üdvözítsen. De ha a másik – akár egy tisztulás után is – de egy örökkévalóságon keresztül az Istennek jó lesz, akkor a mai tüzes ellenfele hogy fog vele összeférni? Az üdvözülők együttesét komolyan véve, nem nevelés a sok földi távolságtartás?

A hatvanas években futott nálunk egy kiváló Jeanne d'Arc film. Egyebek mellett a rendezés az elítéltetés pillanatát is megkapóan hozta. Az amfiteátrumszerű bírói emelvényt megtöltő díszes öltözékek, és lenn középen az egyszerű, magányos parasztlány. Egy jószándékú fiatal mondta erre: Azért az Egyház is rettenetes dolgokat tudott csinálni!

De hát te is tudod – feleltem –, hogy nem a ruha teszi az embert. Azt is, hogy a bíróság egy megszálló katonai hatalom lakájaiból vagy tehetetlenjeiből állt. Azt is, hogy az Egyház azt a parasztlányt avatta szentté. Azt is, hogy az Egyház Krisztus minden hívét öleli fel, és nem egy papi klub. Hát ott, abban az esetben miért nem tudod az Egyházat abban az üldözött parasztlányban látni, miért foghatóbbak számodra az eladott jelmezek?

Nem válaszolt, csak értetlenül nézett rám. Mert valahol itt van a dolog nyitja: az érzékenyen túli természetfelettit eltakarja-e előlem a színes, véres, harsogó és rohanó földi valóság?

Az Egyház az a gyűjtőlencse, amelyben ennek a kérdésnek a sugarai ma leginkább összefutnak. Gyakorlatilag ma az Egyház kérdése az a leginkább kezűgybe eső fáziskereső, amelyikkel való érintés azonnal revelálja azt, hogy az anyagi huzal fogható és a kiló és méter anyagi értékeiben kifejezhető valóságon túl, jelen van-e a lélekben valami égő fény és hatékony energia, – lüktet-e benne a természetfeletti energia is?

„...tükörben, homályosan...” (1 Kor 13,12) – de nem hamisan!

Az egész kinyilatkoztatáson végighúzódik a tétel, hogy az ember a földi életben csak bizonyos szűrőkön keresztül és korlátok közt szembesülhet az Istennel. Ez a korlátozott találkozás azonban mégis reális és valódi, és gyökeresen különbözik minden hamistól. Ami

szintén van, sőt legtöbbször ez van túlaradó mennyiségben. S a hamis kép jellegét még maga Krisztus mondja az éretlen Péter szemébe: „Terhemre vagy, mert *emberi módon s nem Isten terveit szerint* gondolkodol.” (Mt 16,23)

A természetfeletti akkor kezd bennünk formát ölteni, ha nemcsak egy-egy olyan ponton, mint az előző fejezetek, vesszük kényszeredetten tudomásul a Teremtő eljárás módját, hanem általában megszűnünk az Isten világára a magunk emberi kategóriáit alkalmazni akarni! A természetes ember viszont úgy nézi az Istent, mint egy másik, csupán kozmikus méretű embert, akinek lépteit, vagy energiáját nagyságrendben ugyan számszerűleg extrapolálni kell, de szerkezetében azonos a miénkkel, ami azt jelenti, hogy mindig az emberi haszonelvőséget keresi benne! A más égitesteken élő értelmes lények létét azért azzal a spekulatív érveléssel támogatja, hogy hát különben mi értelme lenne a csillagok 100 és 100 milliárdjainak? Máskor viszont a demográfiai robbanásról beszélve, már a földön élő emberekkel kapcsolatosan is elhangzik a nehézség, hogy az Isten bármennyire szeret, és bármennyire Isten, de azért mire jó neki az embermilliárdoknak ez a mindent elsöprő óceánja? Akiknek a messze nagyobb tömege még csak nem is rokonszenves! És még egy lépcsővel lejjebb lépve, mi értelme van annak, hogy egy nemi aktusnál 2-300 millió ondósejt lépjen színre, mikor legjobb esetben is egyetlenegynek lesz szerepe? Mert lehet ugyan biztonságra is dolgozni, de ez már pazarlás és esztelenség. Az érvelés akár egy termelési értekezleten is helytálló lenne, annyira földi és emberi.

Mennyit emlegetjük a pluralista gondolkodást, az empátiát, amivel bele kell tudnunk élni magunkat a másik fél helyzetébe. Még senki sem tud megjelölni egyetlen lakott égitestet sem, de már nemzetközi munkacsoportok dolgoztak olyan modelleken, amik adott esetben hozzásegíthetnek egy más kultúrával való érintkezés felvételére. De a Teremtővel szemben nyoma sincs bennünk semmi ilyen nyílt, elébemenő magatartásnak, ami számolni próbálna azzal, hogy Ő nem ember. Sőt Feléje irányuló vád lesz abból a számon, hogy nem az!

Itt a földön a természetfeletti megközelítés sem lépi túl a tükörben és homályosan szintjét. Csak nem a mi szűk kereteink közé próbálja beszorítani, hanem szembenéz azzal, hogy Isten „in seiner Liebe freier Herr” – szeretetében szabad úr (W. Kasper: *Jesus, der Christus*, Matthias Grünewald Verlag, 6. kiadás, 1977, 293. old.). Szeretete, szabadsága, feltétlen hatalma, s ezek egymást átjáró, egymástól elválaszthatatlan szerves egysége jellemzi, mint Istent, választják el tőlünk, és teszik a mi gondolkodási sémáink felől megközelíthetlenné. Tudomásul lehet venni Őt Önmagából, és ez a természetfeletti, de megközelíteni magunk felől, ez értelmetlen, és emberi!

És mivel az ember az Ő „képére és hasonlatosságára” (Ter 1,26) teremtődött, a Róla és magunkról, vagy magunkról és Róla alkotott képeink szükségképpen átjárják és befolyásolják egymást (Só és mécs 185. old.), magunkat, az embert is természetfeletti módon, tehát az Isten szemével kell szemlélnünk ahhoz, hogy természetfelettinek legyenek mondhatók a gondolataink. Ebből pedig átfogóan akkor lesz valóság, ha végleg elutasítjuk magunktól az öskísértést, hogy olyanok legyünk, mint az Isten (Ter 3,5). Mert legtöbb bajunknak végső gyökere az, hogy hasonlóságunkat túllicítálva, úgy gondolkodunk, úgy viselkedünk, olyan elvárásaink vannak önmagunk egész helyzetével kapcsolatosan, mintha mi is Isten lennénk. Az emberi valóságot olyan makacssággal utasítjuk el magunktól, ami már a neurózisokra emlékeztet.

Ennek egyik oldala, hogy a keresztény valamilyen formában de sokszor értetlenül áll azzal a ténnyel szemben, hogy az Isten, aki lélek (Jn 4,24), egy anyagi világot teremtett. Ennek a következményei megzavarják az embert a fizikai és biológiai törvényeknek való kiszolgáltatottságunk, nemiségünk, vagy akár a fejlődés és történetiségünk vonatkozásában. A valósággal való szembenállás azonban eltépi a szeretet gyökerét, a hálát. S ha az ember nem hálával nézi, nem ajándéknak és jótéteménynek tartja, s ennek megfelelően nem örömmel veszi a Jóisten kezéből mindazt, amit kap, egykettőre Jób feleségének lázadó

kórusában találja magát (Só és mécs 192. old.). Nem is hinnénk, hogy természetfeletti gondolkodásunk egyik előfeltétele az anyagról való szemléletünk helyrezökkenése! (A. Görres: *Kennt die Psychologie den Menschen?* – Piper, 1978. 207–208. old.)

De ugyanebbe az irrealitásba, az anyagvilág valóságával való szembenállásba ragad bele az ember, amikor fölényesen átnéz teremtményi korlátain, megjátszva, hogy formák, keretek és határok nélkül lebeg a lét egésze fölött, mint a teremtés után az Isten *Lelke* (Ter 1,2). Történhetik ez abban a formában, hogy egy, a valóságunktól elszakadt, isteni objektivitást vindikál magának, vagy vár el másoktól (Só és mécs 134. old.) értelmi síkon, vagy pedig akarati vonatkozásban homorít el minden elkötelezettség alól, mert az ilyesmit magához méltatlan korlátoltságnak és lekötöttségnek érzi (Só és mécs 156. old.).

Az egész természetfelettinak mintegy hitelesítő és igazoló pecsétje létünkön, ha a magunk arcának vonásai törés és ellentmondás nélkül simulnak bele a Megfeszített Arcának árnyékába, ahol is az Őt illető szemléletünk természetfelettségéről Megfeszítettségének jellege kezeskedik, a magunkéról pedig az, hogy vonásaink ebbe a képbe simulnak bele.

Meddig tűrjelek titeket (Mt 17,17), kérdezők népe?

Napjaink ingatagságának és bizonytalanságának reális benyomását kelti a kérdéseknek az az áradata, amivel az emberek önmagukat gyötrik és egymást ostromolják, amiket állandóan nekiszegeznek a közvéleménynek, a társadalomnak, az Egyháznak, az Istennek! Minek nézünk elébe? Mi lesz a gazdasági hanyatlással, a munkanélküliséggel, a környezetszennyezéssel? Az atomháborúval? A fejlődő országokkal, az éhínséggel, a népességrobbanással? A nyersanyagok kimerülésével és a világűr meghódításával? Mi lesz az én jövőm? Rákban fogok meghalni, közlekedési balesetben? Miben segít, mit szól mindezekhez az Egyház? Hogyan lesz a politikai, faji, vallási emberüldözésekkel? A világmindenségben vannak-e másutt is emberek, értelmes lények? Azok hogy vannak Istennel? A Krisztus máshová is elment megváltani az embereket? Ott is kereszthalált halt? Akik üdvözlnek, együtt lesznek azokkal? És az elkárhozottak? ...

Az egymásba vágó, egymást keresztező, lázas kérdésáradatra azonban senki sem tud felelni. De nem is lehet. Mert az egész kérdező magatartás alapjában elhibázott. Jób sem kap emberi értelemben feleletet, magyarázatot a kérdéseire. Nem is kaphat, mert a létben az Isten a „Kérdező”: „Világra szóló tervemet ki homályosította el oly szavakkal, amelyekből hiányzik a tudás?” – teszi fel az Úr a kérdést. És folytatja, Jóbhoz fordulva: „Kérdezni szeretnélek, világosíts föl!” (Jób 38,2-3) S az ember dolga: felelni, helytállni. Ez különben a Teremtőnek és teremtményének természetes egymáshoz való viszonya. S a kérdezők népe csak arról tesz tanúbizonyságot, hogy egocentrizmusában milyen alapvetően felfordítja a Teremtő és önmaga közti viszonyt. És ez nemcsak papírízű, zavaros kérdéseknél van így, de Jób fekélyeitől akár a koncentrációs táborokig. A nemzetközileg elismert bensőségesen hívő osztrák pszichológus, Viktor E. Frankl a koncentrációs táborban, a pusztulás szélén mondta el így ezeket, más pusztulásra szántaknak, akik könnyezve szorongatták a kezét:

„Was hier not tut, ist eine *Wendung* in der ganzen Fragestellung nach dem Sinn des Lebens: Wir müssen lernen... dass es eigentlich nie und nimmer darauf ankommt, was wir vom Leben noch zu erwarten haben, vielmehr lediglich darauf: was das Leben von uns erwartet! Zünftig philosophisch gesprochen könnte man sagen, dass es hier also um eine Art kopernikanische Wende geht, so zwar, dass wir nicht mehr einfach nach dem Sinn des Lebens fragen, sondern dass wir uns selbst, als die Befragten erleben, als diejenigen, an die das Leben täglich und stündlich Fragen stellt – Fragen, die wir zu beantworten haben, indem wir nicht durch ein Grübeln oder Reden, sondern nur durch ein Handeln, ein richtiges *Verhalten*, die rechte Antwort geben. Leben heisst letztlich eben nicht anderes als: Verantwortung tragen

für die rechte Beantwortung der Lebensfragen, für die Erfüllung der Aufgaben, die jedem einzelnen das Leben stellt, für die Erfüllung der Forderung der Stunde.”

.....

„Sofern nun das konkrete Schicksal dem Menschen ein Leid auferlegt, wird er auch in diesem Leid eine Aufgabe, und ebenfalls eine ganze einmalige *Aufgabe*, sehen müssen. Der Mensch muss sich auf dem Leid gegenüber zu dem Bewusstsein durchdringen, dass er mit diesem leidvollem Schicksal sozusagen im ganzen Kosmos einmalig und einzigartig dasteht. Niemand kann es ihm abnehmen, niemand an seiner Stelle dieses Leid durchleiden. Darin aber, wie er selbst, der von diesem Schicksal Betroffene, dieses Leid trägt, darin liegt auch die einmalige *Möglichkeit* zu einer einzigartigen Leistung.” (Viktor E. Frankl: ...trotzdem Ja zum Leben sagen, Kösel, 5. kiadás, 1981, 125–126. és 134. old.)

„...egy nagy *fordulatra* van szükség az élet értelmére vonatkozó egész kérdésselvetésben: meg kell tanulnunk... hogy sohasem arról van szó, hogy mit várhatunk még mi az élettől, hanem hogy mit vár az élet mitőlünk! Céhbeli filozófusként szólva, azt lehetne mondani, hogy egy kopernikuszi fordulatra van szükségünk, amennyiben egyszerűen nem nekünk kell az élet értelme után tapogatódnunk, hanem saját magunkat kell úgy néznünk, mint akiknek az élet naponként és óránként tesz fel kérdéseket, kérdéseket, amikre felelnünk kell, de nem töprengésekkel és szónoklatokkal, mert a helyes választ csak tettekkel, megfelelő *magatartással* adhatjuk meg. Végző fokon az élet nem jelent egyebet, mint felelősséget vállalni az élet kérdéseinek helyes megválaszolásáért, azoknak a feladatoknak az elvégzéséért, amiket mindenkinek felad az élet, a jelen pillanat követelményeinek teljesítéséért.”

.....

„Amennyiben pedig a konkrét sors valami szenvedést rak az ember vállaira, ebben a szenvedésben is feladatot, és pedig egészen egyedülálló *feladatot* kell látni. A szenvedés színe előtt is át kell járnia az embert annak a meggyőződésnek, hogy a maga szenvedésteljes sorsában mint egyszeri és egyedüli lény áll. A szenvedést senki sem veheti le róla, és senki sem szenvedheti végig helyette. Azonban abban, ahogyan ő, ennek a sorsnak érintettje, ezt a szenvedést elhordja, abban páratlan *lehetőség* van számára egy egyedülálló teljesítményre.”

S ha első hallásra ez meghökkent valakit, csak nyugodtan végig kell gondolni, hogy a moralista Häring az ember egész erkölcsi magatartását úgy értelmezi, mint *választ* (Antwort) az isteni kinyilatkoztatás, elvárás szavára (Wort). (Christlicher Personalismus gipfelt also nicht im Kult der eigenen Persönlichkeit, sondern im Wort-Antwort-Bezug zwischen dem Heiligen Gott und der Heil empfangenden Seele. – A kereszténység személyiségtana nem az egyéni személyiség kultuszában csúcsosodik ki, hanem az üdvözítő Isten és az üdvösséget befogadó lélek közti szólítás-válasz viszonyában. – Häring: Das Gesetz Christi, 1957, 4. kiad. 87. old., vagy az újabb feldolgozásban: Frei in Christus, 1979, 81. old.)

És különbözik-e ettől a historikus Toynbee látása, aki a népek és kultúrák egész sorsát (tehát most már nem az egyes embert nézve, hanem az egész emberi közösséget) arra vezeti vissza, hogy azokra a *kihívásokra* (challenge), amikkel újra és újra szembesülünk, tudunk-e megfelelő *választ* (answer) adni? (A. Toynbee: Der Gang der Weltgeschichte, Europa Verlag, Zürich, 1970, II. kötet, 451. és 461. oldalak). Vagyis rá kell döbbernünk arra, hogy *a kérdezők népéből a felelők népévé kell lennünk!* Akármennyire csak tükörben és homályosan szemléljük az Istent, kérdező mivoltát nem cserélhetjük fel a vádlottak padján ülő számonkértével!

Ez azonban csak úgy lehetséges, ha egocentrizmusunkat letéve, mondatainkban megritkulnak a személyes névmás egyes vagy többes számának különböző alakjai, ha újra és

újra a Teremtőnkől indulunk ki, és olyan tévedhetetlenséggel kötünk ki nála, ahogy Frankl koncentrációs tábori beszámolójának utolsó szava is – az Isten (uo. 148. old.).

Mindent előlről, teljesen előlről...

Ennek az alapállásváltatásnak a követelménye – kérdezőkből felelőkké – valójában csak a Nikodémusnak nekiszegezett krisztusi követelés továbbgyűrűző visszhangja: ...ha valaki újra nem születik... (Jn 3,3) Keresztények is alig fogják fel ennek a teljes egyéniségváltásnak akár a követelését, akár a realitását.

Az ateisták akárhányszor leereszkedő és megbocsátó mosollyal mennek el a mi Isten-érveink, így pl. Szt. Tamás öt útja mellett, azt mondván, hogy ezek csak annak az esze számára jelentenek igazoló érveket, aki már anélkül is hisz. Ebben az állításban viszont nem egy keresztény az ateisták konokságát és irracionalizmusát látja igazolva. Ez azonban csak a kapkodás rövidlátása, alapjában véve nemcsak hogy igazuk van itt az ateistáknak, hanem valójában még mi is egyetértünk velük.

A hit az egész ember ügye, a teljes önmagunk Istenre bízása (Só és mécs 192. oldaltól), a tamási öt út pedig kizárólag az értelemre tartozik. Ezt egyedül bizony hiába gyűri le az érvelés, ha az ember minden egyebe kívül marad az Isten Országa sugárzásán. „Te hiszed, hogy egy az Isten? Jól teszed. Ezt azonban az ördögök is hiszik – és mégis rettegnek.” (Jak 2,19) Pusztán észbeli látással és elfogadással az ember akár ördög is lehetne, miért kellene akkor ettől – megtérnie? Az értelem meggyőzése ténylegesen csak akkor visz előre, ha az ember egyéb területei is – ha egyidejűleg, ha már régebben –, de lépést tartanak az értelemmel. Csak az értelem, steril egymagában senkit sem tesz hívővé. Mi is így tartjuk, hiszen szentekké – meghatározott történelmi-társadalmi körülmények között – akár analfabéták is lehetnek!

És így tárul fel lelkes keresztény fiatalok naiv buzgalmának irrealitása is. Majd én megtérítem! – mondják könnyen és gyorsan a másiktól. És hisznek a vitatkozó képességükben, vagy a másikkal való törődésük emberi melegében. És akárhányszor ezek hatásossága mellett sem történik megtérés. Mert ahogy a hitnek az egész emberre kell kiterjednie, *a hitlenség is az egész embert tartja fogva!* És ha az Evangélium nem hat le a másik ösztöneiig és szokásvilágáig, nem fogja meg idegfeszültségeit és társadalmi kapcsolatait, munkáját és szórakozásait, hétköznapjait és álmait, akkor mondhat az esze, vagy egyéniségének bármelyik tetszőleges részlete, szelete bármit, az ember egésze attól még mozdulatlan marad, ha a feje vagy a keze meg is remegett!

Sőt, még egy lépést kell tenni! A megtérés, alapállásváltatás nemcsak az ember ontológiai, hanem *időbeli teljességét* is fel kell, hogy ölelje! A változtatás a maga természete szerint el kell hogy érje a már lepergett időt, s annak, felületes szemlélet szerint egyszer s mindenkorra meghatározott és megmerevedett alakzatait. Ezt teszi a nyílt, őszinte és teljes bűnbánat, de csak akkor, ha a bűnt és a bűnbánatot Isten felől nézzük (Só és mécs 114-159. old.), és nem közéleti, taktikai magatartást látunk benne. Ismeretes a pascali megközelítés, hogy az átfogó emberi magatartásoknak csak két egészséges formája van: a becsületes Istenkeresés és a boldog Isten-birtoklás. Az emberi lélek evolutív jellegénél fogva azonban a maga természete szerint ez a két alak szerves egységben tartozik össze, ahol is a második az elsőből nő ki. Ezért a valódi bánattal rendezett megtérés előtti állapot nem idegen a megtérés utánitól, hanem annak gyökere, támasza és tartója a földi lét sáros talajában, – ami persze nem mond ellent az Úristen szabad kegyelmi eljárásai esetleges egyéb útjának! Viszont semmi köze sincs ahhoz a korábban nem ismert, és csak korunk által produkált jelenséghez, mikor közéleti férfiak életük folyamán két önéletrajtot hoznak nyilvánosságra, különböző aspektussal. És hogy közben nem „megtéréséről” van szó, arra az a bizonyosság, ha megjelenése idején mindkét verzió az éppen „menő” szélirányba mutat (Mécs 71. old.) A

stréberek helyezkedésének a bűnbánathoz és megtéréshez semmi köze sincs ugyan, de a maga módján ez is illusztrálja azt a tendenciát, hogy minden Nikodémusnak valamiképpen a maga egész időbeliségével együtt kell újjászületnie, hogy mindent előlről, teljesen előlről kezdhesse egyéniségének maradéktalan teljességével.

Az Atya a magunk egészében teremtett bennünket, azért mindnyájunkat a magunk maradéktalan egészében vár vissza Magához, és csak maradéktalan egészünkben fogad el...

Búcsúszó

Lehet, hogy most a tanulmány végéig eljutott olvasó hibáztatja a fölépítés logikáját. A harmadik résszel kellett volna kezdeni, hiszen az előzőkben történt állásfoglalásoknak itt a gyökere. Ez teszi érthetővé is, elfogadhatóvá is a korábban adott válaszokat. Mint egy fiatal papi olvasó mondta az első két rész után: mindent elfogadok, de hogy lehet ezt megélni? Ez az egyetlen kérdésem. És azt kellett rá felelnem: ez az egyetlen kérdés maradt tényleg logikusan nyitva, és erre az egyetlen kérdésre felel az egész harmadik rész.

És azért lett belőle ravaszul, zárt, de fordított logikai sorrendben harmadik, mert így is akadt olyan fiatal pap is, aki már a Sót letette egy-két tucat oldal után, nem hallván ki belőle azokat a hangokat, melyek napjainkban olyasféle cirkuszokba gyűjtik a tömegeket, amilyenekbe az őskeresztények nem voltak hajlandók bemenni. És ha valakinek már a kérdések nem „menők”, hanem hagyományos, merev, maradi, fundamentalista, reakciós stb. ízűek a válaszok, és a válaszok gyökere, valószínűleg még inkább az. De reméltem, hogy lesz olyan is, aki bár kifogásolja a kérdéseket, de azért elég szorítóknak is érzi őket ahhoz, hogy tovább olvasson. És végül talán mégis szót értünk.

Az élet lüktetésében a tanulmány megírása is hosszabb időt vett igénybe, mint talán kívánatos lett volna. Szellemharcainknak egy-egy nagyon kiugró és jellemző vonása talán a rendezetlenség benyomását keltve merül fel itt is, ott is. Nem törekedtem ennek mindenáron való kiiktatására. Végül is ezek a sorok nem egy elvont filozófiai rendszert írnak le, hanem egy *magatartást* mutatnak be. És a magatartás az életben is különböző fekvésekben ad újra és újra jelt magáról.

Vannak azonban tapasztalataim arról is, hogy ez a magatartásról való jeladás mennyire nem egyszerű és könnyű dolog. Kulturális titkárként dolgozva az Actio Catholica Országos Elnökségében – 1947-et írtunk – jelentkeztem a Vigília akkori főszerkesztőjénél, Sík Sándornál, a rendtársnál, és régi ismerősnél. Az Actio Catholica központjában jól lehetett érezni az akkori katolikus élet lüktetését, a bensőséges vonásokat éppen úgy, mint a kihagyó lélegzetet vagy a kapkodást. E látások alapján öt-hat egymásra épülő cikkben szerettem volna helyzetünket elemezni, és feladatainkat megközelíteni. Sík Sándor örömmel egyezett bele, és azonnal hozta az átnyújtott első cikket. Megjelenése után közölte velem, hogy voltak, akik örültek neki, és voltak, akik nem. De hát ez mindig így van. Kérte és megkapta a másodikat. Nemsokára azonban magához kéretett, és gondterhelten fogadott. Azt mondta, hogy ő csak a versek közzlése felől dönt egyedül a maga személyében, a prózai írásokat a szerkesztőség egészének kell elfogadnia. És igaz, hogy az írás mondanivalója ellen a szerkesztőség nem tud felhozni semmit, de a tartalom olyan súlyos, hogy felkeltheti a saját olvasóközönségünk – tehát a hívők! – ellenérzését. Ezért: „meg kell cukrozni!” – Amire én azt mondtam, hogy magam képtelen vagyok rá, mert a művelet az igazság meghamisítása lenne. De nem akarok makacs lenni. Őbenne, Sík Sándorban, feltétlenül megbízom. Előre és látatlanban elfogadom azt, amit ő szükségesnek tart átírni, és azt, ahogyan átírja. Megkönnyebbülten vette az ajánlatot, a kéziratot nála hagytam. De soha többé nem esett szó sem a kérdéses cikkről, sem a folytatásokról. Sík Sándor becsületes volt, nyilván ő sem tudta úgy megcukrozni, hogy megfeleljen a szerkesztőségnek, és annak sem lett volna értelme, hogy sürgetéssel fokozzam az ő malomkövek közti őrlődését, mikor végül úgyis ez emésztette fel a szervezetét.

A tervezett sorozatból ez az egyetlen cikk valósult meg (Vigília, 1947. június, 328-333. old.). Közel negyven év múlt el a szöveg fölött. Nem sok olyan cikk van abból az időből, amit írója ma is hajlandó volna ajánlani olvasásra. Ebben viszont könnyen fel lehet fedezni a jelen tanulmánynak akár első csíráját, akár itt a végén, az összefoglalását. A közben eltelt

negyven év eseményei részleteikkel kitöltötték a cikk csontvázát, és történéseikkel igazolták mondanivalóit. Akik akkor ennek az olvasását sem bírták elviselni, ennek a sokszorta sokszorosát is leírták, nem a Krisztus-hívő higgadt meggyőződésével, hanem a buzgó mócsing begyulladt kapkodásával. A reális önvizsgálatot elhallgattatta a szolgálkú kereplők irányított recsegése. Hogy az egyes lelkek mennyit nőttek mégis, annak csak a gondviselő Isten a tudója. Hogy a saktábla egészen ma ugyanúgy van elgondolkodni-, imádkozni-, és iparkodnivaló, mint akkor volt, arról a friss példák és adatok vallanak.

Izaiás is, János is, Pál is panaszosan kérdik: Uram, ki hisz a tőlünk hallottaknak? (Iz 53,1; Jn 12,38; Róm 10,16)

Lehet akkor oka és reménye ennek az írásnak arra, hogy negyven éve, vagy ma a régiéknél több hű és higgadt elgondolkozással találkozzék?

